

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

« ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ »

Διπλωματική εργασία:

Διαχείριση και ανάδειξη της μνήμης της Ενετοκρατίας στη Νάξο:
η περίπτωση μελέτης του Ενετικού Μουσείου και του Πύργου Μπαζαίου.

Φοιτήτρια : Μαρία Αλιμπέρτη Α.Μ. 4114Μ010

Επιβλέπουσα Γκαζή

Αθήνα, Μάιος 2016

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
« ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ »

Διπλωματική εργασία:

«Διαχείριση και ανάδειξη της μνήμης της Ενετοκρατίας στη Νάξο:
η περίπτωση μελέτης του Ενετικού Μουσείου και του Πύργου Μπαζαίου.»

Τριμελής επιτροπή:

Ανδρομάχη Γκαζή

Χρυσάνθη Αυλάμη

Έφη Φουντουλάκη

Εικόνα εξωφύλλου: Λεπτομέρεια από αυθεντική γκραβούρα του περιηγητή Joseph Pitton de Tournefort, με τίτλο «Γυναίκες της Νάξου» (1717). Ο περιηγητής σχολιάζει τις λατίνες αρχόντισσες που ντύνονται συνήθως με τη βενετσιάνικη μόδα για την ματαιοδοξία τους, να στήνουν ολόκληρη πομπή από υπηρέτες γυρίζοντας από την ύπαιθρο μετά τον τρύγο: « Η μια μεταφέρει πάνω στο κεφάλι βαμβακερές πετσέτες ή καμία φούστα της κυράς της, η άλλη περπατά κρατώντας στο χέρι ένα ζευγάρι κάλτσες, ένα πήλινο τσουκάλι ή μερικά πιάτα από φαγιάνς: αραδιάζουν πάνω στο δρόμο όλα τα έπιπλα του σπιτιού, ενώ η κυρά επικεφαλής όλου αυτού του μπουλουκιού, κάνει μια θριαμβευτική είσοδο στην πόλη καβάλα σ'ένα παλιάλογο(...)» (Ποθητού-Compagnolo 2002: 22).

Στη μνήμη
του πατέρα μου
Δημητρή Αλμυέρτη
και
του παιδιού μου
Μαυίλη Μαυωλά

«Η μνήμη όδου και να την αγγίξεις ιθονεί(...).»

Από το ποίημα Μνήμη, Α΄

του Γιώργου Σεφέρη

Ευχαριστίες

Η συγγραφή μιας διπλωματικής εργασίας αποτελεί ένα δύσκολο και χρονοβόρο εγχείρημα, το οποίο χωρίς την υποστήριξη κάποιων ανθρώπων δεν θα μπορούσε να ολοκληρωθεί.

Μέσα σε λίγες γραμμές θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στην επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, Ανδρομάχη Γκαζή, η οποία ήταν πάντα διαθέσιμη και πρόθυμη να με βοηθήσει, να με ενθαρρύνει και να με βελτιώσει με τις παρατηρήσεις της.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στην καθηγήτρια και διευθύντρια του ΠΜΣ Δάφνη Βουδούρη καθώς μέσα από την εργασία τριμήνου για τη προστασία των ενετικών μνημείων στην Ελλάδα μου έδωσε την ευκαιρία να αποκτήσω τριβή σχετικά με το θέμα της διπλωματικής μου εργασίας. Επίσης ευχαριστώ για τον χρόνο που θα διαθέσουν για την ανάγνωση της εργασίας τις καθηγήτριες Χρυσάνθη Αυλάμη και Έφη Φουντουλάκη.

Για την απλόχερη βοήθεια θα ήθελα να ευχαριστήσω την ιστορικό, λέκτορα της Θεολογικής Σχολής Δέσποινα Μιχάλαγα, η οποία με διαφώτισε σε ζητήματα της Βενετοκρατίας αλλά και την καθηγήτριά μου κατά τις προπτυχιακές σπουδές μου στον ευρωπαϊκό πολιτισμό του ΕΑΠ, καθηγήτρια αρχειονομίας στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Μαριάννα Κολυβά για τους νέους πνευματικούς ορίζοντες που μου διάνοιξε διδάσκοντας με το μάθημα δυτικός και βυζαντινός κόσμος.

Θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου για την διάθεση συνεργασίας και τις πολύτιμες πληροφορίες, τους δύο διαχειριστές των μουσείων Νίκο Καρραβία και Μάριο Βαζαίο.

Δεν μπορώ να παραλείψω όλους αυτούς τους ανθρώπους που μου χάρισαν λίγη από την γνώση τους μέσα από τις συνεντεύξεις που μου παραχώρησαν (τους αναφέρω αλφαβητικά): τον κοινωνιολόγο, συγγραφέα και εκδότη του περιοδικού Φλέα του Ιστορικού Ομίλου Νάξος «Αρσός», Κατσουνό Κωνσταντίνο, τον πρόεδρο του πολιτιστικού συλλόγου Μελάνων «Κούρος ο Έλληνας», Κονδύλη Νίκο, τον φιλόλογο, συγγραφέα και πρώην βουλευτή, Λεβογιάννη Νίκο, τον ιστοριοδίφη Μανωλά Μανώλη, τον ποιμενάρχη του μητροπολιτικού ναού της Καθολικής Εκκλησίας στη Χώρα της Νάξου και Αρχιερατικό Επίτροπο της Νάξου-Πάρου, πατέρα Ρεμούνδο Εμμανουήλ και φυσικά τον ιστορικό και πρώην διευθυντή των Βασιλικών Αρχείων της Ολλανδίας, Ben Slot.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω και στους συμπατριώτες μου Ναξιώτες που συμμετείχαν στην έρευνα με ερωτηματολόγιο για τα μουσεία.

Δεν μπορώ να μην αναφέρω την οικογένειά μου, τον σύντροφό μου και τη καλή μου φίλη Μαριέττα Κοντογιάννη, οι οποίοι μοιράστηκαν τους προβληματισμούς και το άγχος μου όλο αυτόν τον καιρό. Το πιο μεγάλο ευχαριστώ πρέπει να πω στην πολυαγαπημένη μου γιαγιά, Μαρία, η οποία μέσα από τις μνήμες της, μου μετέφερε την αξία του σεβασμού στον άνθρωπο και την εκάστοτε διαφορετικότητά του.

Περιεχόμενα

Αντί προλόγου.....	σ.12
Εισαγωγή.....	σ.14
A. Ψηφίδες της μνήμης της Ενετοκρατίας: ταυτότητα και απώθηση.....	σ.19
A1. Η αρχή του νήματος της ιστορίας: Η Δ' Σταυροφορία και η Άλωση της Πόλης	σ.20
Στον χώρο του Αρχιελάγουσ	σ.22
Η μυθική «επένδυση» του Μάρκου Σανούδου και οι διάδοχοι του.....	σ.24
A.2 Συνύπαρξη Λατίνων και ορθοδόξων.....	σ.27
Η αρχή της λήθης: η πρώτη Άλωση.....	σ.30
A.3 Η μνήμη: ως ερευνητικό εργαλείο και ως ζωτικής κοινωνικής λειτουργίας.....	σ.32
Ατομική και συλλογική μνήμη.....	σ.33
Ιστορία και μνήμη.....	σ.35
Το περιεχόμενο.....	σ.36
A.4 Η Ενετοκρατία στη συλλογική μνήμη των Ναξιωτών.....	σ.39
Μνήμη- παραφωνία.....	σ.44
Η κοινωνική διαστρωμάτωση.....	σ.47
Η μνήμη και η ιστορία στις επιταγές της εθνικής ταυτότητας.....	σ.49
Έλλειμμα φορέα αντι-μνήμης.....	σ.52
Προς τον ετεροπροσδιορισμό : Η χρήση των όρου «Φράγκος».....	σ.55
Συμπεράσματα.....	σ.57

B. ΜΕΡΟΣ:Η περίπτωση μελέτης του Ενετικού Μουσείου και του Πύργου Μπαζαίου.....	σ.59
B. Μουσεία-μνημεία της Νάξου : φορείς μνήμης ή αντι-μνήμης;.....	σ.60
B.1 Μνημεία της Λατινοκρατίας.....	σ.61
Τι μνημεία επιλέγουμε να θυμόμαστε από την Ενετοκρατία-Λατινοκρατία στη Νάξο;.....	σ.65
Προστατευόμενα μνημεία της Νάξου.....	σ.66
Εραλδικά μνημεία και άλλα.....	σ.72
B.2 Μουσεία υπό εθνικό ένδυμα.....	σ.75
B.3 Μουσεία ως κιβωτοί μνήμης.....	σ.78
Ενετικό μουσείο: μια άλλη λαογραφική ματιά.....	σ.79
Η αφήγηση: φωνή στους σιωπηλούς.....	σ.80
Η έκθεση.....	σ.82
Πύργος Μπαζαίου: με άλλη οπτική.....	σ.90
Οι εκθέσεις στον Πύργο Μπαζαίου	σ.91
Η επαναλειτουργία του ως «ναός τέχνης».....	σ.94
B.4 Η πολιτιστική παραγωγή και το τοπικό κοινό.....	σ.96
Πολιτιστικές δράσεις-εκδηλώσεις.....	σ.97
Τα ευρήματα της ποσοτικής έρευνας.....	σ.101
Σχολιασμός των ευρημάτων.....	σ.106
B.5 Λύση- πρόταση.....	σ.106
Συμπεράσματα.....	σ.111
Βιβλιογραφία.....	σ.108

Παράρτημα (περιεχόμενα).....	σ.130
------------------------------	-------

Περιεχόμενα Πινάκων

Πίνακας 1: Ιστορία-πολιτισμός.....	σ.132
Πίνακας 2: Προστατευόμενα μνημεία Νάξου.....	σ.135-140
Πίνακας 3: Προστατευόμενοι πύργοι.....	σ.141
Πίνακας 4: Προστατευόμενοι πύργοι-μονές.....	σ.142
Πίνακας 5: Προστατευόμενοι πύργοι και τα περιφερειακά τους κτίσματα.....	σ.143
Πίνακας 6: Προστατευόμενες οικείες.....	σ.144
Πίνακας 7: Προστατευόμενοι καθολικοί ναοί.....	σ.145
Πίνακας 8: Α΄ Κύκλος εκθέσεων: Μουσειακές.....	σ.146
Πίνακας 9: Β΄ κύκλος εκθέσεων: Εικαστικές.....	σ.147-149
Πίνακας 10: Τεχνικό Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Νάξου και Μικρών Κυκλάδων 2013-2014.....	σ.150-152

Περιεχόμενα εικόνων

Εικόνα 1. Χάρτης του νησιού.....	σ.11
Εικόνα 2. Η Αριάδνη στη Νάξο του Christopher Wordsworth(1841)	σ.19
Εικόνα 3. Η εκλογή του Βονιφάτιου Μονφερατικού ως αρχηγού της Δ' Σταυροφορίας	σ.21
Εικόνα 4. Η στέψη του Βαλδουίνου αυτοκράτορα της Λατινικής Αυτοκρατορία.....	σ.21
Εικόνα 5. Προμετωπίδα, ο Λέων της Βενετίας.....	σ.23
Εικόνα 6. Το Απάνω Κάστρο.....	σ.26
Εικόνα 7. Το Κάστρο.....	σ.26
Εικόνα 8. Η Μονή του Φωτοδότη.....	σ.29
Εικόνα 9. Η εμμονή της μνήμης, Σαλβαντόρ Νταλί.....	σ.32
Εικόνα 10. Η Μνημοσύνη.....	σ.38
Εικόνα 11. Αναπαράσταση οικόσημου του Μάρκου Σανούδου.....	σ.41
Εικόνα 12. Ο πύργος του Μάρκου Σανούδου.....	σ.41
Εικόνα 13. Η Πορτάρα.....	σ.43
Εικόνα 14. Η Μονή Υψηλοτέρας	σ.47
Εικόνα 15. Δρώμενο, του γάμου του Διόνυσου με την Αριάδνη.....	σ.47
Εικόνα 16. Αντίγραφο της Σφίγγας των Ναξίων.....	σ.51
Εικόνα 17. Θρησκευτικοί εορτασμοί καθολικών Νάξου στην Καπέλα Καζάτζα.....	σ.54
Εικόνα 18. Ο Άγιος Λουδοβίκος στου ναό της Καζάτζα.....	σ.54
Εικόνα 19. Η πύλη του Πύργου Μπαζαίου.....	σ.59
Εικόνα 20. Η Τρανή Πύλη του Κάστρου.....	σ.59
Εικόνα 21. Ο τετράγωνος πύργος φιλοξενεί το Ενετικό Μουσείο.....	σ.64

Εικόνα 22. Ο Πύργος Μπαζαίου.....	σ.64
Εικόνα 23. Ο Πύργος Μπαρότση στο Φιλώτι.....	σ.68
Εικόνα 24. Ο Πύργος Γρατσία- Μπαρότση.....	σ.68
Εικόνα 25. Ο πύργος του Μπελώνια με το παρεκκλήσιο του Αγίου Ιωάννου.....	σ.69
Εικόνα 26. Ο Πύργος της Αγιάς.....	σ.71
Εικόνα 27. Ο πύργος-ανάκτορο Καλαμίτσια.....	σ.71
Εικόνα 28. Οικόσημο της οικογένειας Γριμάλδη	σ.74
Εικόνα 29. Οικόσημο της οικογένειας Λορεντάτο.....	σ.74
Εικόνα 30. Άποψη την είσοδο του Ενετικού του Μουσείου.....	σ.78
Εικόνα 31. Πορτραίτα του Νικόλαου Δελλα Ρόκα και της Ελεονώρας Μπαρότσι.....	σ.79
Εικόνα 32. Προσωπικά αντικείμενα	σ.81
Εικόνα 33. Μπροστινή όψη του καταλόγου-οδηγού για την ξενάγηση.....	σ.83
Εικόνα 34. Το εισαγωγικό κείμενο.....	σ.84
Εικόνα 35. Κείμενο για τη μάχη Οθωμανών –Βενετών στο στενό Νάξου-Πάρου.....	σ.85
Εικόνα 36. Πλήθος αντικειμένων	σ.86
Εικόνα 37. Σεντούκι με ηχητικό μηχανισμό στην κλειδαριά.....	σ.86
Εικόνα 38. Η γωνιά του μικρού παιδιού.....	σ.87
Εικόνα 39. Η Βιβλιοθήκη.....	σ.87
Εικόνα 40. Φυλλάδιο του Πύργου Μπαζαίου.....	σ.90
Εικόνα 41 και εικόνα 42. Φωτογραφικά ντοκουμέντα από τις πρώτες εκθέσεις.....	σ.91
Εικόνα 43. Από την έκθεση ΔΗ-ΜΗΤΗΡ-ΓΗ.....	σ.93
Εικόνα 44. Από την έκθεση της Όλγας Πλαστήρα.....	σ.93
Εικόνα 45. Falling apart :Νίκος Αλεξίου-Κωστής Αντωνιάδης –Inbert Brunk.....	σ.95
Εικόνα 46. Το πρόγραμμα του Φεστιβάλ Νάξου για το 2014.....	σ.96

Εικόνα 47. Έκθεση με Έλληνες και ξένους καλλιτέχνες στο Ενετικό Μουσείο.....σ.98	
Εικόνα 48. Συναυλία με ηλεκτρικό βιολί, με την Ρωσίδα βιολονίστα Elena Kiseleva.....σ.98	
Εικόνα 49. Φωτογραφικό στιγμιότυπο από την συναυλία της Έλλης Πασπαλά και του Βασιλικού στον Πύργο Μπαζαίου.....σ.100	
Εικόνα 50. Μικροί θεατές παιδικής παράστασης στον Πύργο Βαζαίου.....σ.103	

Εικόνα 1:

Χάρτης του νησιού από το φυλλάδιο
του Πύργου Μπαζαίου.

Διακρίνεται η θέση του μνημείου,
Ενώ στην Χώρα βρίσκεται το Ενετικό Μουσείο.

Αντί προλόγου

Η γιαγιά μου, η Μαρία, ανά τακτά διαστήματα μού
διηγείται **τα δύσκολα παιδικά της χρόνια.**

Γεννήθηκε μέσα στην ιταλική Κατοχή,
κατά την οποία οι οικογένειες στην ορεινή **Νάξο**
επιβίωσαν τρώγοντας χόρτα και τον ζωμό αυτών.

Αγαπημένη της αφήγηση όμως, είναι το διάστημα
που την έστειλαν **11 χρονών παιδί υπηρέτρια στους Φράγκους:**

*«Θυμάμαι να ανεβαίνω τα τεράστια σκαλοπάτια
στα ασπρισμένα σοκάκια του **Κάστρου.***

*Είχα σκληραγωγηθεί καθώς πρόσεχα τα λιγοστά ζώα μας,
σχεδόν ξυπόλυτη με πληγωμένες φτέρνες,
σε κτήματα μακριά από το χωριό.*

*Μια μέρα με φώναξε ο πατέρας μου και
μου είπε ότι επειδή είμαι ξύπνια, επέλεξε εμένα
από τα άλλα έξι παιδιά της οικογένειας
για να με στείλει υπηρέτρια στους **Φράγκους (...)***

Θυμάμαι να τρέχω στο Κάστρο.

*«**Ω! Μάρω**» μου φώναζε η κυρία μου, η Τίνα Γρύλλου.*

Μόνο γλύκα έσταζε το στόμα της.

Τι όμορφα που έπιανε τα λευκά τραπεζομάντηλα!

Προσπαθούσα να τη μιμηθώ.

Εκείνη μου έμαθε να μαγειρεύω, να σερβίρω, να ράβω.

Μου έφτιαξε και μια ποδίτσα με δαντέλες,

που φορούσα τις Κυριακές καθώς

συνόδευα την οικογένεια στην **καθολική Μητρόπολη**.

Πολλές φορές αναπολώ εκείνο το καλοκαίρι στο **Παρατρέχω**.

Έπαιζα και με τις ανηψιές της,

τη Φραγκίσκη, τη Μαρία και την Έλλη,

εκεί δίπλα από τον **πύργο** του αδερφού της, του Μαρκόπολι.

Τι φρούτα και λαχανικά έβγαζε ο κήπος τους!

Κάποια στιγμή η οικογένειά μου απέκτησε όγδοο παιδί

και ο μισθός μου έπρεπε να σταλεί στο χωριό.

Εκείνη με φώναξε και μου είπε:

«Μάρω μου μη στεναχωριέσαι.

Εγώ έχω φυλάξει για την προίκα σου.»

Και όντως μου είχε φυλάξει λευκά είδη και άλλα.

Χίλια θυμιάματα στην ψυχούλα της.

Πρώτη φορά ένιωσα τόση **αγάπη** από **ξένους** ανθρώπους, τους Φράγκους!»

Εισαγωγή

Ναοί και ιερά, ειδώλια και αγάλματα, πύργοι και κάστρα, αρχοντικά και λαϊκά σπίτια αποτελούν ένα μωσαϊκό υλικών τεκμηρίων του πολιτισμού της Νάξου. Η νεολιθική περίοδος, ο κυκλαδικός και ο μυκηναϊκός πολιτισμός, η γεωμετρική και αρχαϊκή τέχνη, η βυζαντινή και η ενετική κουλτούρα συναντήθηκαν σε αυτήν την εύφορη «μήτρα» και σμιλεύτηκαν για να χαρίσουν αυτήν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία στο νησί¹.

Τα μνημεία και οι προφορικές αφηγήσεις των ντόπιων συμβάλλουν στην ιστορική γνώση της τοπικής κοινωνίας. Η μεγαλύτερη σε ηλικία ζώσα γενιά μετά βίας πρόλαβε να ολοκληρώσει τη βασική εκπαίδευση² λόγω της ιταλικής και της γερμανικής Κατοχής ή δεν ολοκλήρωσε τη βασική εκπαίδευση λόγω των σκληρών συνθηκών ζωής. Επομένως, η ιστορική καλλιέργεια της πλειονότητας του πληθυσμού είναι περιορισμένη, ενώ μέσω της προφορικής παράδοσης, μεταγγίστηκαν ιδέες και ιδανικά σχεδόν ανέπαφα από τις προηγούμενες γενιές. Τα βιώματα δε της Κατοχής είναι τόσο έντονα που δεσπόζουν στις αφηγήσεις τους.

Η σχέση των κατοίκων της Νάξου με τη γη τους και την καλλιέργειά της παραμένει ισχυρή, παρά τους ορεινούς όγκους του νησιού. Η σημερινή κοινωνία εξακολουθεί να έχει αγροτοκτηνοτροφικό χαρακτήρα με εξαίρεση τη στροφή των τελευταίων χρόνων στον τριτογενή τομέα των υπηρεσιών και συγκεκριμένα στον τουρισμό. Αυτή η σύνδεση με τη γη, λόγω και της εύφορης ενδοχώρας, έχει επηρεαστεί από τη μακρόχρονη παράδοση του φεουδαρχικού συστήματος, διαπλάθοντας τον συντηρητικό χαρακτήρα της κοινωνίας.

Επιπλέον, η απόσταση της Νάξου από το διοικητικό κέντρο και η θέση της μέσα στο Αιγαίο Πέλαγος, παλαιότερα με συνεχή την απειλή των πειρατών, καλλιεργούσε για αιώνες την ανασφάλεια που επιτάσσει τη τόνωση του αισθήματος του ανήκειν και της εθνικής συνείδησης. Η ανάγκη ομοιότητας με τον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο, διαμόρφωσε τη μνήμη των γενεών και ώθησε στη διατήρηση της ελληνικότητας, αναπαράγοντας όμως στερεότυπα. Η συλλογική μνήμη νοηματοδότησε το παρελθόν με συγκεκριμένα σύμβολα.

Ακόμη και σήμερα αναπαράγονται κλισέ όπως: το «νησί του Διονύσου», το «νησί της Αριάδνης», «η Νάξος της αιωνιότητας». Η νοοτροπία αυτή υποβαθμίζει στην πραγματικότητα το πολυποίκιλο ιστορικό ενδιαφέρον που παρουσιάζει το νησί, καθώς και τον μεγάλο αριθμό αλλά και τη διαφορετικότητα των μνημείων.

¹ Βλέπε στο Παράρτημα Πίνακας 1: Ιστορία-πολιτισμός σ.132

² Σύμφωνα με στοιχεία του Δικτύου Αειφόρων Νήσων «Δάφνη» το 2006 υπολογίζεται ότι το 85% περίπου αποτελείται από άτομα που είτε είναι απόφοιτοι στοιχειώδους εκπαίδευσης, είτε δεν έχουν τελειώσει τη στοιχειώδη εκπαίδευση είτε είναι αγράμματοι.

Συγκεκριμένα, η ένταξη στο νεοελληνικό κράτος μετά από σχεδόν επτά αιώνες ξένης κατοχής (ενετική κατάκτηση και στη συνέχεια τουρκική κυριαρχία) και η ανάγκη κατασκευής ενός συμπαγούς παρελθόντος διαμόρφωσε την ιδεολογία έτσι, ώστε να επιτευχθεί η αρραγής σύνδεση με τον τρισχιλιετή ελληνικό πολιτισμό. Ακούσια οι ντόπιοι διέρχονται από μια διαδικασία ιεράρχησης των «πολιτισμών» που κυριάρχησαν στο νησί και το καθιστούν παλίμψηστο.

Η ανάπτυξη ενός μείζονος σημασίας λαϊκού πολιτισμού με έθιμα, τελετουργίες και πρακτικές στις οποίες επιβίωσαν αρχαίες αντιλήψεις αλλά και μια παράδοση, όπως αυτή του νησιώτικου δημοτικού τραγουδιού, της υφαντικής και της γλυπτικής κ.ά., αποτέλεσαν τα οχυρά αντίστασης στα χρόνια της κατάκτησης. Η παράδοση, όμως, αυτή στάθηκε πολλές φορές άλλοθι για μια υποκειμενική πρόσληψη της ιστορίας.

Σωστική λέμβο στην επαπειλούμενη «καθαρότητα» των κατοίκων τη μακρά περίοδο υπό ξένη κυριαρχία αποτέλεσε κυρίως η ορθόδοξη ταυτότητα. Το ορθόδοξο στοιχείο, πηγή προστασίας και υπερηφάνειας, αποτέλεσε παράλληλα αφορμή για τη διαφαινόμενη περιχαράκωση.

Παρά την επαφή με τη Δύση, την ενετική κατάκτηση, την εγκαθίδρυση ενός τύπου «αποικιοκρατικού» καθεστώτος και τη συνύπαρξη με έναν μικρό πληθυσμό καθολικού δόγματος, η Νάξος δείχνει απομακρυσμένη (από τη Δύση) και απομονωμένη, σχεδόν στατική στον χρόνο. Ακόμη και στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και της ανταλλαγής πληροφοριών, ο τόπος αυτός μοιάζει να αρνείται την πολιτισμική ώσμωση του παρελθόντος.

Ο προβληματισμός

Είναι ευρέως παραδεκτή η συμβολή του ελληνικού στον ευρωπαϊκό πολιτισμό, στην ορθολογική σκέψη –ratio, τη φιλοσοφία, στα γράμματα και στη τέχνη. Στην εποχή της ευρωπαϊκής σύγκλισης, η σύγχρονη ιστοριογραφία παραδέχεται την συμπόρευση στον ρου της ιστορίας των πληθυσμών, την ανταλλαγή στοιχείων και την αλληλοδιαμόρφωση του δυτικού και ανατολικού (βυζαντινού) κόσμου.

Ωστόσο, η αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης των τελευταίων χρόνων τόσο από την ευρωπαϊκή όσο και από την ελληνική πλευρά, η νοοτροπία και η στάση απέναντι στους εταρούς με την αναπαραγωγή και τη λεκτική επαναφορά του όρου «κουτόφραγκοι» έρχεται σε αντίθεση με το πνεύμα της κοινής συνύπαρξης και της ενιαίας ευρωπαϊκής ταυτότητας.

Σε τόπους όπως η Νάξος, όπου Έλληνες συνυπήρξαν με προγόνους των σημερινών μας ετέρων ο όρος «φράγκος» είναι οικείος. Ιδιαίτερα στην περίπτωση της Νάξου, η ενετική κατάκτηση και στη συνέχεια η οθωμανική επικυριαρχία, στην ουσία μια μακρά Λατινοκρατία- ερμηνεύτηκαν

και συμπυκνώθηκαν σ' αυτόν τον όρο, με αρνητικά εμποτισμένα νοήματα. Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να ερμηνευτεί γιατί σε μια εποχή κοινής ευρωπαϊκής πορείας ένας τόπος που συναντήθηκε και έζησε μαζί με τη Δύση, απαρνείται αυτό το παρελθόν.

Η διαχείριση της μνήμης της περιόδου της Ενετοκρατίας/Λατινοκρατίας στη Νάξο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον τόσο από επίσημους κρατικούς φορείς όσο και από μικρότερους ιδιωτικούς πολιτιστικούς φορείς, που αποτελούν παραφωνία στη γενικευμένη αφήγηση των πρώτων. Για τον λόγο αυτόν, η εργασία αυτή θα εστιάσει στο δεύτερο μέρος της σε δύο μνημεία της Λατινοκρατίας που λειτουργούν ως μουσειακοί χώροι, το Ενετικό Μουσείο και τον Πύργο Μπαζαίου.

Η μεθοδολογία-έρευνα

Η έρευνα διεξήχθη με ποιοτικές και ποσοτικές μεθόδους αλλά και με αναζήτηση βιβλιογραφικών πηγών (ιστορίας, λαογραφίας κ.ά.). Καταλληλότερη ως βασική μέθοδος θεωρήθηκε η ποιοτική έρευνα με συνεντεύξεις εις βάθος για να εντοπιστούν τα νοήματα της μνήμης και για να διασφαλιστεί μια πιο ολοκληρωμένη οπτική αποχρώσεων, στάσεων και συμπεριφορών (Babbie 201: 454). Πληροφορίες αντλήθηκαν από αρχειακό υλικό των οργανισμών που διατίθεται στις ηλεκτρονικές σελίδες τους (ψηφιακή εθνογραφική έρευνα) και τεκμήρια παραγόμενα από δικές τους διοργανώσεις (φυλλάδια κ.ά.). Επίσης, διεξήχθη μικρής κλίμακας έρευνα με ερωτηματολόγιο στο τοπικό κοινό (επισκέπτες και μη επισκέπτες). Η χρήση πολλαπλών μεθόδων «τριγωνισμού» (Robson 2010: 441-442) θωράκισαν την εγκυρότητα των στοιχείων, ενώ αξιοποιήθηκαν διαφορετικά δεδομένα.

Αναγκαία ήταν η μελέτη της ιστορίας του νησιού και η κατανόηση της ως συνόλου από την Δ' Σταυροφορία μέχρι έως σήμερα. Καθώς, όμως, έπρεπε «αναδευθούν» μνήμες, προέκυψαν δυσκολίες σχετικά με τα πιο πρόσφατα βιωμένα γεγονότα, τα οποία έπρεπε να διασταυρωθούν. Η δυσκολία έγκειτο στο γεγονός ότι η εργασία αφορά έναν ζωντανό οργανισμό, μια κοινωνία η οποία στην παρούσα έρευνα δεν καταγγέλλεται για την μονομερή οπτική της. Στόχος της εργασίας αυτής είναι ο αναγνώστης και ιδιαίτερα ο Ναξιώτης, να λάβει ερεθίσματα, να αναλογιστεί την πρόσληψη του παρελθόντος της και να στοχάζεται εκ νέου την υπόσταση της κοινωνίας.

Για τις ανάγκες της έρευνας, θεωρήθηκε απαραίτητη η παρακολούθηση σεμιναρίων για τη Βενετοκρατία στον ελλαδικό χώρο, στο πλαίσιο του προγράμματος «Κωστής Παλαμάς» του Καποδιστριακού Πανεπιστημίου στη Πάτρα, καθώς και αντίστοιχο σεμινάριο για τη Μνήμη και την Αφήγηση, του ίδιου προγράμματος. Επίσης, αναγκαία κρίθηκε η παρακολούθηση των διαδικτυακών μαθημάτων των Πανεπιστημιακών Εκδόσεων Κρήτης για την ιστορία του Νέου Ελληνισμού από τον 11^ο έως τον 18^ο αιώνα, καθώς και για την Επανάσταση του 1821, τα οποία

διδάσκει η αναπληρώτρια καθηγήτρια Νέου Ελληνισμού του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Μαρία Ευθυμίου.

Τα κεφάλαια

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζεται συνοπτικά η ιστορική πορεία της Νάξου με αφετηρία τη Δ' Σταυροφορία και την Άλωση της Πόλης από τους Φράγκους. Στόχος είναι να ερμηνευθεί η εξέλιξη στον χώρο του Αιγαίου, η διαμόρφωση του αντιλατινικού πνεύματος που επέδρασε στη συλλογική μνήμη των ντόπιων και στη ταυτότητα τους ως Νεοελλήνων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εξετάζεται η συνύπαρξη Ορθοδόξων και Καθολικών στο νησί. Μελετάται η στάση του ιδρυτή του δουκάτου, Μάρκου Σανούδου, σύμφωνα με την παράδοση, απέναντι στην ορθόδοξη εκκλησία, καθώς και η δράση θρησκευτικών ταγμάτων και η πολιτιστική προσφορά τους. Στο ίδιο κεφάλαιο ερευνάται, ακόμη, το πώς η Α' Άλωση της Πόλης από τους Φράγκους στιγμάτισε την σχέση των δύο θρησκευτικών ομάδων και πώς η άλωση αυτή στη συνέχεια υποβαθμίστηκε στο εθνικό αφήγημα (για τη Νάξο).

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μνήμη ως κοινωνική διαδικασία, αναλύεται η διαμόρφωσή της (στάδια «φιλτραρίσματος, μετάπλασης, εκροής»), και η σημασία της για την ταυτότητα της κοινότητας καθώς και η σχέση της με την ιστορία. Τέλος εξηγείται πώς το περιεχόμενο και πώς το νόημα της μνήμης ακολουθεί τις επιταγές του έθνους-κράτους.

Στο τέταρτο κεφάλαιο σχολιάζεται η μνήμη της Ενετοκρατίας ως μέρος της Λατινοκρατίας (περίοδος μεγαλύτερη στη συλλογική μνήμη των ντόπιων), όρος που προτιμάται και από ορισμένους ιστορικούς. Η εν λόγω περίοδος «νομιμοποιείται» στη συλλογική μνήμη με τον «ελληνοποιημένο» μύθο του Μάρκου Σανούδου, ενώ υποβαθμίζεται και δεν συμπεριλαμβάνεται ως βασικό στοιχείο της ιστορίας των κατοίκων της Νάξου, καθώς οι κάτοικοι ανάγουν την καταγωγή τους στην ελληνική αρχαιότητα. Ως μνήμη-παραφωνία στο ενοποιητικό αφήγημα της σχέσης με την αρχαιότητα αναδύεται η μνήμη της «καταπίεσης» των κατοίκων των χωριών των Μελάνων από τους «φράγκους». Οι πρώτοι πραγματοποίησαν αναίμακτη αγροτική εξέγερση το 1944 για να αποκτήσουν εξ ολοκλήρου την γη μετά από διανομές την επόμενη δεκαετία.

Στην ενότητα αυτή εξηγείται γιατί οι σχέσεις κυριαρχίας με τους Λατίνους δεν εντυπώθηκαν στην ευρύτερη συλλογική μνήμη, ενώ η μνήμη και η ιστορία (ιστοριογραφία) προσαρμόστηκαν στις επιταγές της εθνικής ταυτότητας. Το έλλειμμα μιας ανθήσασας κοινότητας καθολικών διευκόλυνε αυτή τη διαδικασία, καθώς δεν υπήρξε άλλη μνημονική κοινότητα για να λειτουργήσει ως εναλλακτική ερμηνευτική προσέγγιση του παρελθόντος.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας, παρουσιάζονται ως μελέτες περίπτωσης δύο πολιτιστικοί οργανισμοί, το Ενετικό Μουσείο και ο Πύργος Μπαζαίου.

Στο πέμπτο κεφάλαιο αναλύεται εν συντομία η μνημονική λειτουργία ενός μνημείου, ερμηνεύεται η λειτουργία των εξεταζόμενων φορέων ως μνημείων, η κρατική προστασία τους αλλά και το νομοθετικό δίκτυ προστασίας γενικότερα στα μνημεία της Λατινοκρατίας στο νησί. Επίσης στο ίδιο κεφάλαιο αναφέρονται και άυλα στοιχεία της εν λόγω μνήμης.

Στο έκτο κεφάλαιο περιγράφεται πώς τα μουσεία ως μηχανισμοί παραγωγής και διάδοσης ιδεολογικών μηνυμάτων υπηρέτησαν έως τον 20ό αιώνα του σκοπούς του έθνους-κράτους. Τον τελευταίο αιώνα, όμως, υφίσταται μια τάση στα μουσεία να απεμποληθούν τα στερεότυπα της παράδοσης.

Στο έβδομο κεφάλαιο αναλύονται οι εξεταζόμενοι φορείς ως μουσειακοί χώροι, ως φορείς μνήμης. Συγκεκριμένα, περιγράφεται η διαφοροποίηση του Ενετικού Μουσείου από την επικρατούσα αντίληψη για τα λαογραφικά μουσεία στον ελλαδικό χώρο, η απόπειρα διάσωσης της μνήμης και η διαφορετική ερμηνεία της τοπικής αφήγησης από την μόνιμη έκθεσή του. Στη συνέχεια προσεγγίζεται ο Πύργος Μπαζαίου, τα ζητήματα που προέκυψαν στην διαχείριση του (αξιοποίηση χώρου ως μουσείο και τίτλος του), οι δύο κύκλοι περιοδικών εκθέσεων που οργάνωσε και ο προβληματισμός γύρω από την συνύπαρξη του μνημείου με τις πιο πρόσφατες εικαστικές εκθέσεις.

Στο όγδοο κεφάλαιο επιχειρείται να εξεταστεί η πολιτιστική παραγωγή των δύο υπό εξέταση οργανισμών. Επίσης, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα έρευνας με ερωτηματολόγιο για την επισκεψιμότητα και την συμμετοχή των κατοίκων του νησιού στις δραστηριότητες αυτές. Μέσα από την έρευνα με το ερωτηματολόγιο εξετάστηκε και η επίδραση της αρνητικής μνήμης στη διαπιστωμένη τάση απουσίας μεγάλου μέρους του ντόπιου κοινού από τις δράσεις στα εξεταζόμενα μνημεία-μουσεία.

Στο τελευταίο κεφάλαιο προτείνεται ως λύση για την σύνδεση της πλειονότητας του ντόπιου κοινού με τους εν λόγω μουσειακούς χώρους η αξιοποίηση της προφορικής ιστορίας, είτε για την βελτίωση των ερμηνευτικών μέσων και την ένταξη της οπτικής των κατοίκων στην έκθεση (Ενετικό Μουσείο), είτε για την επανασύνδεση των ντόπιων με το μνημείο στο πλαίσιο μιας έκθεσης που θα συνδέει το παρόν με το παρελθόν (Πύργος Μπαζαίου).

Α. Ψηφίδες της μνήμης της Ενετοκρατίας: ταυτότητα και απώθηση

Σε μια απόπειρα να εξεταστεί η μνήμη της Ενετοκρατίας στη Νάξο ακολουθείται ο «μίτος» της Αριάδνης, μυθικής θεότητας συνδεδεμένης με το νησί και η περιπλάνηση αρχίζει σε έναν «λαβύρινθο» ιδεολογικών και ιστορικών κατασκευών. Η ερευνητική πορεία διαγράφει έναν νοηματικό κύκλο, με ιστορική αφετηρία τη Δ' Σταυροφορία και την άλωση της Πόλης από τους Φράγκους. Σκοπός είναι να εξηγηθεί η επίδραση που άσκησαν στη Νάξο κομβικά γεγονότα στη διαμόρφωση της μνήμης της περιόδου η οποία ακολούθησε. Η οπτική του εγχειρήματος αφορά το πώς η Ενετοκρατία αποτυπώθηκε στη μνήμη των ντόπιων: Συγκεκριμένα, ερευνάται η ιστορική αφετηρία της εγκατάστασης των Ενετών στο νησί, δηλαδή η αφετηρία της Λατινοκρατίας, καθώς και οι δομές του καθεστώτος και η συνύπαρξη Ενετών/Λατίνων και Ελλήνων.

Η αναζήτηση τοπικών αφηγήσεων σε συνδυασμό με την βιβλιογραφική και την ποιοτική έρευνα εντάσσεται στη διαδικασία, με σκοπό να εξηγηθεί η στάση των Ναξιωτών απέναντι σε αυτή την ιστορική περίοδο. Ερμηνευτικό άξονα της προσέγγισης συνιστά η συμβίωση του ορθόδοξου και του λατινικού-καθολικού στοιχείου, καθώς και η επίπτωσή της στην ανάδειξη της ελληνικής ταυτότητας του ντόπιου πληθυσμού.

Εικόνα 2: Η Αριάδνη στη Νάξο του Christopher Wordsworth(1841)

Πηγή: <http://el.travelogues.gr/item.php?view=57393>

A1. Η αρχή του νήματος της ιστορίας: Η Δ' Σταυροφορία και η Άλωση της Πόλης

Αρχικός στόχος της Δ' Σταυροφορίας ήταν η επανάκτηση των Αγίων Τόπων. Ο κόμης της Καμπανίας Τιμπό και οι φράγκοι ευγενείς προσέφεραν χρήματα στον δόγη της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας της Βενετίας, για να τους μεταφέρει στον πολυπόθητο προορισμό τους. Από αυτήν την πολιτική συμφωνία ο δόγης εξασφάλιζε λάφυρα και γη, επεκτείνοντας με αυτό τον τρόπο την ήδη σχηματισθείσα θαλασσοκρατία του (Lane 2007:70).

Ωστόσο, η Δ' Σταυροφορία εξετράπη της πορείας της καθώς ο Αλέξιος Άγγελος, γιος του έκπτωτου βυζαντινού αυτοκράτορα Ισαάκ Β' Αγγέλου, ζήτησε τη βοήθεια των Σταυροφόρων για να επιστρέψει στην εξουσία. Μάλιστα, δεσμεύτηκε ότι μετά την ανάρρησή του στο θρόνο εκτός από χρήματα που θα τους προσέφερε, θα έθετε την Ορθόδοξη Εκκλησία υπό τον Πάπα (Lock 1998: 81).

Με την πρώτη έφοδο επέστρεψε στον θρόνο ο γιος του έκπτωτου αυτοκράτορα. Στις επόμενες ακολούθησαν σκοτωμοί, βιασμοί, λαφυραγωγίες και ιεροσυλίες³, με την τελική άλωση της Κωνσταντινούπολης στις 13 Απριλίου του 1204 (Lane 2007: 75-77). Ο Αλέξιος, όμως δεν μπόρεσε να κρατήσει τις υποσχέσεις του και εκθρονίστηκε. Το γεγονός αυτό οδήγησε στην κατάρτιση ενός καταστατικού- πρωτοκόλλου για μια νέα διοίκηση και για τη διανομή των εδαφών, γνωστή ως «*Patritio Terrarum Imperii Romanie*» (Τσικνάκης 2009: 242) πριν την εκλογή του νέου (λατίνου) αυτοκράτορα. Επρόκειτο για μια συμφωνία διανομής περιοχών και αξιωμάτων μεταξύ Γάλλων και Βενετών. Όμως, οι περιοχές που διανεμήθηκαν έπρεπε να κατακτηθούν.

Η Βενετία ήταν θαλάσσια δύναμη και δεν μπορούσε να κρατήσει υπό την κυριαρχία της πολλά εδάφη, όπως τα νησιά του Αιγαίου, γι' αυτό ανέθεσε τον έλεγχό τους σε γόνους πλουσίων οικογενειών (Κωτσάκης 2013: 15). Στόχος ήταν η επέκταση του αποικιοκρατικού εμπορίου στην Ανατολή με τη μεταφορά των προϊόντων των νησιών του Αιγαίου και της Μικράς Ασίας, όπως ήταν το ορυκτό για τη βαφή υφαντών, η σταφίδα, το κρασί, το σιτάρι κ.ά. (Κατσούρος 2006: 14).

³ Ο Le Goff (1996:100) θεωρεί ότι ήταν ένα από τα κυριότερα κίνητρα λοξοδρόμησης των Σταυροφόρων, καθώς ο Βυζαντινός κόσμος ήταν πηγή λειψάνων Αγίων.

Εικόνα 3:

Η εκλογή του

Βονιφάτιου Μονφερατικού

ως αρχηγού της Δ΄

Σταυροφορίας (1201).

Έργο του Henri Decaisne

(1840).

Πηγή:

https://en.wikipedia.org/wiki/Boniface_I,_Marquess_of_Montferrat#/media/File:Boniface-of-Montferrat.jpg

Εικόνα 4:

Η στέψη του Βαλδουίνου

αυτοκράτορα της Λατινικής

Αυτοκρατορίας.

Έργο του Henri Decaisne.

Πηγή: <http://www.fineart-china.com/htmlimg/image-92097.html>

Στον χώρο του Αρχιπελάγους

Η ανάγκη κατάκτησης των νησιών από τους Βενετούς ήταν επιτακτική, καθώς υφίσταντο πολλοί πυρήνες-ορμητήρια πειρατών, οι οποίοι έθεταν το βενετικό εμπόριο σε κίνδυνο (Κωτσάκης 2013: 16). Γενοβέζοι και Πιζάνοι είχαν ήδη μετατραπεί σε πειρατές στο Αιγαίο μετά τη σφαγή ιταλών εμπόρων στην Κωνσταντινούπολη το 1182⁴. Ενδεικτικό είναι ότι γενοβέζικο φυλάκιο υπήρχε στο βυζαντινό κάστρο στο Απαλίου⁵ της κεντρικής Νάξου πριν από τη βενετική κατάκτηση (Lock 1998 : 245-248).

Επιπλέον, η κατάκτηση των νησιών αντιμετωπίστηκε ως επένδυση κεφαλαίων στο Αιγαίο από τους ευγενείς, στο πλαίσιο εκμετάλλευσης των αποικιών της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας της Βενετίας (Lock 1998 : 248). Χαρακτηριστικά, ο Μάρκος Σανούδος, ανιψιός του δόγη, κατέκτησε τις Κυκλάδες, πιθανότατα το 1207 και ίδρυσε το Δουκάτο του Αιγαίου⁶ ή του Αρχιπελάγους (Μοσχονάς 2009: 39), αλλά αναγνώρισε τον λατίνο αυτοκράτορα, Ερρίκο, ως επικυρίαρχο (Miller 1997: 41-42). Ωστόσο, οι υποχρεώσεις του έναντι της Βενετίας εκπορεύονταν από την ιδιότητα του ως βενετού πολίτη (Ραβενιάνι 2009: 61).

Οτιδήποτε, όμως, είναι γνωστό για τον Μάρκο Σανούδο προκύπτει από την αφήγηση του ιησουίτη μοναχού Robert Sauger (17^{ος} αι.), η οποία περιέχει λογοτεχνικά και ιδεολογικά στοιχεία. Συγκεκριμένα, η εν λόγω αφήγηση δεν αποτελεί ιστορική καταγραφή, δηλαδή πρόκειται για μια ιστορία εξ' ακοής, μια παράδοση (Slot 2005: 5-6). Ενδεικτικό είναι ότι στον Μάρκο Σανούδο αποδίδεται κάθε μεσαιωνικό μνημείο στο Κάστρο της Νάξου, ενώ δεν υπάρχουν καταγραφές ιστορικών παρά χρονογραφήματα κυρίως βενετών περιηγητών του 16ου αιώνα. Η τάση να περιγράφεται ο Μάρκος Σανούδος ως θεμελιωτής κάθε δομής και μνημείου του δουκάτου λειτούργησε στη τοπική αφήγηση και στο ιδεολόγημα για τους διαδόχους του νομιμοποιητικά (Κατσουρός 2006: 7-8).

⁴ Η Γλύκατζη-Αρβελέρ (2007: 103-106) περιγράφει το αντιλατινικό αίσθημα ως μίσος για τους ενοχλητικούς ξένους εμπόρους των ιταλικών πόλεων που υπέδειξαν αδιάντροπη συμπεριφορά (κατά τη λαϊκή μνησικακία) γιατί καθόριζαν πλέον την οικονομική ζωή του Βυζαντίου.

⁵ Εκεί λέγεται ότι αποβιβάστηκε ο στόλος του Μάρκου Σανούδου, ενώ η ημερομηνία αμφισβητείται ίσως το 1207, 1210, 1213 ή 1204 (Κωτσάκης 2013: 17).

⁶ Στο κεντρικό Αιγαίο δημιουργήθηκαν δύο κράτη, το Δουκάτο του Αιγαίου και η δεσποτεία των νήσων Τήνου και Μυκόνου (Saint-Guillaume 2009: 123).

Εικόνα 4:

Προμετωπίδα:

ο Λέων της Βενετίας,

το έμβλημα της

Γαληνοτάτης Δημοκρατίας

της Βενετίας.

Πηγή:

<http://el.travelogues.gr/item.php?view=48632>

Η μυθική «επένδυση» του Μάρκου Σανούδου και η ιστορία του δουκάτου

Ο Μάρκος Σανούδος, τέκνο της Βενετίας που είχε γεννηθεί στο Βυζάντιο, φέρεται ως τολμηρός επιχειρηματίας (Καλλιγιάς 1997:179). Για να κάμψει την αντίσταση των υπερασπιστών του κάστρου του Απαλίου και να ενθαρρύνει τους δικούς του στρατιώτες, ο Σανούδος φέρεται να έκαψε τα σκάφη του. Στη συνέχεια, κατάκτησε τα νησιά⁷ Πάρο, Αντίπαρο, Μήλο, Ίο, Κύθνο, Αμοργό, Κίμωλο, Σίφνο, Σίκινο, Σύρο και Φολέγανδρο, ενώ υπέταξε και την περιοχή της Σμύρνης και τα παράλια της. Ωστόσο, ο Θεόδωρος Λάσκαρης, αυτοκράτορας της Νίκαιας, μπήκε εμπόδιο στην επέκτασή του, τον αιχμαλώτισε, αλλά καθώς εντυπωσιάστηκε από την ανδρεία του, τον ελευθέρωσε και του έδωσε το χέρι της αδερφής του (Miller 1997: 643).

Σύμφωνα με την παράδοση, ο ιδρυτής του Δουκάτου του Αιγαίου⁸, έχτισε το δικό του κάστρο στη σημερινή Χώρα της Νάξου, αφήνοντάς μας ένα σημαντικό μνημείο της ιταλικής κυριαρχίας στο Αιγαίο (Miller 1997: 41). Μάλιστα, αντάμειψε τους συντρόφους του και με τιμάρια εντός της Νάξου⁹. Τέλος, τιμήθηκε με το αξίωμα του ναυάρχου της Ρωμανίας, αφού η Βενετία είχε εφαρμόσει το δόγμα «παν το κατακτηθέν εις αυτούς ανήκειν» (Καλλιγιάς, 1997: 180).

Το δουκάτο όμως πέρασε στα χέρια νέας δυναστείας¹⁰ όταν ο δούκας Nicolo Dalle Carceci, τελευταίος απόγονος των Σανούδων και Βαρόνος της Εύβοιας, δολοφονήθηκε από τον Francesco Crispo -Φραγκίσκο Κρίσπο¹¹ (Miller 1997: 660, 658-659). Ο νέος δούκας καταγόταν από τη Βερόνα γι' αυτό και ο Slot (2006 β: 14) υποστηρίζει ότι ο όρος «Ενετοκρατία» δεν είναι

⁷ <http://www.ime.gr/chronos/projects/fragokratia/gr/webpages/aegean.html>

⁸Ο Slot (2005:6) τονίζει ότι στο πιο παλιό έγγραφο για τη Νάξο φέρεται ως δεσπότης (Dominator) και όχι ως δούκας. Ο Κωτσάκης (2013: 15-16) αναφέρει ότι ο Μ.Σανούδος υποσχέθηκε φέουδα σε τυχονομάρχες Βενετούς, Λομβαρδούς, Ναπολιτάνους και Φλαμανδούς. Αυτοί έλαβαν στη συνέχεια ιδιοκτησίες-φέουδα στα νησιά (Slot 1982: 50). Κατά μια επιστημονική άποψη είναι ο εμπνευστής της επιχείρησης κατάκτησης χωρίς κυριαρχικά δικαιώματα. Ο Γάσπαρης (2008:276) τον παρουσιάζει να υπακούει σε εντολή της Βενετίας, αλλά στη συνέχεια να αναγνωρίζει την επικυριαρχία του λατίνου αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης.

⁹Ο Lock (1998 :48, 249) υπενθυμίζει ότι σκοτάδι καλύπτει τις γνώσεις μας για την πρώτη περίοδο της Ενετοκρατίας στο νησί (εποικισμός των νησιών, κρατική συμμετοχή στις ιδιωτικές επενδύσεις.) Κύρια πηγή άντλησης πληροφοριών αποτελεί το χρονικό του δόγη Αντρέα Ντάνταλο (1309-1354), ο οποίος εστιάζει περισσότερο στους τίτλους που αποκτήθηκαν στο Αιγαίο παρά στη «βενετική διεύθυνση στο Αρχιπέλαγος».

¹⁰ Βλέπε χρονολόγιο με τους Δούκες του Αιγαίου στο Παράρτημα σ. 132

¹¹ Ο Miller (1997: 661) διατείνεται ότι ανήκε σε μια λομβαρδική οικογένεια που είχε εγκατασταθεί στην Εύβοια. Είχε παντρευτεί την κόρη του Δούκα Ιωάννη Ι και αυθέντη της Μήλου. Διαδέχτηκε τον πεθερό του στη Μήλο, αλλά διεκδίκησε και πέτυχε τον δούκικο θρόνο.

ακριβής. Τον δούκινο θρόνο διεκδίκησε και η οικογένεια Σομμαρίπα γόνος της οποίας είχε παντρευτεί την Μαρία Σανούδου¹² (Κωτσάκης 2013: 38).

Η Βενετία εξακολουθούσε να εποφθαλμιά το δουκάτο καθώς παρενέβη δύο φορές ορίζοντας βενετό διοικητή (Miller 1997: 679-682). Ωστόσο, όταν η βενετική ισχύς εξέπνευσε στον ελλαδικό χώρο, ο Οθωμανός καπουδάν πασάς Χαϊρεντίν Μπαρμπάρσα επιτέθηκε στα νησιά του Αιγαίου το 1537 (Γ' Βενετοτουρκικός Πόλεμος 1537-1540). Αποτέλεσμα ήταν το δουκάτο να παραδοθεί και να τεθεί φόρου υποτελής στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (Miller 1997: 689-693).

Η βαρύτερη φορολογία που επεβλήθη από την δούκινη αρχή, επέφερε την αντίδραση των Ναξιωτών, οι οποίοι ζήτησαν τη βοήθεια της Υψηλής Πύλης. Οι Οθωμανοί κατέλαβαν χωρίς αντίσταση τη Νάξο το 1566, θέτοντας τυπικά τέλος στην Ενετοκρατία. Νέος δούκας ορίστηκε ο εκχριστιανισμένος Εβραίος, Ιωσήφ Ναζή (Miller 1997: 699-702), ο οποίος διοικούσε μέσω ενός καθολικού τοποτηρητή. Βενετικές και άλλες λατινικές οικογένειες παρέμειναν στο νησί χωρίς να χάσουν τη δύναμή τους, ενώ μετοίκησαν και άλλες οικογένειες καθολικών ευγενών (Κωτσάκης 2007: 64,74).

Το 1621 η Οθωμανική Αυτοκρατορία επαναπροσδιόρισε τη διοικητική της μηχανή. Ωστόσο, οι λατίνοι φεουδάρχες μην επιθυμώντας να απολέσουν τα δικαιώματά τους, καθυστέρησαν την εφαρμογή της διοικητικής μεταρρύθμισης για 100 χρόνια. Το διάστημα αυτό ξέσπασαν στο νησί αγροτικές επαναστάσεις και διαπράχθηκαν δολοφονίες (Κωτσάκης 2007: 113-114).

¹² Την διεκδίκηση των Σομμαρίπα χρησιμοποίησε ο μοναχός Saulger, όταν πρότεινε στον Γάλλο βασιλιά την εκχώρηση σε αυτόν από την εν λόγω οικογένεια των δικαιωμάτων στο δούκινο θρόνο, προκειμένου να ανασύσταθεί το δουκάτο υπό την γαλλική σφαίρα (Μαλτέζου 2016:9).

Εικόνα 6:

Εκτός από το Κάστρο στην Χώρα,
ο Μάρκος Σανούδος ίδρυσε
σύμφωνα με την παράδοση
και το Απάνω Κάστρο,
ανάμεσα στην Ποταμιά και στη
Τραγαία.

Πηγή :

<http://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=apanokastr>

Εικόνα 7:

Το Κάστρο, όπως λένε οι γηγενείς
το ενετικό οχυρό,
που σύμφωνα με την παράδοση
έχτισε ο Μάρκος Σανούδος
στη νέα πρωτεύουσα
(βορειοδυτικά του νησιού)
που πέλεξε για το
Δουκάτο του Αιγαίου.

Φωτό: Μαρία Αλιμπέρτη

A 2. Συνύπαρξη Λατίνων και ορθοδόξων

Στην διαμόρφωση της συγκεκριμένης περιόδου συνέβαλε σημαντικά η σχέση ορθοδόξων και καθολικών καθώς επέφερε τον ετεροπροσδιορισμό των ντόπιων από τους κατακτητές (Γιαννακόπουλος 2013 : 36). Σημειωτέον είναι ότι οι Βενετοί ήταν θρησκευτικά αδιάφοροι και δεν διέθεταν καλές σχέσεις με την Αγία Έδρα, καθώς διεκδικούσαν εδάφη από το παπικό κράτος (Κωτσάκης 2013:80).

Οι επιστήμονες ερίζουν για το εάν ο Μάρκος Σανούδος ήταν ανεκτικός με τους ορθόδοξους, ενώ η παράδοση τον θέλει σύζυγο ορθόδοξης πριγκίπισσας και προστάτη ορθόδοξης εκκλησίας στο Κάστρο (Κωτσάκης 2007: 139). Ο Miller (1997: 643) υποστηρίζει ότι ως Βενετσιάνος ήταν μετριοπαθής με τη θρησκεία, εξασφαλίζοντας έτσι την ανοχή των Ελλήνων.

Ωστόσο, ο δούκας κατέσχεσε τον ιερό ναό του Αγίου Μάμαντα στην Ποταμιά για να γίνει καθολικός μητροπολιτικός ναός (Κωτσάκης 2007: 311), ενώ παραχώρησε τη μονή του Φωτοδότη στο Δανακό σε μονή Βενεδικτίνων στην Ιταλία (Slot 2005: 6). Επιπλέον, διατήρησε τη δικαιοδοσία του στα ορθόδοξα μοναστήρια (Slot 2005: 6), ενώ οι πηγές δεν βεβαιώνουν ότι οι ορθόδοξες εκκλησίες τέθηκαν υπό λατινική εξουσία¹³ (Slot 1982: 58). Συνεπώς, προκλήθηκαν ανταγωνιστικές σχέσεις μεταξύ των δύο Εκκλησιών (Lock 1998: 352-253).

Στη Νάξο όμως δεν συναντάμε την προσχώρηση του ποιμνίου στο λατινικό δόγμα, όπως στη Σύρο, στη Τήνο και στη Σαντορίνη (Κωτσάκης 2013: 77). Με την οθωμανική υποτέλεια η ορθόδοξη ιεραρχία ανέκτησε την θέση της. Επιπλέον, κάποιοι καθολικοί βαφτίστηκαν ορθόδοξοι, καθώς οι νέοι κατακτητές ήταν λιγότερο καχύποπτοι απέναντι στους ορθόδοξους (Brewer 2012).

Η καθολική εκκλησία στο Αιγαίο δεν αφέθηκε στη τύχη της. Ιησουίτες μοναχοί είχαν αξιοσημείωτη παρουσία στη Νάξο, ανέλαβαν προσηλυτιστική δράση στο πλαίσιο της αντιμεταρρύθμισης (Βακαλόπουλος 2003: 122), για την κάλυψη αναγκών του χριστιανικού

¹³ Κατά τον Κωτσάκη (2007: 142) μόνο καθολικοί χρίζονταν επίσκοποι, καθώς για τους καθολικούς η εκκλησία ήταν ενιαία και αδιαίρετη. Το ορθόδοξο ποίμνιο διοικούσε ο πρωτόπαπας, συνήθως φιλενωτικός ιερέας, κάτω από τον λατίνο επίσκοπο, του οποίου όμως η δικαιοδοσία στην ορθόδοξη εκκλησία ήταν περιορισμένη (Slot 1982: 58)

ποιμνίου¹⁴. «Πήρα γραπτή άδεια από τον έλληνα Μητροπολίτη να κάνω κήρυγμα και κατήχηση στις ελληνικές εκκλησίες» φαίνεται να γράφει ένας Ιησουίτης στη Νάξο το 1641 (Γιανναράς 1999: 97).

Τις πρώτες δεκαετίες του 17ου αι. Καπουκίνοι μοναχοί ίδρυσαν σχολεία και προσέλκυσαν νέους σε μια προσπάθεια διείσδυσης της Γαλλίας στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (Βακαλόπουλος 2003: 123). Στόχος ήταν να αναδειχθεί η Γαλλία σε κηδεμόνα των καθολικών πληθυσμών στο Αιγαίο, αφού η βενετική δύναμη εξασθενίζε (Κωτσάκης 2006:42). Ο Κατσουρός¹⁵ υποστηρίζει ότι η Νάξος μετατράπηκε σε θρησκευτικό προτεκτοράτο.

Ωστόσο, δεν πρέπει να παραλειφθεί η θετική συμβολή των θρησκευτικών ταγμάτων τόσο στην πολιτισμική παραγωγή και στη παιδεία όσο και στην ανάπτυξη του νησιού (Κωτσάκης 2013:81). Οι μοναχές της Αγίας Ούρσουλας ίδρυσαν την ομώνυμη σχολή (αργότερα Ελληνογαλλικό Γυμνάσιο Ουρσουλινών Νάξου), ενώ ακολούθησαν και άλλα τάγματα όπως Δομινικανοί, Λαζαριστές κ.ά. (Κωτσάκης 2007: 148).

Επίσης, καθολικοί είχαν συστήσει στη Νάξο ισχυρές αδελφότητες λαϊκών όπως της Καζάτσα-της Αμιάντου Συλλήψεως της Παναγίας(Campagnolo-Ποθητού 2006: 18), του Τιμίου Σταυρού κ.ά., τα οποία διέθεταν μεγάλη ακίνητη περιουσία, γεγονός που τους επέτρεπε να ασκούν φιλανθρωπικό έργο. Ενδεικτικό ήταν ότι η Αδελφότητα του Τιμίου Σταυρού ίδρυσε σχολείο¹⁶, το οποίο ανέθεσε στο τάγμα των Ιησουιτών (Πανοπούλου 2007:286- 289).

Επομένως, παρά την προσηλυτιστική προσπάθεια δεν παρατηρήθηκε μαζική προσχώρηση στον καθολικισμό. Αντιθέτως, κάποιοι καθολικοί προσχώρησαν στην ορθοδοξία (Κωτσάκης 2007 :151). Στην επόμενη ενότητα για τη μνήμη θα επισημανθεί ότι οι τοπικές αφηγήσεις εμμένουν στην ομαλή συνύπαρξη, γεγονός που μπορεί να αποδοθεί αφενός στη μη αλλοίωση του δόγματος του πληθυσμού, αφετέρου στο επιχείρημα του Λιάκου (2007:157) ότι η μνήμη αντισταθμίζει ως ένα βαθμό «την απώλεια εμπειρίας που συνεπάγεται το πέρασμα του χρόνου».

¹⁴ Στο νησί είχαν προηγηθεί από τα τέλη του 14ου αιώνα Φραγκισκανοί μοναχοί οι οποίοι κατοίκησαν στην περιοχή Αγγίδια (υπό τη δούκινη αιγίδα), ερχόμενοι από την Κρήτη (Κωτσάκης 2007: 143).

¹⁵ Κατσουρός 2016, προσωπική επικοινωνία/συνέντευξη.

¹⁶ Το πρώτο ορθόδοξο σχολείο, αυτό του Αγίου Γεωργίου, ιδρύθηκε το 1775 στην Γρόττα της Χώρας (Ανωμερίτης 2009:32).

Εικόνα 8:

Η Μονή του Φωτοδότη:

Το αρχαιότερο

καστρομοναστήρι της

Νάξου.

Εικάζεται ότι

κατασκευάστηκε

(τέλη 7ου αι.).

Περιήλθε στην δικαιοδοσία

των Βενεδικτίνων και

πήρε τη μορφή του οχυρού

που έχει μέχρι σήμερα

τον 15ο αι.

Πηγή :

<http://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=photodot>

Η αρχή της λήθης: η πρώτη Άλωση

Η προσέγγιση της σχέσης Ορθοδόξων –Λατίνων στη Νάξο επιτάσσει την έρευνα της μακράς αντιπαράθεσης στο ευρύτερο πλαίσιο της ιστορίας. Πρόκειται για το δίπολο Έλληνας-Λατίνος, το οποίο φορτίζεται με έννοιες που προέρχονται από την περίοδο της Άλωσης από τους Φράγκους. Η σημασία της είναι εξέχουσα γιατί αφενός συνιστά αφορμή της δημιουργίας των ενετικών και των άλλων «σταυροφορικών» κρατών στον ελλαδικό χώρο και αφετέρου την αρχή της ελληνικής επίγνωσης.

Η ιδεολογία της ελληνικότητας καλλιεργήθηκε με τον αγώνα κατά των ξένων, των Φράγκων, των Σέρβων και των Τούρκων¹⁷ (Σβορώνος 2004: 70). Η περιχαράκωση ταυτοτήτων προκλήθηκε από το χάσμα Ανατολής και Δύσης, το οποίο επέτεινε ο διαμελισμός του χριστιανισμού σε καθολικούς και ορθόδοξους¹⁸(Le Goff 1996: 96-98). Ο ελληνικός πατριωτισμός συγχέεται για μακρά περίοδο με το αντιλατινικό πάθος, το οποίο έλαβε διαστάσεις μιας εθνικής απαίτησης, της ανάκτησης της θείας Πόλης από τους ασεβείς (Γλύκατση- Αρβελέρ 2007: 23-124, 131).

Παράλληλα, η εξόρμηση των Σταυροφόρων και το καθεστώς που επέβαλε ήταν αποικιοκρατικό¹⁹ και θρησκευτικού χαρακτήρα (Καραμπελιά 2007:25-26): με το πρόσχημα του ιερού συνασπίστηκε η Δύση (Φράγκοι, Ιταλοί, Νορμανδοί, Άγγλοι, Καταλανοί κ.α.). Επιπλέον, οι Σταυροφόροι τέθηκαν υπό τον Πάπα, καθώς και υπό μοναχικά τάγματα -Ιωαννίτες και Ναΐτες Ιππότες- σε μια στρατιωτική επιχείρηση με αποτέλεσμα την αρπαγή του μυθικού βυζαντινού πλούτου.

Ωστόσο, το χάσμα αυτό που διαιωσιζόταν έπρεπε να ξεχαστεί. Η άλωση της Πόλης από τους Φράγκους και η περίοδος που ακολούθησε υποβαθμίστηκε στην επίσημη ιστορία (κυρίαρχη

¹⁷ Κατά τον Σβορώνο (2004: 65-66) στην εθνική συνειδητοποίηση είχαν συμβάλει: Η απώλεια μέρους της Μ.Ασίας με τη μάχη του Ματζικέρτ (1071), η σύγκρουση με τη φράγκικη αυτοκρατορία που διεκδικούσε το τίτλο της ρωμαϊκής οικουμενικότητας, οι συγκρούσεις Ενωτικών-Ανθενωτικών, η έριδα με την Αγία Έδρα και η οικονομική διείδυση των ιταλικών πόλεων.

¹⁸ Η ορθόδοξη Εκκλησία βρίσκει έρεισμα στην ελληνικότητα καθώς έχει πληγεί από το σχίσμα (Σβορώνος 2004: 69).

¹⁹ Ο Slot (2006: 8) ισχυρίζεται ότι οι αφέντες των νησιών λάμβαναν τις προσόδους σε προϊόντα εμπορεύσιμα στη διεθνή αγορά δηλαδή μετάξι, βαμβάκι, δημητριακά, μαλλί.

αφήγηση) σε σχέση με την Άλωση από τους Οθωμανούς. Η ιστοριογραφία του 19^{ου} αι. έπρεπε να διαφυλάξει την ενότητα της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας και της Εθνεγερσίας του 18^{ου} αιώνα (Γιαννακόπουλος 2013:37). Μια ενδεχόμενη ανάδειξη του 1204 ως έτους σταθμού, ακόμη και σήμερα θα έφερνε δυσκολίες στο εγχείρημα της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, αφού οι Έλληνες συγκρότησαν την ταυτότητά τους, κάνοντας «εθνική αντίσταση εναντίον της φραγκοκρατίας» (Βακαλόπουλος 1988:73).

Αναλυτικότερα, η αποδοχή αυτού του έτους ορόσημου θα κλόνιζε την ενότητα της διαχρονίας από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας, καθώς θα έπρεπε να καθιερωθεί μια νέα περιοδολόγηση. Συνεπώς, θα καταστρεφόταν έτσι το ιδεολόγημα του νεώτερου ελληνισμού που είναι βασισμένη στην ευρωπαϊκή εθνογένεση (Καραμπελιάς 2007:35). Ως εκ τούτου, το 1453²⁰ καθιερώθηκε ως η διαχωριστική γραμμή Μεσαίωνα και Νέου Ελληνισμού, όπως αποτυπώνεται στα σχολικά εγχειρίδια (Παπαδία-Λάλα 2012:6-17). Επιπλέον, οι τοπικές ιστοριογραφίες προσαρμόζονται στην «εθνική» (Παπαδία-Λάλα 2004 : 6), χωρίς να λαμβάνεται υπόψιν ότι ο ελληνικός πληθυσμός δεν βίωσε όμοια τις ξένες κυριαρχίες και την εκδίωξη αυτών, όπως στην περίπτωση της Νάξου την οθωμανική.

Συνεπώς, το ζήτημα της εθναφύπνισης²¹ (1204) επισκιάστηκε από την οθωμανική κατάκτηση άμεσα συνδεδεμένη με την εθνική Παλιγγενεσία (1821), σε μια πρόσληψη της ιστοριογραφίας σύμφωνα με την οπτική της σύγχρονης κοινωνίας (Σύρου 2007 :228-229). Η πικρία της πρώτης Άλωσης υπερκαλύφθηκε από την οθωμανική κατάλυση της Πόλης (Μαλτέζου 2009: 23-24). Διαφορετικά, η αποδοχή της αφήγησης του 1204 ως κυρίαρχη θα επανέφερε το «αίσθημα της ταπείνωσης» των Ελλήνων, μια απόδειξη του τραύματος που προκάλεσαν οι Λατίνοι (Γλύκατζη-Αρβελέρ 2007: 123, 131).

²⁰ Της άποψης ότι στην οθωμανική επιτυχία συνέβαλαν οι Έλληνες εξαιτίας τους μίσους τους για τους Λατίνους υπεραμύνεται ο Braudel (1990: 151-152).

²¹ Πολλοί ιστορικοί όπως ο Παπαρηγόπουλος προσδιορίζουν την εθναφύπνιση τον 18^ο αιώνα. Σε αυτή την περίπτωση η εθναφύπνιση μοιάζει με τον μύθο της ωραίας κοιμωμένης κατά τον Κένεθ Μινογκ (Ροτζώκος 2007: 21), δηλαδή θεωρείται αυτονόητο το εθνικό παρελθόν, ενώ πρόκειται για αφήγηση μιας νέας και ιδεολογικά προσανατολισμένης ιστορίας.

A.3 Η μνήμη: ως ερευνητικό εργαλείο και ως ζωτική κοινωνική λειτουργία

Στη προηγούμενη ενότητα προσεγγίστηκε η Ενετοκρατία από τη σκοπιά των ιστορικών γεγονότων. Στην ενότητα αυτή για να ψηλαφιστεί το αχνό σήμα της περιόδου, επιλέχθηκε η προσέγγιση μέσω της συλλογικής μνήμης. Συγκεκριμένα, θα περιγραφεί η διαδικασία της μνήμης, ατομικής και συλλογικής, η απόσταση και τα σημεία τομής της μνήμης και της ιστορίας, καθώς και η σημασία της μνήμης για την ταυτότητα και την εθνική συγκρότηση. Στη συνέχεια της ενότητας θα διερευνηθεί η μνήμη της Ενετοκρατίας στη Νάξο.

Εικόνα 9:

Η εμμονή της μνήμης,
έργο του

Σαλβαντόρ Νταλί
(1931)

Πηγή :

https://www.moma.org/learn/moma_learning/1168-2

Ατομική και συλλογική μνήμη

Ο θεμελιωτής της μελέτης της μνήμης, Maurice Halbwachs ανέτρεξε στην κοινωνική ψυχολογία καθώς η μνήμη είναι συνδεδεμένη με συμπεριφορές και νοοτροπίες, ενώ από ανθρωπολογικής σκοπιάς ικανοποιεί τις ανάγκες μελέτης των κοινωνιών (Le Goff 1998:139). Η μνήμη αποτελεί ατομική διαδικασία, αλλά η ατομική, η αυτοβιογραφική ή η οικογενειακή μνήμη δεν υφίστανται από μόνες τους, καθώς σχετίζονται με μια ομάδα (οικογένεια, σχολείο, εργασιακό περιβάλλον κ.ά.). Αποτέλεσμα είναι η ατομική (προσωπική) μνήμη να βρίσκεται σε αλληλεπίδραση με την κοινωνική (δημόσια) μνήμη (Halbwachs 2013: 177, Μαντόγλου 2011:194).

Ως ατομική μνήμη μπορεί να θεωρηθεί η ικανότητα να ενεργοποιούνται (εγκεφαλικά) μερικώς ή πλήρως γεγονότα του παρελθόντος, με αποτέλεσμα την αναδημιουργία του (Bonardi 2002:44). Δεν πρόκειται όμως για μια εξωτερική διαδικασία ως προς το άτομο, αλλά για την εσωτερίκευση-ενσάρκωση του παρελθόντος (Παραδέλλης 1999:28). Ειδικότερα, σύμφωνα με κοινωνικοψυχολογικές προσεγγίσεις, η μνήμη ως εγκεφαλική λειτουργία δεν είναι μια παθητική επανάληψη ή αναπαραγωγή γεγονότων του παρελθόντος, αλλά μια δυναμική διαδικασία σύνθεσης και αναδημιουργίας (Madoglou, Melista και Liaris-Hochhaus 2010: 5). Η διαδικασία αυτή πραγματοποιείται υπό την «κοινωνική» σκέψη, δηλαδή διαμορφώνεται σύμφωνα με τις πεποιθήσεις, τις παραδόσεις, τις αναμνήσεις καθώς αυτές συμβάλουν στην παραδοχή και την κατανόηση των γεγονότων (Bonardi 2003: 47).

Στη συλλογική της μορφή, η μνήμη θεωρείται μία από τις πιο χαρακτηριστικές κοινωνικές αναπαραστάσεις²², δηλαδή ένα μέσο για την πρόσβαση στην πραγματικότητα, με τη μορφή της κοινωνικής, της ονομαζόμενης κοινής λογικής (Roussiau και Renard 2003:32). Στο πλαίσιο της κοινωνικής λειτουργίας, η μνήμη συνιστά αφηγηματική συμπεριφορά, κοινοποίηση πληροφοριών στους άλλους (Le Goff 1998: 91). Τοιουτοτρόπως, η μνήμη μεταβιβάζει από γενιά σε γενιά αξιοσημείωτα γεγονότα ή άλλες αναπαραστάσεις, ακόμη και μέσω επετειακών

²² Χαρακτηριστικό των κοινωνικών αναπαραστάσεων, σύμφωνα με τους Roussiau –Renard (2002:32) είναι η ανάπτυξη τους από το σύνολο της κοινωνίας με στόχο τον έλεγχο του περιβάλλοντος (φυσικό, κοινωνικό κ.ά.) καθώς και η επικοινωνία των μελών της κοινωνίας.

τελετών και πρακτικών του σώματος που φέρουν την εικόνα του παρελθόντος στο παρόν (Μαντόγλου 2010: 24-26).

Οι Aleida και Jan Assmann(στο Ekman 2009:1-3) με βάση τη θεωρία του Halbwachs για την συλλογική μνήμη, διέκριναν τη μνήμη σε επικοινωνιακή (βραχύβια) που μεταβιβάζεται για τρεις γενεές (80 με 100 χρόνια) και σε πολιτισμική (μακροχρόνια), η οποία επισημοποιεί την καθημερινή αφήγηση μέσα από κείμενα, εικόνες, ιεροτελεστίες και μνημεία. Η τελευταία διατηρεί την εγγύτητά της με τη κοινωνία και τη ταυτότητα αυτής κατασκευάζοντας και ανασκευάζοντας το παρελθόν στο παρόν (Ekman 2009:1-3).

Συνοπτικά, η συλλογική μνήμη αποτελεί τη βάση για κάθε μνήμη (Crane 2006:166), δηλαδή λαμβάνει διάφορους επιθετικούς προσδιορισμούς, συλλογική για τους ιστορικούς, πολιτισμική για τους επιστήμονες του χώρου του πολιτισμού, ανάλογα με τον κλάδο που την εξετάζει. Η συλλογική μνήμη διαμορφώνεται σε τρεις φάσεις δηλαδή την εισροή (βίωμα), την μετάπλαση (επιλογή, λήθη και μεταβολή του μηνύματος) και την εκροή (αφήγηση).

Κατά την πρώτη διαδικασία το υλικό (προσωπικές εμπειρίες, γεγονότα, φήμες, πληροφορίες, δημόσιος λόγος) φιλτράρεται ανάλογα με το πόσο συμβατό (κατανοητό) είναι με το υφιστάμενο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο.

Κατά τη μετάπλαση πραγματοποιείται:

- α. η επιλογή (ανάλογα με κοινωνική σημασία ή την ένταξη σε ένα γνωστικό σύνολο),
- β. η λήθη (συμπύκνωση γεγονότων, απώθηση τραυματικών εμπειριών κ.ά.) και
- γ. η μεταβολή (για λόγους νομιμοποίησης, συμμόρφωσης με την ομαδική ταυτότητα και τα κοινωνικά πρότυπα).

Στο επίπεδο της εκροής, η βιωμένη ιστορία μεταμορφώνεται σε αφηγηματικό λόγο, μια κωδικοποιημένη αφήγηση με σημασία και με συμβολική λειτουργία για τη ταυτότητα του ατόμου και του συνόλου (Μπουσχότεν 1997 :212-220).

Ιστορία και μνήμη

Σύμφωνα με τον Pierre Nora (Crane 2006:166), η ιστορία και η μνήμη αντιμάχονται η μία την άλλη. Η ιστορία αποτελεί τη συγκέντρωση πληροφοριών–γεγονότων που δεσπόζουν στη μνήμη των ανθρώπων, με αφετηρία το σημείο στο οποίο ολοκληρώνεται η αφήγηση της παράδοσης, δηλαδή εκεί που «θαμπώνει» η μνήμη της κοινωνίας (Halbwachs 2013β: 103). Και ενώ η ιστορία είναι μια γραπτή συνεκτική αφήγηση, η οποία ενέχει την απόσταση μεταξύ της κοινωνίας που βίωσε τα γεγονότα και εκείνης που διαβάζει για αυτά, η μνήμη ως αφήγηση διαμορφώνεται και από τις δύο, κοινωνία-αφηγητή και κοινωνία-ακροατή (Νάκου 2009: 60). Για το δίπολο ιστορίας-μνήμης, ο Hassoun (2013:31) υποστήριξε ότι «η πρώτη διασώζει και ερμηνεύει τη δεύτερη», μέσα από μια διαμεσολάβηση της ιστοριογραφίας καθώς και ο ιστορικός επηρεάζεται από τις ιδεολογικές, κοινωνικές και πολιτικές περιστάσεις της εποχής του. Η μνήμη από την πλευρά της, μπορεί να δρα συμπληρωματικά στην ιστοριογραφία μαρτυρώντας συμβάντα που κρατήθηκαν στο σκοτάδι (Μπουσχότεν 1997:211).

Επιπλέον, η μνήμη γεφυρώνει²³ παρελθόν, παρόν και μέλλον μέσα από την επεξεργασία των καταστάσεων του παρελθόντος και την αναδιαμόρφωση των μη αποδεκτών στοιχείων (για το παρόν). Και αυτό συμβαίνει γιατί ως αφηγηματικός λόγος διατυπώνει επεξεργασμένο το παρελθόν σε συγκεκριμένο χωροχρονικό πλαίσιο (Μαντόγλου 2012: 17,29). Στη διαδικασία αυτή προβλέπεται ότι οι «πληγές της μνήμης» (Πασερρίνι 1998: 10) εκδηλώνονται με σιωπές, αποσκοπώντας στη συμφιλίωση με το παρελθόν. Η λήθη ως στρατηγική αποκλεισμού και μη αποκάλυψης τμήματος του παρελθόντος αποτελεί την άλλη όψη της κοινωνικής σκέψης, μια λανθάνουσα πλευρά της μνήμης (Μαντόγλου 2011: 198).

Συγκεκριμένα, η «διαλογή των γεγονότων» (Todorov 2009: 109) και η ιεράρχησή τους δεν συμβαίνει μέσα από κάποιο επιστημονικό πρίσμα, αλλά από ομάδες της κοινωνίας που ασκούν πιέσεις προς ίδιον όφελος. Σκοπός τους δεν είναι μόνο η ανάδειξη γεγονότων του παρελθόντος σε επίπεδο γνώσης, αλλά περισσότερο η αποδοχή της σημασίας τους για την συλλογική μνήμη από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο.

²³ Ο Σταυρίδης (2006:16-17) εξηγεί ότι τα κοινωνικά υποκείμενα συνδέουν το τώρα με αυτό που συνέβη στο παρελθόν, ανάγοντας τις πράξεις τους και παραπέμποντας σε αυτό, επιθυμώντας να χαράξουν το μέλλον.

Επομένως, η συλλογική μνήμη είναι μια εκ νέου παραγωγή και όχι μια σύγχρονη εκδοχή της ιστορίας (Crane 1997: 7). Σημειώνεται ότι η ιστορική μνήμη που αποτελεί προϊόν των ιστορικών, μεταβάλλεται σε συλλογική μνήμη, με τον ίδιο τρόπο που η επιστήμη μετατρέπεται σε κοινή γνώμη (Μαντόγλου 2010:57).

Με την ανάκτηση και την κατάλληλη μεταχείριση του παρελθόντος η μνήμη μπορεί να προσφέρει ένα μοντέλο κατανόησης του παρόντος, ως παράδειγμα για μάθηση και δράση (Τοντόροφ 1998: 169-170). Επιπρόσθετα, η σύνδεση με το παρελθόν και η ανακατασκευή του μέσα από τη μνήμη προσφέρει μεγαλύτερη συνοχή των γενεών, καθώς και η επίκληση της συνέχειας μέσα από την «κατασκευασμένη» παράδοση (Μπενβενίστε 1998: 31).

Επομένως, η μνήμη συνιστά ένα ευέλικτο ερευνητικό μέσο καθώς αποτελεί ένα «αενάως επίκαιρο φαινόμενο» (Θεολόγου 2007-2009: 64), δηλαδή προσαρμόζεται στις εκάστοτε συνθήκες-ανάγκες κοινωνίας, ενώ η ιστορία είναι μια αναπαράσταση του παρελθόντος. Ωστόσο, και οι δύο, ιστορία και μνήμη δεν αναβιώνουν το παρελθόν όπως πραγματικά συνέβη (Μπούσχοτεν 1997: 210).

Το περιεχόμενο

Ιστορία και μνήμη είναι κοινωνικές αναπαραστάσεις του παρελθόντος, τις οποίες μοιράζονται οι εθνικές ομάδες και οι οποίες κατέχουν σημαντικό ρόλο στον εθνικό αυτοπροσδιορισμό (Madoglou, Melista και Liaris-Hochhaus 2010: 3). Το περιεχόμενο της μνήμης και το νόημα αυτού, συναρτάται με τη ταυτότητα των κοινωνικών υποκειμένων, δηλαδή επαναδομούνται σε διάλογο με τα παρόντα πολιτισμικά γνωστικά σχήματα (Παραδέλλης 1999: 33-35, Μαντόγλου 2011: 198). Συγκεκριμένα, η συλλογική μνήμη αποκτά νόημα μέσα από τη διαδικασία κατά την οποία η κοινότητα συνειδητοποιεί την εικόνα του εαυτού της, τη ταυτότητά της.

Ιδιαίτερα στην περίπτωση της εθνικής ταυτότητας, η μνήμη θεωρείται συστατικό στοιχείο για τη διατήρηση του έθνους στον χρόνο και στον χώρο (Εξερτζόγλου 1999: 105-111). Η «εθνική» μνήμη επιτρέπει τη διατήρηση της ταυτότητας (ενός έθνους) ως μιας συμβολικής κατασκευής με βάση την κοινή καταγωγή(Pantounaki 2009:4).

Ως εξελικτική διαδικασία ανακατασκευής (επιλογή, λήθη, μεταβολή), η μνήμη έχει ως εφελκυστικό τα παρελθοντικά ίχνη ή σύμβολα (Μπενβενίστε 1999: 23). Συγκεκριμένα, οι μύθοι, τα σύμβολα και οι πεποιθήσεις προσφέρονται για να διευθύνεται μέσω της μνήμης η κοινωνική πραγματικότητα, σε θέματα διαμόρφωσης της ταυτότητας και ελέγχου της ιστορίας (Roussiau και Renard 2003:32). Μέσα από την ελεγκτική δυνατότητα της μνήμης είναι δυνατόν να προβάλλεται η θετική εικόνα για το «ποιοι είμαστε» και να διατηρείται η κληρονομιά του παρελθόντος (Μαντόγλου 2011: 199).

Κατά τον Nora (στο Crane 1997: 9), η λειτουργία αυτή επιτυγχάνεται μέσα από αρχεία, μουσεία, μνημεία, επέτειους και ιστορίες, τους «εσκεμμένους τόπους μνήμης». Χαρακτηριστικά, η συλλογική μνήμη ενός έθνους μπορεί να τρέφεται μέσα από τα νομίσματα, τα γραμματόσημα, τα μετάλλια κ.ά. (Le Goff 1998: 131). Στόχος είναι μέσω της μνήμης να αποδείξει το έθνος τον διαρκή χωρικό σχηματισμό του, για να διασφαλίσει τη σταθερότητα της υπάρξεώς του στον χρόνο (Σταυρίδης 2006: 22-23).

Αναλυτικότερα, είναι εφικτή η διασφάλιση της συνέχειας, καθώς ένας αποκρυσταλλωμένος μνημονικός πυρήνας παραμένει αναλλοίωτος στο χρόνο, όπως είναι τα μοιραία γεγονότα του παρελθόντος ή αλλιώς «φιγούρες της μνήμης», τα οποία οι κοινωνίες στοχάζονται αναδρομικά (Assman 1995: 129). Οι κοινές αυτές ενθυμήσεις, όπως η παράδοση και η ηγεμονική ιδεολογία, αποσκοπούν στην ενδυνάμωση της συνοχής μιας ομάδας με μια επιβεβλημένη εσωτερίκευση της συλλογικής ταυτότητας (Κόκκινος 2010: 39).

Συγκεκριμένα, δομές όπως το σχολείο, η Εκκλησία, η οικογένεια κ.ά. επιστρατεύτηκαν στις κοινωνίες των εθνών-κρατών για τη διατήρηση των αξιών της μνήμης (Nora 1989: 7). Η ανάγκη κρατικής μορφής επέβαλε στη μνήμη του έθνους να είναι ομοιογενής, με αποτέλεσμα να υποχρεώνει σε μια κοινή ιστορία διαφορετικών κοινωνικών ομάδων. Με τον τρόπο αυτόν, όμως, η μνήμη του παρελθόντος²⁴ εξιδανικεύτηκε ως κάτι ιερό (Nora 1989: 11).

²⁴ Για τον Plumb (2007:51) το παρελθόν, αποτελεί μια επινοημένη ιδεολογία με συγκεκριμένη σκοπιμότητα, διαμορφωμένη για να διευκολύνει τον έλεγχο των ατόμων και κοινωνιών καθώς και να εξυπηρετεί, να νομιμοποιεί την εξουσία ορισμένων κοινωνικών τάξεων.

Εικόνα 10:

Η Μνημοσύνη,
τιτανίδα κόρη του
Ουρανού και της Γαίας,
προσωποποίηση της
μνήμης.
Η θεότητα βοήθησε να
διατηρηθούν οι μύθοι,
πριν από την εισαγωγή της
γραφής.
Ήταν προστάτιδα
της προφορικής παράδοσης.

ΠΗΓΗ :

<http://www.theoi.com/Titan/TitanisMnemosyne.html>

A.4

Η μνήμη αποδίδει καλύτερα από την ιστορική προσέγγιση την πρόσληψη της Ενετοκρατίας από τους Ναξιώτες: διαφωτίζει την ιστορική ασυνέχεια της αφήγησης, την έμφαση στους καταγωγικούς μύθους, την άμβλυση θρησκευτικών αντιθέσεων και την κατά περίπτωση διατήρηση βιωμάτων.

Συγκεκριμένα, η εν λόγω περίοδος έχει εντυπωθεί στη συλλογική μνήμη των Ναξιωτών ως μέρος της Λατινοκρατίας²⁵. Πρόκειται για μια περίοδο που εκτείνεται, πέραν της Ενετοκρατίας (μετά την πτώση του Δουκάτου) κατά την οποία λατινικές οικογένειες συνέχισαν την κυριαρχία τους και εδραιώθηκαν τα καθολικά τάγματα στο νησί. Από κάποιους μελετητές της τοπικής ιστορίας η Λατινοκρατία²⁶ θεωρείται ακριβέστερος όρος και για την περίοδο της Ενετοκρατίας, καθώς το καθεστώς που εγκαθίδρυσε ο Μάρκος Σανούδος ήταν μια «ανεξάρτητη» ηγεμονία υπό βενετό κυβερνήτη (Κωτσάκης 2006: 91).

Ο Μάρκος Σανούδος, για τον οποίο τα περισσότερα εξ όσων γνωρίζουμε είναι μυθεύματα, εντυπώθηκε στη συλλογική μνήμη θετικά. Όπως εξηγεί ο Β.Slot, «οι Βενετοί δεν τον αγαπούν», ενώ οι Έλληνες τον κρίνουν σύμμαχο τους και «τον συμπαθούν²⁷», λόγω της επανάστασης στη Κρήτη. Η στάση αυτή των Ναξιωτών επιβεβαιώθηκε και από την δειγματοληπτική έρευνα με ερωτηματολόγιο που διεξήχθη στο πλαίσιο της έρευνας για τα εξεταζόμενα μουσεία. Συγκεκριμένα, σε ερώτηση ανοιχτού τύπου για την Ενετοκρατία καταδείχθηκε ότι η πλειονότητα των ερωτώμενων έχει ταυτίσει την εν λόγω περίοδο με τη συγκεκριμένη προσωπικότητα²⁸.

Το κοινά αναγνωρισμένο νόημα, ότι δηλαδή ο Μάρκος Σανούδος ήταν φίλα προσκείμενος στους Έλληνες, όπως δηλαδή ερμηνεύτηκε από τους ντόπιους ένα συγκεκριμένο ιστορικό γεγονός, ώθησε τη τοπική παράδοση στο να το διασώσει. Η μυθική διήγηση έχει δεχθεί ένα «αυστηρότερο καθορισμό» (Μονιότ 1975: 31-32), ο οποίος έχει αποκρυσταλλωθεί δια μέσου των γενεών: ο Μάρκος Σανούδος δεν δίστασε να έρθει σε σύγκρουση με την Βενετία, όταν ο

²⁵ Οι ντόπιοι δεν είναι σε θέση να διακρίνουν τις δύο περιόδους Ενετοκρατίας και Οθωμανικής-άτυπης Λατινοκρατίας, υποστηρίζουν οι Κατσουρός και Λεβογιάννης(2016, προσωπική επικοινωνία/συνέντευξη).

²⁶ Η περίοδος κατοχής του ελλαδικού χώρου από δυτικοευρωπαίους ακόμη αποκαλείται Φραγκοκρατία ή Ξενοκρατία. Ο Σπ. Ζαμπέλιος χρησιμοποιεί τον όρο «γαλλοενετική» ή «σταυροφορική εποχή» (Γιαννακόπουλος 2013: 40, 302).

²⁷ Slot 2016, προσωπική επικοινωνία/συνέντευξη.

²⁸ Βλέπε στο Παράρτημα, το ερωτηματολόγιο σ.157-160.

δούκας της Candia (του Ηρακλείου), ο Τιέπολο αρνήθηκε να τον ανταμείψει για τις στρατιωτικές παροχές του και εκείνος συμμαχούσε με Κρητικό επαναστάτη για την κατάληψη του νησιού. Επομένως, εντυπώθηκε στη συλλογική μνήμη των Ναξιωτών ότι συμμαχούσε με την ελληνική πλευρά και κατέκτησε το Ηράκλειο. Στη συνέχεια, όμως, τα σχέδια του ανατράπηκαν εξαιτίας της βενετικής παρέμβασης (Lock 1998: 249).

Επομένως, η προσωπικότητα του Σανούδου για τους κατοίκους της Νάξου αποτελεί έναν ενσωματωμένο «θεμελιακό μύθο της ομάδας» (Μάντογλου 2012: 53) που δικαιολογεί τη μνήμη της περιόδου στην αφήγησή τους. Σημειωτέον είναι ότι τα μνημεία που αποδίδονται σε αυτόν αλλά και η ονοματοδοσία οδού αποτελούν την υλική «χωρική υπόσταση» κατά τον M. Halbwachs (στο Σολομών 2011: 479) της μνήμης.

Στη συλλογική μνήμη αιτιολογείται, λοιπόν, η άφιξη των Ενετών με την προσαρμοσμένη «ελληνοποιημένη»²⁹ μνήμη του Μάρκου Σανούδου, αφού ως παράδοση αιτιολογεί μια «κατάσταση μετάβασης» (Μονιότ 1975: 31-32) από το βυζαντινό παρελθόν στο νέο καθεστώς.

Ωστόσο, στο ερώτημα, πώς το καθεστώς αποτυπώθηκε συνολικά στη συλλογική μνήμη, δηλαδή κατά πόσο η εξουσία των κατακτητών υπήρξε η διαχωριστική γραμμή μεταξύ Λατίνων και Ελλήνων, η ποιοτική έρευνα κατέδειξε ότι πρόκειται για ένα στοιχείο το οποίο αγνοούν οι περισσότεροι νεότεροι Ναξιώτες. Εξαιρέση αποτελούν οι κάτοικοι χωριών της ενδοχώρας, συγκεκριμένα των Μελάνων³⁰, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι βίωναν τη δουλοπαροικία μέχρι το 1944 υπό τους Φράγκους³¹, όπως αποκαλούν τους καθολικούς απογόνους των εύπορων οικογενειών με ευγενική καταγωγή που αρχίζει από την εξεταζόμενη περίοδο.

²⁹ Ενδεικτικό είναι ότι αρκετοί θεωρούν ελληνικής καταγωγής την δυναστεία των Κρίσπων, σύμφωνα με τον Slot 2016, προσωπική επικοινωνία/συνέντευξη.

³⁰ Ο Λεβογιάννης (2015β:92) αναφέρει ότι και οι κάτοικοι του Γαλανάδου αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν (οι γυναίκες ως τροφοί στην Πόλη και οι άνδρες ως εργάτες στην Μικρά Ασία) λόγω της σκληρής καταπίεσης των Φράγκων γαιοκτημόνων.

³¹ Ο Κονδύλης (2016, προσωπική επικοινωνία/συνέντευξη) τονίζει ότι η κατάσταση έγινε αφόρητη καθώς οι φράγκοι ζητούσαν από τους κολλήγους περισσότερα για να «ταΐζουν» τον ιταλικό στρατό κατάκτησης που είχε το ίδιο δόγμα με αυτούς.

Εικόνα 11:

Αναπαράσταση του
οικόσημου του Μάρκου Σανούδου.
Σύμφωνα με τον Κεφαλληνιάδη δεν
σώζεται το οικόσημο
του Μάρκου Σανούδου στη Νάξο.

Φώτο : Μαρία Αλιμπέρτη

Εικόνα 12:

Ο Πύργος του Μάρκου Σανούδου,
στο εσωτερικό του Κάστρου.

Από εκεί λέγεται ότι αγνάντευε
τα νησιά του δουκάτου.

Πηγή : [http://lyk-
skadou.kyk.sch.gr/istoriaNaxou.htm](http://lyk-skadou.kyk.sch.gr/istoriaNaxou.htm)

Αναλυτικότερα, από τη μία πλευρά αναδύεται καταρχήν το έλλειμμα μνήμης-και όχι μόνο αυτής-της περιόδου³². Ενδεικτικά αναφέρουμε όσα επισημαίνει ο συγγραφέας και εκδότης του ιστορικού περιοδικού Φλέα, Κώστας Κατσουρός: «Εάν οι κάτοικοι του νησιού θεωρούν μέρος της ιστορίας τους; Όχι. Όχι, αλλά δεν το αντιμετωπίζουν ως κατάκτηση». Η αφήγηση επικεντρώνεται στην απουσία του Τούρκου κατακτητή, οπότε η «κοινή αίσθηση του νοήματος» (Γκαζή 2010: 347) αφορά την καθαρότητα της συνέχειας της ελληνικότητας³³. Με αυτή τη σκοπιμότητα υποβαθμίζεται και η ενετική κατάκτηση καθώς «ό,τι δεν διηγούμαστε, δεν υπάρχει» (Μαντόγλου 2010:14).

Πιο συγκεκριμένα, αφενός το τοπικό αφήγημα βασίζεται στις ωραιοποιημένες διηγήσεις του μοναχού Robert Sauger³⁴ (Μαλτέζου 2016: 9) και αφετέρου αναδύεται μια προσκόλληση της τοπικής κοινωνίας στη σύνδεση της με την ελληνική αρχαιότητα μέσω ισχυρών μύθων περί του Βάκχου, όπως θα δούμε στη συνέχεια. Την Ενετοκρατία, περίπου 350 χρόνων, «δεν τη «θεωρούν» συστατικό μέρος της ιστορικής διαδρομής τους, αναπόσπαστο τμήμα της δικής τους ιστορικής διαμόρφωσης» (Κατσουρός 2016: 7).

Επί πλέον, «η τοπική αφήγηση είναι έτσι φτιαγμένη ώστε να μην έχει γωνίες» τονίζει ο Κατσουρός³⁵ αναφερόμενος στη συμβίωση καθολικού και ελληνικού-ορθόδοξου στοιχείου. Η επιλογή αποσιώπησης της μνήμης, μιας ολόκληρης περιόδου, των προεπαναστατικών χρόνων ως ντροπιαστικών ετών σκλαβιάς (Λιάκος 2007: 98) από τη τοπική κοινωνία δικαιολογείται στο πλαίσιο μιας ιστοριογραφικής χρήσης της ιστορίας³⁶. Η προσέγγιση αυτή αντιμετωπίζει τον εδαφικό χώρο, την κουλτούρα, τη θρησκεία ως συμβολικές ενδείξεις συνέχειας με στόχο την ανάδειξη της παράδοσης, στην προκειμένη περίπτωση της ελληνικής (Woolf 1995:17).

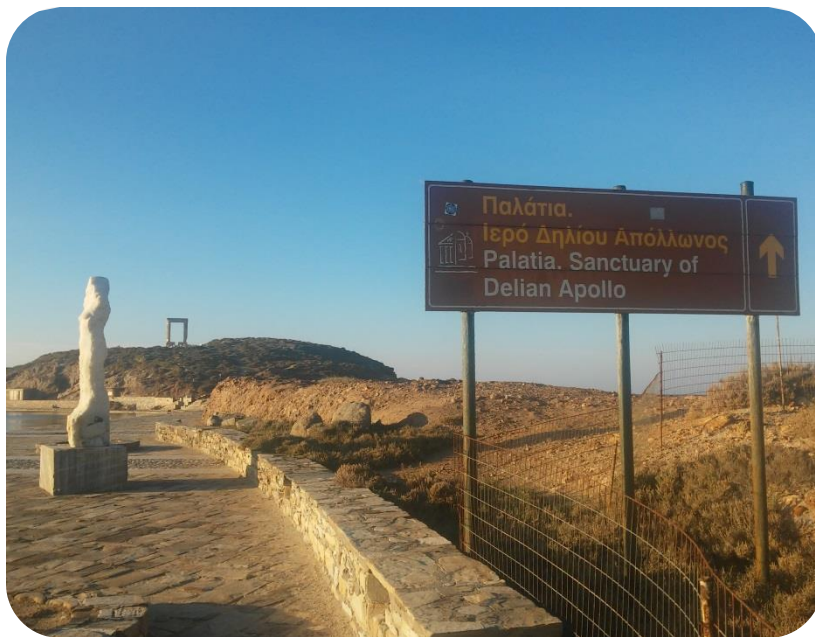
³² Η Μαλτέζου (2016: 8-10) τονίζει ότι ο ξένος ιστοριοδίφης που επισκέφθηκε τη Νάξο τον 19^ο αιώνα υποστήριξε σε ομιλία του σε Συνέδριο στο Βερολίνο ότι ο πληθυσμός παραγνωρίζει τον βυζαντινό πολιτισμό του τόπου. Το ίδιο υποστηρίζει και σήμερα ο διαχειριστής του Πύργου Μπαζαίου, Μ.Βαζαίου(2016,προσωπική επικοινωνία/συνέντευξη).

³³ Η υπερηφάνεια για την καθαρότητα της ελληνικότητας έναντι των Ελλήνων του ηπειρωτικού κορμού της χώρας διαφαίνεται από τη διήγηση περιστατικού που επικαλείται ο πατέρας Εμμανουήλ Ρεμούνδος (2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη).

³⁴ Η Μαλτέζου (2016: 9) τον περιγράφει ως συγγραφέα της Νέας Ιστορίας των δουκών και άλλων κυρίαρχων του Αρχιελάγου (Παρίσι 1699) βασιζόμενος σε αναμνήσεις εννέα καθολικών οικογενειών. Σε ένα εγχείρημα να αναστήσει το δουκάτο με υπομνήματα στον βασιλιά της Γαλλίας Λουδοβίκο ΙΔ΄, τον ενθάρρυνε να κατακτήσει τη Νάξο και τα άλλα νησιά.

³⁵ Κατσουρός 2016, προσωπική επικοινωνία/συνέντευξη.

³⁶ Πρόκειται για την επίδραση της «κυρίαρχης μνήμης», της «επινοημένης παράδοσης» που μεταδίδεται ως θεσμοθετημένη γνώση από το σχολείο και τις εθνικές επετείους (Μπουσχότεν 1997: 211).

Εικόνα 13:

«Πορτάρα»

ονομάζουν οι ντόπιοι

την πύλη ναού του Απόλλωνος

(6ος π.Χ.) στην Χώρα.

Τμήματα του ιερού

(που δεν ολοκληρώθηκε ποτέ)

χρησιμοποιήθηκαν για να

χτιστεί το Κάστρο.

Σύμφωνα με την παράδοση

στην παραλία των Παλατιών

εγκατέλειψε ο Θησέας την

Αριάδνη και από εκεί την

απήγαγε ο Διόνυσος.

Φωτο :Μαρία Αλιμπέρτη

Μνήμη-παραφωνία

Ταυτόχρονα, προκύπτει μια εικόνα ανατρεπτική για το ιστορικό ενοποιητικό εγχείρημα με την αρχαιότητα, καθώς αναδύεται μια μνήμη κατάκτησης. Ο φιλόλογος και συγγραφέας Νίκος Λεβογιάννης υποστηρίζει την αρνητική μνήμη της «Φραγκοκρατίας», όπως την αποκαλεί, ιδιαίτερα στις πεδινές³⁷ περιοχές, στα τέσσερα χωριά των Μελάνων, που βίωσαν τη «φεουδαρχία» έως τον 20ό αιώνα. Επίσης, ο ιστοριοδίφης Γιώργος Μανωλάς υπογραμμίζει στα λεγόμενά του ότι εκεί «τους θυμούνται ακόμα και τους βρίζουν»³⁸ (εννοεί τους φράγκους).

Ο πρόεδρος του πολιτιστικού συλλόγου Μελάνων «Ο Κούρος ο Έλληνας», Νίκος Κονδύλης αναφέρει χαρακτηριστικά

«αυτοί που ήρθαν το 1207 με τον Μάρκο Σανούδο τα κατάπιασαν [στη τοπική διάλεκτο: τα κατέλαβαν- έκλεψαν]. Και οι ντόπιοι έγιναν εδώ δουλοπάροικοι. Ήταν μέχρι το 1944...»³⁹.

Μέχρι την απελευθέρωση από τους Γερμανούς, τα κτήματα βρίσκονταν στην ιδιοκτησία του καθολικού σωματείου του Τιμίου Σταυρού. Στις 15 Οκτώβρη του 1944 πραγματοποιήθηκε αγροτική εξέγερση, την οποία οι ντόπιοι αποκαλούν «μικρό Κιλελέρ» μέχρι και σήμερα. Τα εδάφη δε, πέρασαν στα χέρια των ντόπιων με τις διανομές του 1954 και 1957⁴⁰.

Μια «μνήμη καταπίεσης» αποδίδει χαρακτηριστικά στην περίοδο πριν τα προαναφερόμενα γεγονότα, ο Λεβογιάννης περιγράφοντας την υφανταγή της αγροτικής παραγωγής και το γεγονός ότι κάποια από τα παιδιά των Μελανιτών εργάζονταν ως υπηρέτες των αρχόντων στο Κάστρο. Ακόμη, ο Κονδύλης εξηγεί ότι ορισμένοι Ναξιώτες που βίωσαν στις Μέλανες το καθεστώς πριν από την αγροτική εξέγερση του 1944, τους ονόμαζαν υποτιμητικά «σκυλόφραγκους»⁴¹.

³⁷ Ο Λεβογιάννης (2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη), υποστηρίζει ότι οι κάτοικοι ενός ακόμη χωριού το Γαλανάδου οδηγήθηκαν στη μετανάστευση στη Μικρά Ασία προκειμένου να γλιτώσουν την καταπίεση.

³⁸ Μανωλάς 2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη.

³⁹ Κονδύλης 2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη.

⁴⁰ Βλέπε στο Παράρτημα ντοκουμέντο –απόσπασμα από το «Ναξιακόν Μέλλον» σ.156.

⁴¹ Με τον ίδιο όρο φώναζαν του καθολικούς κατά τη διάρκεια της ιταλικής Κατοχής, επιβεβαιώνει ο πάτερ Εμμανουήλ Ρεμούνδος (2016, προσωπική επικοινωνία/συνέντευξη).

Μάλιστα, η αίσθηση της εκμετάλλευσης των Ελλήνων από τους λατίνους κατακτητές αποδεικνύεται και από το ιστορικό γεγονός της άμα τη εμφανίσει του Τούρκου⁴² κατακτητή πρώτης επανάστασης των «κοπαδιαστών» (κολλήγων) της Νάξου. Πρόκειται για αγροτική εξέγερση εναντίον των «Φράγκων» το 1553 με επικεφαλής τον Μητροπολίτη Παροναξίας Θεωνά τον Λέσβιο, πολέμιο των φεουδαρχών⁴³ (Λεβογιάννης 2015:20).

Στις Μέλανες, όπως και στην Ποταμιά, βρίσκονταν τα πρώην δούκικα κτήματα, τα οποία αγοράστηκαν κατά την οθωμανική επικυριαρχία από οικογένειες ευγενών λατινικής καταγωγής που έρχονται στο νησί (Slot 2006: 13). Στην εν λόγω περιοχή πληθυσμιακά πολλοί περισσότεροι ήταν οι φτωχοί αγρότες-ενοικιαστές της γης. Ωστόσο, το φεουδαλικό σύστημα παρακμάζει από τον 16^ο αιώνα και η νέα αριστοκρατία (Λατίνοι αλλά και Έλληνες) προσφέρουν εκμίσθωση φόρων στον Σουλτάνο (Slot 2016: 29-31). Ειδικότερα, οι αγρότες που καλλιεργούσαν τα κτήματα του σωματείου, τα διαχειρίζονταν κατόπιν συμφωνίας «εξ αεί», δίνοντας μερίδιο στο σωματείο με ένα τρόπο όχι τόσο εξαναγκαστικό όπως έκαναν οι λατίνοι φεουδάρχες της εποχής (Camragnolo 1993: 290-302). Ωστόσο, η μνήμη εστιάζει στην φεουδαρχική εκμετάλλευση χαρακτηριστικό της επιλεκτικότητας και της ανασκευαστικής της ιδιότητάς (βλ. παραπάνω).

Ενδεικτικό για το πώς έχει αποτυπωθεί η αρνητική μνήμη αποτελεί η διατήρηση της παροιμιώδους ρήσης της κυρά Καλής της Κουφίταινας από την Κόρωνο, χωριό της ορεινής⁴⁴ Νάξου. Η «ονειρευόμενη» γιαγιά, προφήτευσε στις αρχές του 1900: «να μη σώσει τέκνο των παιδιών μου, γγόνιο των γγονιών μου να ξαναγυρίσει το ρωμαϊκάτο». Σύμφωνα με τον ιστοριοδίφη Γιώργο Μανωλά⁴⁵, η κυρά Καλή προφήτευσε πιθανότατα την Κατοχή των Ιταλών

⁴² Ο Ανωμερίτης (2009:30) σχολιάζει ότι οι Ναξιώτες είδαν τους Τούρκους ως απελευθερωτές παρότι εκχωρήθηκαν από τον Σουλτάνο στους Ρωμαιοκαθολικούς δικαίωματα και οι ντόπιοι ήταν δουλοπάροικοι αυτών.

⁴³ Ο Λεβογιάννης (2015: 18) υπενθυμίζει ότι ακολούθησαν εξεγέρσεις τα έτη 1643, 1670, 1681, 1719, 1770, 1787, 1802, 1819 κατά των φεουδαρχών κυρίως στα χωριά της Δρυμαλίας.

⁴⁴ Σύμφωνα με την Βιλαέτη (2007:57-64) η τοπικότητα των κατοίκων τους φέρνει σε μια συμβολική-φαντασική ταξινόμηση πεδινών (Λιβιάδια) και ορεινών (Βουνών) χωριών, δύο διακριτών τοπικοτήτων, σύμφωνα με εθνογραφικές έρευνες των Πανόπουλου, Stewart και Σέρρη.

⁴⁵ Ο Μανωλάς(2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη) κάνει λόγο για μια εμβληματική μορφή των ονειρευόμενων που προφήτευε με την βοήθεια του Άγιου Σπυρίδωνα.

στο νησί, με σημείο αναφοράς το καθολικό δόγμα (με έδρα την Ρώμη) των κατακτητών του 1207 και του 1941⁴⁶.

Ωστόσο, οι μνήμες αυτές αποτελούν παραφωνία για τη ταυτότητα της ναξιακής κοινότητας που είναι προσκολλημένη στην άμεση συνέχεια με το απώτερο αρχαιοελληνικό παρελθόν. Βέβαια, η επίτευξη της σύνδεσης είναι εφικτή, καθώς οι ιστορικές παραδόσεις επιτρέπουν «αναχρονισμούς» και «παραμορφώσεις» (Μονιούτ 1975:35-36) που υπερπηδούν τον σκόπελο της γραμμικότητας του χρόνου. Η άμεση αναγωγή στην αρχαιότητα διευκολύνεται από μύθους⁴⁷ που παρουσιάζουν διαχρονικά τους Ναξιώτες να έχουν καταγωγή από τον Βάκχο και την Αριάδνη (Campagnolo-Ποθητού 2006: 17, 23-24).

Ο μύθος⁴⁸ λειτουργεί προς τη δημιουργία ταυτότητας με τη χάραξη συναισθηματικών και γνωσιακών χαρτών⁴⁹ της τοπικής κοινωνίας (Λιάκος 2007:49). Συνεπώς, ο μύθος επιτρέπει στους Ναξιώτες την εν λόγω ταυτότητα, γιατί το παρελθόν διαμορφώνεται πριν την παρέμβαση του ιστορικού, καθώς οι κοινωνίες «ερμηνεύουν εαυτούς» (Λιάκος 2007: 101) με σύγχρονους όρους και ανάγκες.

Επομένως, δεν πρόκειται για μια κοινωνική «αμνησία», ένα ενδογενές πρόβλημα μνήμης (Μαντόγλου 2010:72), αλλά για μια στρατηγική, εκούσια υποταγή στο «κοινωνικό κανονιστικό πλαίσιο». Ο κοινωνικός και οικονομικός διαχωρισμός μεταξύ Λατίνων και Ελλήνων έπρεπε να υποβιβαστεί στο τοπικό αφήγημα για την εξυπηρέτηση της διαχρονικότητας του ελληνικού στοιχείου. Η συγκεκριμένη μνήμη επιβιώνει μόνο στον τόπο όπου υφίστατο πρόσφατο βιωμένο παρελθόν, μόλις δύο γενεών, ενώ επιζούν ακόμα ελάχιστοι «αυτόπτες μάρτυρες». Μάλιστα, η εξέγερση γιορτάζεται με μια ετήσια επετειακή εκδήλωση, συνήθως την πλησιέστερη Κυριακή στις 15 Οκτώβρη, η οποία προσδίδει παραστατικότητα στην ανάμνηση με την έννοια της συνήθειας (Connerton 1989: 5).

⁴⁶ Ενδιαφέρον είναι ότι η υφαντική της παραγωγής την περίοδο της Κατοχής διπλασιάστηκε για να τραφεί ο κατοχικός στρατός που είχε το ίδιο δόγμα με τους γαιοκτήμονες σύμφωνα με τον Κονδύλη(2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη).

⁴⁷ Ένας άλλος τρόπος ερμηνείας του παρελθόντος, ένα σχήμα κατανόησης και αξιολόγησης βασικών αληθειών της ομάδας, μέσω συμβολισμών (Ruffins 1992:510-511).

⁴⁸Ο Hobsbawm (1997:22) επισημαίνει τη σημασία του μύθου για την πολιτική της ταυτότητας καθώς μπορούν οι άνθρωποι να ορίσουν εαυτούς μέσα από την εθνικότητα, τη θρησκεία, τα σύνορα.

⁴⁹ Αντιληπτικές διαδικασίες, τις οποίες χρησιμοποιούν οι άνθρωποι για να προβλέψουν, να προσαρμοστούν και να ελέγξουν τον κόσμο γύρω τους, βασίζονται σε γνωσιακές κατασκευές ή «γνωσίες» (σκέψεις) με τις οποίες ερμηνεύουν την πραγματικότητα. <http://www.psych.gr/content/gr/gno.html>

Εικόνα 14:

Η Μονή Υψηλοτέρας (1660):

καστρομοναστήρι (Εγγαρές).

Ιδρύθηκε από τους Κόκους,

ορθόδοξοι ευγενείς, που

συγκρούστηκαν με τους

Λατίνους. Το μνημείο

ταυτίστηκε με τις αγροτικές

επαναστάσεις.

Πηγή: <http://www.kastra.eu/castlegr.php?kastro=ypsiloteria>

Εικόνα 15:

Δρώμενο σχετικά με το

μύθο του γάμου του

Διόνυσου με την Αριάδνη,

πραγματοποιείται στο

ετήσιο διονυσιακό

καρναβάλι

με την παρουσία Σατύρων,

Μαινάδων κ.ά..

Πηγή : www.naxios.blogspot.gr/2015/02/2015-20-21-22.html#sthash.vcw6Cx8S.dpuf

Η κοινωνική διαστρωμάτωση

Προκειμένου να απαντηθεί το ερώτημα γιατί δεν εντυπώθηκε η φεουδαρχία⁵⁰ στη συλλογική μνήμη των Ναξιωτών, πλην των συγκεκριμένων περιπτώσεων, εξετάζεται στη συνέχεια η μορφή της κοινωνικής διαστρωμάτωσης την εποχή της κατάκτησης.

Κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας η πλειονότητα των Δυτικών αντιμετώπιζε τη γη ως πηγή πλούτου, αλλά οι Βενετοί δεν είχαν φεουδαρχική διάρθρωση στη κοινωνία τους. Στη Νάξο προϋπήρχε ενός τύπου φεουδαρχικό σύστημα⁵¹, οπότε ο κατακτητής συνέχισε στα χνάρια του (Κωτσάκης 2013: 20). Στα 359 χρόνια ενετικής κατάκτησης που ακολούθησαν δεν διαμορφώθηκε ένα πιστό αντίγραφο της Βενετίας στη Νάξο, αλλά ένας νέος σχηματισμός με ιδιαίτερα πολιτικά, οικονομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά, η «Grecolatinitatem nostra», η ελληνο-λατινική Ανατολή (Κατσουρός 2005:15).

Αναλυτικότερα, ο Κωτσάκης (2006: 21) επικαλούμενος δικοπρακτικά έγγραφα, τα περισσότερα εκ των οποίων χρονολογούνται στα τέλη του Δουκάτου (του 16^{ου} αιώνα), κάνει λόγο για ένα ποσοστό μόλις 5% του πληθυσμού με λατινικό δόγμα και με ιταλικά ονόματα, όχι αμιγώς βενετικά. Αφενός το λατινικό επίθετο δεν διασφαλίζει την απόδειξη της λατινικής καταγωγής λόγω της προσχώρησης αρκετών ιταλικών λέξεων στο τοπικό λεξιλόγιο (Κωτσάκης 2006: 260) και αφετέρου, ο αριθμός αυτός δεν ήταν αρκετός για να «αλλοιώσει τη πληθυσμιακή σύσταση του νησιού» (Κωτσάκης 2006: 45). Σημειώνεται ότι είναι αδύνατο να αποδειχτεί ιστορικά η μυθική αφήγηση του μοναχού Sauger ότι ο Μάρκος Σανούδος είχε διαιρέσει τη Νάξο σε 56 τιμάρια, δηλαδή δεν επιβεβαιώνεται ανάλογος αριθμός ευγενών (Saint-Guillaume 2009: 126).

Επιπλέον, η παρουσία των Λατίνων δεν ήταν εξίσου ισχυρή παντού στο νησί, όπως στο λατινοκρατούμενο Κάστρο⁵². Πρώην δούκικα βοσκοτόπια στα ορεινά του νησιού φαίνεται να ανήκαν σε λατίνους φεουδάρχες μεσαίας τάξης (Slot 2006:14). Ίσως δεν είναι τυχαίο ότι λίγους

⁵⁰ Ο Slot (2016:23) σχολιάζοντας τη «Φεουδαλική Πολιτεία εν τη νήσω Νάξω» (1925-Ερμούπολη) του Π.Ζερλέντη, ο οποίος υπερασπίζεται μια φεουδαλική ιστορία από τον Μάρκο Σανούδο έως το 1800, υποστηρίζει ότι δεν υφίσταντο πυραμδικό σύστημα αυθέντης-βασάλοι-υποβασάλοι. Επρόκειτο για κτήματα του αυθέντη «στα οποία οι αγρότες μπορούν να έχουν κάποια δικαιώματα καλλιέργειας. Ο αγρότης δεν είναι βασάλος, δεν έχει φέουδο, στη Νάξο λέγεται κοπιαστής.»

⁵¹ Η Μαλτέζου (2016: 17) το αποκαλεί «παραφεουδαρχικό» καθώς υπήρχαν ταυτόχρονα βυζαντινές συνήθειες και τοπικά έθιμα.

⁵²Δυτικοί διέμεναν μαζί με ελληνορθόδοξους και στον Μπουργκό, συνοικισμό, φυσική προέκταση του Κάστρου, όπως και κάποιοι Εβραίοι και Αρμένιοι, κατά τον Κωτσάκη (2015:16-17).

αιώνες αργότερα (18^οαιώνα) ο περιηγητής λόρδος Charlemont παρατήρησε ότι η λατινική κοινότητα και οι Έλληνες έχουν αντιπάθεια και ελάχιστη επαφή (Μούσουρα 2006: 32).

Συγκεκριμένα, οι νεότεροι ιστορικοί David Jacoby και Ben Slot (Saint-Guillaume 2009:124) αναφέρουν ότι το ιταλικό στοιχείο δεν είχε την αποκλειστικότητα στην γαιοκτησία. Μια «δευτερεύουσα ελίτ» αρχόντων, πιθανότατα από δευτερότοκα τέκνα ευγενών οικογενειών, από νόθους γόνους ακόμη και από παλιούς βυζαντινούς γαιοκτήμονες στα νησιά του Δουκάτου, φαίνεται ότι ήταν δεσμευμένη και είχε ίσα δικαιώματα από τις «Ασσίζες της Ρωμανίας»⁵³ (Saint-Guillaume 2009: 125-129).

Καθώς η λατινική αριστοκρατία δεν εξαφανίστηκε κατά τη περίοδο της «Τουρκοκρατίας», κατά τον 17^ο αιώνα δημιουργήθηκε μια νέα «σνομπ» αριστοκρατική τάξη⁵⁴ ενισχυμένη από «μετανάστες» αριστοκράτες που έπαιζαν θέατρο φεουδαλικής συμπεριφοράς (Slot 2009: 455-456). Ο Κωτσάκης (2006: 74-76) κάνει λόγο για μια άτυπη «συγκυριαρχία» Λατίνων με τους Οθωμανούς, καθώς οι τελευταίοι περιορίζονταν στην είσπραξη φόρων. Συνεπώς, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι υπήρξε μια αμιγώς λατινική ελίτ στο νησί.

Η μνήμη και η ιστορία στις επιταγές της εθνικής ταυτότητας

Σαφώς η έλλειψη ενός αυστηρού ελιτίστικου φεουδαρχικού σχήματος συνέβαλε στην δυνατότητα απαλοιφής των αντιθέσεων συνύπαρξης Λατίνων και Ελλήνων από το τοπικό αφήγημα. Κυρίως, όμως, η συγκρότηση της εθνικής μνήμης και η διαφύλαξη του «εθνικώς ορθού» από ιστορικούς και διανοούμενους κατά τον 19^ο αιώνα αποτελούν παράγοντα προσανατολισμού της συλλογικής μνήμης του νησιού. Συγκεκριμένα, η Λατινοκρατία υποβιβάζεται ως μέρος παρακμής της ιστορίας του Βυζαντίου, ενώ αναπτύσσονται θεωρήσεις για λαϊκές αντιλήψεις και μακρά προφορική παράδοση που αποδεικνύει την συνέχεια της ελληνικής φυλής (Γιαννακόπουλος 2013 :10-13).

⁵³ Κώδικας κανόνων, σύμφωνα με τη Στυλιανούδη (2009:87-89) που αφορούσαν τους ευγενείς (ιεράρχηση, υποτέλεια και τιμή). Πρόκειται για δημόσιο και ιδιωτικό δίκαιο, συμπεριλαμβανομένου και του εθνικού των σταυροφορικών κρατών.

⁵⁴ Οι μετανάστες ευγενείς με δυτική καταγωγή ήρθαν από την Άνδρο, την Χίο και την Κρήτη. Αρκετοί από αυτούς είχαν προγόνους Ναξιώτισσες ευγενείς (Slot 2006:13).

Χαρακτηριστικά ο ιστορικός του 20^{ού} αιώνα Α.Βακαλόπουλος σχολιάζει το πάγιο εθνικό επιχείρημα επιβίωσης του ελληνικού στοιχείου και την θέση του «εκλεκτικισμού»⁵⁵ (Βακαλόπουλος 1988: 22), απαντώντας το ερώτημα τι τελικά προκύπτει από την συνάντηση των δύο πολιτισμών: «ένα ξεχωριστό αμάλγαμα με ισχυρή πλαστικότητα» (1988: 23). Στην κατεύθυνση αυτή ο Κατσουρός (2005: 13) ισχυρίζεται ότι «οι σύγχρονοι Ναξιώτες είναι προϊόν αυτής της διαπάλης και του συγκερασμού, αυτής της *Grecolatinitas nostra*»⁵⁶.

Ωστόσο, η ανάγκη μιας εθνικής ταυτότητας⁵⁷, όπως την όρισε ο Antony Smith (Κοκοσαλάκης 2004: 68-69), ως συνεχή δηλαδή αναπαραγωγή και ερμηνεία των σχημάτων, των αξιών, των συμβόλων, των αναμνήσεων, των μύθων και των παραδόσεων που συνθέτουν την εθνική κληρονομιά, φαίνεται να επιβλήθηκε και στη περίπτωση της Νάξου. Η κρατική επιταγή απόκτησης από τους Ναξιώτες μιας «νέας ταυτότητας» (Connerton 2008:62-64), αυτής των Νεοελλήνων, επέφερε την απώθηση της μνήμης της συγκεκριμένης περιόδου.

Έξωθεν φωνές όπως αυτή του Page (2008 :17-21), «κατήγγειλαν» την εμμονή των ελλήνων ιστορικών στην «κληρονομικό δικαίωματι σύνδεσή» του λαού με τη γη. Συγκεκριμένα, ο Page υπεραμύνθηκε της αλληλεπίδρασης εντός του τότε «φραγκοκρατούμενου» ελλαδικού χώρου. Στην οπτική του «πολιτιστικού υβριδισμού»⁵⁸ μπορεί να συμπεριληφθεί το επιχείρημα ότι οι Βενετοί και εν γένει οι Ιταλοί άποικοι, που γεννούσαν τις επόμενες γενιές στη Νάξο, ανέπτυσαν άμεση σχέση με τον τόπο που εγκαθίσταντο και δένονταν με αυτόν⁵⁹ (Γάσπαρης 2008:284). Με άλλα λόγια, οι κατακτητές «εξελληνίζονται. Και από την άλλη μεριά οι Έλληνες εξιταλίζονται. Δημιουργείται μια ντόπια κουλτούρα, ένα μείγμα» υπογραμμίζει ο Β.Slot⁶⁰.

⁵⁵ Πρόκειται για την ικανότητα του ελλητισμού να αφομοιώνει δια μέσου αιώνων κάθε αλλότριο στοιχείο (Βακαλοπουλος 1988: 22).

⁵⁶ Στην ίδια λογική ο Braudel (1990: 155) κάνει λόγο για πολύχρωμο μωσαϊκό στη Μεσόγειο αποτέλεσμα της σύγκρουσης πολιτισμών αλλά και ανταλλαγών ιδεών κ.ά..

⁵⁷ Οι εθνικές ταυτότητες, σύμφωνα με Baumann (1999:21) είναι εθνικές ταυτοποιήσεις που παγώνουν στο χρόνο, μη δοσμένες από τη φύση, αλλά κατασκευασμένες από κοινωνικές πράξεις.

⁵⁸ Ο Burk (2010: 36-37) μιλά για ομάδες ακόμη και άτομα που μετακινήθηκαν από τον ένα πολιτισμό στον άλλο ή προέρχονται από διαφορετικούς πολιτισμούς λόγω των γονέων τους.

⁵⁹ Ο Slot (2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη) διατείνεται ότι δεν είναι δυνατόν η παραμονή τους στον τόπο να μην αφήνει τους αποικιοκράτες ανεπηρέαστους. Σημαντικό είναι ότι κάποιου θεωρούν του δούκε Κρίσπου Έλληνες.

⁶⁰ Slot 2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη.

Εικόνα 16:

Αντίγραφο της Σφίγγας

των Ναξίων –

ανάθεμα στους Δελφούς.

Αντίγραφο κοσμίει τον

χώρο έξω από το

δημαρχείο της Νάξου,

ενδεικτικό της

υπερηφάνειας των ντόπιων

για την αρχαία καταγωγή

τους.

Πηγή: <http://www.e-naxos.eu/>

Έλλειμμα φορέα αντι-μνήμης

Τη ταυτότητα του Ναξιώτη αποδίδει στους σημερινούς απογόνους των καθολικών οικογενειών ο Λεβογιάννης, καθώς όπως υποστηρίζει οι συγκεκριμένοι δεν δίστασαν να συγκρουστούν κατά τον 20ό αιώνα ακόμη και με τον Πάπα για τα περιουσιακά στοιχεία της Εμπορικής Σχολής προκειμένου να παραμείνουν στο νησί προς όφελος του τόπου⁶¹. Χαρακτηριστικό είναι ότι την ελληνική ταυτότητα προτάσσει της θρησκευτικής και ο πατήρ Εμμανούηλ Ρεμόνδος⁶², ποιμενάρχης του ενοριακού ναού της Καθολικής Εκκλησίας στη Χώρα της Νάξου και Αρχιερατικός Επίτροπος της Νάξου και της Πάρου.

Σήμερα είναι πιο ορατή από ποτέ η ενσωμάτωσή των καθολικών, αφού σχεδόν δεν υπάρχουν αμιγώς απόγονοι λατινικών οικογενειών, καθώς σταδιακά ήρθαν σε «επιμειξία» με ορθοδόξους⁶³. Άλλοτε, σύμφωνα με τον Νίκο Καραβία, διαχειριστή του Ενετικού Μουσείου και απόγονο των ευγενών Μπαρότσι και Δελλαρόκα, οι απόγονοι αυτών των οικογενειών επικαλούνταν την ευγενική καταγωγή τους, μια ιδιαίτερη ταυτότητα, για να εδραιωθούν στην τοπική κοινωνία. Ο Καραβίας περιέγραψε τη γλώσσα⁶⁴, την παιδεία, τη συμπεριφορά και το δόγμα των ανθρώπων αυτών, που συνιστούσαν ένα αμάλγαμα, το οποίο τους διέκρινε από την υπόλοιπη κοινωνία⁶⁵. Αξίζει να σημειωθεί ότι το αξιακό σύστημα της ευγενείας, κατά τον Halbwachs (2013: 257), ήταν μια μνήμη της κοινωνίας που εξασφάλιζε την υπακοή. Μέσα από τον μύθο του ευγενούς αίματος και την αρχαιότητα της καταγωγής κατοχύρωναν την αφοσίωση των Ναξιωτών στον άρχοντα, καθώς όλα αυτά είχαν αποκρυσταλλωθεί «ως εκ παραδόσεως στη κοινωνική μνήμη» (Halbwachs 2013: 259-269).

⁶¹ Ο Λεβογιάννης (2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη) αναφέρεται στη δικαστική διαμάχη που προέκυψε για την περιουσία της Εμπορικής Σχολής, η οποία δημιουργήθηκε με χρήματα της αδελφότητας των καθολικών της Νάξου, όταν η σχολή έκλεισε. Οι ντόπιοι καθολικοί εμπόδισαν την εκχώρηση της περιουσίας στη κεντρική θρησκευτική αρχή που είχε σκοπό την πώληση αυτών και τιμωρήθηκαν με τη στέρηση της Θείας Κοινωνίας.

⁶² Ρεμόνδος 2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη.

⁶³ Για μεγάλο χρονικό διάστημα οι καθολικοί ευγενείς επέμειναν στην ενδογαμία, αλλά δεν γνωρίζουμε την ακριβή χρονολογία που σταμάτησε να συμβαίνει αυτό. Ενδιαφέρον επίσης είναι ότι σήμερα υπολογίζονται σε 300 οι καθολικοί στο νησί, συμπεριλαμβανομένων και των καθολικών αλβανικής καταγωγής σύμφωνα με τον πατέρα Εμμανουήλ Ρεμόνδο (2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη).

⁶⁴ Κυρίως η χρήση της γαλλικής γλώσσας εντυπώθηκε ως διαφοροποιό πολιτισμικό στοιχείο σύμφωνα με τον Κονδύλη (2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη).

⁶⁵ Καραβίας 2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη.

Ωστόσο, η απώλεια αυτής της λατινικής ταυτότητας στέρησε από τον τόπο μια συγκροτημένη κοινότητα ως φορέα μιας «αντι-μνήμης», όπως την ορίζει ο Young (στο Crane 2006: 166), η οποία θα αμφισβητούσε την εθνική αφήγηση και θα υπενθύμιζε στη κοινωνία όσα έχουν ξεχαστεί εκούσια ή ακούσια. Άξιο λόγου είναι ότι η διάσταση μεταξύ των Ελλήνων και των Λατίνων εκδηλωνόταν κοινωνικά: στο πέρασμα των αιώνων οι αντιδράσεις των Ελλήνων έναντι των «Φράγκων» δεν είχαν εθνοαπελευθερωτικό χαρακτήρα, αλλά αφορούσαν την κοινωνική κατάσταση. Ο Λεβονιάννης (2015: 21-25) αναφέρεται σε εξεγέρσεις κατά του φεουδαλισμού, κατά κάποιων οίκων⁶⁶, οι οποίοι απομυζούσαν τους αγρότες δια της φορολογίας.

Σημαίνον στοιχείο το οποίο θα πρέπει να λάβουμε υπόψιν εξετάζοντας τη μνήμη μιας ξένης εξουσίας με διαφορετικό δόγμα στη Νάξο, αποτελεί η θρησκευτική μνήμη, η οποία κατά τον Halbwachs (2013β: 230) δεν επιδέχεται ανάδραση όπως η συλλογική. Μέσα από τη θρησκευτική διαπαιδαγώγηση ο πιστός ακολουθεί κατά πόδας πρακτικές και εθιμικά σχήματα που επικαλούνται και συμβολίζουν ακριβώς το αιώνιο (Halbwachs 2013β: 223-231).

Δεδομένου ότι η θρησκεία πρεσβεύει τη διαφύλαξη της «μοναδικής αλήθειας», η θρησκευτική πίστη καθώς συνδέεται με κοινωνικοπολιτικές και πολιτιστικές αντιλήψεις προβάλλει αντιστάσεις σε κοινωνικές εξελίξεις (Πέτρου 2005: 31). Στην περίπτωση της Νάξου είναι χαρακτηριστικό ότι οι δογματικές/θρησκευτικές διαφορές αμβλύνονται μεταπολεμικά με την επίλυση των κοινωνικο-οικονομικών διαφορών, την κατάλυση του τελευταίου προπύργιου της «φεουδαρχίας»⁶⁷.

Αντιθέτως, οι διαφοροποιήσεις των δογμάτων έγιναν πιο αισθητές σε περιπτώσεις όπως αυτή της Εθνικής Επανάστασης, όταν οι Λατίνοι του Κάστρου (και οι κάτοικοι του Μπουργκού Νεοχωρίου) δεν συμμετείχαν στον εθνοαπελευθερωτικό αγώνα από τους Οθωμανούς, καθώς βρισκόνταν υπό γαλλική βασιλική προστασία όπως μαρτυρά προξενικό έγγραφο του 1823 (Μαρούλης 1964: 431). Ωστόσο, σχεδόν δύο αιώνες μετά τη Εθνική Επανάσταση, ο όρος «Φράγκος» παραμένει ως κατάλοιπο θρησκευτικό στίγμα, σύμφωνα με τον Καραβία. Η χρήση του όρου για τους κατοίκους του Κάστρου αποτελεί στοιχείο προς διερεύνηση, καθώς στη Νάξο δεν υπήρξε ποτέ Φραγκοκρατία.

⁶⁶ Ο Κατσουρός (2013) αναφέρει ότι οι Τρανοί (άρχοντες) του 17ου και του 18ου αιώνα, δηλαδή το 1% του πληθυσμού της Νάξου απολάμβανε το 90% των προσόδων του νησιού.

⁶⁷ Ο Κονδύλης (2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη) περιγράφει καλές διαπροσωπικές σχέσεις (μεταπολεμικά).

Εικόνα 17:

Θρησκευτικοί εορτασμοί

καθολικών Νάξου στην

Καπέλα Καζάτζα

(δούκικο παρεκκλήσιο 13ος
αι.)

εντός του Κάστρου.

Πηγή:

<http://www.cycladesvoice.gr/?aid=54031>

Εικόνα 18:

Ο Άγιος Λουδοβίκος (δεξιά),

ο αγιοποιημένος

Λουδοβίκος ο 9ος της

Γαλλίας. Η τέχνη της

εικόνας ανάγεται στον 17ο

αι. όταν πραγματοποιήθηκε

η επέκταση του ναού της

Καζάτζα από τους Ιησουίτες.

Φωτο : Μαρία Αλιμπέρτη

Προς τον ετεροπροσδιορισμό: Η χρήση των όρου «Φράγκος»

Πυξίδα για την ερμηνεία της διαμόρφωσης της μνήμης της Ενετοκρατίας αποτελεί το «αντιλατινικό αίσθημα» (Γλύκατζη-Αρβελέρ 2007: 105-123) το οποίο γιγαντώθηκε κατά την ύστερη βυζαντινή περίοδο με τη φιλολατινική πολιτική ορισμένων αυτοκρατόρων (αντι-αριστοκρατικός πατριωτισμός) και ενισχύθηκε με την Άλωση της Πόλης: «Λατίνος» κατέληξε να σημαίνει ο βεβηλωτής⁶⁸ εναντίον του οποίου οι Έλληνες πρέπει να συσπειρωθούν γιατί έχει προσβάλει την πίστη και την πατρίδα. Η μνήμη που ανάγεται στην άλωση της Πόλης από τους Φράγκους πιθανότητα νομιμοποιεί την χρήση του όρου «Φράγκος» από τους Ναξιώτες.

Η αναπροσαρμογή του όρου «Φράγκος» και η επανεπένδυσή του με θρησκευτική σημασία είναι ενδεικτική της λειτουργίας της μνήμης: εθνοτικό σημαίνον κατά τον Page (2008: 36), όπως και ο όρος «Λατίνος», χρησιμοποιείται ακόμη και σήμερα για να περιγράψει τους καθολικούς⁶⁹ κάτοικους του Κάστρου.

Μάλιστα, ο όρος χρησιμοποιείτο διαχρονικά καθώς επρόκειτο για μια χρονολογική και πολιτισμική γενίκευση αφού στα τέλη του 12^{ου} αιώνα στη βυζαντινή επικράτεια με τον όρο αυτόν χαρακτήριζαν συλλήβδην τους κατοίκους της Δύσης (Lock 1998 :34). Συγγραφείς του Βυζαντίου, όπως ο Ευσέβιος (263-339μ.Χ), αποκαλούσαν με αυτόν τον όρο γερμανικά φύλα, τα οποία επιβλήθηκαν στη ρωμαϊκή επαρχία της Γαλατίας κατά τον 5ο αιώνα. Όμως την περίοδο των Σταυροφοριών δεν αποδιδόταν με ακρίβεια. Ίσως γιατί στα μάτια των Ελλήνων οι Δυτικοί είχαν μια πολιτισμική ομοιογένεια που δεν ανταποκρινόταν στη πραγματικότητα⁷⁰ (Lock 1998 : 34).

⁶⁸ Το αρνητικό αυτό πρότυπο μεταφέρει και η σχολική ιστοριογραφία του 1901 αναπαράγοντας τη βιωματική περιγραφή του Ν. Χωνιάτη (Γιαννακόπουλος 2013 :229).

⁶⁹ Οι Caykent και Zavagno (2014) αναφέρουν ότι με τον όρο «Φράγκος» περιγράφεται στα οθωμανικά κατάστιχα ο ξένος και ο ντόπιος καθολικός και με τον όρο Ρωμικός ο έλληνας ορθόδοξος.

⁷⁰ Για παράδειγμα στο «Χρονικό του Μορέως» περιγράφεται ότι όταν Φράγκος έτρωγε σε πιάτο Έλληνα, τότε εκείνος έτρεχε να το ραντίσει με αγιασμό, κατά τον Finley (1972: 14).

Στον όρο λοιπόν αυτό συμπεριλαμβάνονται όλοι οι Λατίνοι, για να προσδιοριστεί ολόκληρη η περίοδος κυριαρχίας των Δυτικών, ταυτίζοντας έτσι με τον προσδιορισμό «Φράγκος» τους «κυριότερους φορείς της δουλείας των Ελλήνων» (Γιαννακόπουλος 2013 :39-40).

Ωστόσο, η Βενετία δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ιστορικά ως δυτική όπως οι υπόλοιπες σταυροφορικές δυνάμεις, καθώς ήταν άμεσα συνδεδεμένη με την Ανατολική Αυτοκρατορία, ως επαρχία που διοικούνταν από το δόγη (δούκα) με έντονο το αίσθημα αφοσίωσης στους Βυζαντινούς (Μαλτέζου 2009: 14). Στην πορεία, η επαρχία αυτή αναδύθηκε ως δύναμη κυριολεκτικά από το υγρό στοιχείο⁷¹. Η οικονομική διεξόδυσή της στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία εξαιτίας του ρόλου του εμπορικού μεσάζοντα μεταξύ Δύσης και Ανατολής την κατέστησε από σύμμαχο σε άσπονδο φίλο (Nicol 2010: 32-45).

Στην αρνητική εικόνα και στη κατάταξη των Βενετών στη κατηγορία των Λατίνων συνέβαλε το γεγονός ότι οι ιδρυτές των κρατών του Αιγαίου έχουν κατηγορηθεί ότι λεηλατούσαν⁷² και κατέστρεφαν, καθώς και ότι δεν είχαν ουσιαστική συνδρομή στη μεσαιωνική κοινωνία της περιοχής (Lock 1998 : 35). Ωστόσο, η οπτική αυτή παραβλέπει το ότι εξαιτίας της Ενετοκρατίας το Αιγαίο συνδέθηκε στενότερα με τη Δύση (Lock 1998: 35).

Εν κατακλείδι, με τον όρο «Φράγκος» καυτηριάζεται το ξενόφερτο ήθος⁷³, λαμβάνοντας διαστάσεις μύθου με αρνητικό περιεχόμενο, ο οποίος διατηρήθηκε μέσα από τη λογοτεχνία (19^{ος} αιώνας), ενώ, ταυτόχρονα, συντηρούνταν ως στερεότυπο από την λαϊκή αφήγηση και την Εκκλησία (Γιαννακόπουλος 2013:317-319). Η εικόνα αυτή του Δυτικού επανέρχεται ακόμη και σήμερα στην ελληνική επικαιρότητα κάθε φορά που υπάρχει η αντίθεση με τον «έτερο», φορτισμένη με όλες αυτές τις ιστορικές μνήμες (Γιαννακόπουλος 2013:319-320).

⁷¹ Με σειρά χρυσόβουλων σε αντάλλαγμα στρατιωτικής βοήθειας παραχωρείται πληθώρα εμπορικών προνομίων, τα οποία οδήγησαν στην ευμάρεια της Βενετίας και την οικονομική αφαίμαξη της βυζαντινής αυτοκρατορία (Χριστοφιλοπούλου 2001 :33).

⁷² Ο Καλλιγιάς (1997:48) υπενθυμίζει ότι τα Χρυσά Άλογα του Ιπποδρόμου της Βασιλεύουσας βρίσκονται σήμερα τον Άγιο Μάρκο ως θριαμβευτική αψίδα, ενώ βεβηλώθηκαν λείψανα, τα οποία μεταφέρθηκαν εκτός της Ρωμανίας.

⁷³ Ο Λεβογιάννης (2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη) μιλά για μια διαφορετική δυτικότητα κουλτούρα των κατοίκων του Κάστρου.

Συμπέρασμα

Η μνήμη της Ενετοκρατίας στη Νάξο εγκολπώνεται στη μνήμη της Λατινοκρατίας, μιας περιόδου με μεγαλύτερη διάρκεια και ασαφή όρια στη συλλογική μνήμη. Η ανάγκη διατήρησης του εθνικού εαυτού, της ελληνικής ταυτότητας επικράτησε και επέτρεψε την υποβάθμιση της εν λόγω μνήμης. Πρόκειται για μια τάση υιοθέτησης μιας ωραιοποιημένης τοπικής αφήγησης, η οποία αφενός εντάσσεται στην εθνική αφήγηση και αφετέρου πηγάζει από την εμμονή πρόσδεσης της κοινότητας του νησιού στο απώτερο αρχαιοελληνικό και «λαμπρότερο» παρελθόν.

Η μνήμη επιτρέπει την ασυνέχεια, αντίθετα με την ιστορία που ακολουθεί τη γραμμική αφήγηση. Η πρώτη ανακατασκευάζει το παρελθόν, και η δεύτερη το αναπαριστά, ενώ καμία από τις δύο δεν το αναβιώνει όπως πραγματικά ήταν. Στην περίπτωση της Νάξου, η μνήμη επιδέχεται τον υποβιβασμό της Ενετοκρατίας στην αφήγηση, αποκρύπτοντας ακόμη και το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό, τη διαμόρφωση δηλαδή της (ελληνορθόδοξης) ταυτότητας της κοινωνίας έναντι στους φράγκους, όπως αποκαλούν τον «εγγύτερο άλλο». Συγκεκριμένα, έχουν αμβλυνθεί επί τούτου οι μνήμες αιώνων υποδούλωσης και οι αντιθέσεις της συμβίωσης του ορθόδοξου και του λατινικού πληθυσμού.

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η συνύπαρξη αλλοίωσε τη θύμηση των δεινών του καθεστώτος, αλλά τα χνάρια του θρησκευτικού στιγματισμού παραμένουν, καθώς εξακολουθεί η χρήση του όρου «φράγκος» για τους καθολικούς κατοίκους του Κάστρου. Βέβαια, η αφήγηση της αρμονικής συμβίωσης ευνοήθηκε από το γεγονός ότι το καθολικό δεν αλλοίωσε το ελληνορθόδοξο στοιχείο και πολύ περισσότερο ευνόησε και τόνωσε την πολιτισμική παραγωγή του νησιού.

Ωστόσο, η χρήση του όρου «Λατινοκρατία», που επιλέγουν οι ιστορικοί, οι οποίοι μελετούν τη τοπική ιστορία, μαρτυρά το αντιλατινικό αίσθημα, το οποίο έχει αποκρυσταλλωθεί στη συλλογική μνήμη. Μάλιστα, η εν λόγω μνημονευόμενη περίοδος σηματοδοτείται από την άλωση της Πόλης από τους Φράγκους, παγιώνοντας τον αυτοπροσδιορισμό των Ναξιωτών ως Έλληνες παλαιόθεν.

Συγκεκριμένα, η τάση προσαρμογής στην ελληνικότητα είναι αυτή που οριοθετεί το περιεχόμενο της μνήμης, στοιχείο που καταδεικνύεται από την ωραιοποιημένη αφήγηση που βασίζεται στο μύθο και στην ιστορική προσωπικότητα του Μάρκου Σανούδου, η οποία επενδύθηκε με φιλοελληνική στάση. Το ξεθώριασμα της μνήμης της κατάκτησης ευνοήθηκε από το σύστημα της ανεξάρτητης ηγεμονίας που εγκαθίδρυσε ο Μάρκος Σανούδος αλλά και από ενδογενή χαρακτηριστικά του καθεστώτος, όπως η ύπαρξη μιας μη συμπαγούς λατινικής ελίτ.

Η ροπή προς τη λήθη της Ενετοκρατίας διευκολύνεται σήμερα αφενός από την απουσία μιας κοινότητας με την ταυτότητα των Λατίνων που θα λειτουργούσε ως φορέας αντι-μνήμης και αφετέρου από το γενικότερο πλαίσιο ιστορικής αποσιώπησης της πρώτης άλωσης της Πόλης από τους Φράγκους. Η λήθη της περιόδου ανάγεται στην απώλεια της Βασιλεύουσας από Χριστιανούς διαφορετικού δόγματος.

Η συλλογική μνήμη στη Νάξο σφυρηλατήθηκε ουσιαστικά πάνω στη θρησκευτική ταυτότητα, η οποία αποτέλεσε το οχυρό για να μεταλλαχτεί τελικά σε εθνική. Η αντίθεση ορθόδοξων-καθολικών εξυπηρέτησε την περιχαράκωση της ταυτότητας, καθώς οι Ναξιώτες δεν βίωσαν την οθωμανική κατάκτηση όμοια με τον ελλαδικό κορμό. Συνεπώς, στην περίπτωση της Νάξου δεν μπορεί να αιτιολογηθεί η εθνική αφύπνιση όπως έχει κατασκευαστεί στο εθνικό αφήγημα εναντίον των Οθωμανών. Αντίθετα, η εθνική υπερτόνιση του αρχαιοελληνικού στοιχείου στο νησί λειτούργησε ως αντίβαρο σε αυτό το ιστορικό έλλειμμα.

Εν τέλει, στο νησί διατηρούνται υλικά στοιχεία μνήμης (πύργοι, οικόσημα και επιγραφές) αλλά και άυλα (γενεαλογική μυθολογία, τοπωνύμια κ.ά.), τα οποία θα εξεταστούν στη συνέχεια της εργασίας, στο πλαίσιο διαχείρισης της μνήμης από τα δύο μουσεία - μνημεία της μεταβυζαντινής περιόδου, το Ενετικό Μουσείο και τον Πύργο Μπαζαίου. Πυρήνα του προβληματισμού θα αποτελέσει η λειτουργία τους ως κιβωτών μιας αντι-μνήμης μέσα σε ένα ωραιοποιημένο και εθνικοποιημένο τοπικό αφήγημα, η σύνδεση της μνήμης και των πολιτιστικών τους δραστηριοτήτων, καθώς και κατά πόσο οι τελευταίες αφορούν τον τοπικό πληθυσμό.

Β. ΜΕΡΟΣ

Η περίπτωση μελέτης του Ενετικού Μουσείου και του Πύργου Μπαζαίου

Εικόνα 19: Η πύλη του Πύργου Μπαζαίου (αριστερά)

Φώτο: Μαρία Αλιμπέρτη

Εικόνα 20: Η Τρανή Πύλη του Κάστρου (κάτω). Στο βάθος διακρίνεται η είσοδος του Ενετικού Μουσείου.

Πηγή http://agersaninaxou.blogspot.gr/2014_07_01_archive.html

B.Μουσεία-μνημεία: φορείς μνήμης ή αντι-μνήμης;

Όπως διαπιστώθηκε στο πρώτο μέρος της εργασίας η μνήμη της Ενετοκρατίας στη Νάξο αντιμετωπίζει την εκούσια αμνησία αλλά και τα ιδεολογήματα και τις φαντασιώσεις που κατασκευάζουν οι άνθρωποι για να «διευκολύνουν την ζωή τους» (Βερβενιώτη 2008: 81), δηλαδή στην περίπτωση των Ναξιώτων την άμεση σύνδεση με την αρχαιότητα. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας ερευνάται η διαχείριση της μνήμης της Ενετοκρατίας μέσα από δύο πολιτιστικούς οργανισμούς, το Ενετικό Μουσείο και τον Πύργο Μπαζαίου, ο οποίος φιλοξενεί μουσειακές και εικαστικές εκθέσεις. Πρόκειται για οργανισμούς με διττό ρόλο καθώς αποτελούν μνημεία και μουσεία.

Αναλυτικά, θα προσεγγιστούν ως μνημεία, ενώ στη συνέχεια θα εντοπιστούν τα υπόλοιπα προστατευόμενα από το κράτος μνημεία-πύργοι της Λατινοκρατίας. Στη συνέχεια θα αναλυθεί η λειτουργία των εν λόγω οργανισμών ως μουσείων και οι εκθέσεις τους με βάση την ποιοτική έρευνα συνεντεύξεις των δύο διαχειριστών, Νίκου Καραβία (Ενετικό Μουσείο) και Μάριου Βαζαίου (Πύργος Μπαζαίου), καθώς και την εθνογραφική έρευνα των εκδηλώσεων στις ηλεκτρονικές σελίδες τους.

Με ανάλογα ερευνητικά εργαλεία, στο τελευταίο τμήμα της εργασίας θα αναπτυχθεί η πολιτιστική τους δραστηριότητα στο πλαίσιο των φεστιβάλ που διοργανώνουν, ενώ θα παρουσιαστούν συμπεράσματα ποσοτικής έρευνας που διεξήχθη σχετικά με την επισκεψιμότητα. Τέλος θα προταθεί ενδεχόμενη λύση.

B.1 Μνημεία της Λατινοκρατίας

Με δεδομένο τον σεβασμό της ιστορίας του κτιριακού κελύφους οι δύο πολιτιστικοί φορείς στεγάστηκαν σε μνημεία. Σημειώνεται ότι τα μνημεία κατέχουν μείζονα ρόλο στη δημιουργία σταθερών αξιών, αφού διασφαλίζουν στον χώρο ένα διαρκές ίχνος, ένα θεμέλιο ιστορικής συνοχής. Η λειτουργία τους ως πολιτιστικού συμβόλου και η σύνδεση τους με τον τόπο συμπυκνώνει το νόημα της μνήμης προσδίδοντας μεταφορικές σημασίες στον χώρο.

Γι' αυτόν το λόγο τα μνημεία θεωρούνται ένας από τους ισχυρότερους τρόπους διατήρησης της μνήμης, καθώς επιτρέπουν άλλοτε την εγγραφή στο χώρο της κυρίαρχης αφήγησης και άλλοτε τη διαπίστωση της ιστορικής «αλήθειας», μια συνομιλία με το παρελθόν (Σταυρίδης 2006: 116). Στα κτίρια ενσωματώνεται μνήμη, η οποία τους προσδίδει νόημα (Urry 1999: 50-51).

Τα μνημεία-κτίρια «αποκτούν ιστορία που είτε αποτυπώνεται υλικά είτε μετουσιώνεται σε συμβολικές αξίες» (Κίζης 2008: 36). Τα μνημειακά κτίρια δεν ενσαρκώνουν τα υλικά από τα οποία χτίστηκαν, αλλά τους ανθρώπους και τις προθέσεις τους (Knapp 2009: 47). Επομένως, ο σύγχρονος άνθρωπος που τα αντικρίζει ή τα επισκέπτεται βρίσκεται σε μια «αιώρηση» μεταξύ του ατομικού βιώματος και της συλλογικής συνείδησης, διαμορφώνει μια ενεργή μνήμη (Καμπούρη 2007: 47).

Η κυριότερη λειτουργία των μνημείων όπως και των μουσείων, είναι ότι συνιστούν αντίδοτο στη λήθη και στο θάνατο, καθώς συνεχίζουν να αφηγούνται για πολλές γενεές ανθρώπων (Σταυρίδης 2006: 170-171). Παρά το πέρασμα των εποχών και την συσσώρευση νέων ιχνών, τα μνημεία θα αποτελούν πάντα ακρογωνιαίο λίθο της συνοχής του τόπου, διεγείροντας με νοήματα τον χωροχρόνο του (Σταυρίδης 2006: 238).

Στην εν λόγω περίπτωση οι πύργοι αποτελούν υπόμνηση της φεουδαρχίας -υπό ξένο καθεστώς- στο νησί (Ζαφειροπούλου 1988: 9), καθώς υπήρξαν μόνιμες ή παραθεριστικές κατοικίες κυρίως λατίνων γαιοκτημόνων (Σπηλιοπούλου και Κωτσάκης 2012: 208-209). Σημειώνεται ότι υπό κοινωνική ανάλυση η μνημειακή αρχιτεκτονική εμπλέκεται στην επιβολή της ιδεολογικής και πολιτικής ισχύος, με αποτέλεσμα να καθίσταται κάτι ξεχωριστό για την

ανθρώπινη μνήμη. Τα μνημεία συνδεδεμένα με μοναδικές ιστορίες εμπνέουν διαφορετικές, έαν όχι αντικρουόμενες μνήμες, γι' αυτό και πρέπει να προσεγγίζονται εντός του πολιτισμικού και ιστορικού τους πλαισίου (Κnarpp 2009: 47-48).

Τα ιδιωτικά αυτά κτίσματα που δεσπόζουν σε οικισμούς αλλά και σε αδόμητους χώρους διαμορφώνουν το ιδιαίτερο τοπίο του νησιού, όπως αυτό νοηματοδοτείται σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση του τοπίου⁷⁴ (2000). Συγκεκριμένα, οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τον χαρακτήρα του ως «αποτέλεσμα της δράσης και αλληλεπίδρασης των φυσικών και/ ή ανθρώπινων παραγόντων».

Το τοπίο ως πολιτισμικό μέσο καθιστά «φυσική» μια πολιτισμική και κοινωνική κατασκευή, μια αναπαράστη που καθιερώνει την σχέση ανθρώπου με το μνημείο ή τη τοποθεσία (Πετσίνη 2011:19). Μεσολαβώντας μεταξύ παρελθόντος και μέλλοντος, μεταφέρει ιστορίες, μνήμες, εμπειρίες και δομές εξουσίας (Πετσίνη 2011:19), γεγονός που αποδεικνύει και η περίπτωση των πύργων στη Νάξο.

Συγκεκριμένα, **το Ενετικό Μουσείο ή Domus Della Roca-Barozzi** στεγάζεται σε παλιό αρχοντικό, μέσα στο Κάστρο της Χώρας, το οποίο, σύμφωνα με την παράδοση, έκτισε ο Μάρκος Σανούδος. Το μουσείο αποτελεί αναπαράσταση της ζωής των αστών της Νάξου του 19^{ου} αιώνα (Λεβέντης, Λογαράς και Σταυρακάκη 2013-2014: 504). Πρόκειται για κτίσμα-πύργο⁷⁵ εντός των ενετικών τειχών, δίπλα στη Τρανή Πύλη. Μάλιστα, ο εν λόγω χώρος αποτέλεσε παλαιότερο προξενείο των Βενετών και επισκευάστηκε το 1694 από τον Sforza Castri, όπως αποκαλύπτει οικόσημο στο κυρίως δωμάτιο του πύργου.

Το ελληνικό κράτος το προστατεύει, ως μέρος ιστορικού μνημείου (του φρουρίου), σύμφωνα με τον Διαρκή Κατάλογο Κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδας⁷⁶, που καθιερώθηκε με Βασιλικό Διάταγμα του 1937⁷⁷ για το «εν Νάξω Φραγκικόν Φρούριον». Η προστασία αυτή ενισχύθηκε αργότερα με την υπουργική απόφαση 714/21-8-1963 - ΦΕΚ

⁷⁴ Η «Ευρωπαϊκή Σύμβαση του τοπίου»(2000) κυρώθηκε από την χώρα μας με τον νόμο 3827 www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=c%2FsYAENZIDo%3D&tabid=559

⁷⁵ Έτερος πύργος του Κάστρου, ο πύργος Γλέζου, ο οποίος ύστερα από δωρεά στο ελληνικό κράτος έχει μετατραπεί σε Βυζαντινό Μουσείο.

⁷⁶www.listedmonuments.culture.gr/search_declarations.php

⁷⁷ ΦΕΚ 335/Α/25-8-1937

382/Β/29-8-1963⁷⁸ ως χαρακτηρισμένη περιοχή, συνοικίας «Κάστρο» και «Μπούργο» Νάξου ως «χρηζούσης ειδικής προστασίας». Χαρακτηριστικά αναφέρεται στην απόφαση ότι η προαναφερόμενη συνοικία παρουσιάζει «ιδιαίτερον ενδιαφέρον από απόψεως αστικής νησιωτικής αρχιτεκτονικής⁷⁹». Σημειώνεται ότι με την επόμενη υπουργική απόφαση⁸⁰ χαρακτηρίστηκε όλη η πόλη της Νάξου.

Μερικές δεκαετίες μετά παρενέβη το Υπουργείο Περιβάλλοντος⁸¹ και κήρυξε το Κάστρο της Νάξου ως διατηρητέο μνημείο και συγκεκριμένα ως οικοδομικό σύνολο, οριοθετώντας από τον περιφερειακό δρόμο που περιβάλλει τη βάση του. Μάλιστα, στην απόφαση προβάλλονται κριτήρια αισθητικής:

«διότι τούτο αποτελεί ένα θαυμάσιο από ιστορική και αρχιτεκτονική άποψη οικοδομικό σύνολο, με λείψανα του ανακτόρου του Ζανούδου, πύργους, τρεις Μεσαιωνικές πύλες εισόδου, τέσσερις εκκλησίες της Φραγκοκρατίας και σειρά αρχοντικών που ανάγονται επίσης στα χρόνια της Φραγκοκρατίας.»

Αξιοσημείωτο είναι ότι ο νομοθέτης περιγράφει την ιστορική περίοδο ως Φραγκοκρατία, όρος που χρησιμοποιείται καταχρηστικά, όπως επισημάνθηκε και στο πρώτο μέρος της εργασίας, αφού η Νάξος δεν γνώρισε κατάκτηση από Φράγκους.

⁷⁸ Με βάση τη βασική αρχαιολογική νομοθεσία και την κωδικοποίηση του νόμου 5351/1932

(www.yppo.gr/5/51/syll/kn5351.jsp) και την κωδικοποίηση του νόμου 1469/1950 (www.yppo.gr/5/51/neot/n1469.jsp)

⁷⁹ Η Γρατσία (2007: 66) επισημαίνει την αλλοίωση του τοπίου σήμερα καθώς «στη Χώρα το Κάστρο έχει χαθεί μέσα στην άμορφη μάζα των κτηρίων», επισημαίνοντας μεταξύ άλλων αυθέρτες κατασκευές και ασύμβατες χρήσεις.

⁸⁰ 4701/3-3-1967 - ΦΕΚ 183/Β/16-3-1967

⁸¹ ΑΡΧ/Β1/Φ27/46472/1723 π.ε./18-10-1980 - ΦΕΚ 1148/Β/11-11-1980

Εικόνα 21:

Ο τεράγωνος πύργος (κέντρο)
φιλοξενεί το Ενετικό Μουσείο
στο Κάστρο της Χώρας, ενώ
ο στρογγυλος πύργος
(αριστερά)
το Βυζαντινό Μουσείο.

Φωτό: Μαρία Αλιμπέρτη

.....

Εικόνα 22:

Ο Πύργος Μπαζαίου
υπό την σημερινή του
λειτουργία.

πηγή:

<http://www.naxos.gr/gr/naxos/sundriakoi-horoi/article/?aid=899>

Ο δεύτερος εξεταζόμενος πολιτιστικός οργανισμός, ο **Πύργος Μπαζαίου**, γνωστός και ως Μονή Τιμίου Σταυρού βρίσκεται κοντά στο Σαγκρί⁸², στον κάμπο της Αγιασσού της ενδοχώρας του νησιού. Πιθανολογείται ότι ο αρχικός αρχιτεκτονικός πυρήνας δομήθηκε κατά τους μεσοβυζαντινούς χρόνους (Σπηλιοπούλου και Κωτσάκης 2012: 234).

Ωστόσο, το μνημείο προστατεύεται ως μεταβυζαντινό, μεταξύ άλλων «μεσαιωνικών πύργων» (πύργων και πύργων-μονών) της Νάξου, σύμφωνα με την απόφαση του ΥΠΠΕ⁸³. Κατά την ενετική κατάκτηση εικάζεται ότι βρέθηκε στην ιδιοκτησία των Δυτικών, αλλά με την ένταξη του δουκάτου στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και την ανάκτηση της δύναμης της Ορθόδοξης Εκκλησίας περιήλθε στον ορθόδοξο κλήρο (Σπηλιοπούλου και Κωτσάκης 2012: 234). Σύμφωνα με αρχαιολογικά έγγραφα το 1648 η μονή γίνεται Σταυροπηγική, ενώ ο ηγούμενος της μονής Ιησουιτών Ιγνάτιος Λίχτλε (Ign. Lichte, 18^{ος}) την περιγράφει ως πλούσιο μοναστήρι (Μπιλής 2013: 121).

Οι πειρατικές επιθέσεις που δεχόταν το νησί σαφώς επέδρασαν στη μορφή του, με αποτέλεσμα να πάρει τη σημερινή της πυργοειδή⁸⁴, αμυντικού χαρακτήρα (Μπιλής 2013: 123), πιθανόν κατά το 17ο αιώνα (Σπηλιοπούλου και Κωτσάκης 2012: 234). Ανάλογες μορφές πυργοειδών μονών στη Νάξο αποτελούν του Φωτοδότη, της Φανερωμένης, του Αγίου Ελευθερίου⁸⁵ και η μονή του Ταξιάρχη στο Σαγκρί, η οποία κατεδαφίστηκε τον 20^ο αιώνα.

Σε ό,τι αφορά τη Μονή Τιμίου Σταυρού το 1833 διαλύθηκε με διάταγμα των βαυαρών αντιβασιλέων, ενώ το 1898, λόγω της δυστοκίας του κράτους, η περιουσία της μονής περιήλθε μετά από αγοραπωλησία στην οικογένεια Μπαζαίου ή Βαζαίου, σύμφωνα με όσα αναφέρει η ηλεκτρονική σελίδα του οργανισμού⁸⁶. Από το έτος 2001 ο πύργος άνοιξε τις πύλες του για το κοινό, αφού πραγματοποιήθηκε συντήρηση του από την Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία «ΑΙΩΝ», που διαχειρίζεται πλέον τον χώρο.

⁸² Το Σαγκρί θεωρείται παραφθορά του Sant Croix, από το μοναστήρι του Τιμίου Σταυρού (Ανωμερίτης 2009: 26).

⁸³ ΑΡΧ/Β1/Φ27/63118/1414/9-11-1982 - ΦΕΚ 3/Β/11-1-1983

⁸⁴ Η καθ' ύψος ανάπτυξη του Πύργου Μπαζαίου αποτελεί ένα ενετικό αρχιτεκτονικό στοιχείο, σύμφωνα με τον Βαζαίο (2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη).

⁸⁵ Εκτός από αυτές τις μονές με την ίδια υπουργική απόφαση προστατεύονται και οι Μονές της Υψηλοτέρας ή Πύργος Αγγελακόπουλου (κοντά στις Εγγαρές) και η Μονή Χρυσσοτόμου (κοντά στη Χώρα). Βλέπε Πίνακας 4. Πύργοι-μονές σ.142

⁸⁶ www.bazeostower.gr/tower.html

Τι μνημεία επιλέγουμε να θυμόμαστε από την Ενετοκρατία-Λατινοκρατία στη Νάξο;

Η πολιτισμική κληρονομιά αποτελεί τον συνδυαστικό κρίκο του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντος, καθώς αποτελεί συστατικό στοιχείο της σχηματοποίησης της συλλογικής μνήμης (Davison 2005:184). Τη συμβολή των μνημείων σε αυτή τη διαδικασία αναγνωρίζει το ελληνικό κράτος καθώς ο νομοθέτης επικαλείται τη θωράκιση της μνήμης. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 1 του Ν.3028/2002 προβλέπεται η προστασία των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων με σκοπό τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης για χάρη της παρούσας και των επόμενων γενεών αλλά και την αναβάθμιση του πολιτιστικού περιβάλλοντος (Γώγος 2005: 1). Ενδεικτικό είναι ότι στην ιστοσελίδα του Διαρκούς Καταλόγου Κηρυγμένων Αρχαιολογικών Χώρων και Μνημείων της Ελλάδας του Υπουργείου Πολιτισμού εντοπίζεται πλήθος προστατευτικών κηρύξεων για τη Νάξο.

Προστατευόμενα μνημεία της Νάξου

1930-1970

Ακολουθώντας την γενικότερη νομοθετική πορεία⁸⁷ στη Νάξο, το κράτος άπλωσε αρχικά δίχτυ προστασίας με προεδρικό διατάγμα το 1933 στη νησίδα του Βάκχου⁸⁸. Στη συνέχεια με βασιλικό διάταγμα το 1937 κηρύχθηκε το φρούριο της Χώρας, όπως αναλύθηκε παραπάνω. Ζητήματα τουριστικής αναπτυξης έστρεψαν την κρατική μέριμνα στα φρούρια εντός ελλαδικού χώρου, τα οποία μεταξύ άλλων συνέβαλαν στη διαμόρφωση και του ιστορικού τοπίου του τόπου (Gratziou 2008: 217).

Με υπουργική απόφαση χαρακτηρίστηκε το 1957⁸⁹ ως αρχαιολογικός ο χώρος στην Γρόττα στη Χώρα. Στη συνέχεια επακολούθησε η κήρυξη⁹⁰ του χώρου μεταξύ Μητροπόλεως Νάξου και Γρόττας. Ο συγκεκριμένος χώρος φέρει ερείπια στωϊκού κτιρίου ελληνιστικών χρόνων, ενώ

⁸⁷ Βλέπε στο Παράρτημα χρονολόγιο: κυριότεροι νόμοι για τα πολιτιστικά αγαθά σ.134.

⁸⁸ ΠΔ 18-8-1933 - ΦΕΚ 244/Α/21-8-1933)

⁸⁹ ΥΑ 151291/6120/5-12-1957-ΦΕΚ 341/Β/31-12-1957

⁹⁰ ΥΑ 15794/19-12-1961-ΦΕΚ 35/Β/2-2-1962

κηρύχθηκε και ο λόφος «Κορφάρι των Αμυγδαλιών»⁹¹ στο Πανόρμο, όπου υπάρχουν ερείπια προϊστορικού συνοικισμού. Βέβαια, ακολούθησε πλήθος κυρήξεων στη πλειονότητά τους για μνημεία της ελληνικής αρχαιότητας⁹². Η έμφαση τις αρχαιότητες δικαιολογείται εντός ενός ιδεολογικού πλαισίου ανάδειξης του ένδοξου εθνικού παρελθόντος των Νεοελλήνων, την οποία προσπάθεια δεν ενίσχυαν άλλα μνημεία, όπως τα ενετικά και τα φράγκικα (Χατζηνικολάου 2003: 12).

1970-1980

Αξιοπρόσεκτος είναι ο σχετικά πρόσφατος χαρακτηρισμός συγκροτήματος με κρήνη στο Φιλώτι ως ιστορικού τύπου και τύπου με ιδιαίτερο φυσικό καλλός. Συγκεκριμένα, με την υπουργική απόφαση⁹³ κηρυχθηκε ως μνημείο το συγκρότημα με Πύργο⁹⁴ του 1718 του ευγενή Jeronimo Barozzi, με τη κρήνη, χαρακτηριστικό δείγμα της τοπικής αρχιτεκτονικής, χρονολογούμενη το 1835.

Σημειώνεται ότι κατά τη δεκαετία του 1970 στα διεθνή κείμενα⁹⁵ χρησιμοποιείται ο όρος πολιτιστική κληρονομιά για να αποδώσει την αναγκαιότητα προστασίας του παρελθόντος για τη διαφύλαξη της συλλογικής μνήμης και της ταυτότητας. Πλέον στα κριτήρια για την κήρυξη ενός μνημείου τίθεται και η αξία του ως μαρτυρία μιας εποχής και του πολιτισμού της (Βουδούρη-Σρατή 1999: XX-XXI). Με αντίστοιχη απόφαση του υπουργού Περιβάλλοντος⁹⁶ χαρακτηρίζεται διατηρητέο μνημείο ο Πύργος Γρατσία-Μπαρότσι στο Χαλκί ως σημαντικό οικοδόμημα του 17ου αιώνα, ενώ προβλέπεται ακόμη ζώνη προστασίας του πύργου.

⁹¹ ΥΑ 12524/9-12-1964 - ΦΕΚ 38/Β/19-1-1965

⁹² Βλέπε στο Παράτημα Πίνακας 2. Προστατευόμενα μνημεία της Νάξου σ. 135-140.

⁹³ Α/Φ31/46437/3540/12-10-1973 - ΦΕΚ 1259/Β/19-10-1973

⁹⁴ Με την ΥΑ ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/16379/374/11-4-1984 - ΦΕΚ 663/Β/19-9-1984 χαρακτηρίστηκε ο Πύργος ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο.

⁹⁵ Σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτισμικής και Φυσικής Κληρονομιάς UNESCO (1972) ως πολιτιστική κληρονομιά θεωρούνται μνημεία και σύνολα οικοδομημάτων με παγκόσμια αξία από άποψη ιστορίας (Μπουτσιούκη 2015: 66). Κυρώθηκε με τον Ν.1126/30-1-1981 (ΦΕΚ 32/Α/10-2-81)

⁹⁶ Β1/Φ27/62496/3333 π.ε./16-7-1979 - ΦΕΚ 748/Β/6-9-1979

Εικόνα 23:

Ο Πύργος Μπαρότση στο Φιλώτι,
είναι μεν μικρός σε μέγεθος,
αλλά έχει εντυπωθεί έντονα
στη μνήμη των ντόπιων
λόγω του σκληρού φεουδάρχη
που έζησε εκεί.

Το υπέρθυρο της κεντρικής εισόδου
του πύργου φέρει
την επιγραφή
«1718 Geronimo Barozzi»

Πηγή:http://naxos-gr.blogspot.gr/2009/05/blog-post_08.html

.....

Εικόνα 24:

Ο Πύργος Γρατσία- Μπαρότση στο Χαλκί,
ξεχωρίζει για τον όγκο του,
τις επάλξεις
και τις ζεματίστρες του
καθώς και για την κρεμαστή του γέφυρα.

<http://www.naxostours.net/el/excursions>

Από τις κηρύξεις στις αρχές της δεκαετίας του 80' ενδιαφέρον έχει η απόφαση του υπουργείου Περιβάλλοντος⁹⁷ για τον χαρακτηρισμό μεσαιωνικών πύργων της Νάξου ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων. Πρόκειται για εικοσιτρείς Πύργους-Κατοικίες και έξι πύργους-μονές⁹⁸, «μαζί με όλα τα προσκτίσματα και όλα τα κειμήλια (τέμπλα, φορητές εικόνες κ.λ.π.) που σώζονται στις μονές και με ζώνη προστασίας, γιατί πρόκειται για «επιβλητικά κτίσματα με μεγάλο αρχιτεκτονικό και μορφολογικό ενδιαφέρον⁹⁹, που είναι άρρηκτα δεμένα με την ιστορία του νησιού».

Ενδεικτικό είναι ότι μετά την επίδραση της Διακήρυξης του Αμστερνταμ (1975), η οποία υποστηρίζει ότι η αρχιτεκτονική κληρονομιά προσφέρει στους λαούς της Ευρώπης τη συνείδηση της κοινής ιστορίας¹⁰⁰, προβλέπεται και η προστασία περιφερειακών κτισμάτων¹⁰¹ με στόχο τη προστασία και του περιβάλλοντος των μνημείων (Λάββας 2010: 93).

Σημειώνεται ότι λυπηρό θέαμα αποτελεί ο Πύργος της Αγιάς (Κωμιακή) που καταρρέει, ενώ σημάδια κατάρρευσης εμφανίζει ακόμη και ο πύργος του Κόκκου στη Ποταμιά, ο οποίος έχει τεθεί προς πώληση. Σημειώνεται ότι είναι συνδεδεμένος με την ιστορική «βεντέτα Μπαρότση-Κόκκων» (Λογαράς 2010: 32).

Εικόνα 25:

Ανάμεσα στους προστατευόμενους πύργους είναι και ο πύργος του Μπελώνια μαζί με το δίχωρο παρεκκλήσιο του Αγίου Ιωάννου.

πηγή:
<http://romeartlover.tripod.com/Naxos.html>

⁹⁷ ΑΡΧ/Β1/Φ27/63118/1414/9-11-1982-ΦΕΚ 3/Β/11-1-1983

⁹⁸ Βλέπε στο Παράρτημα Πίνακας 3. Προστατευόμενοι πύργοι σ.141 και Πίνακας 4. Προστατευόμενες πύργοι-μονές σ.142.

⁹⁹ Διαθέτουν δυτικά χαρακτηριστικά, αλλά κατασκευάστηκαν από Ναξιώτες τεχνίτες και ντόπια υλικά (Κουρουπάκη, Σαββάρη, Σταθάκη-Σπηλιοπούλου, Τσαμτσούρη 1981: 23).

¹⁰⁰ www.icomos.org/en/charters-and-texts/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/169-the-declaration-of-amsterdam

¹⁰¹ Βλέπε στο Παράρτημα Πίνακας 5. Προστατευόμενοι πύργοι και τα περιφερειακά τους κτίσματα σ.143.

Ιδιαίτερη μνεία αξίζει ο προστατευόμενος **Πύργος - Ανάκτορο στα Καλαμίτσια**¹⁰² (θέρετρο άλλοτε των Ιησουιτών Νάξου) στις Μέλανες. Πρόκειται για κράμα δυτικής και τοπικής αρχιτεκτονικής, οικοδομικό σύνολο «αποτελούμενο από παρεκκλήσιο, βοηθητικά κτίσματα (...)» (Γεροντάκης και Μαμαλούγκας 1995)¹⁰³. Το εν λόγω κτίσμα, συνδεδεμένο με τη φορτισμένη ιστορία του τόπου, αποτελεί ενδεικτικό παράδειγμα του πώς ένα εγκαταλελειμμένο κτίριο μπορεί να αφήνει ίχνη και να αποκαλύπτει μνήμες ενός μύθου μιας άλλης περιόδου (Urry 1999: 50-51).

Το κτήριο περιήλθε το 1949 στο Ελληνικό Δημόσιο, έκτοτε καταρρέει (Σπηλιοπούλου και Κωτσάκης 2012: 236) και σύμφωνα με τους ειδικούς, παρουσιάζει δομικά και οικοδομικά προβλήματα (Γεροντάκης και Μαμαλούγκας 1995). Μάλιστα, η Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία Monumenta κρούει εδώ και χρόνια τον κώδωνα του κινδύνου για το εν λόγω μνημείο όπως και για άλλα επτά¹⁰⁴. Για τα Καλαμίτσια έχουν επιδείξει τις τελευταίες δεκαετίες ενδιαφέρον οι ντόπιοι και έχουν αποταθεί σε πολιτικές προσωπικότητες και σε κέντρα εξουσίας, σύμφωνα με τον πρόεδρο του Πολιτιστικού Συλλόγου Μελάνων, Ν.Κονδύλη¹⁰⁵. Άξιο λόγου είναι το ιδιαίτερο ενδιαφέρον των ντόπιων για ένα ακόμη πυργοειδές αλλά και θρησκευτικό μνημείο, όπως καταδεικνύει η «επιχείριση» διάσωσης της **Μονής του Φωτοδότη** αρχικά το 1959 με τη προσπάθεια του καθηγητή Αντώνιου Κατσουρού. Στη συνέχεια με μελέτη του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, το μνημείο αναστηλώθηκε (1991-2007), ύστερα από μεγάλη προσπάθεια του Συλλόγου Φίλων των Εκκλησιαστικών Μνημείων Νάξου «Ο Φωτοδότης» (Γρατσία 2007: 68). Η διατήρηση του πυργόσχημου μοναστηρίου θεωρήθηκε

¹⁰² Το κτίσμα (17ος αι.) φιλοξενούσε τους Ιησουίτες, κατοίκους του Κάστρου της Χώρας, και λειτουργούσε ως ξενώνας για όσους επισκέπτονταν τα χωριά για κήρυγμα. Κατά την παράδοση χτίστηκε (από τον Saulger) πάνω σε ερείπια του δουκικού παλατιού «Καλαμίτζια» (Σπηλιοπούλου και Κωτσάκης 2012: 236).

¹⁰³ www.monumenta.org/article.php?IssueID=4&perm=1&ArticleID=591&CategoryID=19&lang=gr Παρουσίαση που βασίστηκε στη διπλωματική εργασία με τίτλο: «Αποκατάσταση και νέες χρήσεις της Έπαυλης των Ιησουιτών στα Καλαμίτσια (Μέλανες) της Νάξου», που εκπονήθηκε από τους Φ. Γεροντάκη και Κ. Μαμαλούγκα στην έδρα της Ιστορίας της αρχιτεκτονικής του Ε.Μ.Π. τον Ιούνιο του 1995 με επιβλέποντες καθηγητές τους Χ. Μπούρα, Μ. Μπίρη και Σ. Ραυτόπουλο.

¹⁰⁴ Συγκεκριμένα μνημεία σε κίνδυνο είναι τα : Πύργος Χειμάρου (κυκλικός αμυντικός πύργος 4^{ος} π.Χ αι.), Κάστρο τ' Απαλίου (7^{ος}-13^{ος} αι.), Απάνω Κάστρο (14^{ος} αι.), Ναός Αγίου Μάμαντα ή Θεοσκέπαστη, Μονή Γέννησης (Καλορίτισσας), προστατευόμενος Πύργος Αγίας, προστατευόμενος Εναέριος Σιδηρόδρομος (σμουριγλιού) (www.monumenta.org/article.php?perm=1&IssueID=2&lang=gr&CategoryID=19&ArticleID=257)

¹⁰⁵ Τις πρώτες δεκαετίες είχαν παρατηρηθεί φαινόμενα καταλήστευσης και βανδαλισμού του μνημείου (Κονδύλης 2016, προσωπική επικοινωνία/συνέντευξη).

σημαντική από τους ντόπιους καθώς το μνημείο θεωρείται πυρήνας διατήρησης της ευσέβειας των κατοίκων στους αιώνες ¹⁰⁶.

Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι δεν έχει σημειωθεί καμία αξιοποίηση αυτού του ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού στοιχείου των Πύργων. Ο Βαζαίος μάλιστα υποστηρίζει ότι κρύβεται «μέσα στην κασέλα το κομμάτι της Ενετοκρατίας σαν να μην υπάρχουν 40 πύργοι της Ενετοκρατίας πάνω στη Νάξο που από μόνοι τους είναι σημείο αναφοράς και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα ενός τόπου (...)». Την ίδια στιγμή στο όνομα του τουρισμού και του κέρδους, δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς οικειοποιούνται, φυσικά και άλλα μνημεία χωρίς μέριμνα για τις μακροχρόνιες συνέπειες (Γρατσία και Λεκάκης 2010 : 19-20).

Εικόνα 26:

Ο Πύργος της Αγιάς,
μετά το χωριό Κωμιακή.
Το μνημείο δέχθηκε μεγάλο
πλήγμα μετά από πυρκαγιά
τη δεκαετία του 90'.

Πηγή:
<http://www.aegeanislands.gr/el/islands/castles-naxos>

Εικόνα 27:

Ο πύργος-ανάκτορο Καλαμίτσια
στις Μέλανες,
θέρετρο των Ιησουιτών,
με εμφανή τα σημάδια
εγκατάλειψης και φθοράς

πηγή: http://naxos-gr.blogspot.gr/2009/06/blog-post_03.htm

¹⁰⁶ www.naxos-filoti.gr/NaxosFilotiFotodotis.aspx?m=s

1980-1990

Υπο την επίδραση της διεθνούς τάσης για τη προστασία της αρχιτεκτονικής, από τη δεκαετία του 80' και εξής χαρακτηρίζονται ιδιωτικές οικείες¹⁰⁷ ως ενετικές ή ως μνημεία με ενετικά στοιχεία και από το Υπουργείο Περιβάλλοντος. Πρόκειται για τον έτερο φορέα, αρμόδιο για την προστασία των ακίνητων αγαθών, σύμφωνα με το άρθρο 4 για τα διατηρητέα μνημεία του ΓΟΚ¹⁰⁸, που προστατεύει τα εν λόγω μνημεία γιατί αποτελούν δείγμα της ιδιόμορφης οχυρωματικής αρχιτεκτονικής της ενετικής περιόδου, «δεμένα με την ιστορία του νησιού». Μάλιστα, η οικεία Μαλατέστα τίθεται κάτω από τη προστατευτική ασπίδα του κράτους ως μοναδικό σωζόμενο αρχιτεκτονικό στοιχείο από την άφιξη της εν λόγω οικογένειας στο νησί. Συνεπώς, οι εν λόγω χαρακτηρισμοί αξιολογήθηκαν με βάση αρχιτεκτονικές θεωρήσεις (αρχιτεκτονική, αισθητική και μορφολογική αξία) αλλά και την ιστορική σημασία (σύνδεση με πρόσωπα και το τόπο).

1990 και εξής

Την επόμενη δεκαετία το κράτος-Υπουργείο Πολιτισμού- προστατεύει ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία ναούς και μνημεία των καθολικών¹⁰⁹, ενώ την ίδια περίοδο χαρακτηρίζονται διατηρηταίοι πολλοί ορθόδοξοι ναοί κυρίως στη Χώρα. Ως διατηρητέο χαρακτηρίζεται¹¹⁰ και το κτίριο της πρώην Σχολής Ουρσουλινών (Χώρα).

Εραλδικά μνημεία και άλλα

Τέμπλα, δάπεδα, φεγγίτες, υπέρθυρα σε πύλες και βρύσες στέκουν σιωπηροί μάρτυρες του περάσματος των Λατίνων. Οικόσημα οικογενειών ευγενών αλλά και θυρεοί των θρησκευτικών ταγμάτων στη Νάξο μαρτυρούν την περίοδο της Λατινοκρατίας, καθώς επρόκειτο για μια πρακτική εισηγμένη από τους Λατίνους (Κωτσάκης 2013: 283). Σήμερα στη Νάξο έχουν

¹⁰⁷ Βλέπε Πίνακα 6. Προστατευόμενες οικείες στο Παράρτημα σ. 147.

¹⁰⁸ Ν.1577/85 http://www.elinyae.gr/el/lib_file_upload/210a_85.1149838844198.pdf

¹⁰⁹ Βλέπε Πίνακα 4 Προστατευόμενοι καθολικοί ναοί στο Παράρτημα σ.142

¹¹⁰ ΥΑ ΔΠΑ/9817/98/5-1-1999 - ΦΕΚ 52/Δ/3-2-1999

εντοπιστεί περίπου 200 οικόσημα¹¹¹, τα περισσότερα στο Κάστρο της Χώρας (Κωτσάκης 2013: 30). Μάλιστα, τα οικόσημα της Νάξου φημίζονται για διακοσμητικά τους στοιχεία (άνθη, φυτά, παραστάσεις, μοτίβα κ.ά.) σ' έναν τόπο με μακραίωνη παράδοση στη γλυπτική (Κεφαλληνιάδης 1977: 47).

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω οι μεσαιωνικοί πύργοι της Νάξου προστατεύονται με όλα τους τα στοιχεία κινητά και ακίνητα¹¹². Εκτός από τους πύργους, οικόσημα εντοπίζονται ακόμη σε ναούς, μοναστήρια και τάφους (Κωτσάκης 2013: 285). Η σημασία για τη μνήμη είναι ξεχωριστή καθώς φέρουν συμβολισμούς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η επιγραφή στη Μονή Φαρώ των Καθολικών (Φραγκισκανών) στα Αγγίδια, στην οποία αναπαρίστανται οι δύο Απόστολοι Πέτρος και Παύλος, να κρατούν τα κλειδιά της Εκκλησίας του Χριστού, υπενθυμίζοντας την αναγκαιότητα της ένωσης των Εκκλησιών (Κεφαλληνιάδης 1977: 51).

Αξίζει να σημειωθεί στον χαρακτηρισμό για την προστασία του Ι.Ναού της Υπαπαντής (Μητρόπολη Καθολικών) εκτός από τα αρχιτεκτονικά στοιχεία, τονίζεται από τον νομοθέτη ένα στοιχείο μνήμης ότι «στο πλακόστρωτο δάπεδο υπάρχουν τάφοι με οικόσημα και επιγραφές Φράγκων φεουδαρχών»¹¹³. Ομοίως και στο Ι.Ναό του Αγίου Αντωνίου (Χώρα), ο οποίος χρησιμοποιήθηκε από το Τάγμα των Ιωαννιτών Ιπποτών.

Άλλα στοιχεία που καταδεικνύουν το δυτικό πέρασμα είναι τα επώνυμα¹¹⁴ μεγάλων οικογενειών καθώς και τα βαπτιστικά ονόματα¹¹⁵ που εντοπίζονται σε φορολογικά κατάστιχα (Δημητρόπουλος 2011: 32) και κάποια εκ των οποίων διατηρούνται έως σήμερα. Ωστόσο οι περισσότεροι αρνούνται την καθολική προέλευση του ονόματός τους¹¹⁶.

Την αντάμωση με τα λατινικά στοιχεία της προηγούμενης περιόδου μαρτυρούν τοπωνύμια και ονομασίες που παραμένουν ανεξίτηλες στον χρόνο. «Σπίτι του Φράγκου» ονομάζουν οι

¹¹¹ Οι ντόπιοι αναγνωρίζουν τι είναι τα οικόσημα αλλά δεν γνωρίζουν τι σημαίνουν, σύμφωνα με ιστοριοδύφη Μανωλά (2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη).

¹¹² ΑΡΧ/Β1/Φ27/63118/1414/9-11-1982 - ΦΕΚ 3/Β/11-1-1983

¹¹³ ΥΠΠΟ ΑΡΧ/Β1/Φ27/41349/1143/8-8-1995 - ΦΕΚ 794/Β/14-9-1995

¹¹⁴ Ο Κωτσάκης (2007β: 389-402) αναφέρει ενδεικτικά : Βενιέρης (από την οικογένεια Venier που έδωσε τρεις δόγηδες της Βενετίας), Γρατσίας (ή Γρατζίας πιθανότατα από τη βενετική λέξη grazia δηλαδή χάρη), Στάης (βενετσιάνικο υποκοριστικό από το Stai δηλαδή Ευστάθιος), Τζαννετής (Zanetto υποκοριστικό βενετσιάνικου βαπτιστικού), Φακίνος(Facchino αχθοφόρος) Φατούρος (fattor, εκπρόσωπος, τοποτηρητής) κ.ά..

¹¹⁵ Βαπτιστικά ονόματα όπως Πετρινόλα, Φλώρα (Φλωρεντία), Φλώρο, Φλώριος, Τζανής, Τζανετής, Φραγκίσκος, Ιάκωβος κ.ά. (Μανωλά. 2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη).

¹¹⁶ Μανωλάς 2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη.

ντόπιοι στην Κωμιακή διώροφο σπίτι λατίνου άρχοντα που κατοικείται πλέον από οικογένεια ντόπιων σύμφωνα με τον Λεβογιάννη¹¹⁷. Πρόκειται για ένα από τα πολλά κτίσματα της περιοχής όπως ήταν ο πύργος του φεουδάρχη Γριμάλδι στο Σκεπόνι, το πυργάκι του Ντερεμόν του Κανά, ο πύργος των Κόκκων στην Αγιά (Λεβογιάννης 2013: 7). Ανάλογα ίχνη σε τοπωνύμια εντοπίζονται σε λέξεις όπως Μπουργκός, Γρόττα, Φουντάνα (Καλαβρός και Ανδρεάκος 2006: 139).

Εικόνα 28:

Οικόσημο της οικογένειας Γριμάλδη
(στο Κάστρο της Χώρας)
με καταγωγή από την Γένοβα.
Η οικογένεια βρέθηκε στη Νάξο
μεταναστεύοντας από την Χίο.
Κλάδος του οίκου (από τη Γένοβα)
εγκαταστάθηκε στο Μονακό.

Εικόνα:29

Οικόσημο της οικογένειας Λορεντάτο.
Ο Βενετσιάνος Αντώνιο Λορεντάτο
διοίκησε τη Νάξο (1511)
όταν ο κουνιάδος του Φραγκίσκος Γ' Κρίσπος δολοφόνησε την
αδερφή του, Θαδαία Λορεντάτο
μέχρι την ενηλικίωση του ανηψιού του.

Πηγή: www.levantineheritage.com/naxos.htm

¹¹⁷ Λεβογιάννης 2016, προσωπική επικοινωνία/συνέντευξη.

B.2 Μουσεία υπό εθνικό ένδυμα

Τα μουσεία εξακολουθούν σε μεγάλο βαθμό να θεωρούνται κιβωτοί διαφύλαξης¹¹⁸ του ωραίου, του σπάνιου, του θαυμαστού, ενώ, παράλληλα, προσφέρουν μια μοναδική εμπειρία γνώσης, πνευματικής ανάτασης και συναισθηματικής πληρότητας (Αντζουλάτου-Ρετσιόλα 2005 : 261). Ωστόσο, τα μουσεία συνιστούν επίσης πρωτεύοντες πολιτικούς μηχανισμούς παραγωγής και διάδοσης ιδεολογικών μηνυμάτων, τους οποίους ενισχύει η «αυθεντία της αντικειμενικής επιστημονικής γνώσης» (Καυταντζόγλου 2003: 33).

Αναλυτικότερα, ο ρόλος των μουσείων είναι να «αφηγηθούν ιστορίες» (Preziosi 2008 : 116) προσφέροντας μια άτυπη μάθηση, όπως διαμορφώθηκε μετά το ορόσημο της Γαλλικής Επανάστασης. Με την ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης τον 18ο αιώνα και μετά αποκρυσταλώθηκε η ιδέα ότι οι θησαυροί δεν ανήκουν στους λίγους, αλλά στους πολλούς και λιγότερο ισχυρούς (Αντζουλάτου-Ρετσιόλα 2005: 200).

Και τους επόμενους αιώνες, τον 19ο έως τον 20ο αιώνα, τα μουσεία υπηρετούσαν «κανονιστικές ιδεολογίες» με στόχο τη θωράκιση της εθνικής ταυτότητας και της ιδιότητας του πολίτη των αστικών πληθυσμών (Message 2014: 190). Όμως, η κυρίαρχη κοινότητα, που επιθυμούσε να προβάλλει μία συγκεκριμένη ταυτότητα, προσδοκούσε να αποκρύψει τις διαφορές απόψεων μεταξύ ομάδων διαφορετικών συμφερόντων και με αντικρουόμενες ερμηνείες των ιστορικών γεγονότων (Davison 2005: 186).

Κατά τον 20ο αιώνα οι ανάγκες άλλαξαν με «εκπτώσεις στις αφηγήσεις»¹¹⁹, ενώ αναδείχθηκαν εκδοχές των αποσιωπημένων κοινωνικά και εθνικά αδύναμων ομάδων, που διεκδίκησαν τη δική τους αναπαράσταση της ιστορίας και τη δική τους ταυτότητα. Επομένως, προέκυψε η ανάγκη για νέα μουσεία που θα προβάλουν τον ρόλο του πολιτιστικού διαμεσολαβητή σε ένα πολυπολιτιστικό περιβάλλον, έτσι ώστε να δοθεί χώρος σε περιθωριοποιημένες μνήμες (Misztal 2007: 390).

¹¹⁸ Σύμφωνα με τον Dean (1988:1) τα μουσεία δημιουργήθηκαν ως τράπεζες πολιτισμικής μνήμης των ανθρώπινων κοινωνιών.

¹¹⁹ Στο εγχείρημα της μίας και μοναδικής ταυτότητας τα μουσεία επιφορτίστηκαν την «υλική τεκμηρίωση» των μεγάλων αφηγήσεων της νεωτερικότητας (Καυταντζόγλου 2003: 33).

Σύμφωνα με το μεταμοντερνιστικό ή κριτικό σχήμα του Τζιόβα ως προς την προσέγγιση του παρελθόντος (στο Γκαζή 2012: 37), το παρελθόν δεν προσλαμβάνεται πλέον ως αναμφισβήτητο, αλλά υπόκειται και σε άλλες ερμηνείες, μέσα από διαδικασίες συλλογισμού ακόμη και των πιο τραυματικών ιστορικών επεισοδίων. Η σκέψη αυτή εκδηλώνεται με μια νέα τάση στα μουσεία, είναι αυτή της απο-παράδοσης, δηλαδή αποκαθλώνεται η μεταφορά της μιας ερμηνείας, αυτής της παράδοσης στα μουσεία (Urry 1999: 47).

Συγκεκριμένα, δίνεται έμφαση σε πολλαπλές ερμηνευτικές προσεγγίσεις, με την προώθηση μιας νοοτροπίας κατανόησης του κόσμου μέσα από σχέσεις και όχι μέσα από ταξινομημένα δείγματα. Τα υλικά αντικείμενα δεν αποτελούν προτεραιότητα καθώς τα μουσεία έθεσαν πλέον στο κέντρο τον άνθρωπο-επισκέπτη (Παπαδάκη 2007: 15). Ο σύγχρονος ορισμός του μουσείου, σύμφωνα με τον τελευταίο (2007) κανονισμό του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM), είναι ο ο εξής:

«Το Μουσείο είναι ένας μη κερδοσκοπικός μόνιμος θεσμός/οργανισμός (institution) στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοιχτός στο κοινό, ο οποίος αποκτά, συντηρεί, ερευνά, προβάλλει και εκθέτει την υλική και άυλη κληρονομιά της ανθρωπότητας και του περιβάλλοντός της, με στόχο την εκπαίδευση, μελέτη και ψυχαγωγία» (Desvallées και Mairesse 2014: 89).

Με φόντο τις παραπάνω παρατηρήσεις επιχειρείται στη συνέχεια να ερμηνευθεί η σημασία ως φορέων μνήμης της Ενετοκρατίας-Λατινοκρατίας στο νησί δύο ιδιωτικών μουσείων-πολιτιστικών οργανισμών, του Ενετικού Μουσείου και το Πύργου Μπαζαίου. Πρόκειται για μνημεία της μεταβυζαντινής περιόδου στη Νάξο, που έχουν μετατραπεί σε μουσειακούς χώρους.

Όπως αναλύθηκε στο πρώτο μέρος της εργασίας η τοπική αφήγηση εμμένει στην ελληνικότητα και γι' αυτό τον λόγο υποβιβάζεται η περίοδος λατινικής κατοχής στη μνήμη της κοινότητας των Ναξιωτών. Ωστόσο, ένα πλεόνασμα νοημάτων παραμένει χάρη στα μνημεία και τα μουσεία (Davison 2005:993) που δίνουν το ερέθισμα για τη διαδικασία της μνήμης.

B.3 Μουσεία ως κιβωτοί μνήμης

Οι δύο φορείς εξετάζονται υπό το πρίσμα του ότι τα μουσεία μορφοποιούν την ατομική και συλλογική μνήμη (Davison 2005:184). Επίσης, στην έρευνα θα συνυπολογιστεί ότι η αποστολή των μουσειακών ιδρυμάτων είναι η αφύπνιση της φαντασίας και η ερμηνεία της μνήμης του κοινού (Αντζουλάτου-Ρετσίλα 2005: 262).

Τα μουσεία όπως τα μνημεία και οι αναμνηστήριες τελετές αποτελούν πρακτικές της πολιτισμικής μνήμης, δηλαδή μια μνήμη με τη μορφή κοινωνικού θεσμού, ο οποίος στέλνει πολιτιστικά μηνύματα (Γκαζή 2013: 32). Συγκεκριμένα, τα μουσεία προσφέρουν υλική φόρμα στο παρελθόν (π.χ. εκθέματα), το οποίο θεσμοποιείται ως δημόσια μνήμη χάρη στο κύρος των πολιτιστικών οργανισμών (Davison 2005:186).

Βέβαια, όπως εξηγήθηκε στο πρώτο μέρος της εργασίας, οι κοινωνίες θυμούνται και αντιλαμβάνονται τον χρόνο και το παρελθόν με βάση το εκάστοτε δικό τους παρόν (Urry 1999: 47). Ακόμη και σήμερα όπου υφίσταται κινητικότητα ανθρώπων, ιδεών και πληροφοριών, και έχει αλλάξει η θέαση της ιστορίας, η διαφορετική αφήγηση προκαλεί αναταράξεις.

Είναι χαρακτηριστικό ότι στην περίπτωση του Ενετικού Μουσείου, ο διαχειριστής Νίκος Καραβίας, επιχειρεί να διασώσει τις μνήμες των κατοίκων του Κάστρου (απογόνων Λατίνων ευγενών), αλλά προκύπτει ένα κενό, καθώς αυτή η φωνή-ερμηνευτική προσέγγιση- διαφέρει από εκείνη της ναξιωτικής (ελληνοορθόδοξης στη πλειονότητά της) κοινωνίας. Επισημαίνεται ότι παραδοσιακά το μουσείο έχει εντυπωθεί ως χώρος μετάδοσης της «επίσημης» ιστορίας με στόχο την κοινωνική συνοχή (Γκαζή 2013: 33). Μάλιστα, ο Λεβογιάννης σχολιάζοντας την μικρή απήχηση των εξεταζόμενων φορέων στους ντόπιους υπογραμμίζει στα λεγόμενά του ότι «δεν βλέπουν τους εαυτούς τους σε αυτά.»¹²⁰

¹²⁰ Λεβογιάννη 2016, προσωπική επικοινωνία/συνέντευξη.

Ενετικό μουσείο: μια άλλη λαογραφική ματιά

Το Ενετικό Μουσείο της Νάξου εντάσσεται στην κατηγορία των λαογραφικών μουσείων. Ωστόσο, τα λαογραφικά μουσεία ήθισται να εκφράζουν την ιδιαιτερότητα και την μοναδικότητα μιας συγκεκριμένης κοινότητας μέσα από την προβολή, την αναγνώριση και την εξωτερική της ιδιαίτερης ταυτότητά της (Αντζουλάτου-Ρετσιόλα 2005: 146). Τα μουσεία αυτά τεκμηριώνουν την εξέλιξη της ζωής στον γεωγραφικό χώρο και συμβάλλουν «στο συνειδητό λάξευμα της συλλογικής μνήμης» (Αντζουλάτου-Ρετσιόλα 2005: 150). Συνήθως με τον όρο «λαός», οι λαογράφοι περιγράφουν τον πληθυσμό της υπαίθρου, όπως παγιώνεται στα λαογραφικά μουσεία της χώρας, ενώ δεν περιλαμβάνεται σε αυτά «ο μεταγενέστερος πολιτισμός ευρύτερων κοινωνικών μη αγροτικών στρωμάτων» (Καυταντζόγλου 2003: 34).

Αξίζει να σημειωθεί ότι μέσα από το εν λόγω μουσείο καταλύεται το ελληνικό στερεότυπο των λαογραφικών μουσείων. Σύμφωνα με την Καυταντζόγλου (2003:35), ενώ διεθνώς τα λαογραφικά μουσεία εντάσσουν στις αφηγήσεις τους μειονότητες ή περιθωριοποιημένες ομάδες, τα ελληνικά λαογραφικά μουσεία εμμένουν στη παρουσίαση ενός ενιαίου παρελθόντος. Και αυτό συμβαίνει γιατί τα λαογραφικά μουσεία, όπως έχουν αναπαραχθεί πανομοιότυπα ως μικρού βεληνεκούς και χωρίς έμφαση στο ιστορικο-κοινωνικό πλαίσιο, σε όλο τον ελλαδικό χώρο, θεραπεύουν, σύμφωνα με τον Τζιόβα (στο Γκαζή 2012 : 40) το ιδεώδες του εθνικού πολιτισμού. Ωστόσο, η αφήγηση και του εν λόγω μουσείου δεν είναι πλουραλιστική, αφού επικεντρώνεται μόνο στη ζωή των αρχόντων του νησιού.

Εικόνα 30:
Από την είσοδο του
Ενετικού Μουσείου:
Η πρώτη αίθουσα-lounge1,
η κυρίως σάλα του Domus
Della Rocca-Barozzi.
Φωτό : Μαρία Αλιμπέρτη

Η αφήγηση: φωνή στους σιωπηλούς

Σύμφωνα με τον Merriman (στο Γκαζή 2012:233) «τα μουσεία θα αποτύγχαναν στο σκοπό τους, αν δεν επιχειρούσαν να αφηγηθούν κάποιες ιστορίες για το παρελθόν». Το εν λόγω μουσείο αφηγείται (από το 1999) μια οικογενειακή ιστορία για να αποδώσει την μνήμη των κατοίκων του Κάστρου. Το κτίριο του Ενετικού Μουσείου ως φορέας μνήμης-εποχής, διευκολύνει στην αφήγηση του μουσείου-ιστορικού σπιτιού, προσφέροντας στον επισκέπτη την διαβεβαίωση ότι αντικρίζει κάτι αυθεντικό από το παρελθόν (Risnicoff de Gorgas 2007: 356).

Ως ιστορικό σπίτι ξυπνά συναισθήματα περισσότερο από κάθε άλλο είδους μουσείου (Risnicoff de Gorgas 2007: 356), γιατί αφενός ως ιδιωτικός χώρος καλλιεργεί μια προσωπική εμπλοκή στον επισκέπτη, από ότι ένα δημόσιο μουσείο (Higonnet 2004:135), και αφετέρου δε μεταφέρει την ατμόσφαιρα εποχής και σε ταξιδεύει στο χρόνο (Risnicoff de Gorgas 2007: 356).

Η αίσθηση της αφήγησης μιας προσωπικής ιστορίας-ανάμνησης είναι αισθητή από την πρώτη κιόλας αίθουσα όπου δεσπόζουν τα πορτραίτα και το γενεαλογικό δέντρο, μιας οικογένειας που κατοικούσε στο Κάστρο στις αρχές του περασμένου αιώνα και όχι κατά την περίοδο της Ενετοκρατίας. Ο όρος «ενετικό» αποτελεί, σύμφωνα με τον Καραβία, υπόμνηση της ιστορίας της ενετικής κατάκτησης του νησιού αλλά και φόρο τιμής στην καταγωγή της οικογένειας, τους Μπαρότσι, μιας δυναστείας εκ των ιδρυτών –πατρικίων της Δημοκρατίας της Βενετίας, με σημαντικές ιστορικές προσωπικότητες.

Η αφήγηση μέσα από τα μάτια του ιδρυτή και διαχειριστή του μουσείου στέκεται αφορμή «για να δώσει βήμα-χώρο στη μνήμη μιας ομάδας», η οποία ζούσε για αιώνες στο Κάστρο και βρισκόταν στο περιθώριο της εθνικής αφήγησης, αλλά εκλείπει σταδιακά από το νησί.

Εικόνα 31:

Πορταίτα του Νικόλαου Δελλα Ρόκα και της Ελεονώρας Μπαρότσι, οι οποίοι αγόρασαν την κατοικία το 1904.

Συνήθως, ο ιστορικός χρόνος προσλαμβάνεται άμεσα από τον επισκέπτη χάρη στα υλικά κατάλοιπα του παρελθόντος (Σολομών 2012: 99). Η παλιά αίγλη του σπιτιού αναδύεται μέσα από τα εκθέματα, όπως ο σταυρός, δώρο του Τσάρου της Ρωσίας στους προγόνους της οικογένειας, τους Μπαρότσι για την προσφορά τους στη χώρα (αυτοκρατορία) του.

Η ατμόσφαιρα του σπιτιού, μέσα από την διακόσμηση των αντικειμένων-εκθεμάτων, φορτίζει συγκινησιακά και προκαλεί το «ξύπνημα» της μνήμης. Χάρη στα αντικείμενα οπτικοποιούνται γεγονότα «κατά τρόπο που να υποδηλώνονται συγκεκριμένα πράγματα» (Desvallées και Mairesse 2014: 46). Για τον Καραβία τα πιο σημαντικά «εκθέματα» δεν έχουν υλική υπόσταση, αλλά είναι μνήμες από την ζωή στο σπίτι, οι βεγκέρες με τους ανθρώπους που φιλοξενήθηκαν από τον πατέρα και τη μητέρα του.

«Είναι μνήμες και ακούσματα. Μνήμες από ανθρώπους που έχουν περάσει από εδώ όπως είναι ο Ουμπερστάιν, ο Πωλ Ελιάρ, άνθρωποι που μπορεί να πέρασαν τυχαία, ο Πωλ Νιούμαν, άνθρωπος του σινεμά, αλλά πολύ καλλιεργημένος. Και τα ακούσματα από συνομιλίες, χάπενινγκς και φιλολογικές βραδιές που έχουν συμβεί σε αυτό τον χώρο, για μένα αυτό είναι το πολυτιμότερο. Δηλαδή αυτά που είναι άυλα.»

Ένα τέτοιο μουσειακό περιβάλλον γεννά ερωτήματα για τα άτομα που ζούσαν εκεί. Πολλές φορές ο επισκέπτης μπορεί, αναλογιζόμενος την ζωή αυτών των ανθρώπων, να συμερίζεται τις χαρές και τις λύπες τους, να βιώνει πιο έντονα αυτή την εμπειρία από οποιαδήποτε άλλη επίσκεψη σε μουσείο ή σε μνημείο (Risnicoff de Gorgas 2007: 356). Σημειώνεται επίσης ότι στη συναισθηματική φόρτιση του επισκέπτη συμβάλλει η μουσική υπόκρουση, που περιλαμβάνει μεταξύ άλλων μουσικών θεμάτων, και το «Ave Maria».

Η ταύτιση καθίσταται πιο δυνατή για τον επισκέπτη στη δεύτερη αίθουσα-κρεβατοκάμαρα, όπου εκτίθενται προσωπικά αντικείμενα όπως ρούχα, αρώματα, καπελίνα και πολλά άλλα. Μέσα από τα αντικείμενα επιτυγχάνεται η συνάντηση των γενεών, του σημερινού επισκέπτη και των ιδιοκτητών του σπιτιού τους περασμένους αιώνες (Αντζουλάτου-Ρετσίλα 2005: 198).

Τα μουσειακά αντικείμενα είναι τα αυθεντικά αντικείμενα που έχουν διασωθεί από το παρελθόν και δημιουργούν απτούς συνδέσμους με αυτό, ενώνουν παρελθόν και παρόν, προσφέροντας ερεθίσματα στη φαντασία, καθώς και κίνητρα για προσωπικές ερμηνείες (Νικονάνου 2015 :90). Με αυτή τη σκέψη, ο ιδρυτής και διαχειριστής του μουσείου διέσωσε πολύτιμα τεκμήρια και από άλλες οικείες που βρίσκονταν υπό κατεδάφιση, καθώς αντελήφθη ότι η απάλειψη των ιχνών ή καταλοίπων της ιστορίας ισοδυναμεί με την «άρνηση της ταυτότητας και μπορεί να οδηγήσει την κοινότητα σε αφανισμό» (Belaigue 1993: 30).

Εικόνα 32:

Προσωπικά αντικείμενα προσφέρουν μια μοναδική σύνδεση των γενεών (επισκέπτη-παλιών ενοίκων του αρχοντικού).

Φώτο: Μαρία Αλιμπέρτη

Η έκθεση

Αξίζει να σημειωθεί ότι η θέση των αντικειμένων και η διαρρύθμιση του σπιτιού δεν έχει αλλάξει, σύμφωνα με τον Καραβία, ώστε να προστατευθεί η αυθεντικότητα μιας «καστριανής» οικείας. Σημειώνεται ότι δεν έχει πραγματοποιηθεί μουσειολογική μελέτη, ενώ σε εξέλιξη βρίσκεται η αναγνώριση του μουσείου από το Υπουργείο Πολιτισμού.

Ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να ακολουθήσει μια προτεινόμενη διαδρομή, δηλαδή χωρίς να του απαγορεύεται η δίοδος στους πλαϊνούς χώρους. Παρακολουθώντας την αρίθμηση των αιθουσών (lounge1, lounge 2 κ.λ.π.), μέσα από ένα απλό «μονοπάτι», ο επισκέπτης δέχεται την παρουσίαση ενός πιο συνεκτικού πλαισίου πληροφοριών (Dean 1988: 55).

Συγκεκριμένα, ο επισκέπτης καλείται να «ξεναγηθεί» με ένα δισέλιδο κατάλογο (μπροστινή και πίσω μεριά) στο χέρι προς διευκόλυνσή του, το οποίο διανέμεται κατά την είσοδο στο μουσείο. Μαζί με το φυλλάδιο-οδηγό, του προσφέρεται και ένα έντυπο με την ιστορία του χώρου, το οποίο λειτουργεί ως εισαγωγικό κείμενο της έκθεσης¹²¹. Σημειώνεται ότι ο κατάλογος-οδηγός διαθέτει τα πλέον σημαντικά εκθέματα και απαλλάσει τον θεατή από την ανάγνωση πλήθους λεζαντών.

Ωστόσο, τα αντικείμενα αποκτούν νόημα μέσα στο κοινωνικό πλαίσιο, στο οποίο διαδραμάτισαν ρόλο (Herle 2003: 194). Επομένως, το γεγονός ότι δεν παρέχονται ετικέτες αντικειμένου (ούτε λεζάντες ούτε ετικέτες ταυτότητας), λειτουργεί ταυτόχρονα σε βάρος τη έκθεσης. Σημειώνεται ότι οι καλογραμμένες ετικέτες προσδίδουν στην έκθεση αξιοπιστία και πληρότητα (Dean 1988: 114). Αντίθετα, η ασάφεια αποτρέπει την εστίαση στην προσέγγιση-οπτική της έκθεσης, με αποτέλεσμα να μην επικοινωνεί στον επισκέπτη το νόημα ¹²² (Sherrell 1996: 9-10).

¹²¹ Ο Καραβίας(2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη) επικαλείται την έλλειψη χώρου για τη τοποθέτηση πάνελ με εισαγωγικό κείμενο. Το παρόν έντυπο «εισαγωγικό κείμενο» διατίθεται σε πολλές (και σπάνιες) γλώσσες, το οποίο δίνει τη δυνατότητα στον επισκέπτη να το μελετήσει και αργότερα εκτός μουσείου.

¹²² Το έλλειμμα αυτό καλύπτεται, σύμφωνα με τον διαχειριστή, κατά τις ξεναγήσεις του κοινού σε πολλές γλώσσες, παλαιότερα και στην νοηματική(Καραβίας 2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη).

DOMUS DELLA ROCCA – BAROZZI ΕΝΕΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

ΕΠΙΠΕΔΟ 1

Lounge 1

1. Φωτογραφίες του Νικόλαου Δέλλα – Ρόκκα και της Ελεονώρας Μπαρότσι. (Αναπρεθείτε στο φυλλάδιο σχετικά με την ιστορία αυτών των οικογενειών). Το ζευγάρι αγόρασε τον πύργο το 1904, ενώ οι απόγονοί τους είναι μέχρι και σήμερα ιδιοκτήτες και κάτοικοι του πύργου.
2. Σαλόνι σε στολ imperial, στάλθηκε από τη Γαλλία στο τέλος του 1800. Τα μεταξωτά, μπροκάτ και βελούδικα υφάσματα είναι τα αυθεντικά.
3. Πιάνο 140 ετών, κατασκευασμένο στη Γερμανία από Ιταλούς τεχνίτες. Τα πλήκτρα είναι από έβεννο και ελεφαντοστό. Το πιάνο λειτουργεί ακόμα, παρά το γεγονός ότι χτυπήθηκε από οβίδα κατά τον βομβαρδισμό του Κάστρου από τους Γερμανούς το 1943.
4. Εργόχειρο, φιλοτεχνημένο από την Ελεονώρα Μπαρότσι. Αναπαριστά την ιστορία του Παρθενώνα σε τρεις φάσεις: το μνημείο, το μνημείο κατά τη διάρκεια της έκρηξης (1651 από τον ενετό FRANCESCO MOROSINI) και το μνημείο καταστραμμένο.
5. Ελασιογραφία του 1900, αναπαριστά τη φάση της Νάζου οικίας της εποχής.
6. Κοιλιά με 800 μαργαριτάρια. Δώρο στην οικογένεια Μπαρότσι από τον δόγη Ντάντολο.
7. Χρυσό μενταγιόν με τον δικόφαλο αετό. Δώρο στην οικογένεια Μπαρότσι, ως αναγνώριση των υπηρεσιών της στον τσάρο της Ρωσίας.

Αιθέριος: Η οικογένεια Δέλλα – Ρόκκα έκανε αρκετές αλλαγές στον πύργο, ώστε να ταιριάζει περισσότερο με το γαλλικό αριστοκρατικό στολ. Τα χιμηλωμένα ταβάνια και ο ξεχωριστός διάδρομος, που απομόνωνε την κουζίνα από τους κύριους χώρους, υπήρξαν κάποιες από αυτές. Τα διαφορετικά ύψη των ταβανιών επέτρεψαν τον σωστό αερισμό και φωτισμό του σπιτιού και τη θέρμανση των δωματιών.

Lounge 2

Το οικοδόμημα πάνω από την πόρτα αποδεικνύει ότι ο πρόξενος Crusinus Sforza Castri ανακατασκεύασε τον πύργο και ο γιος του Jacopo ολοκλήρωσε τις εργασίες το 1694. Το σχηματικό δωμάτιο, με ξύλινη πόρτα που ασφαλίσε και κλείδωνε εσωτερικά, φιλοξενούσε το γραφείο του προξένου. Το 18^ο αι. γίνεται η κρεβατοκάμαρα της οικογένειας.

1. Η καταπακτή στο δάπεδο οδηγεί στο υπόγειο επίπεδο του πύργου. Το μυστικό αυτό πέρασμα χρησιμοποιούν ως έξοδος κινδύνου σε περίπτωση εισβολής. Άλλες καταπακτές υπάρχουν στα διαφορετικά επίπεδα του σπιτιού και οδηγούν στο λιμάνι.
2. Ξύλινη ντουλάπα διακοσμημένη με την τεχνική της πυρογραφίας (τεχνική με πυρακτωμένες βελόνες για την αποτύπωση των σχεδίων πάνω σε ξύλο). Στο πάνω μέρος της ντουλάπας, η οποία υπήρξε γαμήλιο δώρο του ζευγαριού, διακρίνονται τα οικοδόμημα των Δέλλα – Ρόκκα και Μπαρότσι. Η πυρογραφία, όπως και το πλέξιμο και τα εργόχειρα αποτελούσαν αγαπημένες ασχολίες των κυριών της εποχής.
3. Κολυμπητό: Μεταξωτό σάλι, για ιδιαίτερες περιστάσεις, διακοσμημένο με ασήμι και πλατίνα. Ιδιαίτερη

Μπροστινή όψη του καταλόγου-οδηγού για την ξενάγηση.

Προτείνει μια βασική διαδρομή αρκετά ικανοποιητική,

καθώς ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα

να έρθει σε επαφή με τα εκθέματα

χωρίς να νιώσει μουσειακή κόπωση.

Ο πύργος *Della Rocca - Barozzi* ευρίσκεται εις την βορινή είσοδο του Κάστρου της Νάξου δεξιά των εισερχομένων. Κτίσθηκε στις αρχές του 13^{ου} αιώνα από τους Φράγκους κυρίαρχους τότε της Νάξου και επισκευάσθηκε το 1694 από τον σταυροφόρο **SFORZA CASTRI** όπως είναι γραμμένο με επιγραφή στο Κύριο Δωμάτιο του Πύργου.

Οι τοίχοι του Πύργου (φάρδος 6μ. στην βάση 1,65μ. στην κορυφή) είναι λιθοκτιστοι. Τα υλικά που κυρίως έχουν χρησιμοποιηθεί είναι μαρμάρيني και γρανιτένιοι ογκόλιθοι που προέρχονται κατά μεγάλο μέρος από ερείπια αρχαιοελληνικών και βυζαντινών κτηρίων.

Ο Πύργος αποτελείται από τον κυρίως όροφο (σαλόνι, υποδωμάτια, τραπεζαρία, κουζίνα, βιβλιοθήκη παρεκκλήσι) και υπόγεια ανεπτυγμένα σε τέσσερα επίπεδα.

Οι κάτοικοι αυτού του Πύργου είναι ευθείς απόγονοι των ευγενών οικογενειών

Della Rocca – Barozzi.

Ιστορικών της οικογένειας των *Della Rocca* ή *Della Roche* κατά το υπό Ιακώβου Ιωσήφ *De Grimaldi*

ιστορικών της Νάξου και των Αθηνών.

Η οικογένεια είναι Γαλλικής καταγωγής προερχόμενη από τους Κόμητες της Βουργουνδίας (Comtes de Bourgogne). Κυριαρχούν του Δουκάτου των Αθηνών (1203 – 1307) με πρώτο Δούκα τον Οθωνα (Othone) Βραδύτερον το όνομα Ιταλοποιηθέν μετετράπη σε *Della Rocca* επηρεασθέν από την εν Νάξω παρουσία της Δημοκρατίας της Βενετίας.

Η οικογένεια **Barozzi** είναι μια Αριστοκρατική Βενετσιάνικη οικογένεια που έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο σε διάφορες περιόδους στην ιστορία της Δημοκρατίας της Βενετίας. Πρόκειται για μια από τις δώδεκα οικογένειες που ίδρυσαν την Δημοκρατία της Βενετίας και για πολλούς αιώνες κυριαρχούσαν εκεί. Ήλθαν στην Ελλάδα κατά την τέταρτη Σταυροφορία και κατέλαβαν την Σαντορίνη και τα γύρω νησιά. Αργότερα υπήρξαν ηγεμόνες του Ηρακλείου στην Κρήτη. Στην Νάξο ήλθαν μετά την κατάληψη της Κρήτης από τους Τούρκους.

Πλουτίστε τις καλοκαιρινές σας αναμνήσεις με Ιστορία, Πολιτισμό και Ρομαντισμό !!!

Domus
Della Rocca – barozzi

Ενετικό Μουσείο

Καλώς ήλθατε

Επισκευθείτε ένα μοναδικό Παραθησιακό Αρχοντικό του Κάστρου και γνωρίστε την Βενετσιάνικη Ιστορία της Νάξου

Domus
Della Rocca – Barozzi

Κάστρο Νάξος 843 00 Gr.

Τηλ: +30 22850 22387

Ωρες λειτουργίας :

10 π.μ. – 10 μ.μ.

e-mail: venetianmuseum@yahoo.gr

Http: : naxosfestival.com

Οι χώροι μας διατίθενται για Διαλέξεις, Συνεδρία, Εκθέσεις, Παρουσιάσεις, Δεξιώσεις, Κοινωνικές Εκδηλώσεις, Γάμους κ.λ.π.

Καλές Διακοπές

Εικόνα 34:

Το εισαγωγικό κείμενο περιλαμβάνει ελάχιστα στοιχεία για το ιστορικό-κοινωνικό πλαίσιο και περισσότερα για το κτίριο και την οικογένεια.

Επίσης, εμφανίζει προβλήματα στοίχισης και δυσαρμονίας της γραμματοσειράς.

Βλέπε βελτιωμένη εκδοχή στο Παράρτημα σ.153-154.

Ωστόσο, πρέπει να αναγνωριστεί η προσπάθεια να αποδοθεί το ιστορικό πλαίσιο, αφού στον διάδρομο βρίσκεται εκτυπωμένο σε χαρτί ένα κείμενο τριάντα και πλέον σελίδων των Francesco Barozzi, Γεώργιου Σκληρού και Γεώργιο Χριστοδούλου. Παρά τον πληροφοριακό πλούτο, που περιέχει όμως, είναι κοπιαστικό για τον αναγνώστη να το παρακολουθήσει.

Μια σύντομη περίληψη του εν λόγω κειμένου θα μπορούσε να στηθεί σε μια πινακίδα χώρου, τοποθετημένη στο ίδιο εμφανές σημείο του διαδρόμου, με κατατοπιστικές πληροφορίες αλλά και με ευδιάκριτη γραμματοσειρά. Αξίζει να σημειωθεί ότι μια πινακίδα από υλικό συμβατό με την αισθητική του μουσείου και με ένα κείμενο σε μορφή στίχων ή χρονολογικούς πίνακες θα διευκόλυνε τον αναγνώστη.

Εικόνα 35:

Θετική απόπειρα στην κατεύθυνση κατανόησης του ιστορικού πλαισίου, καθώς αφορά τη ναυμαχία μεταξύ Βενετών και Οθωμανών (Ιούλιος 1651) στο στενό Νάξου-Πάρου, τη δεύτερη πιο σημαντική μετά τη Ναυμαχία της Ναυπάκτου. Όμως χρήζει βελτίωσης, με την απόδοση του σε ένα ευσύνοπτο κείμενο. Υφιστάμενα στοιχεία που διευκολύνουν τον αναγνώστη και θα πρέπει να αναδειχθούν περαιτέρω αποτελούν: η αναπαράσταση μάχης-διάταξη, ντοκουμέντα και χάρτες.

Δεδομένου ότι τα αντικείμενα διαθέτουν εκπαιδευτικές αξίες και προσφέρουν τη δυνατότητα βιωματικής μάθησης (Νικονάνου 2015: 89), εντυπωσιάζει η έκθεση τόσων αντικειμένων. Η αφήγηση μιας έκθεσης, όμως, προϋποθέτει την επιλογή των αντικειμένων, έτσι ώστε τα εκθέματα να συμπυκνώνουν την ιστορία και να μεταδίδουν το ερμηνευτικό απόσταγμα των νοημάτων που φέρουν στον θεατή (Pearce 2002:283).

Η ανάγκη παράθεσης τόσων αντικειμένων είναι, βέβαια, κατανοητή καθώς κάθε τέχνηργο αποτελεί ένα απτό ίχνος, μια αποκρυσταλωμένη μνήμη (Davison 2005:184). Ωστόσο, το έκθεμα δεν είναι η ίδια η ιστορία ή η ζωή, αλλά η αναπαράσταση αυτών (Risnicoff de Gorgas 2007: 357). Σημειώνεται ότι τα μουσεία δεν περιορίζονται πλέον στη παράθεση αντικειμένων, αλλά ερμηνεύουν και αποδίδουν το νόημα του κόσμου (Μπούνια 2005: 54).

Εικόνα 36:

Πλήθος αντικειμένων
(lounge 3) καταδεικνύει
την ευδαιμονία των κατοίκων,
αλλά δεν βοηθά τον
επισκέπτη να επικεντρωθεί
στη σημασία των εκθεμάτων.

Εικόνα 37:

Εντυπωσιακό έκθεμα:
ένα σεντούκι με ηχητικό
μηχανισμό στην κλειδαριά.

Φωτο: Μαρία Αλιμπέρτη

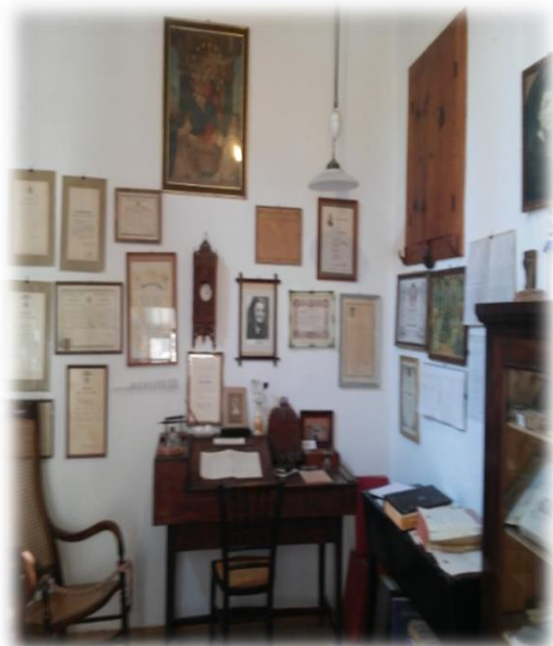

Εικόνα 38:

Σκηνογραφική απόπειρα που αναπαριστά τη γωνιά του μικρού παιδιού με τα ρούχα και τα παιχνίδια του.

Η φροντισμένη αναπαράσταση περιλαμβάνει το ροζάριο πάνω στο τοίχο, τη κουνουπιέρα, αλλά και τα παιδικά περιοδικά, όπως « Η διάπλαση των παιδων» και «Ο καθαρός ανήρ» (έκδοση του 1903).

Η συγκεκριμένη γωνιά του μουσείου επιτυγχάνει να αποδώσει την ατμόσφαιρα της εποχής, καθώς απαραίτητα για την καλύτερη ενημέρωση του επισκέπτη και εξίσου σημαντικά με τα αντικείμενα είναι τα πλαίσια αναφοράς και οι ιδέες (Γκαζή 2012: 233).

Εικόνα 39:

Η βιβλιοθήκη περιέχει σημαντικά στοιχεία για τη ζωή των ευγενών στο νησί, καταδεικνύοντας το ανώτερο επίπεδο μόρφωσής τους.

Εκεί ο επισκέπτης βρίσκει βιβλία-τα περισσότερα έχουν καρτέλα με χρονολογία, οικογενειακά πορτραίτα, διπλώματα,

ευλογίες του Πάπα,

πιστοποιητικά του Βατικανού κ.ά..

Πύργος Μπαζαίου: με άλλη οπτική

Μια διαφορετική περίπτωση συνιστά η λειτουργία του μνημείου «Πύργος Μπαζαίου» ως χώρου μουσειακών και εικαστικών εκθέσεων. Με τη νέα λειτουργία του μνημείου, στόχος ήταν ο χώρος να μετατραπεί «σε ναό Τέχνης, Παιδείας και Πολιτισμού»¹²³. Με την πρόθεση του μοιράσματος αυτής της πολιτιστικής κληρονομιάς ένας ιδιωτικός χώρος «παραχωρήθηκε» στο κοινό.

Σχετικά με τον Πύργο Μπαζαίου γίνεται αρκετός λόγος τόσο για την αξιοποίηση του μνημείου όσο και για το όνομά του¹²⁴ λόγω της πρότερης λειτουργίας του ως ορθόδοξου μοναστηριού και της υπόστασής του ως θρησκευτικού μνημείου. Ο συμβολισμός και η θρησκευτική νοηματοδότησή του φαίνεται πως έχει εντυπωθεί στη μνήμη των περισσότερων ντόπιων¹²⁵.

Σημειωτέον είναι ότι η «εγκατάσταση» ενός μουσείου μπορεί να επιφέρει αλλαγές, δηλαδή «το μνημείο θα έχει απώλειες ως προς την αυθεντικότητα», αλλά κερδίζει παράταση ζωής (Φιλίππου 2008:35). Κατά μια άλλη άποψη σύμφωνα με τη Belaigne (1993: 300), η ημερομηνία γέννησης ενός μουσείου συμπίπτει με εκείνη του ενταφιασμού της προηγούμενης δραστηριότητάς του.

Για να επιτευχθεί η ισορροπία με τη νέα χρήση του μνημείου πρέπει να παρέχονται πληροφορίες για την ιστορία, την κατασκευή, τις χρήσεις και το ρόλο του μνημείου (Ευγενίδου 2008: 48). Άξιο λόγου είναι ότι ο επισκέπτης του Πύργου Μπαζαίου ενημερώνεται σχετικά με την προηγούμενη λειτουργία του με έντυπο υλικό, το οποίο προσφέρεται με το εισιτήριο του.

Σημειωτέον είναι ότι η σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης (Γρανάδα-1985)-κυρώθηκε με τον ελληνικό νόμο 2039/13-04-1992 -ΦΕΚ 61 Α΄) προβλέπει ότι τα κράτη-μέλη της σύμβασης οφείλουν να ενθαρρύνουν την αξιοποίηση των προστατευόμενων μνημείων, λαμβάνοντας υπόψιν τις ανάγκες της εποχής μας, ενώ

¹²³ Βαζαίος 2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη.

¹²⁴ Ο Βαζαίος(2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη) μιλά για άρνηση της ιδιοκτησίας του από τρίτους, ενώ ο πύργος πουλήθηκε σε ιδιώτη (πρόγονό του) ως αστικό ακίνητο.

¹²⁵ Από την ποιοτική έρευνα (τις περισσότερες συνεντεύξεις) προκύπτει η άμεση σύνδεση του μνημείου με τη λειτουργία του ως μοναστήρι, ενώ αναφέρεται σχετικά με το ζήτημα και ο όρος της τοπικής διαλέκτου «κατάπιασμα».

προβλέπεται και η προσαρμογή των κτιρίων αυτών σε νέες χρήσεις (Γώγος 2005: 3). Επρόκειτο για την καθιέρωση της αρχής της ολοκληρωμένης προστασίας που είχε διατυπωθεί στη Διακήρυξη του Άμστερνταμ. Συγκεκριμένα, προνοείται η δυνατότητα πρόσβασης του κοινού στα μνημεία, μια αρχή που υιοθετήθηκε από τον νόμο 3028 στο αρ. 3 παρ. 1 για την διευκόλυνση πρόσβασης του κοινού καθώς και την ένταξη της πολιτιστικής κληρονομιάς στην καθημερινή ζωή (Γώγος 2005: 4).

Υπό την σκέψη της σωστικής παρέμβασης του μνημείου από την οικογένεια του, ο Βαζαίος υποστηρίζει αφενός το δικαίωμα ονοματοδοσίας-επωνυμίας του μνημείου ως Πύργου της οικογένειας¹²⁶ και αφετέρου την πολιτιστική αξιοποίηση του ιστορικού χώρου. «Ο πύργος σήμερα ζει και κατοικείται από τα έργα και τους καλλιτέχνες, λειτουργείται με την Τέχνη» αναφέρει χαρακτηριστικά, ενώ εξηγεί ότι ο χώρος δεν θα μπορούσε να αξιοποιηθεί ως πολιτιστικός-μουσειακός υπό το τίτλο «Μοναστήρι Τιμίου Σταυρού», αφού ο επισκέπτης «δεν θα δει κανέναν ρασοφόρο», όπως ισχυρίζεται.

Με την αρχή ότι «το μουσείο προσαρμόζεται στο μνημείο» (Φιλιππούλου 2008: 36), η νέα διαχείριση του χώρου επιτρέπει τη συνύπαρξη δύο εποχών. Η φιλοξενία του μουσείου εντός του μνημείου προσδίδει στο μουσείο από την αίγλη του μνημείου, ενώ συχνά η αισθητική του μνημείου υπερισχύει, δηλαδή «κερδίζει πολεοδομικά» της λειτουργίας του μουσείου (Φιλιππούλου 2008: 35).

¹²⁶ Ακόμη, ο Βαζαίος (2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη) υπεραμύνεται του ονόματος «Πύργος Μπαζαίου» καθώς και οι υπόλοιποι πύργοι στο νησί φέρουν το όνομα του τελευταίου ιδιοκτήτη, (π.χ. πύργος Γρατσία, πύργος Παπαδάκη, πύργος του Μπαρδάνη).

Πύργος Μπαζαίου Bazeos Tower

ΠΥΡΓΟΣ ΜΠΑΖΑΙΟΥ

Στο 12ο χλμ. του κεντρικού δρόμου, που ενώνει τη Χώρα της Νάξου με τη νησιωτική ενδοχώρα, δεσπόζει στον κάμπο της Αγιασσού, ο Πύργος Μπαζαίου.

Αρχιτεκτονικά ανήκει στον τύπο των πυργοειδών συγκροτημάτων, στην χαρακτηριστικότερη δηλαδή ομάδα μνημείων της Νάξου, η χρονολόγηση των οποίων ξεκινά από τον 13ο και καταλήγει τον 18ο αιώνα. Η παρουσία αυτού του κτιριακού τύπου στο νησί, οφείλεται αφενός στη γενική αβεβαιότητα που επικρατούσε στο Αιγαίο εξαιτίας της πειρατείας, αφετέρου στη φεουδαρχική οργάνωση της εξουσίας του νησιού που ξεκίνησε τα χρόνια του μεσαίωνα, συστηματοποιήθηκε επί ενετοκρατίας και τελικά επιβίωσε ακόμα και στα χρόνια της τουρκοκρατίας.

Ο συγκεκριμένος πύργος κτίστηκε περίπου το 1600. Αρχικά λειτούργησε ως μοναστήρι του Τιμίου Σταυρού μέχρι τις αρχές του 19ου αιώνα, οπότε εγκαταλείφθηκε από τους τελευταίους μοναχούς και περιήλθε στην ιδιοκτησία του νεοσύστατου τότε Ελληνικού κράτους.

Για πολλά χρόνια φιλοξενούσε οικογένειες αγγειοπλαστών που ζούσαν στον χώρο και κατασκεύαζαν τα κεραμικά τους. Στο τέλος του 19ου αιώνα, αγοράστηκε από την οικογένεια Μπαζαίου (Baseggio family) στους απογόνους της οποίας ανήκει έως σήμερα. Η οικογένεια ακολουθώντας την παράδοση των Ενετών του νησιού, παράλληλα με την κύρια κατοικία στη Χώρα, διατηρούσε τον πύργο ως εξοχική κατοικία και υποστατικό. Ο σημερινός ιδιοκτήτης κατανώντας την ιστορική αξία του κτίσματος, το συντηρεί με ιδιαίτερη φροντίδα και αισθητική αντίληψη.

Από το 2001, όταν ολοκληρώθηκε η πρώτη φάση αναπαλαίωσης, αποκλειστικά με ιδιωτικούς πόρους, ο πύργος λειτουργεί ως εστία πολιτισμού ενός μη κερδοσκοπικού φορέα, που οργανώνει το Φεστιβάλ Νάξου και άλλες δραστηριότητες σε συνεργασία με ανάλογους φορείς, ινστιτούτα, πανεπιστήμια και μουσεία της Ελλάδας και του εξωτερικού.

Εικόνα 40:

Φυλλάδιο που

διανέμεται στον επισκέπτη,

λειτουργεί και ως

εισαγωγικό κείμενο

και αφορά την ιστορία

του μνημείου

και την πρότερη

λειτουργία του.

Βλέπε βελτιωμένη εκδοχή

στο Παράρτημα σ.155

Οι εκθέσεις στον Πύργο Μπαζαίου

Ο Πολιτιστικός Μη Κερδοσκοπικός Οργανισμός ΑΙΩΝ πραγματοποιεί περιοδικές εκθέσεις στο πλαίσιο του φεστιβάλ Νάξου από το 2001. Σ' έναν «χώρο καθαρό», χωρίς στοιχεία κατοίκησης, που αφήνεται «στη φαντασία κάθε επισκέπτη να τον συμπληρώσει», σύμφωνα με τον Βαζαίο. Ο επικεφαλής της διαχείρισης θεωρεί ότι δεν θα πρέπει να «μπαίνει τελεία» στη λειτουργία του χώρου με μια μόνιμη έκθεση. Η φιλοσοφία αυτή οδήγησε σε περιοδικές εκθέσεις κατά τους θερινούς μήνες (συνήθως έως τον Οκτώβρη), στο πλαίσιο μια εκθεσιακής στρατηγικής με δανειζόμενα αντικείμενα, τα οποία διατίθενται για βραχυπρόθεσμη έκθεση από άλλα μουσεία ή ιδρύματα, τουλάχιστον κατά τον πρώτο κύκλο εκθεσιακής επιμέλειας.

Στα πρώτα βήματα του οργανισμού, όπως διαπιστώνεται από την μελέτη των αρχείων στην ιστοσελίδα του, οι εκθέσεις¹²⁷ περιστρέφονται γύρω από θέματα ιστορίας και είναι συναφείς με τον πολιτισμό του νησιού. Οι περισσότερες εκθέσεις διοργανώνονται από κοινού με το Μουσείο Μπενάκη, ενώ την επιμέλεια έχει ο ιδιοκτήτης του χώρου.

Εικόνα 41 και εικόνα 42:
Φωτογραφικά ντοκουμέντα από τις
πρώτες εκθέσεις του Πύργου
Μπαζαίου

Πηγή : www.e-kyklades.gr/travel/showroom/tourism/BAZEOSTOWER?lang=el

¹²⁷ Βλέπε Πίνακα 8. Α' ΚΥΚΛΟΣ ΕΚΘΕΣΕΩΝ: ΜΟΥΣΕΙΑΚΕΣ στο Παράρτημα σ.146

Το 2005 παρουσιάστηκε η έκθεση αφιέρωμα στον Γιάννη Μόραλη με τον τίτλο «Μόραλης, Θέατρο – Μουσική – Ποίηση». Η έκθεση περιελάμβανε σχέδια για σκηνικά και κοστούμια παραστάσεων στο «Ελληνικό Χορόδραμα», στο «Θέατρο Τέχνης» και στο «Εθνικό Θέατρο», τις εικονογραφήσεις για εξώφυλλα δίσκων κ.α.

Ένα χρόνο μετά, ο ΑΙΩΝ συνεργάστηκε πάλι με το Μουσείο Μπενάκη καθώς και το αρχείο της φωτογράφου Μαρίας Χουλιάκη, στην έκθεση με το τίτλο «Λατρείας τάματα» με θέμα την αφιερωματική πρακτική. Η έκθεση, το «περιεχόμενο», συνδεόταν με το μνημείο, το «περιέχον» (Κίζης 2008:33), καθώς η μοναστηριακή φυσιογνωμία του πύργου αποτέλεσε ιδανικό περιβάλλον προβληματισμού για μια προσέγγιση των ταμάτων ως έργα ανώνυμης τέχνης αλλά και ως στοιχείων που συγκροτούν τον νεοελληνικό πολιτισμό.

Μια στροφή προς τη μοντέρνα Τέχνη και τις εικαστικές εκθέσεις διαπιστώνεται από το 2007 και εξής. Η φιλοσοφία των εκθέσεων ¹²⁸αυτών αφορά την σύνδεση του πολιτισμού του παρόντος και του παρελθόντος καθώς διαπιστώνεται ένα κενό στη πολιτιστική παραγωγή του νησιού- έλλειψη «μιας ματιάς από τους σύγχρονους καλλιτέχνες(...)» σύμφωνα με τον διαχειριστή. Με δεδομένο τις τοπικές ανάγκες γιατί «δεν έχει νόημα σε ένα νησί που κοιτάζει 100% προς τα πίσω(...)» να συνεχίζονται οι αναφορές αποκλειστικά στο παρελθόν.

Με το νέο κύκλο εκθέσεων η θεματολογία εστιάζει στο παρόν, συνήθως στη μοντέρνα τέχνη, δίνοντας το βήμα συχνά σε καλλιτέχνες που ζουν στο νησί αλλά και σε ξένους, για να αρχίσει ένας «διάλογος» με το παρελθόν. Επρόκειτο για μια αντίστιξη ανάμεσα στην αξία ενός μουσειακού οργανισμού και σε σύγχρονους καλλιτέχνες είτε με διάθεση συνομιλίας είτε με πρόθεση ανατροπής της καθιερωμένης μουσειακής τάξης (Σολομών 2011: 31).

¹²⁸ Βλέπε Πίνακα 6 : Β' ΚΥΚΛΟΣ ΕΚΘΕΣΕΩΝ: ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ στο Παράρτημα σ. 147-149

Εικόνα 43:

Από την έκθεση ΔΗ-ΜΗΤΗΡ-ΓΗ

των Μίλτου Παντελιά και

Ειρήνης Γκόνου

Πηγή:

www.oanemomylos.bkogspot.gr/2012/08/12.html

Εικόνα 44:

Από την έκθεση της Όλγας Πλαστήρα,

«Μίτος-η πορεία»

Πηγή : www.Cycladesvoice.gr/?aid=30854

Η επαναλειτουργία του ως «ναός της τέχνης»

Η δεύτερη φάση της εκθεσιακής πολιτικής με την φιλοξενία μοντέρνας τέχνης προκαλεί προβληματισμό γύρω από τον ισχυρισμό του Κίζη (2008:33) ότι η «μετάπλαση» ενός ιστορικού κτιρίου¹²⁹ είναι αυτονόητη όταν το περιέχον (κτίριο) και το περιχόμενο (έκθεση) ταυτίζονται. Ο Κίζης (2008:33) υποστηρίζει ότι όταν τα δύο στοιχεία συγκλίνουν (ιστορικά, νοηματικά κ.ά.), ο επισκέπτης βιώνει το ίδιο μήνυμα, ενώ σε άλλες περιπτώσεις «εισπράττει» μια νοηματική ανισορροπία, λόγω των εισαγόμενων εκθεμάτων. Σύμφωνα με τον ίδιο, η αξιοποίηση του κτιριακού κελύφους θα πρέπει να μην καταστρέφει τη μνήμη του.

Συνήθως, στα νέα μουσειακά κτίσματα η αρχιτεκτονική ακολουθεί μορφικά το περιεχόμενο του μουσείου, ενώ λαμβάνει υπόψιν τον τόπο, το σημείο, το είδος και τη λειτουργία του (Παπαμιχαήλ-Κουτρομπά 2004: 13). Κι αυτό συμβαίνει γιατί η αρχιτεκτονική επηρεάζει την πρόσληψη του περιεχομένου, δηλαδή την εμπειρία του επισκέπτη, αφού αυτή καθορίζει την εξερεύνηση του χώρου, την πρόσληψη των εκθεμάτων από τον ανάγνωση-επισκέπτη κ.ά. (Τζώρτζη 2010:12).

Στην εν λόγω περίπτωση η υπάρχουσα πυργοειδής μονή, λειτουργώντας ως μουσειακός χώρος, πληροί τη «φαντασιακή διάσταση» (Παπαμιχαήλ-Κουτρομπά 2004: 13), δηλαδή καλεί τον επισκέτη να προβληματιστεί για την σχέση παρόντος -παρελθόντος. Ως χώρος που καλλιεργεί το ανθρώπινο φαντασιακό, καθίσταται ευανάγνωστος, δηλαδή καθαρό κέλυφος-περιβάλλον, που τίθεται στην υπηρεσία της εκάστοτε έκθεσης. Αναλυτικότερα, ακολουθώντας τις προϋποθέσεις της Belaigne (1993: 30), προβάλλει την ιδιαιτερότητα του χώρου-μνημείου, με σεβασμό στα ιστορικά ίχνη του. Το κέρδος που αποκομίζεται από την συνύπαρξη του μνημείου και της έκθεσης είναι ο διάλογος ανάμεσα στο χθες και το σήμερα.

Αντιθέτως, με την προσέγγιση της σύγχρονης τέχνης που προωθεί έναν χώρο με την αισθητική του λευκού κύβου (white cube, κυρίαρχη εκθεσιακή προσέγγιση), η συνύπαρξη μνημείου και έργων τέχνης δημιουργεί ένα σύνολο χώρου και αντικειμένων. Επομένως, με την παρούσα εκθεσιακή τάση ο Πύργος Μπαζαίου λαμβάνει υπόψιν την πρόσληψη οπτικών εικόνων από

¹²⁹ Η επαναχρησιμοποίηση ενός μνημείου ως μουσείου θεωρείται ότι έχει ρίζες στην κλασική παράδοση των βασιλικών και ηγεμονικών μεγάρων, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το Λούβρο και τα Uffizi (Brawne 2010: 84)

τον θεατή ως σύνολο, όπως αυτή υποστηρίχθηκε από κινήματα της avant-garde τέχνης (Τζώρτζη 2010: 59-63).

Επίπλεον, η νέα προσφερόμενη οπτική του μουσείου, θα πρέπει να συνεκτιμηθεί στο επίπεδο που δίδεται έμφαση στο παρόν έναντι στη δοξασμένη αρχαιότητα. Συγκεκριμένα, οι μουσειακοί χώροι που έχουν δημιουργηθεί σύμφωνα με τη δυτική παράδοση έχουν κατηγορηθεί ότι αφορούν περισσότερο το παρελθόν παρά το παρόν και ακόμη εστιάζουν περισσότερο στα αντικείμενα παρά στον άνθρωπο (Kavanagh 2000:100).

Επίσης, η μετατροπή ενός μνημείου -άψυχου φορέα της ιστορίας- σε μουσείο, δηλαδή εν ζωή πομπό μηνυμάτων, προσφέρει μια νέα ανάγνωση του παρελθόντος (Κίζης 2008: 26). Ως μουσειακός χώρος σε αλληλεπίδραση με νέους δημιουργούς-καλλιτέχνες επαληθεύει το μουσείο ως «ετεροτοπία», σύμφωνα με τον Φουκώ: ένας τόπος πραγματικός (μουσείο) στον οποίο «οι υπόλοιποι χώροι πολιτισμού αναπαρίστανται, αμφισβητούνται και αντιστρέφονται» (Σόλομων 2011: 30, 32).

Εικόνα 45:

Falling apart :Νίκος Αλεξίου-Κωστής

Αντωνιάδης –Inbert Brunk (2015)

Φώτο : Μαρία Αλιμπέρτη

B.4 Η πολιτιστική παραγωγή και το τοπικό κοινό

Στη τελευταία ενότητα τίθενται υπό μελέτη, μέσω ψηφιακής εθνογραφικής έρευνας των ηλεκτρονικών σελίδων των οργανισμών του Ενετικού Μουσείου και του Πύργου Μπαζαίου, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις που οργανώνουν στο πλαίσιο των φεστιβάλ, η συμμετοχή των κατοίκων σ' αυτές καθώς και η επισκεψιμότητα αυτών στις εκθέσεις. Επίσης, εξετάζεται κατά πόσο η σύνδεση των μνημείων-μουσείων με τη μνήμη της Ενετοκρατίας-Λατινοκρατίας επηρεάζει την αποδοχή τους από το κοινό.

Αμφότεροι οι διαχειριστές των μουσείων διαβεβαιώνουν ότι η πλειονότητα των ντόπιων δεν συνηθίζει είτε να επισκέπτεται τις εκθέσεις είτε να παρακολουθεί τα πολιτιστικά δρώμενα τους. Συγκεκριμένα, ο επικεφαλής της διαχείρισης στον Πύργο Μπαζαίου αναφέρει ότι τα τελευταία χρόνια της κρίσης τη σκυτάλη στην επισκεψιμότητα λαμβάνουν οι ξένοι. Επίσης, ο διαχειριστής του Ενετικού Μουσείου κάνει λόγο για πολύ χαμηλό αριθμό ντόπιων επισκεπτών στη μόνιμη έκθεση, ενώ η συμμετοχή τους στο φεστιβάλ του μουσείου είναι της τάξεως του 0,01%.

Επομένως, στο πλαίσιο της εργασίας θεωρήθηκε απαραίτητο να εξεταστεί εάν η απουσία των ντόπιων σχετίζεται, όπως υποστηρίζουν οι διαχειριστές, με μια γενικότερη στάση των κατοίκων του νησιού απέναντι στα πολιτιστικά δρώμενα και στον μνημειακό πλούτο του ή συνδέεται με την αρνητική μνήμη της λατινοκρατίας που φέρουν τα μουσεία-μνημεία.

Εικόνα 46:

Το πρόγραμμα του Φεστιβάλ
Νάξου
για το 2014.

Το εν λόγω φεστιβάλ
διοργανώνει κάθε

καλοκαίρι ο Πολιτιστικός
Οργανισμός ΑΙΩΝ.

Πολιτιστικές δράσεις-εκδηλώσεις

Τα εν λόγω μουσεία λειτουργούν στο πνεύμα της μετανεωτερικότητας καθώς μέσω πολιτιστικών δράσεων ενσωματώνουν στην πολιτιστική την «εμπορική» παραγωγή με γνώμονα την ικανοποίηση του κοινού (Χουρμουζιάδη 2006 :88). Θα πρέπει να λάβουμε ως δεδομένο ότι λόγω της έλλειψης κρατικής χρηματοδότησης αλλά και με την επίδραση των ΜΜΕ, τα σύγχρονα μουσεία αποκτούν επιχειρηματικές βλέψεις (Παπαδάκη 2007: 15).

Ωστόσο, η εικόνα αυτή, ευρύτερα των μουσείων της «πολύπλοκης βιομηχανίας της πολιτιστικής δράσης του ελεύθερου χρόνου» (Χουρμουζιάδη 2006: 88) έρχεται σε αντίθεση με την αντίληψη με την οποία έχουν ενδυθεί παραδοσιακά τα μουσεία. Ιδιαίτερα στην Ελλάδα στο πεδίο του μουσείου η συνάντηση του πολιτισμού και της «βιομηχανίας» ενοχλεί καθώς η ανάπτυξη θεωρείται αντίθετη έννοια της προστασίας, με αποτέλεσμα οι τοπικές κουλτούρες να ορθώνουν αναχώματα (Μπούνια 2005: 41, 46). Συγκεκριμένα, οι εξεταζόμενοι πολιτιστικοί οργανισμοί παράγουν πολυποίκιλο έργο:

Ενετικό Μουσείο

Στο πλαίσιο του Domus Festival πραγματοποιούνται σε περιοδικό κύκλο¹³⁰, δηλαδή επαναλαμβάνονται σε εβδομαδιαία βάση οι ακόλουθες εκδηλώσεις:

- ✓ Ρεσιτάλ πιάνου- σχεδόν μόνιμη συνεργασία με τον πιανίστα του Μίκη Θεοδωράκη, Ανδρέα Μπουτσικάκη.
- ✓ Ρεσιτάλ πιάνου και βιολιού.
- ✓ Ρεσιτάλ κιθάρας (διεθνές, κλασικό και σύγχρονο ρεπερτόριο).
- ✓ Βραδιές με τζαζ και μπλουζ.
- ✓ Βραδιές προβολών κινηματογράφου (σινεφίλ).
- ✓ Συναυλία «ηλιοβασιλέματος» με παραδοσιακή μουσική, τραγούδια και χορούς. Συμμετέχουν χορευτές με παραδοσιακές φορεσιές αλλά και οι επισκέπτες.
- ✓ Βραδιά με μπουζούκι (μελωδίες Χατζιδάκι, Θεοδωράκη κ.ά.).

Επίσης στο δεύτερο επίπεδο του μουσείου λειτουργούν εκθέσεις γλυπτικής, ζωγραφικής, κεραμικής, μαριονέτας, φωτογραφίας, κοσμήματος σύγχρονων δημιουργών αλλά και εκθέσεις βιβλίου.

Αξίζει να σημειωθεί ότι φιλοξενούνται και καλλιτέχνες από το εξωτερικό.

¹³⁰ Βλέπε στο Παράρτημα ενδεικτικό πρόγραμμα εκδηλώσεων σ.161.

Εικόνα 47:

Έκθεση με Έλληνες και ξένους καλλιτέχνες στο Ενετικό Μουσείο το καλοκαίρι του 2010, στο πλαίσιο του Διεθνούς Φεστιβάλ Art Way.

πηγή:

www.greekculture.wordpress.com

.....

Εικόνα 48:

Συναυλία με ηλεκτρικό βιολί με την Ρωσίδα βιολονίστα Elena Kiseleva.

Domus Festival

Καλοκαίρι 2014

Φωτό: Μαρία Αλιμπέρτη

Πύργος Μπαζαίου

Στο πλαίσιο του Φεστιβάλ Νάξου οι εκδηλώσεις έχουν προσωρινό χαρακτήρα:

- ✓ Ομιλίες, αφιερώματα, συζητήσεις στρογγυλής τράπεζας , ποιητικές βραδιές π.χ. αξιομνημόνευτη είναι η ομιλία της Ελένης Αρβελέρ «Η Νάξος στον κόσμο των Κυκλάδων» κ.ά..
- ✓ Συναυλίες και ρεσιτάλ (π.χ. Μαρία Φαραντούρη, Σταμάτη Σπανουδάκη , Ross Daly,κ.ά).
- ✓ Περιοδεύουσες παραστάσεις (με πρωταγωνιστές όπως είναι οι Κ.Καραμπέτη, Μ.Παπαδημητρίου, Ρ.Πατεράκη, Δ.Παπαϊωάννου κ.ά.)
- ✓ Performance, παραστάσεις κουκλοθέατρου, δραματοθεραπεία κ.ά. (τα τελευταία χρόνια)

Αξιοσημείωτη είναι η εξωστρέφεια του φεστιβάλ καθώς έχουν διοργανωθεί δράσεις στην Καπέλα Καζάτζα στο Κάστρο της Χώρας (κλασική μουσική), στον αρχαιολογικό χώρο του Ιερού του Διονύσου στα Ύρια (μουσική, χορός) κ.ά..

Επίσης, επιχειρήθηκε η δημιουργία μιας γέφυρας με την ξένη πολιτιστική παραγωγή καθώς φιλοξενούνται και σε αυτό το φεστιβάλ καλλιτέχνες από το εξωτερικό. Σημειώνεται ότι πραγματοποιούνται συνεργασίες με ξένα ινστιτούτα.

Ενδιαφέρον είναι ότι και στις δύο περιπτώσεις το ευρύ φάσμα και το υψηλού επίπεδου περιεχόμενο των εκδηλώσεων. Ωστόσο, τέτοιες παραγωγές, σύμφωνα και με τον Bourdieu, παρουσιάζουν ενδιαφέρον «μόνο για κάποιον που διαθέτει την πολιτιστική ικανότητα, δηλαδή τον κώδικα με τον οποίον είναι κωδικοποιημένη (η τέχνη)» (Μπούνια 2005: 44).

Το πλήθος, λοιπόν αυτών των εκδηλώσεων απευθύνεται σε ένα προφίλ επισκέπτη που θεωρεί τον πολιτισμό μέρος της ζωής του, σύμφωνα με τους διαχειριστές. Στα μάτια ορισμένων ντόπιων όμως το περιεχόμενο των εκδηλώσεων φαντάζει «ελιτίστικο», μια υψηλή κουλτούρα που ταυτίζεται για παράδειγμα με την κλασική μουσική και θεωρείται ότι ανήκει σε μια μειοψηφία σύμφωνα με τον T.S. Eliot (Διακουμάκος 2010:18). Συνεπώς, το εν λόγω περιεχόμενο δεν συνάδει με την προτίμηση των ντόπιων ή «γούστο», έννοια-απόρροια σύμφωνα με τον Bourdieu του πολιτισμικού κεφαλαίου και κατ' επέκταση της κοινωνικής

καταγωγής (Αλεξίου 2003 : 22). Σημειώνεται ότι ο τοπικός πληθυσμός, στην πλειονότητά του βρίσκεται «στο βασίλειο της αναγκαιότητας», όπως περιγράφει ο Μαρκούζε τη βιοπάλη, (Αλεξίου 2003 :22) και έχει συνηθίσει σε ένα άλλο ύφος πολιτιστικών τεκταινόμενων ¹³¹.

Συγκεκριμένα, ο Βαζαίος αναφέρει ότι του έχουν εκφράσει παράπονα για τις δραστηριότητες που δεν κατέχονται από το πνεύμα της παράδοσης. Μάλιστα, υποστηρίζουν ότι η παρούσα δράση του Πύργου Μπαζαίου τους απομακρύνει από αυτή, γεγονός που ο διαχειριστής το αποδίδει στον φόβο του «ξένου»¹³². Επιπλέον, ο Καραβίας κάνει λόγο για έναν διαφορετικό τρόπο διασκέδασης των ντόπιων¹³³. Αμφότεροι οι διαχειριστές των δύο πολιτιστικών οργανισμών αναφέρουν προσπάθειες προσέγγισης του τοπικού κοινού χωρίς επιτυχία. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι εκδηλώσεις στο Ενετικό Μουσείο για τους ντόπιους προσφέρονται με ελεύθερη είσοδο.

Εικόνα 49:
Φωτογραφικό στιγμιότυπο
από την συναυλία
της Έλλης Πασπαλά
και
του Βασιλικού
στον Πύργο Μπαζαίου.
Φεστιβάλ Νάξου,
Καλοκαίρι 2015.
Φωτό: Μαρία Αλιμπέρτη

¹³¹ Σύμφωνα με το Τεχνικό Επιχειρησιακό πρόγραμμα του Δήμου Νάξου και Μικρών Κυκλάδων 2013-2014, στις πολιτιστικές δραστηριότητες κυριαρχούν θεματικές γιορτές και θρησκευτικά πανηγύρια. Βλέπε στο Παράρτημα Πίνακας 10.150-152

¹³² Οι κάτοικοι των χωριών θεωρούσαν πάντοτε ξένη την κουλτούρα των κατοίκων της πρωτεύουσας του νησιού σύμφωνα με τον Λεβογιάννη που σχολιάζει ότι η κουλτούρα των «φράγκικων» οικογενειών ήταν δυτικότερη και η παράδοση δεν άνθισε στην Χώρα αλλά στα χωριά (Λεβογιάννης 2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη).

¹³³ Καραβίας 2016, προσωπική επικοινωνία/ συνέντευξη.

Τα ευρήματα της ποσοτικής έρευνας

Σύμφωνα με τα στοιχεία της ποιοτικής έρευνας, ένας περιορισμένος αριθμός μελών της τοπικής κοινότητας επισκέπτεται τις εκθέσεις, ενώ μειωμένη είναι η συμμετοχή αυτών στις δράσεις των μουσείων, οπότε επιχειρήθηκε να διασταυρωθούν τα στοιχεία και να διερευνηθούν οι λόγοι εμφάνισης αυτού του «φαινομένου».

Πιο αναλυτικά, πραγματοποιήθηκε μικρής κλίμακας δειγματοληπτική έρευνα με ερωτηματολόγια σε «δείγμα ευκολίας» (Robson 2007: 314-315) 50 ατόμων και «μονάδα ανάλυσης» (Babbie 2011: 176) τους μόνιμους κατοίκους της Νάξου. Σημειώνεται ότι διενεργήθηκε τον Νοέμβριο του 2015, με τη συγκεκριμένη μέθοδο, δηλαδή με την επιλογή των πλησιέστερων και εύκαιρων ατόμων. Παρά το γεγονός ότι ως μέθοδος είναι ευρέως διαδεδομένη δεν διασφαλίζει την αντιπροσωπευτικότητα, αλλά προσφέρει μια αίσθηση του «φαινομένου» (Robson 2007: 314-315, 317).

Συγκεκριμένα κλήθηκαν να απαντήσουν άτομα όλων των ηλικιακών ομάδων, κάτοικοι κυρίως της Χώρας, σε ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής και κλειστού τύπου, εκτός από μια ερώτηση ανοικτού τύπου με την οποία επιχειρήθηκε να διερευνηθεί η σύνδεση της μνήμης της Ενετοκρατίας με την απουσία των κατοίκων από τις δράσεις των εν λόγω μουσείων¹³⁴.

Προκειμένου να εντοπιστούν οι λόγοι που δεν μετέχει στη δράση των εν λόγω μουσειακών χώρων, θα επιχειρηθεί να προσεγγιστεί αρχικά το προφίλ των **μη επισκεπτών**:

Το 58 % των ερωτηθέντων δεν έχει επισκεφθεί το Ενετικό Μουσείο και το 54% τον Πύργο Μπαζαίου. Η πλειοψηφία των μη επισκεπτών και στα δύο μουσεία άνηκε σε ντόπιους ηλικίας άνω των 65 ετών.

Ωστόσο, το 65 % των μη επισκεπτών δήλωσε ότι σπάνια συνηθίζει να επισκέπτεται θέατρα, μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, γκαλερί κ.ά.. Επίσης, το 51% των μη επισκεπτών δήλωσε ότι ψυχαγωγείτε ή διασκεδάζει σε τοπικές γιορτές συλλόγων, σε πανηγύρια, ενώ το 24% αυτών

¹³⁴ Βλέπε στο Παράρτημα το ερωτηματολόγιο σ.157-160.

περνά τον ελεύθερο χρόνο του (στο διαδίκτυο) στο facebook ή σε chat ή σε ηλεκτρονικά παιχνίδια.

Σε ότι αφορά το εκπαιδευτικό υπόβαθρο :

Βαθμίδα εκπαίδευσης	Ποσοστό
Δημοτικό	32,35%
Γυμνάσιο	14,7%
Γενικό Λύκειο	23,5%
ΑΕΙ/ΤΕΙ	11,7%
ΚΑΤΕΕ/ΤΕΕ	11,7%
Σχεδόν καθόλου σχολείο (εγκατέλειψαν την εκπαίδευση στο Δημοτικό)	5,8%

Οι ερωτηθέντες προέβησαν ως συνηθέστερους λόγους μη επίσκεψης:

- Δεν μας πήγαν με το σχολείο/ Μας είχαν πάει (με το σχολείο) μόνο στο ένα μουσείο.
- Δεν έχω επισκεφθεί κανένα μνημείο της Νάξου.
- Δεν με ενδιαφέρει/ δεν ασχολούμαι.

Ο ρόλος της αρνητικής μνήμης:

Άξιο λόγου είναι ότι η πλειοψηφία των μη επισκεπτών (60%) δεν δυσκολευόταν ή δεν απάντησε στην ερώτηση ανοιχτού τύπου «Πως θα ορίζατε την Ενετοκρατία;» Η ερώτηση ανοιχτού τύπου εντάχθηκε στο ερωτηματολόγιο για να αξιολογηθεί ο ερωτώμενος σχετικά με τη μνήμη και να αναδειχθούν οι πεποιθήσεις και οι στάση του γύρω από το θέμα (Robson 2010: 323,327).

Ενδεικτικές είναι κάποιες απαντήσεις των μη επισκεπτών, οι οποίοι τοποθετήθηκαν για το θέμα ως εξής:

- ❖ «Έχω ακούσει για τον Μάρκο Σανούδο, ότι είχε έρθει παλιά στο νησί. Το καθεστώς του δεν ήταν δημοκρατία. Επίσης, αυτοί που έφερε μαζί του έκλεβαν τους Έλληνες.»
- ❖ «Οι Ενετοί ζούσαν στο Κάστρο, έρχονταν και έκλεβαν. Οι ντόπιοι κλειδώνονταν στα σπίτια τους.»
- ❖ «Ήταν μια περίοδος σκληρή καθώς οι Έλληνες ήταν σκλάβοι. Οι διάδοχοί τους μας έκαναν τους αφεντάδες. Άφησαν όμως πολιτισμό, όπως το σχολείο των Ουρσουλινών.»
- ❖ «Η εποχή του Μάρκου Σανούδου όπως έχω ακούσει από τους ντόπιους και τους ξένους που περνάνε.»
- ❖ «Ο Μάρκος Σανούδος και οι σύντροφοί του ζούσαν στο Κάστρο για να προστατεύονται από τους πειρατές και είχαν σπίτια με ψηλά ταβάνια.»
- ❖ «Ο Μάρκος Σανούδος ήρθε το 1204. Οι Ενετοί έμειναν έως το 1453, μετά ήρθαν οι Τούρκοι. Προσέφεραν στο τόπο (οι Ενετοί), αν και είναι μια μεγάλη συζήτηση, θεωρώ ότι έχει μείνει κάτι θετικό.»
- ❖ «Οι Φράγκοι ήρθαν και πήραν τα κτήματα στις Μέλανες. Τα πήραν οι ντόπιοι αργότερα με κλήρο.»
- ❖ «Οι Ιταλοί ήρθαν στη Νάξο.»
- ❖ «Οι Βενετοί ήρθαν στη Νάξο.»
- ❖ «Είναι πολιτισμός διαφορετικός από τον δικό μας. Εμείς έχουμε πιο παλιό πολιτισμό να δείξουμε στο νησί μας.»

Σημειωτέον είναι ότι ένα μεγάλο ποσοστό (34%) των μη επισκεπτών δήλωσε ότι όσα γνωρίζει τα έμαθε από την οικογένειά του.

Εικόνα 50:

Μικροί θεατές παιδικής παράστασης
στον Πύργο Βαζαίου.

Φεστιβάλ Νάξου

Καλοκαίρι 2015

Πηγή: www.naxostimes.gr/politismos/3113-video-magepse-tous-pantes-kai-sti-nakso-o-kyrios-kix

Σε ότι αφορά το προφίλ **των επισκεπτών** διαπιστώνονται τα εξής:

Οι περισσότεροι έχουν επισκεφθεί και τους δύο χώρους, αλλά οι λόγοι προτίμησης (κριτήρια) είναι πολλαπλοί σύμφωνα με το κοινό :

- Ενετικό μουσείο

Το 80 % δήλωσε ότι το επισκέφθηκε για το κτίριο-μνημείο,

το 60% και για την έκθεση,

ενώ το 50% των επισκεπτών του δήλωσαν ότι έχουν παρακολουθήσει και κάποια πολιτιστική εκδήλωση.

- Πύργος Μπαζαίου

Το 92% των επισκεπτών του δήλωσε ότι ένα από τα κίνητρά του ήταν να θαυμάσει το κτίριο-μνημείο,

το 64% να δει και κάποια περιοδική έκθεση και

το 78% να παρακολουθήσει και κάποια εκδήλωση.

Ενδιαφέρον είναι ότι οι επισκέπτες υποστήριξαν ότι δεν πρόκειται για μεμονωμένες επισκέψεις στους εν λόγω χώρους, αλλά για επισκέψεις δύο έως πέντε φορές τον χρόνο (καλοκαιρινή περίοδο κατά την οποία τα μουσεία είναι ανοιχτά).

Σε ότι αφορά τις εκδηλώσεις, σε σειρά προτίμησης πρώτες έρχονται (και στα δύο μουσεία) οι συναυλίες, ακολουθούν τα κονσέρτα, οι παραστάσεις, τα εικαστικά κ.ά..

Αξίζει να σημειωθεί ότι η πλειονότητα των επισκεπτών δήλωσε ότι συνηθίζει πέντε έως 15 φορές το χρόνο να πηγαίνει σε θέατρα, μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους κ.ά.. Επίσης, η πλειοψηφία ψυχαγωγείται κυρίως διαβάζοντας λογοτεχνία και ιστορία, έπειτα ασχολείται με τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, αλλά δεν παραλείπει να συμμετέχει σε τοπικές γιορτές και πανηγύρια.

Το εκπαιδευτικό προφίλ τους έχει ως εξής:

Βαθμίδα παιδείας	Ποσοστό
Δημοτικό	13%
Γυμνάσιο	13%
Γ.Λύκειο	13%
ΑΕΙ/ΤΕΙ	31%
ΚΑΤΕΕ/ΤΕΕ	17%
ΜΑΘΗΤΕΣ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	13%

Σε ότι αφορά τη μνήμη της Ενετοκρατίας:

Χαρακτηριστικές είναι οι απαντήσεις στην ανοικτού τύπου ερώτηση:

- ❖ «Μια περίοδος δύσκολη κατά την οποία άλλοι ήταν τα αφεντικά στο τόπο μας. Βέβαια είχε και θετικά αποτελέσματα γιατί έφεραν την οργάνωση όπως σε θέματα αγροτικής καλλιέργειας.»
- ❖ «Μια περίοδος κατοχής από τους Βενετούς με αφετηρία τον Μάρκο Σανούδο μέχρι την Τουρκοκρατία. Σήμερα διατηρούνται μνημεία όπως το Κάστρο.»
- ❖ «Είναι κομμάτι της ιστορίας της Νάξου.»
- ❖ «Ο Μάρκος Σανούδος ήρθε στη Νάξο και έφερε την ανάπτυξη, βέβαια παραμένει μια περίοδος κατάκτησης».
- ❖ «Η εποχή του Δουκάτου του Αιγαίου με άρχοντα των Κυκάδων τον Μάρκο Σανούδο.»
- ❖ «Η περίοδος που ήρθαν οι απατεώνες, οι κλέφτες και οι κατακτητές στις Μέλανες(...) μέχρι και οι παππούδες μας ήταν δούλοι.»
- ❖ «Πολιτικό καθεστώς το οποίο ότι εγκαθίδρυσε ο Μάρκος Σανούδος»
- ❖ «Μια εποχή που αρχίζει με τον Μάρκο Σανούδο, ο οποίος κατέκτησε το Κάστρο του Απαλίου και μετά έχτισε το Κάστρο στη Χώρα, εκεί που ήταν η παλιά Ακρόπολη. Η Ακρόπολη καταστράφηκε και έχτισαν τις Ουρσουλίνες.»
- ❖ «Μια περίοδος της ιστορίας του νησιού για την οποία πολλά γράφονται, λίγα είναι πραγματικότητα, άλλα μιλούν με πνεύμα μίσους για φραγκοκρατία.»
- ❖ «Μια παρεξηγημένη εποχή που άφησε μνημεία στις Κυκλάδες και σχημάτισε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους.»

Σχολιασμός των ευρημάτων

Παρά το περιορισμένο δείγμα της έρευνας θα ήταν δυνατόν να αντληθούμε κάποια χαρακτηριστικά στοιχεία: Η πλειοψηφία των μη επισκεπτών είναι άτομα τρίτης ηλικίας, ένα στοιχείο που συναντάται και στις διεθνείς έρευνες (Hooper-Greenhill 1996:54). Ωστόσο, είναι ένα σημαντικό δεδομένο για την εξεταζόμενη σύνδεση της μνήμης και της επισκεψιμότητας γιατί οι ηλικιωμένοι είναι οι διαμορφωτές της επικοινωνιακής μνήμης, οι φορείς που μεταδίδουν το περιεχόμενο της στις νεότερες γενιές. Επομένως, η μνήμη που μεταφέρουν στους απογόνους τους δεν επηρεάζεται από τα εν λόγω μουσεία.

Επίσης, οι μη επισκέπτες δεν έχουν ευρύτερα πολιτιστικά ενδιαφέροντα, δεν επισκέπτονται γενικότερα μουσεία ή μνημεία, ενώ αρέσκονται να διασκεδάζουν σε τοπικές γιορτές, πανηγύρια κ.ά.. Το στοιχείο αυτό επιβεβαιώνει την ποιοτική έρευνα, δηλαδή την θέση-ερμηνεία των διαχειριστών ότι αποτελεί γενικότερη στάση των ντόπιων απέναντι στις πολιτιστικές δράσεις και στην κληρονομιά του νησιού. Ακόμη, το εκπαιδευτικό επίπεδο της πλειοψηφίας των μη επισκεπτών οριοθετείται στη πρωτοβάθμια εκπαίδευση γεγονός που συνεπάγεται και την περιορισμένη γνώση τους στην ιστορία.

Αντίθετα, οι επισκέπτες είναι σχεδόν στη πλειονότητά τους απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (ΑΕΙ και ΤΕΕ). Αυτό το συμπέρασμα επιβεβαιώνει τη θέση του Merriman (στο Hooper-Greenhill 1996:54), που συμμαρτίζει την άποψη του Pierre Bourdieu, ότι η επίσκεψη στο μουσείο αποτελεί ένα τρόπο για τους μορφωμένους να εισπράξουν πολιτιστικό κεφάλαιο μέσα από την επίσκεψη στο μουσείο.

Άλλο ενδιαφέρον στοιχείο αποτελεί ότι η πλειοψηφία των επισκεπτών δηλώνει ενημερωμένη για την περίοδο της Ενετοκρατίας από προσωπική αναζήτηση-διάβασμα, κατόπιν από την οικογένεια και λιγότεροι επισκέπτες από το σχολείο. Ελάχιστοι είναι, όμως εκείνοι που υποστηρίζουν ότι έχουν πληροφορηθεί για την εξεταζόμενη περίοδο από τα εν λόγω μουσεία, γεγονός που συνεπάγεται την προβληματική διαχείριση της μνήμης. Αντίστοιχα, οι μη επισκέπτες δηλώνουν-όσοι γνωρίζουν για την ενετοκρατία-ότι έχουν ενημερωθεί από την οικογένειά τους.

Συνεπώς, οι μη-επισκέπτες αναφέρουν ότι κρίνουν με βάση την επικοινωνιακή μνήμη (δηλαδή διαμέσου των γενεών), ενώ οι επισκέπτες έχουν δεχτεί την επίδραση από την πολιτισμική μνήμη (θεσμοποιημένη), δηλαδή έχουν επαφή με μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους κ.ά. Δεν είναι τυχαίο ότι οι περισσότεροι εκ των μη επισκεπτών δεν μπορούν να περιγράψουν «τι είναι η Ενετοκρατία», ενώ όσοι απαντούν επισημαίνουν στη πλειονότητά τους τα αρνητικά σημεία της κατάκτησης.

Τη τάση αποχής από τα εν λόγω μουσεία και τις πολιτιστικές δραστηριότητες θα πρέπει να την συλλάβουμε με δεδομένο ότι η επίσκεψη στα μουσεία (ιστορικού ενδιαφέροντος) έχει συνδυαστεί αφενός με την αναζήτηση των ριζών, αφετέρου οι άνθρωποι προσέρχονται στα μουσεία όχι για να περάσουν δύσκολα ή να αισθανθούν δυστυχείς (Kavanagh 2000:151). Επομένως, η επίσκεψη σε ένα μνημείο συνδεδεμένο με μια αρνητική μνήμη και σε μουσεία που υπηρετούν διαφορετική τοπική αφήγηση από την κυρίαρχη, δεν είναι σαφώς προτεραιότητα του ντόπιου πληθυσμού.

Η αρνητική μνήμη δεν παύει όμως να υφίσταται και για τους επισκέπτες. Ως δεδομένο θα πρέπει να λάβουμε ότι οι επισκέπτες φέρνουν μαζί τους στο μουσείο τις μνήμες, τα ενδιαφέροντα και τους προβληματισμούς τους, έχουν την δική τους άποψη για το παρελθόν, την οποία έχουν σχηματίσει είτε από γνώσεις είτε μέσω της εμπειρίας (Kavanagh 2000:148).

Ωστόσο, η στέγαση των μουσειακών χώρων σε ένα μνημείο που λειτουργεί ως υπενθύμιση της ξένης κατάκτησης δεν επηρεάζει τους επισκέπτες που αρέσκονται να ψυχαγωγούνται μέσω πολιτιστικών δράσεων. Ο ρόλος του μνημείου είναι σημαντικό κριτήριο-κίνητρο για την επίσκεψη.

Αξίζει να σημειωθεί ότι συνέπεια του μη ενδιαφέροντος ενός μεγάλου μέρους του ντόπιου κοινού, είναι η στορφή των εν λόγω οργανισμών σε Έλληνες και ξένους επισκέπτες του νησιού. Το κόστος της σύζευξης με τον τουρισμό αντανακλάται στον περιορισμό της λειτουργίας τους κατά τη τουριστική περίοδο. Κι ενώ η αίγλη τους συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής μέσα από την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, δεν ενισχύουν τις μορφωτικές δυνατότητες και την ποιότητα ζωής του συνόλου των κατοίκων.

B.5 Λύση-πρόταση

Για να γνωρίσει το ευρύ τοπικό κοινό, τους εξεταζόμενους μουσειακούς χώρους πρέπει να αλλάξει η εικόνα που έχουν για τα μουσεία (Merimman 1999: 44) και τα εν λόγω μουσεία να θέσουν στόχο τη συνεργασία με τη τοπική κοινότητα. Σε μια εποχή που τα μουσεία θέτουν στο επίκεντρο τον άνθρωπο και υιοθετούν το βλέμμα του επισκέπτη, θα πρέπει να κατανοηθούν οι προκαταλήψεις τόσο των επισκεπτών όσο και των μη επισκεπτών και να συμπεριληφθεί η συμμετοχή τους στον σχεδιασμό των εκθεμάτων και των ερμηνευτικών μέσων (Merimman 1999: 45).

Δεδομένου ότι οι επισκέπτες έρχονται στο μουσείο είτε από περιέργεια, είτε για να περάσουν τον χρόνο τους, είτε και για να αναζητήσουν νέες εμπειρίες (Handler και Gable 2002: 174), θα πρέπει να νιώσουν ότι το μουσείο τους αφορά. Για να επιτευχθεί η σύνδεση αυτή είναι απαραίτητη η βιωματική σχέση επισκεπτών με τους μνημονευόμενους ανθρώπους στην έκθεση καθώς και με τα γεγονότα (Handler και Gable 2002: 175).

Αναλυτικότερα, στην αφήγηση του Ενετικού Μουσείου καλό είναι να δοθεί έμφαση στην ιστορική εξέλιξη, έτσι ώστε να συνδεθούν οι άνθρωποι, ο τόπος και ο χρόνος. Στο ερμηνευτικό πλαίσιο θα πρέπει να συμπεριληφθεί και η κοινωνικο-οικονομική πτυχή του καθεστώτος της Λατινοκρατίας που αποτυπώθηκε αρνητικά στη μνήμη των ντόπιων. Για παράδειγμα μέσα από ενδεχόμενες παρατηρήσεις τους ή μέσω προσφοράς των δικών τους αντικειμένων οι κάτοικοι του νησιού μπορούν να συνεισφέρουν στη βελτίωση των ερμηνευτικών μέσων του μουσείου (Tompson 2002: 42). Με τον τρόπο αυτόν, το μουσείο θα έχει και την οπτική της τοπικής κοινότητας.

Σε ό,τι αφορά τον Πύργο Μπαζαίου, ενδιαφέρον θα ήταν να επιχειρηθεί μια επιστροφή σ' έναν κύκλο περιοδικών μουσειακών εκθέσεων ή στην φιλοξενία μιας μόνιμης έκθεσης, που θα δίνει φωνή στο τοπικό κοινό. Με στόχο να καλυφθούν οι ανάγκες των γηγενών, οι επιμελητές θα πρέπει να επικεντρωθούν σε μια έκθεση κατά την οποία οι επισκέπτες θα είναι ικανοί να

καταλάβουν τι ιδιαίτερο έχει ο χώρος, πέρα από το θρησκευτικό μνημείο και τη σχέση τους με αυτόν (Black 2009: 60).

Βήμα στο ντόπιο επισκέπτη μπορεί να δοθεί μέσα από εκθέσεις βασισμένες στη προφορική ιστορία ως μέσο για να ακουστούν οι ιστορίες των κοινών ανθρώπων (Merimman 1999: 45). Σημειώνεται ότι και στις δύο περιπτώσεις η προφορική ιστορία μπορεί να συμβάλει είτε εμπλουτίζοντας την ερμηνευτική προσέγγιση του Ενετικού Μουσείου, πλαισιώνοντας με ατομικές μαρτυρίες-ιστορίες ζωής τα εκθέματα (Gazi και Nakou 2015: 17), είτε θέτοντας στο επίκεντρο της έκθεσης τον προφορικό λόγο στον Πύργο Μπαζαίου (Green 2007: 409-410). Η προσέγγιση αυτή θα χαρίσει στους γηγενείς νέους τρόπους σύλληψης της ιστορίας (Πασσερίνι 1988: 22).

Μια έκθεση βασισμένη στις προφορικές μαρτυρίες προσφέρει πολυφωνική παρουσίαση του παρελθόντος και επιτρέπει την συνύπαρξη διαφορετικών ερμηνειών (Σολομών 2013: 64). Για παράδειγμα, μια ενδεχόμενη περιοδική έκθεση αφιερωμένη στο τελευταίο επεισόδιο της Λατινοκρατίας, την αγροτική εξέγερση του 1944, το «μικρό Κιλελέρ των Μελάνων» όπως το αποκαλούν οι ντόπιοι, θα αποτελούσε μια σημαντική ευκαιρία να εμπλακεί η τοπική κοινότητα στις διεργασίες του μουσείου.

Μέσα από τις αφηγήσεις των ντόπιων, η συμμετοχή και η βιωματική εμπειρία θα προαχθεί καθώς θα έχει την δυνατότητα ο επισκέπτης να ζήσει τα συναισθήματα πρωταγωνιστών, των επιζησάντων από τις Μέλανες και όσων βίωσαν και θυμούνται τις διανομές γης, καθώς και των εκπροσώπων του καθολικού σωματείου¹³⁵, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η πολυφωνία (Gazi και Nakou 2015: 16).

Ένα πρόγραμμα ανάκλησης αναμνήσεων από ανθρώπους της τρίτης ηλικίας μοιάζει ιδανικό αφού θα είχαν την ευκαιρία να καταθέσουν τις μαρτυρίες τους, να μοιραστούν και να αφήσουν τις εμπειρίες τους στη νεότερη γενιά (Γκαζή 2010 :355). Το εγχείρημα θα πρέπει να γίνει οργανωμένα με την εμπλοκή πολιτιστικών συλλόγων της περιοχής, ώστε οι

¹³⁵ Μετά από κενό χρόνων το 2012 διορίστηκε Διοικητική Διαχειριστική Επιτροπή στο Ίδρυμα Καθολικών Νάξου "Αδελφότης του Τιμίου Σταυρού" Αρ. ΦΕΚ 2489 Αρ.Φύλλου 504/30-10-2012.

συμμετέχοντες να νιώσουν αφενός ότι λαμβάνουν μέρος σε μια συλλογική προσπάθεια και αφετέρου ότι η ιστορία δεν είναι μονοδιάστατη (Gazi και Nakou 2015:16).

Για να καταλάβουν οι επισκέπτες τι σημαίνει «θυμάμαι», θα πρέπει οι μνήμες να τεθούν στο κέντρο της έκθεσης και της παρουσίασης τους και να μην αντιμετωπίζονται απλώς ως θραύσματα του παρελθόντος (Green 2007: 410). Μια επαναπροσέγγιση του πρόσφατου παρελθόντος μέσω ενός ιστορικού συμβάντος, της αγροτικής εξέγερσης συνδεδεμένης με κατάλοιπα προηγούμενων περιόδων, θα ήταν δυνατό να ανοίξει τον διάλογο για την περίοδο της Λατινοκρατίας και για το πώς έχει διασωθεί στη συλλογική μνήμη.

Σε συνδυασμό με άλλα εκθέματα, αρχεία, φωτογραφίες, βιβλιογραφικές πηγές και άλλα «υλικά μνήμης» (Δρουμπούκη 2013: 12) μπορούν να μελετηθούν και να συνδυαστούν τα μνημεία του τόπου, προσφέροντας μια άλλη δυναμική, δημιουργώντας ένα «χάρτη μνήμης» του νησιού από τους ίδιους τους κατοίκους του. Εν κατακλείδι, τα μουσεία έχουν χρέος να προσφέρουν έναν χώρο διαπραγμάτευσης και συνοχής, να σφυρηλατήσουν συνδέσεις και να λειτουργήσουν ως μέσο ενδυνάμωσης των ανθρώπων και της ταυτότητάς τους (Gazi και Nakou 2015:17).

Συμπεράσματα

Παρά τη προσπάθεια υποβάθμισης της η μνήμη της Ενετοκρατίας-Λατινοκρατίας στη Νάξο παραμένει ζωντανή χάρη σε υλικά και σε άυλα ίχνη. Ο τόπος με τα αρχιτεκτονικά αποτυπώματα του μαρτυρά το πέρασμα των ξένων κατακτητών, αντίθετα με τη μνήμη που λειτουργεί ως πυξίδα της τοπικής ταυτότητας για την ευθυγράμμισή της με την εθνική ταυτότητα.

Η μνήμη τέθηκε στον πυρήνα αυτής της εργασίας γιατί χάρη στην αμεσότητα και την υποκειμενικότητα που ενέχει για να δικαιολογήσει το παρόν της τοπικής κοινωνίας, συμβάλλει στην ερμηνεία της νοοτροπίας και της στάσης των ντόπιων απέναντι στο δυτικό στοιχείο και στο παρελθόν κατά το οποίο ελληνικό και λατινικό στοιχείο συναντήθηκαν. Όπως διαπιστώθηκε στο πρώτο μέρος της εργασίας, η «φαντασίωση» της άμεσης ιστορικής συνέχειας με την αρχαιότητα, εξώθησε τη μνήμη της Ενετοκρατίας στη κατεύθυνση της λήθης. Συγκεκριμένα, υποβιβάστηκε στις τοπικές αφηγήσεις ακόμη και το στοιχείο του ετεροπροσδιορισμού, δηλαδή η εθνική συνειδητοποίηση της ορθόδοξης κοινότητας έναντι της καθολικής (λατινικής) μειονότητας.

Στο πλαίσιο τους αφηγήματος ενός έθνους-κράτους, η εσκεμμένη αλλοίωση της ξένης κατάκτησης και των ζητημάτων συνύπαρξης με τους απογόνους του κατακτητή «νομιμοποιείται». Η αφομοίωση και η σταδιακή απώλεια της ταυτότητας των λατίνων απογόνων ευγενών απέτρεψε το ενδεχόμενο της διήγησης της ιστορίας του τόπου με μια άλλη ματιά, μια εναλλακτική αφήγηση. Ωστόσο, παραμένουν κατάλοιπα από αυτή την περίοδο, όπως ο όρος «φράγκος», προϊόν του αντι-λατινικού αισθήματος των Ελλήνων από τη βυζαντινή περίοδο.

Προσεγγίζοντας το ζήτημα της μνήμης της εν λόγω περιόδου μέσα από δύο οργανισμούς, το Ενετικό Μουσείο και τον Πύργο Μπαζαίου, φορείς αντι-μνήμης έναντι της κυρίαρχης αφήγησης, διαπιστώνεται η πρόκληση της διπλής λειτουργίας μνημείου και μουσείου. Οι δύο μουσειακοί οργανισμοί επιχειρούν είτε να δώσουν φωνή σε μια άγνωστη πτυχή του

παρελθόντος, μια εκδοχή των λίγων, είτε να συνδέσουν το υπερτονισμένο παρελθόν με το παρόν που υστερεί μπροστά στο αρχαίο κλέος. Η δυσκολία που αντιμετωπίζουν ως φορείς-κιβωτοί της μνήμης έγκειται στη συμβίωση του περιέχοντος (μνημείου) με το περιεχόμενο (εκθέσεις και πολιτιστικές δράσεις), καθώς και στην ανάδειξη του κοινωνικο-ιστορικού πλαισίου, στο οποίο αναπτύχθηκαν ως μνημεία.

Αναλυτικότερα, τα μνημεία προσφέρουν άμεση σύνδεση του παρελθόντος και του παρόντος, μια βιωμένη εμπειρία που συνδέει τη μνήμη του χθες και της προσδίδει υπόσταση-οντότητα στο σήμερα. Οι πύργοι ταυτισμένοι με τον κατακτητή και το καθεστώς της φεουδαρχίας υπό την εξουσία του νοηματοδοτούν το τοπίο με αρνητικές μνήμες. Τα δε δύο εξεταζόμενα μνημεία-μουσεία προβάλλουν ως αντίπαλο δέος στην επίσημη μνήμη που καθορίστηκε από την ανάγκη διαφύλαξης του εαυτού μέσω της εθνικής καθαρότητας.

Όπως είδαμε στο κεφάλαιο «Μνημεία της Λατινοκρατίας» η τάση εθνικοποίησης του ιστορικού αφηγήματος διαφαίνεται από τα πρώτα βήματα προς τη θέσπιση νομικής προστασίας των μνημείων του τόπου, η οποία έδωσε έμφαση στην ανάδειξη των κλασικών αρχαιοτήτων. Σταδιακά, χάρη και στην επίδραση των διεθνών νομικών κειμένων, το ελληνικό κράτος παραδέχεται τη συμβολή και την αξία των μνημείων της Λατινοκρατίας στο νησί, ενώ αναγνωρίζεται η σημασία τους για τη συλλογική μνήμη. Συγκεκριμένα, εκτιμάται η συμβολή των ενετικών στοιχείων στην ιδιαιτερότητα-ιδιομορφία της τοπικής αρχιτεκτονικής, ενώ από τον νομοθέτη-επίσημη φωνή του κράτους-γίνεται παραδεκτό ότι το ενετικό στοιχείο είναι συνυφασμένο με την ιστορία του νησιού.

Στη συνέχεια επισημάνθηκε η μέχρι πρότινος αντίληψη των μουσείων ως φορέων της εθνικής μνήμης και της κυρίαρχης αφήγησης. Αντίθετα με αυτή την πρόσληψη, τα δύο εξεταζόμενα μουσεία αποτελούν με τη λειτουργία τους παραφωνία στις τοπικές αφηγήσεις, καθώς το μεν Ενετικό Μουσείο αναδεικνύει μια μειονότητα του πληθυσμού, ο δε Πύργος Μπαζαίου δίνει προτεραιότητα στο παρόν έναντι του παρελθόντος και της παράδοσης.

Όμως, οι δύο φορείς έχουν διαφορετικές προσεγγίσεις, καθώς το Ενετικό Μουσείο περιέχει μόνιμη συλλογή με υλικά τεκμήρια, ενώ ο Πύργος Μπαζαίου φιλοξενεί περιοδικές εκθέσεις,

πλέον αμιγώς εικαστικές, σε μια φιλοσοφία σύνδεσης παρόντος–παρελθόντος μέσω της τέχνης.

Συγκεκριμένα, ο Πύργος Μπαζαίου, πρώην μοναστήρι, εγείρει αντιδράσεις με τη νέα του χρήση καθώς και με το τίτλο του ως πύργου. Παρά τις αντιδράσεις κάποιων ντόπιων, κυρίως ως προς τη θρησκευτικότητα του μνημείου, επισημάνθηκε ότι η νέα του χρήση ως μουσειακού-εκθεσιακού χώρου του προσφέρει παράταση ζωής, φιλοξενώντας δύο εποχές (μνημείο της μεταβυζαντινής περιόδου και μουσειακός χώρος σήμερα).

Ακόμη, το μνημείο «παραδίδεται» στο κοινό, όπως προβλέπουν οι διεθνείς συνθήκες για τη προστασία των μνημείων, δηλαδή συντηρείται, επαναλειτουργεί για το κοινό καλό, με στόχο να τεθεί εντός της καθημερινότητας της κοινότητας. Σημαντικό είναι ότι παρά το γεγονός ότι τα δύο μνημεία ανήκουν σε ιδιώτες, όπως οι υπόλοιποι πύργοι της Νάξου, είναι ανοιχτά για τον επισκέπτη και διευκολύνουν τη πρόσβαση στον πολίτη, υπηρετώντας πολιτιστικές ανάγκες.

Αναφορικά με τον Πύργο Μπαζαίου, με μια πρώτη ανάγνωση, το περιέχον και το περιεχόμενο δεν συμφωνούν, ειδικά κατά τον πιο πρόσφατο κύκλο εικαστικών εκθέσεων που δίνει έμφαση στη μοντέρνα τέχνη. Όμως, με τη νέα του λειτουργία, ο χώρος πληροί όρους φαντασιακής ανάπτυξης και σύνδεσης παρελθόντος-παρόντος. Νέοι καλλιτέχνες προσφέρουν φρέσκιες ιδέες και νέους τρόπους ανάγνωσης του μνημείου, με αποτέλεσμα ο χώρος να λειτουργεί ως αρμός μεταξύ του χθες και του σήμερα.

Επιπλέον, ο εν λόγω φορέας καταφέρνει να ξεφύγει από τη παγίδα της προσκόλλησης στο παρελθόν, όπως συμβαίνει με τα περισσότερα δυτικά μουσεία. Στόχος δεν είναι να αποτελεί απλώς φάρο του παρελθόντος, αλλά να προσφέρει νέες προοπτικές, μια δίοδο-νέα ματιά για τα πολιτιστικά τεκταινόμενα του τόπου.

Ο έτερος φορέας το Ενετικό Μουσείο, παρά το γεγονός ότι επικεντρώνεται στον τελευταίο αιώνα αίγλης των κατοίκων του Κάστρου, αποτελεί ερέθισμα για την ανάδυση της μνήμης της Λατινοκρατίας στο νησί. Η επιλογή του όρου «ενετικό» δεν αφορά τα εκθέματα, αλλά παραπέμπει αφενός στην ευγενική καταγωγή του ιδρυτή και αφετέρου σε μια ιστορική περίοδο του τόπου.

Μάλιστα, το ιδιαίτερο αυτό μουσείο υπερασπίζεται τη ταυτότητα των απογόνων Λατίνων ευγενών που σταδιακά εκλείπει από το νησί. Το εγχείρημα της αφήγησης μιας άλλης μνημονικής κοινότητας ενισχύει η στέγαση σε ένα μνημείο της Λατινοκρατίας, γιατί πείθει τον επισκέπτη ότι θα δει κάτι αυθεντικό. Με άλλα λόγια, το μνημείο ως κτιριακό κέλυφος συμβάλλει στην αφήγηση του μουσείου. Η ύπαρξη, όμως, ενός τέτοιου μουσείου τaráσσει τη συνοχή της αφήγησης της τοπικής πλειονότητας κοινότητας που δίνει έμφαση στο ελληνορθόδοξο στοιχείο.

Σε μια προσπάθεια του διαχειριστή του Ενετικού Μουσείου, Νίκου Καραβία, να υπάρξει μια κιβωτός διάσωσης αυτής της μνήμης των οικογενειών των ευγενών του Κάστρου, ξετυλίγεται μια πιο προσωπική αφήγηση που έχει δυνατότητα να προσελκύσει σε συναισθηματικό επίπεδο τον επισκέπτη. Ωστόσο, παραμένει ορατή η ανάγκη μουσειολογικής μελέτης για την προβολή των τεκμηρίων, με ερμηνευτικά μέσα που θα αναδείξουν το ιστορικό πλαίσιο της Λατινοκρατίας και θα διευκολύνουν την χωροχρονική τοποθέτηση του επισκέπτη και την εμπέδωση της ιστορικής εξέλιξης του τόπου.

Ως λαογραφικό με την ευρύτερη έννοια, το εν λόγω μουσείο προσπερνά τα στεγανά των αντίστοιχων λαογραφικών μουσείων στην ελληνική επικράτεια, καθώς υλοποιεί την ιδέα ότι στο μουσείο εν γένει θα πρέπει να αντιπροσωπεύονται και οι μειονότητες και οι διαφορετικές πτυχές του πολιτισμού και της ιστορίας του τόπου. Ωστόσο, και η δική του αναπαράσταση είναι μονοδιάστατη, καθώς δεν εμπεριέχει την εκδοχή της πλειονότητας των Ναξιωτών.

Διερευνώντας τα αίτια έλλειψης συμμετοχής ενός μεγάλου μέρους των κατοίκων του νησιού από τις δράσεις των δύο οργανισμών, διαπιστώθηκε μια διάσταση μεταξύ του επιπέδου της πολιτιστικής παραγωγής και των ενδιαφερόντων του τοπικού κοινού, καθώς δεν υπάρχει πρόβλεψη για τη δική τους κουλτούρα που βρίσκεται σε τροχιά γύρω από τη λαϊκή παράδοση. Συγκεκριμένα, η προβολή κλασικού ρεπερτορίου τέχνης φαντάζει πιο ελιτίστικη για ένα μέρος του τοπικού κοινού. Ωστόσο, τόσο από τη ποιοτική έρευνα όσο και από τη ποσοτική, προέκυψε η έλλειψη γενικότερου ενδιαφέροντος των γηγενών προς τα πολιτιστικά δρώμενα του τόπου (από εκθέσεις έως επισκέψεις σε μνημεία).

Όσον αφορά τη σύνδεση με τη μνήμη της εξεταζόμενης περιόδου, η έρευνα μέσω ερωτηματολογίου κατέδειξε ότι: ένα μέρος των μη επισκεπτών αντιμετωπίζει επιφυλακτικά τους δύο χώρους, καθώς αποτελούν απομεινάρια μιας αρνητικής μνήμης. Πρόκειται για ντόπιους οι οποίοι δεν γνωρίζουν ή όσα γνωρίζουν για την εν λόγω περίοδο προέρχονται από την επικοινωνιακή μνήμη, δηλαδή τη προφορική παράδοση από γενιά σε γενιά. Στην περίπτωση των εξεταζόμενων φορέων οι διαμορφωτές της επικοινωνιακής μνήμης (ηλικιωμένοι) είναι εκείνοι που στη πλειονότητά τους απέχουν από τα μουσεία.

Αντιθέτως, το «εξοικειωμένο» με τα πολιτιστικά δρώμενα κοινό δεν εμποδίζεται από τη μνήμη, επιθυμεί να τα γνωρίσει ως μνημεία και ως μουσεία και ακόμη να συμμετέχει στις δραστηριότητές του. Σημειώνεται ότι η αρνητική μνήμη της Λατινοκρατίας δεν επηρεάζεται από την αφήγηση των εξεταζόμενων μουσείων.

Λύση πιθανότατα θα μπορούσε να δοθεί με ένα πρόγραμμα ανάκλησης αναμνήσεων και την αξιοποίηση «εργαλείων» όπως η προφορική ιστορία, στην κατεύθυνση της ενεργούς εμπλοκής της τοπικής κοινότητας. Στόχος είναι η ένταξη της ματιάς του τοπικού κοινού στους εξεταζόμενους μουσειακούς χώρους που θα τον κάνει να νιώσει δικούς. Παράλληλα, το προτεινόμενο πρόγραμμα θα φέρει στοιχεία που θα βελτιώσουν τα ερμηνευτικά μέσα του Ενετικού Μουσείου, ενώ μια έκθεση βασισμένη στην προφορική ιστορία στον Πύργο Μπαζαίου θα φέρει τον λόγο και τους κατοίκους στη θέση του πρωταγωνιστή.

Τέλος, το ζήτημα της μνήμης της Ενετοκρατίας θα μπορούσε να αποτελέσει θέμα έρευνας και από λαογραφικής απόψεως, διερευνώντας μύθους, παραδόσεις, δημοτικούς χορούς και τραγούδια με αφητηρία τα ακριτικά. Επίσης, θα ήταν δυνατό τα μνημεία της Λατινοκρατίας, όπως και οι δύο μουσειακοί χώροι να τεθούν στο επίκεντρο μιας μελέτης για τη προβολή του πολιτισμικού τουρισμού με πυρήνα τη μεσαιωνική ιδιαιτερότητα των Κυκλάδων.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αντζουλάτου-Ρετσίλα, Ε. (2005), *Μουσειολογικά και Πολιτισμικά Σύμμεικτα*, Αθήνα: Παπαζήση.

Ανωμερίτης, Γ.(2009), *Βυζαντινό Πάρκο Τραγαίας Νάξου*, Αθήνα: εκδ. Μίλητος.

Βακαλόπουλος, Απ., (2003), *Το νέο ελληνικό έθνος 1204- 2000, Νέα ελληνική ιστορία από τη Φραγκοκρατία ως τις μέρες μας*, Αθήνα : Σταμούλης.

Βακαλόπουλος, Απ. (1988), *Καίρια Θέματα της Ιστορίας μας*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Βερβενιώτη Τ.(2008), «Μνήμες και αμνησίες των αρχείων και των μαρτυριών για τον ελληνικό εμφύλιο. Η Αθήνα και η επαρχία, η Ηγεσία και τα μέλη.» Στο Βαν Μπούσχοτεν,Ρ.,Βερβενιώτη,Τ., Μπάδα,Κ.-Νάκου,Ε., Πανταζής,Ε. και Χαντζαρούλα Π.(επιμ.), *Γεφυρώνοντας τις γενιές: διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις ζωής στον 21ο αιώνα. Προφορική ιστορία και άλλες βιο-ιστορίες*. Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Βόλος:1-18. <https://www.academia.edu/7404858/> (τελευταία πρόσβαση: 4/5/2016).

Βιλαέτη, Ο.(2007), *Τελετουργία, επιτέλεση και τοπικότητα: το εθνογραφικό παράδειγμα των Κορδελάτων στις Μέλανες Νάξου*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας-Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας.

Βουδούρη, Δ. (2003), *Κράτος και μουσεία: το θεσμικό πλαίσιο των αρχαιολογικών μουσείων*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003.

Βουδούρη, Δ.(2004), «Ο νέος νόμος 3028/2002 υπό το φως των διεθνών και ευρωπαϊκών κανόνων για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς». Στο Τρόβα Ε. (επιμ.) *Η πολιτιστική κληρονομιά και το δίκαιο*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα: 25-41.

Βουδούρη, Δ. –Στρατή, Α. (1999), *Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο*, Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα.

Γάσπαρης, Χ.(2008), «Ο ελληνισμός μετά την Άλωση του 1204». Στο Μοσχονάς, Ν.Γ.και Στυλιανούδη, Μ-Γ. Α. (επιμ), *Η Τέταρτη σταυροφορία κι ο ελληνικός κόσμος*, Αθήνα: Εθνικό ίδρυμα Βυζαντινής έρευνας: 205-211.

Γκαζή, Α.(2013), «Μουσεία και επισκέπτες στην εποχή της «βιομηχανίας» της

Μνήμης». Στο Βαν Μπούσχοτεν,Ρ., Βερβενιώτη,Τ., Μπάδα,Κ., Νάκου,Ε., Πανταζής,Ε. και Χαντζαρούλα Π.(επιμ.), *Γεφυρώνοντας τις γενιές: διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις ζωής στον 21ο αιώνα. Προφορική ιστορία και άλλες βιο-ιστορίες* Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Βόλος: 27-42. http://www.epi.uth.gr/uploads/2013_proceedings.pdf (ελευταία πρόσβαση :2/5/2016).

Γκαζή, Α.(2012), «Εθνικά μουσεία στην Ελλάδα: όψεις του εθνικού αφηγήματος» . Στο Μπούνια, Α.- Γκαζή, Α.(επιμ.) *Εθνικά μουσεία στη νότια Ευρώπη, ιστορία και και προοπτικές*, Αθήνα : Καλειδοσκόπιο: 36-71.

Γκαζή, Α. (2010), «Διαδράσεις της μνήμης στο μουσείο». Στο Μερούσης, Ν., Στεφανή, Ε. και Νικολαΐδου Μ. (επιμ), *Ίρις: μελέτες στη μνήμη της καθηγήτριας Αγγελικής Πιλάλη-Παπαστερίου*, Θεσσαλονίκη: Κορηλία Σφακιανάκη: 245-360.

www.academia.edu/457076/Διαδράσεις_της_μνήμης_στο_μουσείο_Memory_interactions_at_the_museum (τελευταία πρόσβαση: 19/5/2016).

Γλύκατζη- Αρβελέρ, Ε. (1997), *Η πολιτική ιδεολογία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας*, Αθήνα: Αργώ.

Γιαννακόπουλος, Δ. (2013), *Εικόνες του Δυρικοευρωπαίου μέσα από την Ιστορία, επιστημονική επεξεργασία και αναπαράσταση της Λατινοκρατίας στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα*, Αθήνα: Επίκεντρο.

Γιανναράς, Χρ.(1999), *Ορθοδοξία και Δύση στην Νεότερη Ελλάδα*, Αθήνα: Δόμος.

Γρατσία, Ε. (2007), Τα προβλήματα των αρχιτεκτονικών μνημείων της Νάξου και η συμβολή των Ναξιωτών στην προστασία τους, *Ναξιακά* 26: 63-73.

Γρατσία, Ε. και Λεκάκης, Στ. (2010), *Το πρόγραμμα τοπικές κοινωνίες και μνημεία και η Ημερίδα «Μνημεία της Νάξου σε κίνδυνο. Οι πολίτες μιλούν γι αυτά. Στα πρακτικά ημερίδας «Μνημεία της Νάξου σε κίνδυνο. Οι πολίτες μιλούν γι'αυτά», Μονumenta Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία για την προστασία της φυσικής και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς Ελλάδας και Κύπρου, Νάξος, Σεπτέμβριος 2008, έκδοση ίδιου: 7-10.*

Γώγος, Κ.(2005), *Η άμεση επαφή των πολιτών με τους αρχαιολογικούς χώρους και τα μνημεία: Πρόσβαση και χρήση*, εισήγηση. Στο Συνέδριο «Η πολιτιστική κληρονομιά και το Δίκαιο» Ευρωπαϊκό Κέντρο Δημόσιου Δικαίου (Αθήνα, 3-4 Ιουνίου 2003), Θεσσαλονίκη :Επιθεώρηση Δημόσιου Δικαίου:15-34. <https://www.academia.edu/23553768> (τελευταία πρόσβαση 23/4/2016)

Δημητρόπουλος, Δ. (2011), « Τα νησιά του Αιγαίου την εποχή της μετάβασης από τη λατινική στην οθωμανική κυριαρχία 15ος–17ος αιωνας». Στο Τόλιας Γ.(επιμ.) *Το Αιγαίο Πέλαγος χαρτογραφία και ιστορία 15^{ος}-17^{ος}*, Αρχαίο Χαρτογραφίας Ελληνικού Χώρου: 30-38.

Διακουμάκος, Γ. (2010), *Πολιτιστικές πρακτικές και πολιτικές αντιλήψεις, οι κεντρικές ελληνικές πολιτικές υποκουλτούρες*, Αθήνα: Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Δρουμπούκη, Μ.(2013), Μνημονικοί τόποι: Το στρατόπεδο-μουσείο του Άουσβιτς και μια πρόταση μουσειολογικής ανάδειξης του στρατοπέδου Χαϊδαρίου, στο Μουσείο, *περιοδική έκδοση του Κέντρου Μουσειακών Ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών*:4-13.
<http://www.museum-studies.uoa.gr/teykos8.pdf> (τελευταία πρόσβαση: 10/4/2015).

Ερρίκος της Βαλανσιέν, (1987), *Η ιστορία του Αυτοκράτορα Ερρίκου της Κωνσταντινουπόλεως, Συνέχεια του Χρονικού του Βιλλαρδουίνου*, Αθήνα: εκδόσεις Χαζτηνικολή.

Εξερτζόγλου, Χ. (1999), «Μνήμη και εθνική ταυτότητα :Το Ζωγράφειο Διαγώνισμα των «Ζωντανών Μνημείων» και τη διαχείριση της μνήμης». Στο Μπενβενίτσε Ρ. και Παραδέλης Θ. (επιμ), *Διαδρομές και τόποι της μνήμης, ιστορικές και ανθρωπολογικές προσεγγίσεις*, Αθήνα: εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Ευγενίδου, Δ. (2008), *Μετατροπή υφιστάμενων κτηριων σε μουσεία: λύση ή πρόβλημα;* Στο ημερίδα Μουσεία σε Μνημεία, μια πρόκληση , Υπουργείο Πολιτισμού, Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, Απρίλιο 2002, Αθηνά: Μικρά Μουσειολογικά 2: 41-52.

Ζαφειροπούλου, Φ. (1988), *Νάξος:Τα μνημεία και το μουσείο*, Αθήνα: Κρήνη.

Θεολόγου, Κ.(2007), Η αξία της μνήμης για μια κοινωνία, *περιοδικό Intellectum 3*: 53-69.
http://www.intellectum.org/articles/issues/intellectum3/ITL03P053069_H_aksia_tis_mnimis.pdf (τελευταία πρόσβαση: 24/2/2016).

Καλλιγιάς, Π. (1997), *Μελέται βυζαντινής ιστορίας: Λασκαρίδαι - Παλαιολόγοι : από της πρώτης (1204) μέχρι της τελευταίας αλώσεως (1453)*, Αθήνα: Δημιουργία.

Καμπούρη, Μ. (2007), *Η εκπαιδευτική διάσταση των μνημείων*. Στο εκπαιδευτικό συμπόσιο, 3 μέρες για τα μουσεία, μουσειοπαιδαγωγική οργάνωση και διοίκηση πολιτισμού, αρχιτεκτονικός και μουσειολογικός προγραμματισμός και σχεδιασμός "Κόσμοι Πολιτισμού" στην Ελλάδα, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Διαπανεπιστημιακό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών, Μουσειολογία, Μουσείο 4, 7-9 Μαΐου 2004, Θεσσαλονίκη: Εντευκτήριο: 47-52.

Καλαβρός, Π. και Ανδρεάκος, Ε. (2009), *Ενετικές Οχυρώσεις στη Νάξο*, Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα ΤΕΙ Πειραιά, Σχολή Τεχνολογικών Εφαρμογών, Τμήμα Πολιτικών Δομικών Έργων.

Καλογιάννη, Αιμ. (2015), *Αξιοποιώντας παιδαγωγικά τις επισκέψεις στα μουσεία*, Museum Education and Research Laboratory, University of Thessaly.

<http://museumedulab.ece.uth.gr/main/sites/default/files/5.%20%20AMB%202.pdf> (τελευταία πρόσβαση: 1/5/2016).

Καραμπελιάς Γ. (2007), *Το 1204 και η διαμόρφωση του νεώτερου ελληνισμού*, Αθήνα: Εναλλακτικές εκδόσεις.

Κατσουρός, Κ. (2006), Αναζητώντας τον Μάρκο Α' Σανούδο: Η εδραίωση του δουκάτου Νάξου και Άνδρου (Αιγαίου Πελάγους). Υποθέσεις εργασίας, *Φλέα 9*: 9-43.

Κατσουρός Κ. (2013), *17ος-18ος αιώνες: "Η Νάξος διά μέσου των αιώνων". Οικονομία κοινωνία πολιτισμός*. Στη 2η Συνάντηση στη Νάξο, Ιστορικός Όμιλος Νάξου ΑΡΣΟΣ, περιοδικό ΦΛΕΑ, 7 Σεπτέμβρη 2013. <http://arsosnaxos.blogspot.gr/2013/10/17-18.html> (τελευταία πρόσβαση: 19/4/2016).

Καυταντζόγλου, Ρ.(2003), «Λαογραφικά μουσεία. «Λαϊκός πολιτισμός» και το «κοινό» των μουσείων». Στο Χατζηνικολάου Τ. (επιμ) *Μουσεία και λαϊκός πολιτισμός*, Εθνογραφικά 12-13, Ναύπλιο: Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα: 33-46.

Κεφαλληνιάδης, Ν.(1993),Μυθολογικά θέματα σε κεντήματα της Νάξου, *ΠΑΡΑΔΟΣΗ 6*. <https://www.academia.edu/19638662> (τελευταία πρόσβαση: 13/3/2016).

Κίζης, Γ.(2008), *Είναι, άραγε, η ένταξη μουσείων σε ιστορικά κτίρια μια πράξη αυτονομίας;*. Στο Ημερίδα *Μουσεία σε Μνημεία, μια πρόκληση*, Υπουργείο Πολιτισμού, Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, Απρίλιος 2002, *Μικρά Μουσειολογικά 2*, Αθηνά: 21-33

Κοκοσαλάκης, Ν. (2004), «Ελληνική ταυτότητα και Ευρώπη: Μια ιδιόμορφη Ιστορική Σχέση». Στο Κασμάτη, Κ. (επιμ.) *Εθνική και Ευρωπαϊκή Ταυτότητα, Συγκλίσεις και αποκλίσεις*, Αθήνα: Gutenberg: 21-56.

Κουρουπάκη, Κ., Σαββαρή, Ε., Σταθάκη, Μ. και Τσαμτσούρη, Β. (1981), *Νάξος - Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*, Αθήνα: Μέλισσα.

Κωτσάκης Θ.(2015), «Η ιστορία και η φυσιογνωμία του Μπούργκου της Χώρας Νάξου (14^{ος}-19^{ος}). Στο Δημητρόπουλος, Δ.(επιμ.) *Νάξος περιδιαβαίνοντας τον Μπουργκό*, Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Περιφέρεια Νότιου Αιγαίου:10-29.

Κωτσάκης, Θ.(2015β), *Ιεροί ναοί της Δυτικής Εκκλησίας στη Νάξο. Η κοινωνική τους θέση, Ναξιακά Γράμματα 15*:20-32.

Κωτσάκης, Θ.(2013,) *Η διαμόρφωση του πολιτισμικού τοπίου της νήσου Νάξου από το 1204 έως και την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους*, Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Καλαμάτα.

Κωτσάκης, Θ.(2007), *Η Νάξος κατά την Ενετοκρατία 1207-1566*, Αθήνα: Πελασγός.

Κωτσάκης Θ.(2007β), «Ναξιακά επώνυμα ιταλικής προέλευσης». Στο Προμπονάς, Ι. και Ψαράς, Στ. (επιμ), *Πρακτικά του Γ΄ Συνεδρίου «Η Νάξος διά μέσου των αιώνων»* (3ο 2003: Χαλκί, Νάξος), Δήμος Δρυμαλίας Νάξου: Αθήνα: 389-407.

Κωτσάκης, Θ.(2006), Δυτικοί έποικοι στη Νάξο. Η κοινωνική τους θέση, *Ναξιακά 20*: 20-28.

Λάββας, Γ. (2010), *Ζητήματα Πολιτιστικής Διαχείρισης*, Αθήνα :Μέλλισα.

Λεβογιάννης Ν.(2015), *Νεότερη Ιστορία της Νάξου 1800-2000*, τόμος α΄ (1800-1843).

Λεβογιάννης Ν. (2015β), *Νεότερη Ιστορία της Νάξου 1800-2000*, τόμος β΄ (1843-1900).

Λεβέντης, Ν., Λογαράς, Σπ. και Σταυρακάκη, Ε.(2013-2014), *Ναξιακά επετηρίδα της Ομοσπονδίας Ναξιακών Συλλόγων*, ¼ (2013-2014), Αθήνα: Εκδόσεις Ηρόδοτος.https://issuu.com/onas.naxos/docs/naxiaka_03-04_p1-p495 (τελευταία πρόσβαση: 22/2/2016).

Λεβογιάννης, Ν. (2013), «Κωμιακή Νάξου: φύση-μνημεία-πρόσωπα». Στο Προμπονάς, Ι.Στέφανος και Ψαρράς Ε. (επιμ) Δ΄ Συνέδριο «Η Νάξος διά μέσου των αιώνων», Πρακτικά του Δ΄ Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα «Η Νάξος διά μέσου των αιώνων»: Κωμιακή 4-7 Σεπτεμβρίου 2008/. http://api.ning.com/files/mXjtgA*dBdFzm-ZT8l1AEDcgCHQdnop0fe0AA9N*o9dgl*Jom7ufyGO5LM-aBie3r1bZplHO-AATCDjcoAX*ngS0MWONkPIJ/file....pdf (τελευταία πρόσβαση: 15/4/2016).

Λιάκος, Α.(1994), *Προς επισκευής ολομέλειας και ενότητας, η δόμηση του εθνικού χρόνου*, Επιστημονική συνάντηση στη μνήμη του Κ.Θ. Δημαρά. Αθήνα 18 - 19 Φεβρουαρίου, 1993, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών:171-199. <http://helios-eie.ekt.gr/EIE/bitstream/10442/7689/2/N03.009.19.pdf> (τελευταία πρόσβαση: 2/2/2016).

Λογαράς, Γ. (2010), «Η ποικιλία των μνημείων της Ποταμιάς. Σκέψεις για τη διάσωση και αξιοποίηση τους. Παράδειγμα ο ναός του προφήτη Ηλία Ποταμιάς». Στο Γρατσιά Ε. και Λεκάκης Σ.(επιμ), *Πρακτικά ημερίδας Μνημεία της Νάξου σε κίνδυνο. Οι πολίτες μιλούν γ΄αυτά*, Μοnumenta Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία για την προστασία της φυσικής και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς Ελλάδας και Κύπρου, Νάξος, Σεπτέμβριος 2008, έκδοση ιδίου: 31-36.

Μαλιτζέου, Χ. (2009), «Βυζάντιο-Βενετία: Μια σχέση αγάπης –μίσους». Στο Μοσχονάς, Ν.Γ. και Στυλιανούδη, Μ-Γ. Λ. (επιμ), *Η Τέταρτη σταυροφορία κι ο ελληνικός κόσμος*, Έθνικό Ίδρυμα Βυζαντινής έρευνας , το Βυζάντιο σήμερα, Αθήνα: 13-15.

Μαλτέζου, Χ. (2016), Ο Περικλής Ζερλέντης και η έρευνα της ιστορίας της μεσαιωνικής Νάξου, *Φλέα* 49: 8-22.

Μαντόγλου, Α. (2011), Αυτοβιογραφική μνήμη και «λήθη» σε προσωπικό, οικογενειακό και κοινωνικό πλαίσιο, *Hellenic Journal of Psychology*, 8: 193-228.

Μαντόγλου, Α. (2009), *Μνήμες: ατομικές -συλλογικές-ιστορικές*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μαρούλης, Α. (1964), Ναξιακά έγγραφα (1723-1883), *Επετηρίς Εταιρείας Κυκλαδικών Μελετών* 4, 401 επ.

Μοσχονάς, Ν.Γ. (2009) «Η Βενετική παρουσία στο Αιγαίο». Στο Μοσχονάς Ν.Γ. και Στυλιανούδη, Μ-Γ.Λ. (επιμ), *Το Δουκάτο του Αιγαίου, πρακτικά επιστημονικής συνάντησης*, (Νάξος-Αθήνα, 2007), Αθήνα:Ακαδημία Αθηνών , Εθνικό ίδρυμα Ερευνών Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών: 35-43.

Μουσούρα, Η. (2000), *Η επίσκεψη του λόρδου Charlemont στη Νάξο (1749)*, Ναξιακά, τεύχος 21: 22-33.

Μπενβενίστε, Ρ. (1998), «Εβραϊκή ιστορία, εβραϊκή μνήμη, μνημονικοί τόποι». Στο Hassoun, J.(επιμ), *Εβραϊκή ιστορία και μνήμη*, Αθήνα: Πόλις.

Μπενβενίστε, Ρ.(1999), «Μνήμη και ιστοριογραφία». Στο Μπενβενίτσε Ρ. και Παραδέλης Θ. (επιμ), *Διαδρομές και τόποι της μνήμης, ιστορικές και ανθρωπολογικές προσεγγίσεις*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια: 127-154.

Μπιμπίκου-Αντωνιάδη, Ε. (1996), *Βυζάντιο και Ευρώπη*, Παρίσι, Maison de l'Europe , Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μπιλής,Θ. (2013), «Η μονή του Τιμίου Σταυρού στη Νάξο». Στο: Μπούρας Χ. και Μαμαλούκος, Εκκλησίες Σ.(επιμ.),*Στην Ελλάδα μετά την Άλωση*, τομ. 7, Θεσσαλονίκη: 121-128.

www.academia.edu/12999702/The_Monastery_of_the_True_Cross_in_Naxos (τελευταία πρόσβαση: 16/4/2016).

Μπούνια, Α. (2005), «Τα μουσεία ως πολιτιστικές βιομηχανίες: θέματα και προβληματισμοί- μια προκαταρκτική συζήτηση». Στο Βερνίκος Ν., Μπαντιμαρούδης,Φ., Παπαγεωργίου, Δ. και Μπουμπάρης, Ν.(επιμ) *Πολιτιστικές Βιομηχανίες, διαδικασίες, υπηρεσίες και αγαθά*, Αθήνα: εκδόσεις Κριτική: 39-85.

Μπουσχότεν,Ρ.(1997), *Ανάποδα Χρόνια, συλλογική μνήμη και ιστορία στο Ζιάκα Γρεβενών(1900-1950)*, Αθήνα: Πλέθρον.

Μπουτσιούκη, Σ. (2015), «Η πολυμερής Πολιτιστική Διπλωματία. Διεθνείς Οργανισμοί και Διεθνείς Συλλογικές Πρωτοβουλίες». Στο Βασιλειάδης, Ν. και Μπουτσιούκη, (επιμ.) *Πολιτιστική Διπλωματία*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών: 61-94.

https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/4422/1/05_chapter_4.pdf (τελευταία πρόσβαση 20/5/2016)

Νάκου Ε. (2009), *Μουσεία, ιστορίες και Ιστορία*, Αθήνα: Νήσος.

Νικονάνου, Ν. (2015), «Μουσεία και τυπική εκπαίδευση». Στο Νικονάνου, Ν. και Μπούνια, Α. *Μουσειακή έκθεση και εμπειρία στον 21^ο αιώνα*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο: 53-85

Ντούρου-Ηλιοπούλου, Μ. (2009), «Ειδήσεις για τους δυτικούς στα νησιά του Αιγαίου (13^{ος}-14^{ος} αιώνας)». Στο Μοσχονάς, Ν.Γ. και Στυλιανούδη Μ-Γ.Λ. (επιμ.) *Το Δουκάτο του Αιγαίου, πρακτικά επιστημονικής συνάντησης*, Νάξος Ιούλιος –Αθήνα Νοέμβριος 200), Ακαδημία Αθηνών, Εθνικό ίδρυμα Ερευνών, Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών Πολιτιστικός Οργανισμός ΑΙΩΝ :73-78.

Παπαδάκη, Ε. (2007), *Το Μουσείο ως Διαχειριστής Πολιτισμού: το παράδειγμα των Μουσείων Σύγχρονης Τέχνης*, ετήσια έκδοση σε μορφή Τετραδίου, Τετράδιο 2007 με θέμα «Πολιτισμός: Θεσμοί και Διαχειρίσεις», εκδόσεις Τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής:11-25.

Παπαδιά-Λάλα, Αν. (2012), «Κοινοτικοί Θεσμοί, Συλλογικότητες και ιδεολογικοί προσανατολισμοί στον Ελληνικό χώρο κατά την περίοδο της Βενετοκρατίας». Στο Χατζηβασιλείου, Ε.(επιμ.), *Πολιτικοί Προσανατολισμού του Νέου Ελληνισμού*, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων.

[http://foundation.parliament.gr/VouhFoundation/VouhFoundationPortal/images/site_content/vouhFoundation/file/Books/soma_low\(1\).pdf](http://foundation.parliament.gr/VouhFoundation/VouhFoundationPortal/images/site_content/vouhFoundation/file/Books/soma_low(1).pdf) (τελευταία πρόσβαση: 2/2/2016).

Παπαδιά –Λάλα, Αν. (2004), «Η βενετοκρατία στον ιστοριογραφικό λόγο. Αντιλήψεις και ερμηνευτικές προσεγγίσεις», Πρακτικά του Δ΄ Διεθνούς Συνεδρίου Ιστορίας: Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας. 1833-2002, τ. Β΄, Κιτρομηλίδης Π. και Σκλαβενίτης Τ. (επιμ.), Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, Αθήνα: 553-572.

Παπαδιά-Λάλα, Αν. (1993), «Ο ελληνισμός και η Βενετική πραγματικότητα, ιδεολογική και κοινωνική συγκρότηση». Στο Μαλτέζου, Χ. (επιμ.), *Όψεις της ιστορίας του βενετοκρατούμενου Ελληνισμού. Αρχαιακά τεκμήρια*, Αθήνα: Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού»:173-276.

Παραδέλλης, Θ. (1999), «Ανθρωπολογία της μνήμης». Στο Μπενβενίτσε Ρ. και Παραδέλλης Θ. (επιμ) *Διαδρομές και τόποι της μνήμης, ιστορικές και ανθρωπολογικές προσεγγίσεις*, Αθήνα: εκδόσεις Αλεξάνδρεια: 27-58.

Παπαμιχαήλ-Κουτρομπά, Α.(2004), *Πολιτισμολογία :διάσταση πρώτη, μουσειολογία συμβολή στη μελέτη και έρευνα της μουσειολογίας*, Αθήνα: Παπαδήμα.

Πασσερίνι, Λ. (1998), *Σπαράγματα του 20^{ου} αιώνα, Η ιστορία βιωμένη εμπειρία*, Αθήνα:Νεφέλη-Ιστορία.

Πέτρου, Ι. (2005),*Πολυπολιτισμικότητα και θρησκευτική ελευθερία*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας

Πετσίνη, Π. (2011), «*Το τοπίο ως πολιτισμικό μέσο*». Στο Δαϊκόπουλος Γ.και Ζιώγας Γ (επιμ) Φύση, όρια, υλικά, εικαστική διερεύνηση των υλικών της φύσης, Φλώρινα:Μελίτης:17-23. www.academia.edu/7909293/Το_τοπίο_ως_πολιτισμικό_μέσο_2011_ (τελευταία πρόσβαση: 27/4/2016).

Ραβενιάνι, Τζ. (2009), «*Το Δουκάτο του αρχιελάγουσ από την Βενετική κατάκτηση έως την επαύριο της πτώσης της Λατινικής Αυτοκρατορίας*». Στο Μοχονάς Ν.Γ. και Στυλιανούδη Μ-Γ.Λ. (επιμ.) *Το Δουκάτο του Αιγαίου, πρακτικά επιστημονικής συνάντησης, (Νάξος Ιούλιος –Αθήνα Νοέμβριος, 2007)*, Αθήνα,Ακαδημία Αθηνών, Εθνικό ίδρυμα Ερευνών Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Πολιτιστικός Οργανισμός ΑΙΩΝ: 55-63.

Ροτζώκος, Ν. (2007), *Εθναφύπνιση και εθνογένεση, ορλωφικά και ελληνική ιστοριογραφία*, Αθήνα: Βιβλιόραμα.

Σταυρίδης, Σ. (2006), *Μνήμη και εμπειρία του χώρου*, Αθήνα :Αλεξάνδρεια.

Σβορώνος, Ν.(2004), *Το ελληνικό έθνος: γένεση και διαμόρφωση του νέου ελληνισμού*, Αθήνα : Πόλις.

Σολομών, Ε. (2013), «*Μουσειά και προφορικές μαρτυρίες: ενδυναμώνοντας μνήμες και σχέσεις*». Στο Βαν Μπούσχοτεν,Ρ.- Βερβενιώτη,Τ.-Μπάδα,Κ.-Νάκου,Ε.-Πανταζής,Ε. και Χαντζαρούλα Π.(επιμ.) *Γεφυρώνοντας τις γενιές: διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις ζωής στον 21^ο αιώνα. Προφορική ιστορία και άλλες βιο-ιστορίες*: 59-80.

<http://www.epi.uth.gr/index.php?page=publications1> (τελευταία πρόσβαση: 28/4/2016).

Σολομών, Ε. (2012), «*Τα Μουσεία ως αντικείμενα: Αναζητώντας τρόπους προσέγγισης*». Στο Ε. Γιαλούρη (επιμ.) *Υλικός Πολιτισμός. Η Ανθρωπολογία στη Χώρα των Πραγμάτων*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια: 75-114. <https://www.academia.edu/2427943> (τελευταία πρόσβαση: 6/4/2016)

Σολομών, Ε. (2011), «*Ιστορία, μνήμη, αναπαράσταση: Παρουσιάζοντας το Ολοκαύτωμα στα εβραϊκά μουσεία της Ελλάδας*». Στο: Μαραντζίδης, Ν., Δορδανός, Σ., Ζάικος και Ν., Αντωνίου, Γ.(επιμ.) *Το Ολοκαύτωμα στα Βαλκάνια*,Θεσσαλονίκη:477-515.

<https://www.academia.edu/1468474/> (τελευταία πρόσβαση: 2/5/2016).

Σολομών, Ε. (2010), «Τα μουσεία και η ανατροπή της εκθεσιακής τάξης: Παιχνίδια με τις αξίες του Διαφωτισμού». Στο Αναφορά/ Αναπαράσταση, Αθήνα: Εκδόσεις Futura: 29-33. <https://www.academia.edu/1471036> (τελευταία πρόσβαση: 5/4/2016).

Σπηλιοπούλου Ι. και Κωτσάκης Θ. (2012), *Οι πυργοί και οι οχυρωμένες κατοικίες των νησιών του Αιγαίου και της Πελοποννήσου (14ος-19ος αι.). Μια ιστορικο-πολιτισμική προσέγγιση με έμφαση στην περίπτωση της Νάξου*, Εώα και Εσπέρια 8 (2008-2012): 207-304. <http://docplayer.gr/7329871-Οι-pyrgoi-kai-oi-ohyromenes-katoikies-ton-nision-toy-aigaiou-kai-tis-peloponnisoy.html> (τελευταία πρόσβαση: 18/4/2016)

Σύρου, Στ.(2007), «Εθναφύπνιση και εθνογένεση, Ορλωφικά και ελληνική ιστοριογραφία». Στο Ροτζώκος, Ν. (επιμ.), *Ουτοπία, Εθναφύπνιση και εθνογένεση. Ορλωφικά και ελληνική ιστοριογραφία*, Αθήνα: Βιβλιόραμα: 228-231. <https://www.academia.edu/2113340> (τελευταία πρόσβαση : 30/1/2016).

Στυλιανούδη, Μ-Γ.Λ.(2009), «Οι Ασιζές της Ρωμανίας και η «κληρονομιά» των μεσαιωνικών Κυκλάδων στο εθιμικό δίκαιο». Στο Μοσχονάς, Ν.Γ. και Στυλιανούδη, Μ-Γ.Λ. (επιμ.), *Το Δουκάτο του Αιγαίου, πρακτικά επιστημονικής συνάντησης*, (Νάξος Ιούλιος -Αθήνα, Νοέμβριος 2007), Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών, Εθνικό ίδρυμα Ερευνών Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών Πολιτιστικός Οργανισμός ΑΙΩΝ: 87-93.

Τοντόροφ, Τ.(1998), «Οι καταχρήσεις της μνήμης». Στο Hassoun, J. (επιμ.), *Εβραϊκή ιστορία και μνήμη*, Αθήνα : Πόλις: 149-198.

Τζώρτζη, Κ. (2010), *Η χωρική αρχιτεκτονική των μουσείων*, Αθήνα: Καλειδοσκόπιο

Φιλιππούλου, Ε.(2008), «Μετατροπή υφιστάμενων κτηρίων σε μουσεία: λύση ή πρόβλημα;» Στο *Μουσεία σε Μνημεία, μια πρόκληση*, Ημερίδα 2002, Υπουργείο Πολιτισμού, Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, Μικρά Μουσειολογικά 2, Αθήνα: 35-40.

Χατζηνικολάου, Τ.(2003), *Μουσεία και λαϊκός πολιτισμός*, Ναύπλιο : Πελοποννησιακό Λαογραφικό Ίδρυμα

Χουρμουζιάδη, Α.(2006), *Το ελληνικό αρχαιολογικό μουσείο: ο εκθέτης, το έκθεμα, ο επισκέπτης*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Black, Gr .(2009), *Το ελκυστικό Μουσείο, μουσεία και επισκέπτες*, Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς

Braudel, F., Coarelli F., Aymard M. (1990), «Η Μεσόγειος: ο χώρος και η ιστορία», Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Brawne, M. (2010), «Ο χώρος στην αρχιτεκτονική βιβλιογραφία». Στο Τζώρτζη, Κ.(επιμ.) Η χωρική αρχιτεκτονική των μουσείων, Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.

Burke, P. (2010), *Πολιτισμικός υβριδισμός*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Campagnolo-Ποθητού, Μ. (2006), Η Νάξος το 1638. Ανάμεσα στο Γάλλο περιηγητή Jean Thenevot και τον πρόξενο της Βενετίας Francesco Lurazzolo, *Ναξιακά 19*: 10-25.

Campagnolo-Ποθητού, Μ. (2002), Η Νάξος του Tournefort το 1700, *Ναξιακά 19*: 10-33.

Donald, P.(2008), *Μουσείο και άλλα επικίνδυνα πράγματα*. Στο στο Μουσεία 5, Επιστημονικές συναντήσεις, "Η μουσειολογία στον 21ο αιώνα, Α.Π.Θ., Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Μουσειολογία», Θεσσαλονίκη: Επιστημονικές εκδόσεις Εντευκτήριο.

Finley, G. (1972), *Ιστορία της Τουρκοκρατίας και της Ενετοκρατίας στην Ελλάδα*, Αθήνα: Τολίδης

Halbwach, M. (2013), *Τα κοινωνικά πλαίσια της μνήμης*, Αθήνα: Νεφέλη.

Halbwachs, M. (2013β), *Η συλλογική μνήμη*, Αθήνα: Παπαζήση.

Hassoun, J.(2013), «Μνήμη, Ιστορία και ιστοριογραφία». Στο Βαρών-Βασάρ, Ο.(επιμ) *Η ανάδυση μιας δύσκολης μνήμης, κείμενα για τη γενοκτονία των Εβραίων*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείο της Εστίας.

Hobsbawm, Er. J. (1997), *Για την Ιστορία*, Αθήνα: Θεμέλιο.

Lane, Fr. (2007), *Βενετία η θαλασσοκράτειρα, Ναυτιλία-Εμπόριο-Οικονομία*, Αθήνα: εκδόσεις Αλεξάνδρεια.

Le Goff, J. (1998), *Ιστορία και μνήμη*, Αθήνα: Νεφέλη.

Le Goff, J. (1996), «Η Δύση μπροστά στο Βυζάντιο, έλλειψη κατανόησης και παρεξήγησης». Στο *Βυζάντιο και Ευρώπη*, Παρίσι, Maison de l'Europe, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα: 93-105.

Lock, P. (1998), *Οι φράγκοι στο Αιγαίο, 1204-1500*, Αθήνα: Ενάλιος

Merriman, N. (1999), Ανοίγοντας τα μουσεία στο κοινό, *Αρχαιολογία και Τέχνες 72*: 43-46.

<http://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/72-14.pdf> (τελευταία πρόσβαση : 6/4/2016).

Message K.(2015), «Το Μουσείο και η καλλιέργεια της πολιτεότητας-Η περίπτωση του Εθνικού Μουσείου της Αυστραλίας». Στο Μπίκος Γ. και Κανιάρη Α.(επιμ.), *Μουσειολογία, Πολιτιστική Διαχείριση και Εκπαίδευση*, Αθήνα: εκδόσεις Γρηγόρη: 173-210.

Miller, W. (1997), *Ιστορία της φραγκοκρατίας εν Ελλάδι: (1204-1566)*, Αθήνα: Ελληνική Εκδοτική Εταιρεία.

Nicol, D. (2010), *Βυζάντιο και Βενετία*, Αθήνα: εκδ. Δημ. Παπαδήμα

Pearce, S. (2002), *Μουσεία, αντικείμενα και συλλογές, μια πολιτισμική μελέτη*, Θεσσαλονίκη: Βάνιας.

Preziosi D. (2008), *Μουσεία και άλλα επικίνδυνα πράγματα*. Στο Μουσεία 05, Επιστημονική συνάντηση "Η μουσειολογία στον 21ο αιώνα, Α.Π.Θ., Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Μουσειολογία», Θεσσαλονίκη: Επιστημονικές εκδόσεις Εντευκτήριο: 99-129.

Plumb, J.H. (2007), *Ο θάνατος του παρελθόντος*, Αθήνα: Μεταίχμιο.

Saint-Guillaume, (2009), *«Ιππότες, φεουδάρχες, αστοί και άλλοι υποτελείς», οι μορφές κοινωνικής υπεροχής στις δεσποτείες των Κυκλάδων (13^{ος}-15^{ος} αιώνες)*. Στο Μοσχονάς Ν.Γ και Στυλιανούδη Μ.Γ.Λ.(επιμ.), *Το Δουκάτο του Αιγαίου, πρακτικά επιστημονικής συνάντησης*, Νάξος Ιούλιος -Αθήνα, Νοέμβριος 2007, Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών, Εθνικό ίδρυμα Ερευνών Ινστιτούτο Βυζαντινών Ερευνών, Πολιτιστικός Οργανισμός ΑΙΩΝ: 123-135.

Slot, B. J. (2016), Η γνώμη του Π.Ζερλάντη για το «φεουδαλικό σύστημα στη Νάξο, *Φλέα* 49: 23-35.

Slot, B.J. (2006), Το Φράγκικο Αρχιεπίσκοπος, *Φλέα*, 10:5-16.

Slot, B. J. (2006 β), Το ταραγμένο Αρχιεπίσκοπος. Πηγές της Ιστορίας της Νάξου, *Φλέα*, 11:13-21.

Slot, B. J. , (2005 α), Ένα Δίπλωμα του Μάρκου Α΄ Σανούδου. Η παραχώρηση του μοναστηριού του Σωτήρα Χριστού, του Φωτοδότη, στο τάγμα των Βενεδικτίνων, *Φλέα*, 7: 5-8.

Slot, B. J. (2005 β), Η Νάξος στα τελευταία χρόνια της Φραγκοκρατίας, *Φλέα*, 8 :13-18.

Todorov, T.(2009), *Ο φόβος των Βαρβάρων, πέρα από την σύγκριση των πολιτισμών*, Αθήνα: Πόλις.

Tompson, P.(2002), *Φωνές από το παρελθόν, προφορική ιστορία*, Αθήνα: Πλέθρον.

Woolf, St.(1995), *Ο εθνικισμός στην Ευρώπη*, Αθήνα: Θεμέλιο.

Watsiou, B. (2008) , «Διαχείριση της ιστορίας της συλλογής Αφρικανικής Τέχνης .Πρακτικές απόκτησης, καταγραφής και έκθεσης στο βασιλικό Μουσείο για την κεντρική Αφρική 1987-2005», Μουσεία 5, Επιστημονικές Συναντήσεις, Θεσσαλονίκη: εκδόσεις Εντευκτήριο.

Ξενόγλωσση

Assmann, J. (1995), *Collective Memory and Cultural Identity*, *New German Critique* 65: 125-133. http://kultura-pamieci.pl/wp-content/pliki/literatura08/assman_collective_memory.pdf (τελευταία πρόσβαση: 8/3/2016).

Baumann, G. (1999), *The multicultural riddle : rethinking national, ethnic, and religious identities*, New York : Routledge.

Bonardi, Chr. (2003), *Représentations sociales et mémoire : de la dynamique aux structures premières*, *Connexions* 80, Paris: Eres: 43-57. <https://www.cairn.info/revue-connexions-2003-2-page-43.htm> (τελευταία πρόσβαση: 8/3/2016).

Brewer, D. (2012), *Greece: The Hidden Centuries. Turkish Rule from the Fall of Constantinople to Greek Independence*, London and New York: I. B. Tauris. <https://books.google.gr/books?id=k5v3AgAAQBAJ&pg=PT78&dq=naxos+catholics++conversion+orthodox&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwiByOGDrrHLAhUEOxoKHWTWaksQ6AEIzAB#v=onepage&q&f=false> (τελευταία πρόσβαση: 10/3/2016).

Campagnolo M.(1993), *La Confrérie de la Sainte-Croix et le monastère des Jésuites a Naxos au début du XVIIIe siècle : propriétés, revenu et importance économique*, *Θησαυρίσματα* 23, Ινστιτούτο Βενετίας: 290-367.

Caykent, Ozl. και Zavagno, L. (2014), *The Islands of the Eastern Mediterranean: A History of Cross-cultural Encounters*, London and New York: I. B. Tauris. <https://books.google.gr/books?id=jqzACQAAQBAJ&pg=PT77&dq=naxos+catholics++conversion+orthodox&hl=el&sa=X&ved=0ahUKEwiByOGDrrHLAhUEOxoKHWTWaksQ6AEIKzAC#v=onepage&q=naxos%20catholics%20%20conversion%20orthodox&f=false> (τελευταία πρόσβαση: 10/3/2016).

Connerton, P. (2008), *Seven types of forgetting Memory Studies*, New York: University of Cambridge: 59-71.

Connerton, P. (1989), *How societies remember*, New York: Cambridge university press.

Belcher, M. (1991), *Exhibitions in Museums*, Washington D.C. Smithsonian Institution Press.

Crane S. (2007), "Memory, distortion and history in the museum". Στο Carbonell, B. M. (eds.), *Museum studies: An anthology of contexts*, Oxford: Blackwell: 318-334.

Davison, P.(2005), "Museums and the re-shaping of memory". Στο Corsane, G.(eds) *Heritage, museums and galleries*, London: Routledge: 202-204.

https://books.google.gr/books?hl=el&lr=&id=xnWCAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA202&dq=DAVISON+MEMORY+2005&ots=ZRSRMcqtLG&sig=P_DODJkaa62Q-y2mVgkrhIPJIHE&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (τελευταία πρόσβαση 2/4/2016).

Dean ,D.(1988), *Museum exhibition: theory and practice*, London: Routledge.

Desvallées, A. και Mairesse, F. (2014), *Βασικές έννοιες της Μουσειολογίας*, ICOM-Ελληνικό Τμήμα.

http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Key_Concepts_of_Museology/Museology_WEB_greek.pdf (τελευταία πρόσβαση 2/4/2016).

Ekman, M. (2009), *The Memories of Space, An Architect reading Aleida and Jan Assmann's model of cultural memory in connection with the National Gallery in Oslo*, ADGD conference 17-18 September 2009, Nottigham Trent University: 1-8 .

www.academia.edu/407077/The_Memories_of_Space_An_Architect_Reading_Aleida_and_Jan_Assmann_s_Model_of_Cultural_Memory_in_Connection_With_the_National_Gallery_in_Oslo (τελευταία πρόσβαση 5/5/2016).

Gazi, A.(2008), "Artfully clasiffied" and "appropriately placed ". Στο Damaskos D & Planzos D(eds), *A singular antiquity archeology and Hellenic identity in twentieth century Greece*, Mouseio BenakiQ 3rd Supplement, Athens: 67-82.

https://www.researchgate.net/publication/202058975_Artfully_classified_and_appropriately_placed_Notes_on_the_display_of_antiquities_in_early_nineteenth-century_Greece (τελευταία πρόσβαση 6/4/2016).

Gazi, A. και Nakou, I.(2015), *Oral history in museums and education: Where do we stand today?*, *Museunedu2*, Museums and Education / Theory, Practice and Research: Oral History, November <http://museumedulab.ece.uth.gr/main/sites/default/files/M2.%201.%20Gazi%20Nakou.pdf>. (τελευταία πρόσβαση 20/5/2016).

Gratziou, O. (2008), "Venetian monuments in Crete: a controversial heritage". Στο Damaskos D. &Platzos D.,(eds) *Singular Antiquity. Archaeology and Hellenic Identity in Twentieth-Century Greece*: 3rd Supplement, Athens: Mouseio Benaki.

Green, An. (2007), *The exhibition that speaks for itself*, oral history and museums, Waston Museums and their communities, London-New York, Routledge.

Handler, R. και Gable Er., (2002), *The New History in an Old Museum: Creating the Past at Colonial Williamsburg*, Durham and London: Duke University Press.

Hein, G. (1998), *Learning in the museum*, London, New York: Routledge.

Higonnet, A. (2004), *Museum Sight*, A.Mc Lellan, *In Art and its publics*, Oxford Blackwell: 133-144.

Herle, A. (2003), “*Objects, agency and museums*”. Στο Peers, L.& Brown, A.(eds), *Museums and source commusities*, London-New York, Routledge.

Hooper-Greenhill, E.(1996). “Who goes to museums?”. Στο Hooper-Greenhill, E. (eds), *The educational role of the museum*, London, New York: Routledge.

Knapp, B.(2009), *Monumental Architecture, Identity and Memory*, Proceedings of the Symposium: Bronze Age Architectural Traditions in the East Mediterranean: Diffusion and Diversity(Gasteig, Munich, 7-8 May, 2008): 47-59.

Madoglou, A.,Melista A.και Liaris-Hochhaus S. (2010) , *Greeks’ and Germans’ representations of world events: Selective memory and voluntary oblivion*. Papers on Social Representations, 19 http://www.psych.lse.ac.uk/psr/PSR2010/19_22Madoglou.pdf (τελευταία πρόσβαση 7/3/2016)

Misztal, B. (2007), *Memory experience, the forms and functions of memory*, Waston Museums and their communities, London-New York, Routledge.

Nora, P. (1989), *Between Memory and History: les lieux de mémoire*, Representations 26(Spring): 7-25.

Pantouvaki, S. (2009), *The role of collective memory in national identity*, 1 st EMUNI Research Souk 2009 (EMUNI ReS 2009) The Euro-Mediterranean Student Research Multi-conference Unity and Diversity of Euro-Mediterranean Identities, 9 June 2009 : 1-9 . https://www.academia.edu/2973768/The_role_of_collective_memory_in_national_identities_shaping (τελευταία πρόσβαση7/3/2016).

Risniciff de Gorgas, M.(2007), “Reality, the Historice House that Become Museums”. Στο Carbonnel, B. M.(eds.), *Museum studies: An anthology of contexts*, Oxford: Blackwell: 356-361.

Sherrell, B. (1996), *Exhibit labels : An Interpretive Approach*, Walnut Creek: Alta Mira Press.

Roussiau, N. & Renard, E., (2003), Des représentations sociales à l'institutionnalisation de la mémoire sociale, *Connexions 80*, Paris: Eres: 31-41. <https://www.cairn.info/revue-connexions-2003-2-page-31.htm>(τελευταία πρόσβαση 7/3/2016).

Ruffins, F.D. (1992), "Mythos, Memory and History: African American Preservation Efforts 1820-1990". Στο Karp, Iv., Kreamer, Chr. M. and Lavine St. D. (eds) ,*Museums and communities: The politics of public culture*, Washington: Smithsonian Institution Press: 507-611.

Slot, B. (1982), *Archipelagus turbatus: les Cyclades entre colonisation latine et occupation ottomane c. 1500 – 1719*, Leiden: Netherlandes Histirosch-Archaeologisch Institutuu.

Urry, J.(1999), «How societies remember the past”. Στο Mc Donald, S.& Fyfe, G. (eds), *Theorizing museums*, UK:Blackwell Publisher.

Wade, P. (1999), "Cultural identity: Solution or problem?", The institute for research, monograph series, 34: 1-23. <http://i-c-r.org.uk/publications/monographarchive/Monograph34.pdf> (τελευταία πρόσβαση 20/5/2016).

Wallace, M. (1994), "The future of history museum". Στο Kavanagh, G.(eds), *Museum provision and professionalism*, London, New York: Routledge.

Walsh, K. (1995), *The representation of the past, museums and heritage in the post-modern world* London, New York: Routledge.

Νόμοι

ΓΟΚ Ν. 1577/1985, όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 2831/9-13-06-2000 (ΦΕΚ 140 Α') και τον Ν. 4067/9-04-2012 (ΦΕΚ 79 Α').

«Κύρωση της Σύμβασης για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης»(Γρανάδα 1985) Ν.2039/13-04-1992 (ΦΕΚ 61 Α').

Κύρωση της Διεθνούς Σύμβαση για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής κληρονομιάς (Unesco, 1972) Ν.1126/30-1-1981 (ΦΕΚ 32/Α/10-2-81)

Παράρτημα

Περιεχόμενα

Δούκες του Αιγαίου-Χρονολόγιο.....	σ.132
Πίνακας 1: Ιστορία-πολιτισμός.....	σ.133
Χρονολόγιο: κυριότεροι νόμοι για τα πολιτιστικά αγαθά.....	σ.134
Πίνακας 2: Προστατευόμενα μνημεία Νάξου.....	σ.135-140
Πίνακας 3: Προστατευόμενοι πύργοι	σ.141
Πίνακας 4: Προστατευόμενοι πύργοι-μονές.....	σ.142
Πίνακας 5: Προστατευόμενοι πύργοι και τα περιφερειακά τους κτίσματα.....	σ.143
Πίνακας 6: Προστατευόμενες οικείες.....	σ.144
Πίνακας 7: Προστατευόμενοι καθολικοί ναοί.....	σ.145
Πίνακας 8: Α΄ Κύκλος εκθέσεων: Μουσειακές.....	σ.146
Πίνακας 9: Β΄ κύκλος εκθέσεων: Εικαστικές.....	σ.147-149
Πίνακας 10: Τεχνικό Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Νάξου και Μικρών Κυκλάδων 2013-2014.....	σ.150-152
Βελτιωμένη εκδοχή του εισαγωγικού κειμένου –Ενετικό μουσείο.....	σ.153-154
Βελτιωμένη εκδοχή του εισαγωγικού κειμένου –Πύργος Μπαζαίου.....	σ.155
Απόσπασμα από το Ναξιακόν Μέλλον σχετικά με την απολλοτρίωση των κτημάτων στις Μέλανες.....	σ.156

Ερωτηματολόγιο.....	σ.157-160
Ενδεικτικό πρόγραμμα Ενετικού Μουσείου.....	σ.161
Αφίσες του Φεστιβάλ Νάξου.....	σ.162

Δούκες του Αιγαίου-Χρονολόγιο

Μάρκος Σανούδος Α΄	1207-1227
Άντζελο	1227-1262
Μάρκο Β΄	1262-1303
Γουλιέλμος Α΄	1303-1323
Νικολό Α΄	1323-1341
Ιωάννης Α΄	1341-1361
Φλωρεντία	1361-1371
Νικολό Β΄	1364-1371
Νικολό Γ΄ Νταλε Καρτσέρι	1371-1383
Φραγκίσκος Κρίσπο Α΄	1383-1397
Ιάκωβος Α΄	1397-1418
Ιωάννης Β΄	1418-1433
Ιάκωβος Β΄	1433-1447
Ιωάννης Ιάκωβος	1477-1453
Γουλιέλμος Β΄	1453-1463
Φραγκίσκος Β΄	1463
Ιάκωβος Γ΄	1463-1480
Ιωάννης Γ΄	1480-1494
Φραγκίσκος Γ΄	1500-1511

Ιωάννης Δ΄	1517-1564
Ιάκωβος Δ΄	1564-1566
Ιωσήφ Νάζης	1566-1579

Πίνακας1. Ιστορία-πολιτισμός

Εποχή	Μνημεία
Μυθολογία λατρεία Διονύσου και Αριάδνης, Απόλλωνα, νύμφες Φιλία, Κορωνίδα και Κλείδης (τροφοί Διονύσου) κ.ά	Όρος Ζα Όρμος του Απόλλωνα Χωριό Κορωνίδα
4.000π.Χ Εποχή του λίθου	Νεολιθικοί οικισμοί-ευρύματα στη Γρόττα, στο όρο Ζας
3.000 π.Χ Εποχή του Χαλκού- Κυκλαδική εποχή.	Κυκλαδικά ειδώλια και άλλα ευρήματα από ανασκαφές εκτίθενται στο Αρχαιολογικό Μουσείο στη Χώρα και στην Απείρανθο
2.000π.χ. Γεωμετρική εποχή Εποικισμός Ιώνων -Μυκηναϊκή εποχή Αποικία στη Σικελία, ίδρυση της ομώνυμης πόλης (734 π. Χ.).	Η Κόρη (Κούρος γυναίκα) στις Μέλανες. Μυκηναϊκή πόλη στη Γρόττα μεγάλα νεκροταφεία στ' Απλώματα και στο Καμίνι.
Αρχαϊκή εποχή (700-480 π.Χ.) 540 π. Χ ο Λύγδαμης, επιβάλλει τυραννίδα και με τη βοήθεια του Αθηναίου Πεισίστρατου Και Κλασική εποχή (480-323 π.Χ.) 480 π.Χ Οι Νάξιοι, στη ναυμαχία της Σαλαμίνας, στο πλευρό των Αθηναίων, εναντίον των Περσών. Μέλος της Αθηναϊκής Συμμαχίας	Μισοτελειομένοι κούροι Μελάνων και Απόλλωνα . Ιερό Υρίων (Λιβιάδι) Ιερό Γύρουλα (Σαγκρί) Πορτάρα-Ναός Απόλλωνα στο νησάκι Παλάτια Αφιερώματα των Ναξίων, όπως η Σφίγγα στους Δελφούς, οι Λέοντες στη Δήλο κ.ά.
Ελληνιστική εποχή (323- 41 π.Χ.). 41 π.Χ Ρωμαϊκή επαρχία.	Πύργος του Χειμάρρου (Φιλώτι) Παλαιόπυργος της Πλάκας (Τρίποδες-Πλάκα)
Βυζαντινή εποχή (4ος αι μ.Χ – 1207)	Η Παναγία η Δροσιανή (χωριό Μονή) , η Παναγία η Πρωτόθρονη (χωριό Χαλκί), κατρομοναστήρι του Φωτοδότη Χριστού (Δανακός). Κάστρο του Απαλίου Πλήθος εκκλησιών

<p>Λατινοκρατία από 1207 1566 τουρκική παρουσία-είσπραξη των φόρων</p>	<p>Πύργοι Απάνω Κάστρο (Τραγέα), Ανάκτορο Καλαμίτσια Κάστρο Χώρας</p>
---	---

Χρονολόγιο: κυριότεροι νόμοι για τα πολιτιστικά αγαθά

- **1834** (αρχαιολογικού νόμου της 10ης/22 Μαΐου 1834): από τον αντιβασιλέα Μάουερ (Georg Ludwig Mauerer) για τη προστασία των αρχαιοτήτων (Βουδούρη, 1992:48). Καθώς προτεραιότητα του τότε νεοσύστατου ελληνικού κράτους ήταν η τόνωση της εθνικής συνείδησης των Νεοελλήνων δόθηκε έμφαση στις αρχαιότητες και τα μνημεία, απτές αποδείξεις της ιστορικής συνέχειας (Γκαζή 2012:38). Ενδεικτικό είναι ότι ο Νικόλαος Πολίτης χαρακτήρισε τις αρχαιότητες «ιερά λείψανα της αρχαίας καλλιτεχνίας», ενώ το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο θεωρήθηκε «ιερός ναός αρχαιοτήτων (...) που εκτίθενται προς λατρεία και θαυμασμό»(Gazi 2008:74).

Για τα μεσαιωνικά μνημεία εντοπίζεται μια πρώτη μέριμνα σε μια αρνητική διατύπωση του, όπου αναφέρεται ότι «και τα αντικείμενα της τέχνης, ακόμη, τα προερχόμενα από την αρχαιότητα του χριστιανισμού ή τον καλούμενο Μεσαίωνα, δεν εξαιρούνται από τους κανονισμούς του παρόντος νόμου (άρθρο111)» (Βουδούρη 2003: 23,61).

- **1837** (από 1/19.12.1837) Διάταγμα του Όθωνα :επιτάσσει τη διατήρηση των μεσαιωνικών λειψάνων της Αθήνας στην εκτέλεση του νέου σχεδίου της πρωτεύουσας. Επιπλέον, διατάζει τη φύλαξη τους ακόμη και εάν «ευρίσκονται μεμιγμένα με Ελληνικάς είτε Ρωμαϊκάς αρχαιότητας», απαγορεύοντας την κατεδαφισή τους χωρίς οριστική διαταγή (Βουδούρη 2003: 61).
- **N. ΒΧΜΣΤ του 1899**: θέσπιζε την αποκλειστική κυριότητα του κράτους επί των αρχαιοτήτων, προέβλεπε να λαμβάνεται προστασία μόνο για τα αντικείμενα του «μεσαιωνικού ελληνισμού» ακολουθώντας το τριμερές σχήμα του Παπαρρηγόπουλου για την ιστορία του ελληνικού έθνους (Βουδούρη 2003: 63). Η διάταξη αυτή περιελήφθη στο άρθρο 1 του Ν 5351/1932 και καθιερώθηκε η αρχή της κυριότητας του κράτους, αλλά μόνο για αντικείμενα μέχρι το 1453 σύμφωνα με νομολογία του Άρειου Πάγου (Βουδούρη 2003:65).
- **N.3028/2002**: επεκτάθηκε η έννοια του αρχαίου έως το 1830, δηλαδή προστατεύονται ως αρχαία» και τα μνημεία της Ενετοκρατίας. Η νέα νομοθεσία κινήθηκε στην κατεύθυνση της ισότιμης προστασίας των πολιτιστικών αγαθών στην ελληνική επικράτεια. Δίνοντας έμφαση στον εδαφικό παράγοντα υπό κρατική προστασία

τίθενται όλες οι «ποικιλόμορφες μαρτυρίες όλων των πολιτισμών που άνθισαν, συναντήθηκαν ή και συγκρούστηκαν στον ελληνικό χώρο» (Βουδούρη 2004: 28). Ωστόσο, ο χρονολογικός διαχωρισμός παρμένει αφού τα αρχαιολογικά αγαθά προστατεύονται απόλυτα, συμπεριλαμβανομένης βυζαντινών και μεταβυζαντινών αγαθών πιο περιορισμένης προστασίας, χωρίς διοικητική πράξη (άρθρ.6, παρ. 4 του 3028/2002), ενώ τα νεότερα αγαθά, έπειτα του 1830, καθώς και τα μεταγενέστερα του 1453 κινητά, τίθενται υπό προστασία μόνο με χαρακτηρισμό (Βουδούρη 2003:67-68).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.

Προστατευόμενα μνημεία Νάξου

Μνημείο	Απόφαση
Η περιοχή του ακρωτηρίου Άγιος Γεώργιος εν τη πόλει της Νάξου μέχρι της δημοσίας οδού προς Φιλώτι (και αρχαίο νεκροταφείου)	3888/21-2-1967 - ΦΕΚ 168/Β/9-3-1967
Περί κηρύξεως του Ιερού Ναού Αγίου Ιωάννου Σαγκρίου Νάξου σαν ιστορικό διατηρητέο μνημείο	65304/7582 π.ε./7-2-1977 - ΦΕΚ 119/Β/19-2-1977
Περί αποχαρακτηρισμού ιερού Ναού Αγίου Ιωάννου Σαγκρίου, ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου.	A1/Φ21/38852/2615/22-7-1978 - ΦΕΚ 729/Β/29-8-1978
Περί κηρύξεως ως αρχαιολογικού χώρου της Χώρας Νάξου.	ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Α1/Φ21/10720/486/10-6-1980 - ΦΕΚ 608/Β/3-7-1980
Κήρυξη του αρχαιολογικού χώρου του Κούρου στον Απόλλωνα (κούρος και λατομείο, με ζώνη προστασίας 500 μ)	ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/7587/282/21-2-1983 - ΦΕΚ 305/Β/31-5-1983
Μονύδριο Αγίου Θαλλελαίου στη Νάξο.	ΥΑ ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/66299/2051/8-12-1983 - ΦΕΚ 86/Β/20-2-1984
Ενοριακός Ναός Κοιμήσεως της Θεοτόκου Φιλωτίου Νάξου ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου.	ΥΑ ΥΠΠΕ/Β1/Φ27/340/13/28-1-1985 - ΦΕΚ 83/Β/14-2-1985
Παλιό Γεφυριού στις Εγγαρές Νάξου	ΥΑ ΥΠΠΕ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1237/19625/23-5-1985 - ΦΕΚ 350/Β/31-5-1985
Οικία Άννας Ματζουράνη στην Απείρανθο ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου. (λαϊκή αρχιτεκτονική, έτος 1823)	ΥΑ ΥΠΠΕ/Β1/Φ27/12568/319/8-4-1985 - ΦΕΚ 285/Β/15-6-1985
Αρχαιολογικός χώρος Μικρής Βίγλας (δείγματα κεραμικής ύστερης και Μέσης Χαλκοκρατίας)	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ21/2277/79/22-1-1986 - ΦΕΚ 94/Β/7-3-1986
Φερομένη ως οικία του Αγίου Νικοδήμου του Αγορείτου στη Χώρα Νάξου ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/2296/36/5-2-1986 - ΦΕΚ 181/Β/14-4-1986

<p>Ανεμόμυλος ιδ. Σπύρου Πρωτονοτάριου στην Απείρανθο της Νάξου. Κτίστηκε το 1900, όπως μαρτυρεί η επιγραφή στην είσοδο. Έχει εξωτερική διάμετρο 6.30 μέτρα και σώζεται ο μηχανισμός του. Ορίζεται ζώνη προστασίας σε ακτίνα 200 μέτρων.</p> <p>2. Ανεμόμυλος ιδ. Ιωάννη Σοφικίτη στην περιοχή Κάτω Σαγκρί Νάξου (κοντά στον αμαξωτό δρόμο Χώρας- Φιλώτη - Απειράνθου). Ορίζεται ζώνη προστασίας σε ακτίνα 200 μέτρων.</p>	<p>ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/28080/1922/21-7-1986 - ΦΕΚ 769/Β/31-10-1986</p>
<p>Οικία ιδιοκτησίας Γ. Χατζηανδρέου, Χαράλαμπου Καρδιόλακα, Ευαγγέλου Μαρματάκη και Μιχάλη Νηστικάκη στο Μπούργο της Χώρας Νάξου ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο</p>	<p>ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ28/4372/104/3-3-1988 - ΦΕΚ 219/Β/22-4-1988</p>
<p>Μεταβυζαντινά μνημεία των Κυκλάδων ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων Ναός Αγ. Αρτεμίου στο χωριό Αγκύδια. Ναός Αγ. Ιωάννου στη Χώρα.</p>	<p>ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/27948/571/10-8-1989 - ΦΕΚ 810/Β/20-10-1989</p>
<p>Χαρακτηρισμός 1) ως ιστορικού τύπου της διαδρομής του ΕΝΑΕΡΙΟΥ για τη μεταφορά σμύριδας στη Νάξο, με ζώνη προστασίας 50 μ. από την κάθε πλευρά της διαδρομής του ΕΝΑΕΡΙΟΥ, 2) ως ιστορικών τύπων των ορυχείων σμύριδας στη Νάξο, 3) ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων των εγκαταστάσεων των δύο σταθμών φόρτωσης της περιοχής Απεράθου και Μουτσούνας και 4) ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του μηχανικού εξοπλισμού του ΕΝΑΕΡΙΟΥ και των εγκαταστάσεων φόρτωσης.</p>	<p>ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/2986/49087/8-11-1989 - ΦΕΚ 869/Β/21-11-1989</p>
<p>Δύο κτιρία στη Χώρα ιδ. Α) κληρ. Αρετής Φουφοπούλου και β) κληρ. Λουκίας Παπαλέξη.</p>	<p>ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1075/21292/15-5-1990 - ΦΕΚ 345/Β/6-6-1990</p>
<p>Ορθόδοξος Μητροπολιτικός Ναός</p>	<p>ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/51358/1109 π.ε./29-3-1990 - ΦΕΚ 413/Β/5-7-1990</p>
<p>Ζώνη προστασίας αρχαιολογικού χώρου του προϊστορικού οικισμού που σώζεται στο λόφο της Μικρής Βίγλας και είναι επιπλέον κηρυγμένος με την αρ. ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ21/2277/79/ 22.1.1986</p>	<p>ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ21/39110/1961/17-8-1992 - ΦΕΚ 554/Β/8-9-1992</p>

Αποχαρακτηρισμός (2) ιστορικών διατηρητέων μνημείων στον παραλιακό δρόμο Χώρας ιδιοκτησίας: α) κληρονόμων Λουκίας Παπαλέξη, β) κληρονόμων Αρετής Φουφόπουλου.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/638/17211/29-3-1994 - ΦΕΚ 306/Β/22-4-1994
Επαναχαρακτηρισμός ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων (2) κτιρίων ιδιοκτησίας κληρονόμων Α. Φουφοπούλου και κληρ. Λ. Παπαλέξη στη παραλιακή οδό της Χώρας.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/3136/56719/15-11-1994 - ΦΕΚ 913/Β/9-12-1994
Αρχαιολογικός χώρος στη θέση Καμίνια Νάξου. Χρήσεις γης εντός αυτής.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ21/8479/470/28-11-1994 - ΦΕΚ 985/Β/30-12-1994
Σύμπλεγμα κτιρίων, ιδιοκτησίας Ειρήνης Πρωτονοταρίου, στην Κόρωνο, με ζώνη προστασίας 50 μ., συμπεριλαμβανομένων και των βοηθητικών κτισμάτων, των εξωτερικών διαμορφώσεων επί της Πλατείας και της Κρήνης.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1843/33493/15-6-1995 - ΦΕΚ 649/Β/25-7-1995
Ναός Προφήτη Ηλία και Αγίου Σπυρίδωνος της Χώρας και την πέριξ αυτών περιοχή με ζώνη προστασίας 50 μ.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41406/1155/8-8-1995 - ΦΕΚ 789/Β/13-9-1995
Εξωκλήσι το γνωστό ως "Θεολογάκι" κάτω από τη Μονή Χρυσοστόμου στη Χώρα	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41352/1157/8-8-1995 - ΦΕΚ 790/Β/13-9-1995
Ι.Ναός των Αγ. Θεοδώρων στο δρόμο προς τα Απλώματα Ν. Νάξου	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41405/1154/8-8-1995 - ΦΕΚ 790/Β/13-9-1995
Ι.Ναός Παντάνασσας της Χώρας Νάξου, Ν. Κυκλάδων, και την πέριξ αυτού περιοχή σε ακτίνα 50 μ. ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41318/1147/8-8-1995 - ΦΕΚ 798/Β/14-9-1995
Ι. Ναός του Τιμίου Σταυρού και τον τάφο του 1769 στη Χώρα της Νάξου ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία με ζώνη προστασίας 25 μ.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41346/1140/8-8-1995 - ΦΕΚ 793/Β/14-9-1995
Ι.Ναός του Χριστού στη Χώρα της Νάξου, Ν. Κυκλάδων, κοντά στο Γυμνάσιο και την πέριξ αυτού περιοχή σε ακτίνα 50 μ. ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41402/1151/8-8-1995 - ΦΕΚ 798/Β/14-9-1995
Ι. Ναός των Αγίων Αναργύρων στη Χώρα της Νάξου ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο, με ζώνη προστασίας 50 μ.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41345/1139/8-8-1995 - ΦΕΚ 793/Β/14-9-1995
Ι. Ναό Αγίας Βαρβάρας στη Χώρα της Νάξου ως ιστορικού διατηρητέου ναού (sic), με ζώνη προστασίας 25 μ. γύρω του	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41347/1141/8-8-1995 - ΦΕΚ 794/Β/14-9-1995

Ι. Ναός του Αγίου Δημητρίου στη Χώρα της Νάξου, με ακτίνα προστασίας 50 μ.,	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41344/1138/8-8-1995 - ΦΕΚ 793/Β/14-9-1995
Ι. Ναός του Αγίου Γεωργίου του Καβαλλάρη στη Χώρα Νάξου, Ν. Κυκλάδων, και την πέριξ αυτού περιοχή σε ακτίνα 50 μέτρων ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41401/1150/8-8-1995 - ΦΕΚ 798/Β/14-9-1995
Ι.Ναός Αγίας Θεοδοσίας με τα παρεκκλήσια Ταξιαρχών και Αγίου Σεβαστιανού και την πέριξ αυτού περιοχή σε ακτίνα 50 μ	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41274/1162/8-8-1995 - ΦΕΚ 800/Β/14-9-1995
Μονή Αγίας Κυριακής με τον Ναό Αγίας Κυριακής, τον ναό της Κοίμησης και ερείπια του Καποδιστριακού Σχολείου στη Χώρα	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41356/1172/8-8-1995 - ΦΕΚ 800/Β/14-9-1995
Ι. Ναός Αγίου Νικολάου που βρίσκεται στη Χώρα της Νάξου κοντά στον Ι. Ναό της Χρυσοπολίτισσας ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο και την πέριξ αυτού περιοχή σε ακτίνα 50 μ.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41645/1196/8-8-1995 - ΦΕΚ 793/Β/14-9-1995
Ι.Ναός Αγίου Νικολάου της Αγοράς της Χώρας Νάξου της Ν. Νάξου του Ν. Κυκλάδων και την πέριξ αυτού περιοχή σε ακτίνα 25 μ. ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο. (Ανήκε στη Μονή Ξυροποτάμου Αγίου όρους)	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41354/1169/8-8-1995 - ΦΕΚ 799/Β/14-9-1995
Ι. Ναός του Αγ. Παντελεήμονος και την πέριξ αυτού περιοχή σε ακτίνα 50 μ. που βρίσκεται στη Χώρα της Νάξου ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41647/1198/8-8-1995 - ΦΕΚ 793/Β/14-9-1995
Ι. Ναός Αγ. Σοφίας στη Χώρα και την πέριξ αυτού περιοχή σε ακτίνα 50 μέτρα ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο. στη συνοικία "Εβραϊκή"	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41314/1158/8-8-1995 - ΦΕΚ 794/Β/14-9-1995
Ι.Ναός Αγίου Φανουρίου και Αγίας Παρασκευής στα Καμινάκια της Χώρας	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41404/1153/8-8-1995 - ΦΕΚ 798/Β/14-9-1995
Ι. Ναός Ελεούσας (Κοιμήσεως Θεοτόκου) του Αγίου Θαλλελαίου με το προαύλιο και το παρεκκλήσι του στη Χώρα της Νάξου με ζώνη προστασίας 50 μ. γύρω τους, ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41272/1160/8-8-1995 - ΦΕΚ 798/Β/14-9-1995
Ι. Ναός Θεοσκέπαστης (Γενεσίου της Θεοτόκου) στη Χώρα της Νάξου ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41350/1144/8-8-1995 - ΦΕΚ 794/Β/14-9-1995
Ναός της Παναγίας της Μυρτιδιώτισσας και το νησάκι στη Χώρα Νάξου, Ν. Κυκλάδων και την πέριξ αυτού περιοχή σε ακτίνα 25 μέτρων	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41355/1168/8-8-1995 - ΦΕΚ 799/Β/14-9-1995

ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο.	
Ι. Ναός Ταξιάρχη της Φουντάνας, που βρίσκεται στη Χώρα της Νάξου, ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο και την πέριξ αυτού περιοχή σε ακτίνα 25 μέτρων.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41342/1136/8-8-1995 - ΦΕΚ 794/Β/14-9-1995
Ι. Ναός Υπαπαντής ή Ξενοπούλας στη Χώρα της Νάξου και την πέριξ αυτού περιοχή σε ακτίνα 50 μ. ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο. Πρόκειται για μετόχι της Μονής Υψηλοτέρας".	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41643/1194/8-8-1995 - ΦΕΚ 798/Β/14-9-1995
Ναό του Χριστού στη Χώρα της Νάξου, Ν. Κυκλάδων, κοντά στο Γυμνάσιο και την πέριξ αυτού περιοχή σε ακτίνα 50 μ. ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο. Πρόκειται για δίκλιτο ναό λαϊκής αρχιτεκτονικής στον λόφο του Γυμνασίου".	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41402/1151/8-8-1995 - ΦΕΚ 798/Β/14-9-1995
Ι. Ναούς Χρυσοπολίτισσας, Αγίων Αποστόλων, Αγίου Σπυρίδωνα και Αγίου Χαραλάμπους, που βρίσκονται στη Χώρα	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41348/1142/8-8-1995 - ΦΕΚ 794/Β/14-9-1995
Ι. Ναό των Αγίων Αναργύρων στη Χώρα της Νάξου ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο, με ζώνη προστασίας 50 μ."	Α ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41345/1139/8-8-1995 - ΦΕΚ 793/Β/14-9-1995
Ι. Ναό Αγίας Βαρβάρας στη Χώρα της Νάξου ως ιστορικού διατηρητέου ναού (sic), με ζώνη προστασίας 25 μ. γύρω του".	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41347/1141/8-8-1995 - ΦΕΚ 794/Β/14-9-1995
Ι.Ναό του Αγίου Βαρθολομαίου στη Χώρα Νάξου του Ν. Κυκλάδων και την πέριξ αυτού περιοχή σε ακτίνα 50 μ.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41275/1163/8-8-1995 - ΦΕΚ 800/Β/14-9-1995
ΙΝαός Αγίας Θεοδοσίας με τα παρεκκλήσια Ταξιάρχων και Αγίου Σεβαστιανού και την πέριξ αυτού περιοχή σε ακτίνα 50 μ. στη Χώρα	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41274/1162/8-8-1995 - ΦΕΚ 800/Β/14-9-1995
Ι.Ναός Αγίου Μηνά Χώρας Νάξου και την περιβάλλουσα αυτόν περιοχή σε ακτίνα 50 μ. ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41320/1149/8-8-1995 - ΦΕΚ 798/Β/14-9-1995
Ιερό Ναός του Αγίου Ιωάννου του "Αποκεφαλιστή" στο Χιλιόμετρο στη Χώρα και την πέριξ αυτού περιοχή σε ακτίνα 50 μέτρων	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41277/1165/8-8-1995 - ΦΕΚ 799/Β/14-9-1995
Ναό Αγίου Νικολάου της Αγοράς της Χώρας Νάξου της Ν. Νάξου του Ν. Κυκλάδων και την πέριξ αυτού περιοχή σε ακτίνα 25	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ27/41354/1169/8-8-1995 - ΦΕΚ 799/Β/14-9-1995
Καθορισμός ζωνών προστασίας Α και Β αρχαιολογικών χώρων Βυζαντινών Μνημείων στην περιοχή "Γύρουλας" Σαγκρίου Νάξου -	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ21/59271/3340/30-11-1995 - ΦΕΚ 1036/Β/14-12-1995

Χρήσεις γης εντός Ζώνης Α.	
Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου μνημείου του ανεμόμυλου ιδιοκτησίας Δημ. Α. Μαράκη στο Άνω Σαγκρί	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/3944/63032/28-11-1995 - ΦΕΚ 1094/Β/29-12-1995
Διορθώσεις σφαλμάτων στην ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/921/59271/3340/30.11.95 απόφαση Υπουργού Πολιτισμού καθορισμός ζωνών Προστασίας Α΄ και Β΄ Αρχαιολογικών Χώρων Βυζαντινών Μνημείων στην περιοχή "Γύρουλας" Σαγκρίου Νάξου.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ21/59271/3340/30-11-1995 - ΦΕΚ 49/Β/19-1-1996
Καθορισμός ζώνης Α΄ προστασίας αρχαιολογικού χώρου στους Μέλανες (Κούροι)	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Α1/Φ21/35445/2151/21-7-1997 - ΦΕΚ 751/Β/27-8-1997
Ι. Ναός Αγ. Προκοπίου στη θέση "Καργαδούρα", Αγ. Προκόπιος κοινότητας Αγ.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/ΚΗΡ/49013/1935/23-12-1998 - ΦΕΚ 26/Β/25-1-1999
Κήρυξη και οριοθέτηση ως αρχαιολογικού χώρου και οριοθέτηση Ζωνών Α΄ και Β΄ Προστασίας στη Στελίδα Νάξου.	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ21/32793/2143/28-4-2004 - ΦΕΚ 966/Β/29-6-2004
Οριοθέτηση Ζωνών Α΄ και Β΄ Προστασίας του αρχαϊκού λατομείου Γρανίτη και του κλασικού πύργου στην περιοχή "Κατζιλιέρηδες-Πύργος Πλάκας"	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ21/57734/3705/26-7-2004 - ΦΕΚ 1211/Β/6-8-2004
Κήρυξη και οριοθέτηση της περιοχής του αρχαϊκού λατομείου Γρανίτη και του κλασικού πύργου στην περιοχή "Κατζιλιέρηδες-Πύργος Πλάκας" της νήσου Νάξου ως αρχαιολογικού χώρου.	Α ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ21/57734/3705/26-7-2004 - ΦΕΚ 1211/Β/6-8-2004
Διόρθωση σφάλματος στην υπ? αριθμ. ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ21/32793/2143/28.4.2004	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ21/32793/2143/28-4-2004 - ΦΕΚ 140/Β/4-2-2005
Χαρακτηρισμός ως μνημείου με τον In situ εξοπλισμό του ανεμόμυλου με την επωνυμία «Σκάρκος» φερόμενης ιδιοκτησίας Ελένης και Ευαγγελίας Σκάρκου, στη θέση «Τσιγκούρια» του Δ. Δ. Βίβλου	ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/78039/2138/29-10-2008 - ΦΕΚ 517/ΑΑΠ/18-11-2008
Έγκριση κήρυξης-οριοθέτησης αρχαιολογικού χώρου στη θέση «Πύργος Χειμάρρου»	ΥΑ ΥΠΠΟΤ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ21/5195/247/13-2-2012 - ΦΕΚ 63/ΑΑΠ/1-3-2012
Έγκριση κήρυξης-οριοθέτησης ως αρχαιολογικού χώρου της θέσης «Τσικαλαριό-Απάνω Κάστρο»	ΥΑ ΥΠΠΟΤ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ21/49087/2455/12-6-2012 - ΦΕΚ 196/ΑΑΠ/13-6-2012
Έγκριση οριοθέτησης του αρχαιολογικού χώρου Γύρουλα Σαγκρίου	ΥΑ ΥΠΠΟΤ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ21/44720/2228/15-6-2012 - ΦΕΚ 225/ΑΑΠ/19-6-2012

Κήρυξη και οριοθέτηση ως ενάλιου αρχαιολογικού χώρου του αρχαίου λιμενικού έργου στο σύγχρονο λιμάνι του Απόλλωνα	ΥΑ ΥΠΑΙΘΠΑ/ΓΔΑΠΚ/ΔΙΠΚΑ/ ΤΑΧ/Φ21/86867/20724/4511/4218/27-8-2012 - ΦΕΚ 292/ΑΑΠ/14-9-2012
---	---

Πίνακας 3.

Προστατευόμενοι πύργοι

1. Πύργος του Μπελόνια ή "Πύργος του Πολυτέρω" (άλλοτε Ιερώνυμου Σομμαρίπα) στο Γαλανάδο.
2. Πύργος Μαρκοπολίτη στους Ακαδήμους.
3. Πύργος της Αγιάς, στην Αγιά Κωμιακής.
4. Πύργος του Δελλαρόκα στο Κάτω Σαγκρί.
5. Πύργος του Σομμαρίπα ή πύργος του Κούρκα (μισοερειπωμένος) στο Κάτω
6. Πύργος του Μπογιατζόγλου ή "Πύργος του Παλαιολόγου" στο Κάτω Σαγκρί (Άγιοι Ανάργυροι
7. Πύργος του Κεραμιού (άλλοτε Μιχ. Μαρκοπολίτη) στο Κεραμί Τραγαίας
8. Πύργος του Φραγκόπουλου ή Γκρέκα, στο Κουρουνοχώρι.
9. Πύργος στο Νόσκελο ή Όσκελο (άλλοτε Ιερ. Κόντε και ύστερα Φρ. Σομμαρίπα)
10. Πύργος του Ζευγώλη (άλλοτε Σομαρίπα) στην Απείρανθο
11. Πύργος του Μπαρδάνη (άλλοτε Σφόρτσα Κάστρι) στην Απείρανθο.
12. Πύργος του Πραντούνα ή του Αγιοπετρίτη, στη θέση Λαγκάδα Εγκαρών.
13. Πύργος του Ραυτόπουλου (πυργόσπιτο) στις Εγκαρές.
14. Πύργος (έπαυλη) στις Κάμπονες (άλλοτε Μ. Σανούδου
15. Πύργος του Παπατρέχου, στην ομώνυμη κοιλάδα ανάμεσα στα Αγκίδια και τις Μέλανες.
16. Πύργος των Αφεντικών (άλλοτε Μπαρότσι), στην κοιλάδα της Ποταμιάς.
17. Πύργος του Μουσού Μαρή ή πύργος του Μοντέλλου, στο συνοικισμό Λιεράδος στην Κάτω Ποταμιά
18. Πύργος του Μάσσενα (άλλοτε Μπαρότσι), στην Απάνω Ποταμιά.
19. Πύργος του Κόκκου στην Ποταμιά.
20. Πύργος - ανάκτορο στα Καλαμίτσια
21. Πύργος τ' Αγερασανιού

22. Πυργόσπιτο κοντά στη Χώρα Νάξου, θέση Καλανάκια

23. Πυργάκι Κατσάγρας,

Πίνακας 4.

Προστευόμενοι πύργοι - μονές

1. Πύργος του Μπαζαίου - Μονή του Τιμίου Σταυρού, κοντά στο Σαγκρί (προς Λαθρίνο).

2. Πύργος της Υψηλής- Μονή της Υψηλοτέρας ή "Πύργος του Αγγελακόπουλου " (άλλοτε της οικογένειας Κόκκων), κοντά στις Εγγαρές.

3. Πύργος του Δανακού - Μονή του Φωτοδότη, κοντά στο Δανακό.

4. Μονή της Φανερωμένης, κοντά στον Απόλλωνα.

5. Μονή του Χρυσοστόμου κοντά στη Χώρα Νάξου

6. Μονή του Αγίου Ελευθερίου, στο Σαγκρί

Πίνακας 5.

Προστατευόμενοι πύργοι και τα περιφερειακά τους κτίσματα

Κύριο μνημείο	Άλλα κτίσματα
Πύργος του Μπελόνια ή «Πύργος του Πολυτέρω» (άλλοτε Ιερώνυμου Σομμαρίπα), κοντά στο Γαλανάδο	Παρεκκλήσιο του Αγίου Ιωάννου
Πύργος του Δελλαρόκα στο Σαγκρί	Περιστερώνας
Πύργος της Αγιάς (πιθανώς άλλοτε της οικογενείας Κόκκου) στη Κωμιακή	Παρεκκλήσιο και μεσαιωνικά κτίσματα σε απόσταση 100 μ
Πύργος στο Νόσκελο ή Όσκελο (άλλοτε Ιερ. Κόντε και ύστερα Φρ. Σομμαρίπα)	Βυζαντινό παρεκκλήσι του Αγίου Γεωργίου
Πύργος (έπαυλη) στις Κάμπονες (άλλοτε Μ. Σανούδου)	Παρεκκλήσι και νερόμυλο

Πίνακας 6.

Προστατευόμενες οικείες

Μνημείο	Απόφαση
Πυργάκι Μαγκάκη στη Ποταμιά	Υπουργείο Πολιτισμού ΑΡΧ/Β1/Φ27/20480/442/14-7-1987 - ΦΕΚ 419/Β/10-8-1987)
Οικία Αντωνίας Βαλληνδρά στο Χαλκί	Υπουργείο Πολιτισμού ΑΡΧ/Β1/Φ27/28744/625/14-7-1987 - ΦΕΚ 442/Β/21-8-1987
Οικία Αρώνη - Παραρά στο Χαλκί	Υπουργείο Πολιτισμού ΑΡΧ/Β1/Φ27/20481/441/14-7-1987 - ΦΕΚ 438/Β/21-8-1987
Πύργος του Μάσενα (άλλοτε Μπαρότσι) Επάνω Ποταμιά	Υπουργείο Πολιτισμού ΑΡΧ/Β1/Φ27/27773/728/7-8-1988 - ΦΕΚ 726/Β/4-10-1988
Πυργόσπιτο Μαλατέστα στην Κάτω Ποταμιά	Υπουργείο Περιβάλλοντος /Β1/Φ27/1362/316/5-4-1985 - ΦΕΚ 285/Β/15- 5-1985
Πύργος De Lastic στη περιοχή Ζήρεια Κάτω Ποταμιάς	Υπουργείο Περιβάλλοντος Β1/Φ27/13163/317/9-4-1985 - ΦΕΚ 285/Β/15- 5-1985
Διώροφο Πυργόσπιτο Δρύλλη κοντά στη Μονή Αγίου Ελευθερίου στο Κάτω Σαγκρί	Υπουργείο Περιβάλλοντος Β1/Φ27/13163/317/9-4-1985 - ΦΕΚ 285/Β/15- 5-1985
Διώροφο Πυργόσπιτο Μαριαννού στο Σαγκρί Νάξου	Υπουργείο Περιβάλλοντος Β1/Φ27/13163/317/9-4-1985 - ΦΕΚ 285/Β/15- 5-1985
Πυργόσπιτο των Αγ. Σαράντα, στην Κοστέρα	Υπουργείο Πολιτισμού

των Αγγιδιών της Νάξου	Β1/Φ27/56856/1192/20-12-1985 - ΦΕΚ 35/Β/13-2-1986
Οικία ιδιοκτησίας Νικολάου Βούλγαρη που βρίσκεται στον οικισμό "Μέσα Γειτονιά" Εγκαρών Νάξου	ΥΑ ΥΠΠΟ ΑΡΧ/Β1/Φ27/168/8/21-3-1988 - ΦΕΚ 267/Β/4-5-1988
Οικία ιδιοκτησίας Νικολάου στις Εγγαρές	ΥΑ ΥΠΠΟ ΑΡΧ/Β1/Φ27/168/8/21-3-1988 - ΦΕΚ 267/Β/4-5-1988

Πίνακας 7.

Προστατευόμενοι καθολικοί ναοί

Μνημείο	Απόφαση ΥΠΠΟ
Ναός της Παναγίας του Ροδαρίου και ολόκληρο το νεκροταφείο της Κατσάγρας στη Χώρα	ΑΡΧ/Β1/Φ27/41351/1156/8-8-1995 - ΦΕΚ 789/Β/13-9-1995
Ναός Υπαπαντής (Μητρόπολη των Καθολικών) στη Χώρα	ΑΡΧ/Β1/Φ27/41349/1143/8-8-1995 - ΦΕΚ 794/Β/14-9-1995
Παρεκκλήσι της Σχολής των Ουρσουλινών καλογραιών, Χώρα	ΑΡΧ/Β1/Φ27/41343/1137/8-8-1995 - ΦΕΚ 794/Β/14-9-1995
Ναός Αγίου Αντωνίου του Ερημίτη στη Χώρα «ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο με ζώνη προστασίας 50 μέτρων»	ΑΡΧ/Β1/Φ27/41273/1161/8-8-1995 - ΦΕΚ 800/Β/14-9-1995
Ναός Παναγίας του Καρμήλου ή Παναγίας της Σαλβέρα στη περιοχή Έλλη της Χώρας Νάξου και τη πέριξ αυτού περιοχή σε ακτίνα 50 μέτρων	ΑΡΧ/Β1/Φ27/41280/1171/8-8-1995 - ΦΕΚ 799/Β/14-9-1995
Ναός του Ευαγγελισμού «τω Φραρώ» στη Χώρα Νάξου, στον δρόμο προς τα Αγγίδια, και τη γύρω περιοχή σε ακτίνα 100 μέτρων (καθολικό της διαλυμένης Μονής των Φραγκισκανών)	ΑΡΧ/Β1/Φ27/41279/1167/8-8-1995 - ΦΕΚ 799/Β/14-9-1995
Ναός Capella (Αμίαντος Σύλληψις του Χριστού) στο Κάστρο της Χώρας	ΑΡΧ/Β1/Φ27/41644/1195/8-8-1995 - ΦΕΚ 798/Β/14-9-1995

Ναός Αγίου Αντωνίου της Πάδοβας (Μονή των Καπουτσίνων) στη Χώρα	ΑΡΧ/Β1/Φ27/41642/1193/8-8-1995 - ΦΕΚ 798/Β/14-9-1995
---	--

Πίνακας 8.

Α΄ ΚΥΚΛΟΣ ΕΚΘΕΣΕΩΝ: ΜΟΥΣΕΙΑΚΕΣ	
Θυσία Αινέσεως» (2001):	«Παρουσίαση στο εσωτερικό του πύργου Μπαζαίου, της συλλογής ασημένιων εκκλησιαστικών αντικειμένων και ιερών εικόνων του Μουσείου Μπενάκη.
«Οι Κυκλάδες από το 17ο έως το 19ο αιώνα»(2002):	Έκθεση για την περίοδο ξένης κυριαρχίας στο νησί η οποία ανέδειξε την πολιτιστική άνθηση μέσα από καλλιτεχνικές δημιουργίες (κεντήματα, κεραμικά , ξυλόγλυπτα αντικείμενα μαρμαρογλυπτικής και μεταλλοτεχνίας), καθώς και την ώσμωση της αισθητικής της Ανατολής και της Δύσης.
«Παιχνίδια στον Πύργο»(2003):	Εκτέθηκαν αντιπροσωπευτικά παιχνίδια της μεγαλοαστικής τάξης της Ευρώπης και ελληνικά παιχνίδια των ανθρώπων του λαού, από τις συλλογές του Μουσείου Μπενάκη.
«Πλέοντας στο Αρχιπέλαγος, Από την Ενετοκρατία στον Αγώνα της Ανεξαρτησίας» (2004):	Με αφορμή την συμπλήρωση 800 χρόνων από την ίδρυση του δουκάτου του Αιγαίου. από την οπτική της ναυτικής ιστορίας των Κυκλάδων (Ενετοκρατία, Οθωμανική, Ελληνική Επανάσταση) η έκθεση παρουσίαζε αντικείμενα από τους φορείς: Μουσείο Μπενάκη, Ναυτικό Μουσείο Ελλάδος, Νομισματικό Μουσείο, Εθνικό Ιστορικό

	Μουσείο κ.α.
--	--------------

Πίνακας 9.

Β΄ΚΥΚΛΟΣ ΕΚΘΕΣΕΩΝ: ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ	
«Από τα κυκλαδικά ειδώλια στα αερόπλαστα του μέλλοντος», σε συνεργασία με το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης (2007).	Με έναυσμα τα μαρμάρινα γλυπτά του κυκλαδικού πολιτισμού, εκτέθηκαν σύγχρονα έργα του Γερμανού γλύπτη Ingbert Brunk και μελλοντολογικά αερόπλαστα του καλλιτέχνη Ιωάννη Μιχαλούδη.
«Psychothoria, Παραστάσεις και αναπαραστάσεις της εσωτερικής σκηνής» (2008), με έργα από την Εθνική Πινακοθήκη, το Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, έργα ελλήνων ζωγράφων, από τη Μονάδα Πολιτιστικής Επικοινωνίας του Ψυχιατρικού Νοσοκομείου Θεσσαλονίκης, και Γάλλων ζωγράφων, από το Centre Hospitalier Sud Francilien, στο Παρίσι. Και από τη συλλογή της φαρμακευτικής εταιρείας Lundbeck Hellas	Θεματική έκθεση γύρω από τη τέχνη των καλλιτεχνών με ψυχικά προβλήματα. Παρουσιάστηκαν έργα του έλληνα γλύπτη Γιαννούλη Χαλεπά (1851–1938), από την και «τρελά έργα» του σύγχρονου γερμανού καλλιτέχνη Klaus Pfeiffer, που ζει και εργάζεται στη Νάξο. Επίσης η έκθεση στην έκθεση συμπεριελήφθησαν ακόμη έργα. Επίσης προβλήθηκε το video της Κατερίνας Κοσκινά, ιστορικού τέχνης, από το atelier du maison Blanche, στο Παρίσι.
«TOWER-TOWER. Νίκος Αλεξίου – Η Συλλογή» (2009)	Η έκθεση πρότεινε μια προσέγγιση της αλληλεπίδρασης τέχνης, χώρου-χρόνου με αφετηρία τον πύργο-εκθεσιακό χώρο και τα 70 έργα της συλλογής σύγχρονων καλλιτεχνών. Ενδιαφέρον είναι ότι ο επισκέπτης στον Πύργο Μπαζαίου παρακινήθηκε να περιηγηθεί και σε άλλους πύργους που βρίσκονται σε διάφορα σημεία του νησιού.

<p>Οπτικοακουστική εγκατάσταση, Ιστορίες για περίεργα παιδιά (2010)</p>	<p>Σημαντικοί καλλιτέχνες ξεδίπλωσαν προσωπικές αφηγήσεις -«Ιστορίες για περίεργα παιδιά» του Χρήστου Μπουλώτη, γνωστού αρχαιολόγου και βραβευμένου συγγραφέα παραμυθιών. Ηχητικές εγκαταστάσεις στα δωμάτια και τις αίθουσες του Πύργου Μπαζαίου μετέφεραν τις ιστορίες, σ' ένα περιβάλλον που εξάπτει τη φαντασία.</p>
<p>ΣΥΡΤΑΡΙ ΧΧΙΙ (2011) Φωτογραφίες σε αποσύνθεση. Επρόκειτο για μια έκθεση με υλικό από το φωτογραφικό αρχείο του Μουσείου Μπενάκη.</p>	<p>Φωτογραφίες που υπό κανονικές συνθήκες δεν θα εκτίθονταν, αφού έχουν χάσει λόγω φθοράς το αφηγηματικό τους περιεχόμενο. Με αφορμή το περιεχόμενο του συρταριού νούμερο ΧΧΙΙ, του φωτογραφικού υλικού του Αρχείου (φωτογράφων όπως του Νικόλαου Τομπάζη, του Δημήτρη Χαρισιάδη, του Περικλή Παπαχατζιδάκη και της Nelly's). Στη παρουσίασή τους συνδιαλέγονταν με τη φθορά του χρόνου που είναι διάχυτη και ταυτόσημη με τον πύργο.</p>
<p>ΔΗ-ΜΗΤΗΡ-ΓΗ (2012)</p>	<p>Εικαστική αναζήτηση των αρχετυπικών εικόνων της θεάς Δήμητρας, που διαμόρφωσαν πλαστικά ειδικά για τον Πύργο Μπαζαίου οι καλλιτέχνες Μίλτος Παντελιάς και Ειρήνη Γκόνου. Η έκθεση αναπτύχθηκε αφηγηματικά και βρέθηκε σε διάλογο με τον φυσικό χώρο του ιερού της Δήμητρας - ενός από τους πιο σημαντικούς αρχαιολογικούς χώρους του νησιού, γειτονικά του Πύργου Μπαζαίου.</p>
<p>«Μίτος – η πορεία» (2013)</p>	<p>Όλγα Πλαστήρα, γλυπτική και Andrzej Wisniewski, ζωγραφική: έργα από ναξιακό μάρμαρο της Όλγας Πλαστήρα που ζει στο νησί παρουσιάστηκαν σε μια συνομιλία με έργα του κοσμοπολίτη ζωγράφου-χαρακτήρα Αντζέι Βιονιέφσκυ, πολωνικής καταγωγής.</p>
<p>Syn-opsis (2014)</p>	<p>Έκθεση του αναγνωρισμένου φωτογράφου και θεωρητικού της φωτογραφίας Κωστή Αντωνιάδη. Παρουσιάστηκε σε συνοπτική</p>

	<p>μορφή η έκθεση που είχε πραγματοποιηθεί στο Μουσείο Μπενάκη, το 2013, προσδίδοντας λόγω της ατμόσφαιρας του Πύργου μια νέα δυναμική στο περιεχόμενό της.</p>
<p>FALLING APART Νίκος Αλεξίου - Κωστής Αντωνιάδης - Ingbert Brunk (2015).</p>	<p>Χειροτεχνήματα από χαρτί και καλάμι, του Νίκου Αλεξίου συνυπήρχαν σε αρμονία, με τα γλυπτά από ναξιακό μάρμαρο του Ingbert Brunk, μέσα στη πλαστική δομή του πύργου, ενώ η φωτογραφική εγκατάσταση του Κωστή Αντωνιάδη, μας περιμένει στα κοντινά ερείπια του Βυζαντινού μοναστηριού της Καλορίτσας. Σε συνεργασία με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Κυκλάδων.</p>

Πίνακας 10.

Τεχνικό Επιχειρησιακό πρόγραμμα Δήμου Νάξου και Μικρών Κυκλάδων
2013-2014

Πλήθος	Υποδομές						
Αρχαιολογικοί Χώροι	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΗΣ ΝΑΞΟΥ	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΓΥΡΟΥΛΑ Ιερό της Δήμητρας & Απόλλωνα	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΥΡΙΑ	Ο Κούρος στο Φλεριό	Οι μυκηναϊκοί τάφοι των Εγγαρών	ΣΠΗΛΑΙΟ ΤΟΥ ΖΑ στο όρος Ζα	ΠΟΡΤΑΡΑ πύλη του Ναού του Απόλλωνα
	ΑΡΧΑΙΑ ΠΟΛΗ ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ στη Γρόττα	Κούρος του Απόλλωνα	Ο Πύργος του Χειμάρρου Φιλώτι				
Μουσεία	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΝΑΞΟΥ	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΣΤΡΑΚΙ	ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ στην Απείραθο	Το γεωλογικό μουσείο - ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΑΠΕΙΡΑΘΟΥ	Το Λαογραφικό Μουσείο στον Απείραθο	ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΜΥΡΙΔΑΣ ΚΟΡΩΝΟΣ	
Μνημεία Σύγχρονου Πολιτισ	Κάστρο στη Χώρα της Νάξου	Πύργος του Μπελόνια Γαλανάδο	Πύργοι Μελάνων των Μάρκου Σανούδου	ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΙ ΚΑΙ ΚΑΣΤΡΑ στο Σαγκρί	Κάστρο Ζευγώλη Απείραθος	παλιά μεταλλεία σμύριδας και το	

μού			Μαυρογένη, Ντε Μαρία και Φραγκόπουλου			εναέριο τρένο Κορώνου	
Πολιτιστικά Κέντρα	3	ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΦΙΛΩΤΙΟΥ	ΑΠΕΡΑΘΟΥ	ΠΟΛΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΡΩΝΟΥ	ΔΟΝΟΥΣΑΣ	ΚΩΜΙΑΚΗΣ	
Δημοτικές Βιβλιοθήκες	1	Δημοτική Βιβλιοθήκη Γ.Α. Μαγκάκη					
Φιλαρμονική	1						
ΔΗΠΕΘΕ	0						
Δημοτικοί Κινηματογράφοι	0						
Σχολές Χορού	3						
Εργαστήρια Τέχνης	2						
Ωδεία	2						
Λοιπές Πολιτιστικές Υποδομές		ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΙΑΚΩΒΟΣ ΚΑΜΠΑΝΕΛΗΣ	ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΣΧΟΛΗΣ ΟΥΡΣΟΥΛΙΝΩΝ				
Πολιτιστικές Εκδηλώσεις							
Εκδηλώσεις	Γιορτή Ψαρά Απόλλωνα	Γιορτή Ψαρά Κουφονήσι	Θερινά εργαστήρια μουσικής	Συνέδρια / Ημερίδες	Μουσικές εκδηλώσεις	Διαγωνισμοί Μαγειρικής – Ζαχαρ/κή	Θεατρικές παραστάσεις

	Γιορτή Πατάτας	Έκθέσεις Ζωγραφικής - Γλυπτικής					
Φεστιβάλ	Διεθνές Φεστιβάλ Τεχνών Athensart	Ημέρες Χορού στον Κινίδαρο Νάξου	Δημήτρια				
Καρναβάλι	Χώρας Νάξου	Απεράθου	Φιλώτι				
			(Χοιροσφάγια)				
Πανηγύρια	20 Μάη: του Αγίου Θαλλέλου, στον Άγιο Θαλλέλο	30 Ιούνη: των Αγίων Αποστόλων, στις Μέλανες	7 Ιούλη: της Αγίας Κυριακής, στην Ποταμιά	8 Ιούλη: του Αγίου Προκοπίου, στον Άγιο Προκόπη	14 Ιούλη: του Αγίου Νικοδήμου, στη Χώρα και το Γλινάδο	17 Ιούλη: της Αγίας Μαρίας, στ' Αγγίδια και την Κόρωνο	25 Ιούλη: της Αγίας Άννας, στην Αγία Άννα
	27 Ιούλη: του Αγίου Παντελεήμονα, στο Αγερσανί	6 Αυγούστου: του Σωτήρος, στο Γλινάδο, τον Δαμαριώνα και το Κουρουνοχώρι	15 Αυγούστου: της Παναγίας, σε όλη τη Νάξο και ιδιαίτερα στο Φιλώτι	23 Αυγούστου: τα εννιάμερα της Παναγίας, στους Τρίποδες	29 Αυγούστου: του Αϊ Γιάννη, στην Απείρανθο, τον Απόλλωνα και το Αγερσανί	8 Σεπτέμβρη: της Θεοσκεπαστής, στην Κωμιακή και την Ποταμιά	14 Σεπτέμβρη: του Τιμίου Σταυρού στη Δονούσα
	17 Σεπτέμβρη: της Αγίας Σοφίας στη Δονούσα						

Πηγή: http://www.e-naxos.eu/files/033/diavouleyseis/ep_naxou.doc

Βελτιωμένη εκδοχή του εισαγωγικού κειμένου –Ενετικό μουσείο:

Θα μπορούσε να αναρτηθεί σε δύο μικρότερα πάνελ : α. ιστορικό πλαίσιο, β. οικογένειας

Ο **πύργος Della Rocca-Barozzi** βρίσκεται

δίπλα στη **Τρανή Πύλη του Κάστρου**,

το οποίο σύμφωνα με τη παράδοση

έκτισε ο **Μάρκος Σανούδος**.

Ο χαρισματικός **Βενετός ευγενής**

κατέκτησε το νησί (1205ή 1207),

μετά τη **Δ' Σταυροφορία** και

τη **Φράγκικη Άλωση της Πόλης**.

Ο πύργος γνώρισε την αίγλη

του **Δουκάτου του Αρχιπελάγους**,

ενώ μια παραλλαγή **πύργων-υποστατικών**

καθώς και κάστρα **χτίστηκαν** στην ενδοχώρα.

Αποτελούν σύμβολα της **λατινικής φεουδαρχίας**,

με τους ντόπιους να δουλεύουν

στα κτήματα τους, γνωστούς στη ναξιώτικη

διάλεκτο ως **κοπιαστές**.

Το κτίριο επισκευάστηκε το 1694

από τον **σταυροφόρο Sforza Castri**,

την περίοδο της οθωμανικής επικυριαρχίας

και ενώ οι Λατίνοι φεουδάρχες

εξακολουθούσαν να διατηρούν την ισχύ τους.

Οι κάτοικοι του πύργου,

ο οποίος χτίστηκε από κατάλοιπα
αρχαιοελληνικών και βυζαντινών κτιρίων,
ήταν απόγονοι των ευγενών **Della Roche** και **Barozzi**.

Η πρώτη οικογένεια κατάγεται
από τους κόμηδες της Βουργουνδίας,
οι οποίοι κυριάρχησαν στο **Δουκάτο των Αθηνών**.
Το όνομά τους «ιταλοποιήθηκε» στη Νάξο,
λόγω της ενετικής παρουσίας, σε **Della Rocca**.

Η οικογένεια **Barozzi** ήταν εκ των πατρικών –ιδρυτών
της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας της Βενετίας.
Απόγονοι της υπήρξαν αφεντάδες της Σαντορίνης
καθώς και **ηγεμόνες του Ηρακλείου Κρήτης**.

Στη Νάξο βρέθηκαν για να πρωταγωνιστήσουν
στις ιστορικές εξελίξεις μετά την **ήττα**
των Βενετών από τους Οθωμανούς στην Κρήτη.

Βελτιωμένη εκδοχή εισαγωγικού κειμένου-Πύργου Μπαζαίου

Ο **Πύργος Μπαζαίου** ανήκει στα μοναδικά και **ιδιόμορφα πυργοειδή αρχιτεκτονήματα** του νησιού που συνδέθηκαν με τη Λατινοκρατία στη Νάξο, δηλαδή την περίοδο που εκτείνεται και μετά την πτώση του **Δουκάτου του Αιγαίου**.

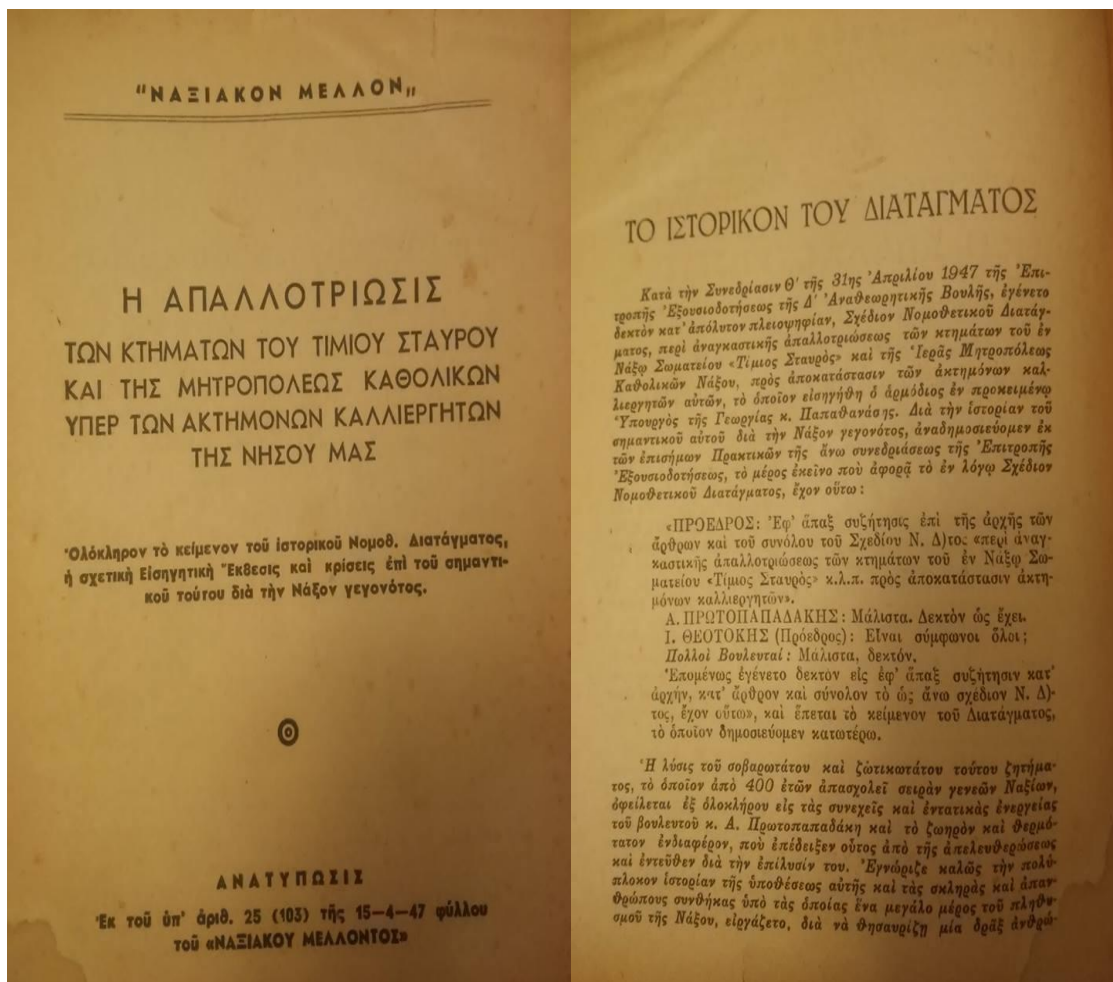
Το μνημείο αυτό λειτούργησε ως **Μονή του Τιμίου Σταυρού** μέχρι τον 19ο αιώνα. Στη συνέχεια εκποιήθηκε και πουλήθηκε από το ελληνικό κράτος στην οικογένεια Μπαζαίου.

Ο **τριώροφος** πύργος, ο οποίος επεκτάθηκε σε τρεις αρχιτεκτονικές φάσεις, συντηρήθηκε από την οικογένεια, η οποία το αξιοποίησε κατά τη τοπική συνήθεια ως **υποστατικό**.

Ο σημερινός ιδιοκτήτης αναγνωρίζοντας την **σπουδαιότητα αυτού του πολιτιστικού αγαθού** μοιράζεται τον χώρο με τους φιλότεχνους επισκέπτες.

Μετά την αναπαλαίωση του 2001, με ιδιωτικούς πόρους, λειτουργεί ως πυρήνας πολιτισμού φιλοξενώντας τις **εκδηλώσεις του Φεστιβάλ Νάξου**.

Απόσπασμα από το «Ναξιακόν Μέλλον» σχετικά με την απολλοτρίωση των κτημάτων στις Μέλανες

Ερωτηματολόγιο για την επισκεψιμότητα στο Ενετικό Μουσείο και τον Πύργο Μπαζαίου

Στο πλαίσιο της Πτυχιακής εργασίας «Διαχείριση και ανάδειξη της μνήμης της Ενετοκρατίας στην Νάξο. Μελέτη περίπτωσης: Ενετικό Μουσείο και Πύργος Μπαζαίου» διενεργείται η παρούσα έρευνα, με σκοπό να καταγραφούν η εμπλοκή των κατοίκων της Νάξου στην πολιτιστική παραγωγή των εν λόγω μουσείων και τούμπαλιν.

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει ερωτήσεις, οι απαντήσεις των οποίων θα χρησιμοποιηθούν μόνο για ερευνητικούς σκοπούς. Η συμβολή σας κρίνεται πολύτιμη για τη διεξαγωγή της παρούσας έρευνας και παρακαλούμε να απαντήσετε σε όλες τις ερωτήσεις. Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για τη συνεργασία.

Α' μέρος - Δημογραφικά στοιχεία:

1. Φύλο

- Άνδρας
- Γυναίκα

2. Ηλικία

- 15-18
- 18-35
- 35-50
- 50-65
- 65-....

B. Μέρος-Μουσεία

Έχετε επισκεφθεί το Ενετικό Μουσείο

- Ναι
- Όχι

Πόσες φορές;....

Έχετε επισκεφθεί τον Πύργο Μπαζαίου

- Ναι
- Όχι

Πόσες φορές;....

Εάν δεν έχετε επισκεφθεί τα μουσεία παρακαλείστε να γράψετε τον λόγο.

Ποιος είναι για σας ο σημαντικότερος λόγος για τον οποίο επισκεφθήκατε τους παραπάνω χώρους;

- Κτίριο-μνημείο
- Έκθεση
- Πολιτιστική εκδήλωση
- Τουριστικό ενδιαφέρον
- Επιστημονικό ενδιαφέρον
- Άλλο:

Γ. Μέρος –πολιτιστικές δραστηριότητες

1.Έχετε παρακολουθήσει πολιτιστικές δραστηριότητες στο πλαίσιο των φεστιβάλ που διοργανώνουν τα μουσεία;

- Ναι
- Όχι

2. Ποια δραστηριότητα έχετε παρακολουθήσει;

Μπορείτε να δώσετε περισσότερες της μιας απαντήσεις.

- παράσταση
- συναυλία
- κονσέρτο
- εικαστικά
- βραδιά παραδοσιακών χορών
- Άλλο:

3. Πόσο συχνά συμμετείχατε στα φεστιβάλ;

- 1 εκδήλωση
- 2-5 εκδηλώσεις
- παρακολουθώ συστηματικά κάθε χρόνο

4.Συνηθίζετε να επισκέπτεστε θέατρα, μουσεία-αρχ. χώρους, γκαλερί, πινακοθήκες, εκθέσεις;(σπάνια= 1-5 φορές το χρόνο, μέτρια=5-15 φορές το χρόνο, συχνά =πάνω από 15 φορές το χρόνο) *

- Ποτέ
- Σπάνια
- Μέτρια
- Συχνά

5.Πως διασκεδάξετε/ψυχαγωγείστε;

- συναυλίες/σινεμά
- τοπικές γιορτές συλλόγων/ πανηγύρια/βιολιά
- διαβάζω λογοτεχνία/ιστορία
- Chat / Facebook /ηλεκτρονικά παιχνίδια
- Άλλο:

Δ. ΜΕΡΟΣ-ΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑ

1. Ποια είναι η γνωστική σας επάρκεια σε θέμα Ενετοκρατίας στην Νάξο;

- Ανεπαρκής
- Μέτρια
- Καλή

2.Πως θα ορίζετε την Ενετοκρατία;

3. Ποιος από τους παρακάτω παράγοντες σας έχει ενημερώσει σχετικά;

- Οικογένεια
- Σχολείο
- ΜΜΕ
- Πολιτιστικοί φορείς και σύλλογοι
- Προαναφερόμενα μουσεία

4. Τα προαναφερόμενα μουσεία επιτυγχάνουν την μετάδοση της γνώσης για την Ενετοκρατία;

- Μη ικανοποιητικά
- Ικανοποιητικά
- Πολύ ικανοποιητικά

Κάποιες πληροφορίες για εσάς

Επίπεδο Σπουδών

- Δημοτικό
- Γυμνάσιο
- Γενικό Λύκειο
- ΚΑΤΕΕ/ΤΕΛ/ΕΠΑΛ/ΤΕΕ
- ΙΕΚ
- ΤΕΙ/ΑΕΙ
- Άλλο:

Επάγγελμα

Δόγμα

- Καθολικός
- Ορθόδοξος
- Άλλο

Ενδεικτικό πρόγραμμα του Ενετικού Μουσείου

14 th Wednesday at 21:00	Violin and Piano Concert Violin : Elena Kiseleva Piano: Claudia Kohl	J.S. Bach – P. de Sarasate- A. Dvorak – J. Brahms Local Drinks – Refreshments
15 th Thursday at 21.00	Bouzouki Evening	please see previous description ####
16 th Friday at 21:00	Jazz & Blues Stories	please see previous description ####
17 th Saturday at 20:45	Nikos Giolias	please see previous description ####
18 th Sunday at 20:15	SUNSET CONCERT	please see previous description ####
19 th Monday at 20.45	Piano Recital Claudia Kohl	Bach , Mozart – Ravel – Bartók – Chopin Local Drinks – Refreshments
20 th Tuesday at 20:45	Piano Revolution	please see previous description ●●●
21 st Wednesday at 20:45	Violin and Piano Concert	please see previous description 🎵🎵
22 th Thursday at 21:45	Bouzouki Evening	please see previous description ####
23 th Friday at 20:45	Jazz & Blues Stories	please see previous description ####
24 th Saturday at 20:45	Nikos Giolias	please see previous description ####
25 th Sunday at 20:15	SUNSET CONCERT	Local Drinks – Refreshments ####
27 th Tuesday at 20.45	Piano Revolution	please see previous description ●●●
28 th Wednesday at 20:45	Violin and Piano Concert	please see previous description 🎵🎵
29 th Thursday at 20:45	Bouzouki Evening	please see previous description ####
30 th Friday at 20:45	Nikos Giolias	please see previous description ####
31 st Saturday at 20:45	Jazz & Blues Stories	please see previous description ####

Art Director: Elena Kiseleva

www.kiseleva.gr you tube : Elena kiseleva violin

*** NOTE:** Due to extraordinary demand, please reserve your seats in advance
at the Venetian Museum Reception or call: +30 22850 - 22387

Αφίσες του φεστιβάλ Νάξου

Πύργος Μπαζαίου
Bazeos Tower

FALLING APART

Art Exhibition

Το Φεστιβάλ Νάξου σας προσκαλεί στον Πύργο Μπαζαίου το Σάββατο 30 Μαΐου 2015, ώρα 20:00 στα εγκαίνια της εικαστικής έκθεσης:

FALLING APART
Νίκος Αλεξίου - Ingbert Brunk & Κωστής Αντωνιάδης

The Naxos Festival has the pleasure of inviting you on Saturday 30 May 2015, at 20:00 to the opening reception of the art exhibition:

FALLING APART
Nikos Alexiou - Ingbert Brunk & Costis Antoniadis

Επιμέλεια: Μάριος Βαζαΐος
Πύργος Μπαζαίου: 127 χλμ. Οδού Χώρας Νάξου - Αγιάσους
Διάρκεια έκθεσης: 30 Μαΐου - 25 Σεπτεμβρίου 2015
Καθημερινά: 10:00-17:00
Τηλ. 22850 31402
www.bazeostower.gr

Curator: Mario Vazaios
Bazeos Tower: 127 km of Chora Naxos-Agiassos road
Exhibition duration: May 30 - September 25, 2015
Daily: 10:00-17:00
Tel.: +30 22850 31402
www.bazeostower.gr

Υπό την αιγίδα / Under the auspices

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας, και Θρησκευμάτων

Χορηγοί / Sponsors

ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΖΥΘΟΠΟΙΙΑ Blue Star Ferries mind clip
communication & creative support

Χορηγοί Επικοινωνίας / Media Sponsors

culture now.gr Art22 my naxos naxos times CYCLADES VOICE